

37
Перш

017.42 (4771 Харків) (Д. В. У.) : 37.

18388

ПЕРШИЙ ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ
УЧИТЕЛЬСЬКИЙ З'ЇЗД

В ХАРКОВІ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ.

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

ГОЛОВНА КОНТОРА ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ

ХАРКІВ, ПЛ. Р. ЛЮКСЕМБУРГ, 23

ПРОДОВЖУЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА НА:

„Шлях Освіти“

Щомісячний, педагогічний журнал,
присвячений питанням теорії, мето-
дології, освітньої практики, та побуту

РІК ВИДАВАННЯ ЧЕТВЕРТИЙ.

В журнали беруть участь наукові педагогічні сили СРСР і Заходу.
Власні кореспонденти в усіх найбільших культурних центрах.

ВІДДІЛИ ЖУРНАЛУ:

1) Загальний; 2) Методи освітньої роботи; 3) Педагогічна практика; 4) Педагогічне життя; 5) Бібліографія; 6) Хроніка.

На 1 міс. 1 крб. 50 к.	На 6 міс. 7 крб. — к.	} з доставкою.
» 3 » 4 » — »	» 12 » 10 » — »	

„Радянська Освіта“

ПЕДАГОГІЧНИЙ МІСЯЧНИК

Журнал має на меті допомогти робітникам освіти знайти відповідь на питання сучасного громадського й педагогічного життя та налагодити зв'язок їх поміж себе й центром.

Для цього редакція запрошує робітників на ниві освітній із центру та місць до участі в журналі статтями, дописами, надсиланням матеріалів, порадами то-що, а Видавництво хоче приступною ціною, що далеко не покриває витрат на видавання часопису, дати змогу кожному робітникові освіти мати часопис у себе дома.

На 1 міс. 30 к.	На 6 міс. 1 крб. 50 к.	} з доставкою.
» 3 » 80 »	» 12 » 3 » — »	

спр. № 6889.

ПЕРШИЙ ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ УЧИТЕЛЬСЬКИЙ З'ЇЗД В ХАРКОВІ

від 5 до 11 січня 1925 р.

(зі знімками учасників З'їзду)

1335482

Державним Науково - Методологічним
Комітетом УССР рекомендовано до вжитку
як політ. і проф. справочник в педагогічних,
шкільних, політосвітніх і громадських
бібліотеках і установах УССР.

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ
1925

54282

1161

37
Перш

ХАРКІВ
Друкарня ВУЦВК'у
«Червоний Друк».
Укроловліт ч. 15262.
Зам. ч. 9819—, Тир. 12300.

1335487

КИЇВСЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
МАН. СІБ-КА

З М І С Т

	Стор.
Показник імен	V
Список делегатів I-го Всеукраїнського Учительського З'їзду	VII
З и м к и	XXII
Телеграми I-го Всеукраїнського Учительського З'їзду:	
Голови ВЦВК'у товаришеві Петровському, Всебілоруському вчительському з'їздові, Паризькому Інтернаціоналу Робітників Освіти, Комінтерну, ЦКРКП(б), товарищі Н. К. Крупській, Всесоюзному Учительському З'їзду	XXXI
Відкриття з'їзду (вечір 5 січня 1925 року)	1
Промова тов. Міаєрицького (роля вчительства від часів буржуазної влади до наших днів)	1
Вибір Президії	3
Промови: Каїрінга —(Вітальна—від КП(б)У. Значення освіти і вчительства в соціалістичним будівництві)	4
Чубаря —(Вітальна від Раднаркому)	7
Угарова —(Вчительство і профспілка)	8
Шумського —(Роль вчителя на культурнім фронті)	10
Павлова —(Вітальна від ЛКСМУ—зв'язок КСМ з вчительством)	12
Андрюскова —(Вітальна від Ю. Л.)	12
Ярмака —(Відповідь на вітальні промови)	12
Ранкове засідання 6-го січня	13
Чергові завдання радянської влади, доповідь т. Чубаря	13
Промова т. Затонського —(Привіт від Червоної армії)	23
Прийняття параду Червоної Армії	25
Промова т. Затонського —(передача прапора)	26
Відповідь делегатів з'їзду—(т.т. Бабія й Галини)	26
Вечірнє засідання 6-го січня	27
Привітання т. Лебедева від учителів Криму і відповідь на привіт т. Лясківської	27
Вітальні телеграми (зачитує Степанів)	28
Дебати в справі доповіді т. Чубаря	28
Промови товаришів: Лунашевича	28
Дмитрієвої	29
Богаянця, Омелянівського	30
Смеліничкової, Городьнова	31
Івана	33
Войславського —(декларація вчителів-поляків)	35
Колесника	36
Лясківської	37
Золотарьова	38
Дертва	39
Ранкове засідання 7-го січня	40
Продовження дебатів по доповіді т. Чубаря	41
Промови товаришів: Семчука	41
Гребелюка, Волошина	41
Чубченка	43
Довженкової, Кравченка	44
Гука	45
Шевченка	46
Сахновського, Власина	47
Чубаря	48
Національне питання й школа (промова т. Затонського)	59
Вечірнє засідання 7-го січня	72
Дебати у справі доповіді т. Затонського	72
Промови товаришів: Давиденка	72
Гавелі, Рачна	73
Батюка	74
Величка	75

Чайки	77
Буденка	78
Степури	79
Декларація єврейських учителів делегатів з'їзду—(т. Хейфец)	80
Привіт від німецьких учителів—(т. Заудер)	81
Привіт від учителів молдаван—(т. Малай)	82
Привіт від болгарських і грецьких учителів—(т.т. Гордієвський і Хаси)	83
Протест проти переслідування польського вчительства—(т. Новаківська)	(160) — 83
З а к л ю ч н е с л о в о т. З а т о н с ь к о г о	83
Ранкове засідання 9-го січня	89
Радянська школа й дитячий рух (доповідь т. Шумського)	89
Промови товаришів: Петровського—(привіт від ВУЦВК'а)	99
Орлова—(учительство і Жовтень)	101
Петровського—(про нагороду т. Щепкина орденом Трудового Червоного прапору)	102
Щепкина—(відповідь)	102
Монотла—(привіт П. В. Щепкину)	103
Сивоконя—від робітників освіти Харкова 1-му Всеукраїнському з'їзду вчительства біля дому ВУЦВК'а 9-го січня 1925 р.	103
Вечірнє засідання 10 січня 1925 року	104
Обговорення доповіді т. Шумського.	
Промови товаришів: Яловенка	104
Королькова	105
Головенка	107
Власика, Манаренка	108
Березова	109
Галай	110
Савенка, Омельчука	111
Ричковського	112
Шескина	113
З а к л ю ч н е с л о в о т. Ш у м с ь к о г о	114
Комсомол і учительство (промова т. Павлова)	
Обговорення доповіді т. Павлова.	
Промови товаришів: Гавелі, Козаченка	125
Титаренка	126
Ващинського, Бардадима	127
Омелянкової, Сайчука	128
Краснолєвцева	129
З а к л ю ч н е с л о в о — т. П а в л о в а	130
Ранкове засідання 11-го січня 1925 року	123
Учитель та професійний рух (доповідь тов. Угарова)	132
Обговорення доповіді т. Угарова.	
Промови товаришів: Масалаба	139
Антоненка, Песочньої	141
Калужного	142
Голубова	134
Омельчука	143
Ричковського	145
Купченка	149
Миненка	147
Кінцеве слово т. Угарова	184
Доповідь мандатної комісії о тов. (Горбатенка)	151
Схвалення резолюцій і поправок до них	152
Закриття з'їзду (слово голови т. Ол. Шумського)	153
Резолюції: По доповіді т. Чубаря	155
В національній справі по доповіді т. Затонського	156
По доповіді т. Шумського	157
По доповіді т. Павлова—„Комсомол і учительство“	158
По доповіді т. Угарова—„Учительство і профрух“	159
Протест 1-го Всеукр. Учнт. З'їзду (до ст. 83)	160

ПОКАЗЧИК ІМЕН

(Числа означають сторінки).

А

Австрія—15.
Америка—50, 54, 138.
АМСРР—81, 83, 87, 113.
Англія—14, 18, 49, 56, 56, 64,
68, 129, 138.
Англіїці—49, 137.
Англо-Сакси—60.
Андрюсиків—12.
Антоненко—141.
Артемівщина—72.
Архимед—11.

Б

Бабій—3, 25, 26.
Баден-Поуель—95.
Балкани—21, 42, 43, 49, 51,
82, 83
Бардадим—127.
Бандура Остап—74.
Басарабія—82.
Батько Боженко—65, 67.
Батюк—74.
Бахмут—18.
Бельгія—60.
Бенетелет—138.
Березів—109, 117.
Берлін—65.
Білоцерківщина—28.
Бовганюк—30.
Болгарія—72, 73.
Бондаренко—3.
Бондаренко-Галина—26.
Борисенко—25.
Братіяну—83.
Британці—60.
Бромлей—138.
Буг—75, 83.
Буденко—78.
Бутній—80.

В

Вашинський—127.
Валонці—60.
Величко—75.
Версаль—22.
Відень—138.
Вільшанщина—28.
Винниченко—62, 63, 65, 69.
Власик—47, 109, 116, 117.
Волинь—3, 54, 91, 111, 117,
135, 144.
Волошин—41.
Вороніжчина—83.
Врангель—18, 32.

Г

Гавеля—73, 125.
Галай—110, 117.
Галина—25.
Галичина—75.
Головенко—107.
Голубенко—116.
Голубів—144.
Гольбрайт—4.
Гомперс—138
Горбатенко—4.
Горdevський—83.
Городьков—31.
Гребелюк—41.
Греки—71.
Гук—45.
Гуляй-Поле—48.
Гус—119.
Гусити—61.

Д

Давиденко—72.
Далекий Схід—21, 49.
Дарвін—116.
Дауес—22, 49.
Дем'янюк—3, 103.
Деникін—32, 63, 70.
Деникінці—141.
Дерещук—31.
Дертив—39.
Димівка—112.
Дмитрієва—29.
Дністро—75, 83.
Довженкова—45.
Донбас—3, 18, 29, 71, 64,
72, 91.
Донеччина—31, 105, 126, 139.
Дубно—65.

Е

Європа—40, 42, 56, 61.
Енгельс—53.
Естонія—1, 21, 27.

Є

Ємельяненко—31, 128.
Єфремів—87.

Ж

Житомир—112.
Житомирщина—111.

З

Задністрянщина—82.
Запоріжжя—111.

Затонський—3, 23, 25, 26, 29,
40, 72, 73, 75, 76, 78, 81,
82, 83, 98.
Заудер—81.
Захід—21, 38.
Зінов'єв—4, 5, 9, 44, 129, 138,
Золотаров—38.

І

Івань—33.
Індія—64, 85.
Ірландія—64.
Італія—1, 27, 50, 60, 129.

К

Калінін—4.
Калужний—142.
Кам'янець—3.
Камчатка—50.
Канента—3.
Катеринослав—111.
Катеринославщина—3, 1, 46,
53, 73.
Кввірінг—3, 4, 10, 13, 21, 45.
Керенський—15, 62.
Київ—37, 63, 64, 68, 73, 74,
79, 83, 87, 95, 134.
Київщина—9, 28, 30, 70, 91,
101, 110, 113, 127, 141.
Киргизька респ.—57.
Китай—21, 50, 60, 85.
Кобеляки—85.
Козаченко—125.
Колесник—36.
Колчак—32.
Конотоп—102.
Корнилів—15.
Корольків—105.
Космачевська—3.
Кравченко—44.
Красноградщина—33, 43.
Краснопецев—129.
Кремль Червоний 63, 69.
Крим—27.
Кримський—87.
Крупська—4, 13.
Кубань—100.
Курська губ.—83.

Л

Латвія—68.
Лебедів—27.
Ленін—24, 29, 31, 37, 42, 43,
50, 52, 58, 62, 65, 66, 67,
69, 71, 74, 85, 95, 100, 102,
108, 109, 113, 123, 127, 129,
134, 139.

Ленінград—85.
Лясківська—3, 27, 37.
Лобачів—87.
Лодзь—55.
Лубні—85.
Луганщина—126.
Лукашевич—28.
Луначарський—108, 134.
Львівська—4.

M

Макаренко—108.
Макдональд—22.
Малай—81.
Масалаб—139, 141.
Махно—18, 23, 31, 32, 48.
Махніха—48.
Мелітопольщина—41.
Мізерницький—1, 3, 132.
Микола (цар)—16.
Миколайів—76, 130.
Миколаївщина—76, 112.
Миртов—105.
Молдавія—81, 128.
Молдавани—71.
Мордалевич—16.
Москва—4, 27, 46, 57, 64, 65,
83, 85, 100, 138, 139.
Мюнцер Хома—61.

H

Назаренко—34.
Німеччина—15, 49, 51, 52, 63,
64, 81, 137.
Німці—60, 64, 65, 83.
Новаківська—83.
Новгород-Сіверщина—39.
Нодель—28.
Норманді—60.

O

Одеса—11,
Одещина—3, 53, 112, 113.
Омельчук—111, 144.
Омелянко—31, 128.
Омельянівський—30.
Орел—63.
Орлов—101.
Охримович—28.

П

Павлів—3, 12, 122, 130.
Париж—63.
Персель—138.
Петлора—15, 62, 63, 69, 80.
Петлюрів-ціщина—141.
Петровський—3, 4, 13, 28, 99,
102, 118.
Петроград—6, 15, 65.
Петрушевич—63.
Пилипенко—3.
Прищепа—3.

Пісочина—141.
Поволжя—20.
Поділля—3, 43, 54, 77, 91,
107, 114, 116, 138, 141.
Полтава—67, 78.
Полтавщина—3, 33, 44, 45,
70, 88, 108, 127, 142.
Польща—21, 36, 56, 63, 70,
80, 83, 87.
Поляки—83, 88.
Покровський—94.
Попова—4.
Правобережжя—16, 18, 53, 99.
Преображенський полк—100.
Прилуччина—108.

P

Раковський—65, 118.
Райславський—35.
Рачко—73.
Рененкамф—100.
Рига—68.
Риков—4.
Риман—100.
Ричковський—112.
Рожков—3.
Ромен—85.
Росія—14, 15, 18, 27, 50, 63,
64, 117, 135.
Румунія—80, 83, 88.

C

Савенко—111.
Савінків—49.
Садовський—63.
Сахалин—50.
Сахновський—47.
Семенівський полк—100.
Семчук—40, 128, 130.
Сербія—82.
Сердюк—4.
Сибір—54.
Сивокінь—103.
Слатвинський—4.
Слобожанщина—3.
Смілянщина—3.
Сосновський—43.
Сталін—4.
Степовий—4, 27, 28.
Степура—79, 80, 85.
Сторожук—3.
Сумщина—31, 114, 128.

T

Тарацанська бригада—65.
Тигаренко—126.
Томський—136.
Тонкоголосюк—4.
Троцький—99.
Туркестан. Республіка—57.
Тютюник—17, 23, 49.

У

Угарів—3, 8, 89, 132, 139,
140, 141, 143.
Удерес—138.
Україна—скрізь.
Уманщина—30, 31.

Ф

Фімен—138.
Фламанці—60.
Франція—14, 50, 129.
Французи—49, 60.

X

Харків—25, 43, 46, 64, 78, 88,
102, 104, 107, 111, 118, 139.
Харківщина—3, 25, 26, 56,
104, 128.
Хаси—83.
Хейфец—80.
Херсонщина—71, 100.
Холодний Яр—85.
Хотівський район.—33.

Ч

Чайка—77.
Червоноград—33, 43.
Червоноградщина—33, 127.
Черкаси—3, 85.
Черський—113.
Чернігівщина—3, 47, 79, 108,
114, 135, 143.
Чигирин—3.
Чехія—63, 68, 173.
Чехи—63.
Чорномор'я—100.
Чубар—3, 4, 13, 23, 24, 28,
30, 31, 33, 34, 35, 39, 40,
41, 42, 43, 44, 45, 47, 48,
65, 114.
Чубченко—43.

Ш

Швейцарія—60, 64, 83.
Шевченко—46, 60.
Шевченківщина—3, 28, 127.
Шескин—114.
Шумський—3, 10, 13, 27, 43,
71, 74, 89, 104, 107, 108,
109, 113, 114, 122, 128,
129, 131, 135.

Щ

Щепкин—102, 103.

Я

Яковенко—3, 106, 114, 115.
Яловий—3.
Японія—50, 51.

СПИСОК ДЕЛЕГАТИВ ВСЕУКР. УЧИТЕЛЬСЬКОГО З'ЇЗДУ

Порядкове число	Мандатове число	Прізвище та ініціали	Назва міста чи округи	Який голос
Волинь				
1	293	Биків П. Б.	Житомир	Рішаючий
2	356	Семенів Г. Г.	"	"
3	308	Троць М. В.	"	"
4	316	Шпільберг І. Й.	"	"
5	301	Кренц Ф. П.	Житомирщина	"
6	318	Нечвідний І. І.	"	"
7	332	Омельчук І. С.	"	"
8	299	Осипчук П. Ю.	"	"
9	305	Плахотник М. В.	"	"
10	325	Колесник А. А.	Коростенщина	"
11	302	Кошубська М. В.	"	"
12	336	Литвинчук М. А.	"	"
13	312	Семківич Ф. В.	"	"
14	14	Давидюк Г. І.	Щепетівщина	"
15	59	Жукович Г. В.	"	"
16	13	Семчук М. Т.	"	"
17	16	Сторожук А. О.	"	"
18	15	Стряпко В. З.	"	"
19	2	Іванівський А. В.	Житомир	Дорадчий
Донеччина				
1	130	Давиденкова Н. І.	Артемівськ	Рішаючий
2	93	Кублановський	"	"
3	153	Прудникова О. Г.	"	"
4	99	Даниленко М. І.	Артемівщина	"
5	143	Калачева С. В.	"	"
6	94	Канента В. П.	"	"
7	111	Коломацький	"	"
8	96	Корольків Л. Н.	"	"
9	144	Космачевська А. М.	"	"
10	105	Лук'янів П. С.	"	"
11	95	Масалаб Д. А.	"	"
12	106	Михалевський І. П.	"	"
13	97	Наталевич К. Л.	"	"
14	110	Олійник М. С.	"	"
15	145	Дертив Г.	Луганщина	"
16	147	Ковалева А. І.	"	"
17	371	Козловський М. О.	"	"
18	141	Пономарева А. М.	"	"
19	126	Посох М. М.	"	"
20	140	Скворцова О. М.	"	"

Порядкове число	Мандатове число	Прізвище та ініціали	Назва міста чи округи	Який голос
21	384	Титаренко П. М.	Луганщина	Рішаючий
22	122	Богненко Я. С.	Маріупольщина	"
23	116	Босенко О. М.	"	"
24	121	Вапнярський Т. М.	"	"
25	108	Волошин І. Х.	"	"
26	150	Козлова О. М.	"	"
27	151	Хасай Н. Ф.	"	"
28	129	Мироненко М. Ю.	"	"
29	115	Сухоруків К. К.	"	"
30	152	Давидич М. С.	Сталинщина	"
31	146	Дергачів О. В.	"	"
32	142	Дмитрієва С. П.	"	"
33	127	Кизим І. В.	"	"
34	113	Литвиненко В. Х.	"	"
35	279	Перунова Н. А.	"	"
36	128	Ремига М. І.	"	"
37	148	Хачай І. С.	"	"
38	38	Бразовська М. А.	Старобільщина	"
39	35	Жуковська Н. В.	"	"
40	37	Крамаренко М. І.	"	"
41	32	Куликів С. Д.	"	"
42	33	Лиманський М. Х.	"	"
43	36	Пясецька В. І.	"	"
44	385	Олександрова М. Г.	"	"
45	39	Щедров Л. М.	"	"
46	—	Гнідевич	Артемівщина	Дорадчий

Катеринославщина

1	373	Білоусів Мих. Семен.	Катеринослав	Рішаючий
2	213	Глухенька Людм. Ів.	"	"
3	214	Гольбрайх Віра Роман.	"	"
4	212	Мальцева Софія Мих.	"	"
5	210	Павлів Мих. Вас.	"	"
6	383	Стрілець Є. Л.	"	"
7	221	Бейгуль Г. Я.	Катерин. с. Ауди	"
8	222	Викторовський Тер. Леонт.	" М. Могилів	"
9	220	Приходько Ол. П.	" Нові Кайдаки	"
10	223	Никольський Ол. Павл.	" С. Петрівка	"
11	224	Титарєва Ганна Ів.	" с. Семенівка	"
12	216	Бабич Як. Тим.	Бердянщина	"
13	237	Гордієвський Кир. Ів.	"	"
14	215	Єфремів Ів. Петр.	"	"
15	218	Кіяшко Степан Семенович.	"	"
16	217	Мусійко Ганна Савична.	"	"
17	180	Тевс А. П.	"	"
18	207	Бондаренко Ганна Степ.	Запоріжжя	"
19	209	Браун Карнель Карнелевич.	"	"
20	208	Гришина Ольга Гаврил.	"	"
21	183	Рижутин Микита Дмитр.	"	"
22	179	Савенко Г. М.	"	"
23	206	Самарська Марія Як.	"	"
24	204	Силенко Іван Григ.	"	"
25	205	Терентій Олександр Павл.	"	"
26	192	Ліненко Олександр Семенович	Криворіжжя	"
27	211	Меркулів Гр. Петр.	"	"

Порядкове число	Мандатове число	Прізвище та ініціали	Назва міста чи округи	Який голос
28	232	Ракова Ол. Кіндр.	Криворіжжя	Рішаючий
29	233	Розовська Ганна Андр.	"	"
30	236	Солом'яний О. П.	"	"
31	189	Танева Мар. Фед.	"	"
32	234	Ткаченко Мих. Гнатович.	"	"
33	186	Василенко Іван Опанасович.	Мелітопольщина	"
34	168	Гребенюк Олекса Степ.	"	"
35	243	Заудер Едуард Едуардович.	"	"
36	173	Йолкин Петро Митр.	"	"
37	181	Новикова Анаст. Іван.	"	"
38	174	Шелестів Яків Лукич.	"	"
39	172	Шабранський Леонід Карл.	"	"
40	193	Біла З. Ф.	Олександрійщина	"
41	376	Виридонів В. Г.	"	"
42	202	Гавеля Павло Іванович.	"	"
43	200	Тертилів Г. П.	"	"
44	187	Черкас Я. О.	"	"
45	190	Шевченко Є. П.	"	"
46	185	Доценко Віра Волод.	Павлоградщина	"
47	228	Киреїв Микола Мосієвич.	"	"
48	226	Коваленко Корнило Хрис.	"	"
49	225	Кульмінський Констянт. Петр.	"	"
50	227	Панкевич Кузьма Мих.	"	"
51	219	Прудко Ганна Павл.	"	"
52	1	Шереметів Іван Мих.	Катеринослав	Дорадчий

Київщина

1	353	Вайреп Л. М.	Київ	Рішаючий
2	326	Дем'яновський О. П.	"	"
3	136	Дядченко А. Г.	"	"
4	307	Івенсен С. М.	"	"
5	315	Кулябко М. М.	"	"
6	391	Лісняк І. П.	"	"
7	304	Нагорний В. В.	"	"
8	300	Новаківська М. П.	"	"
9	79	Пустовійт Н. А.	"	"
10	295	Рачок П. М.	"	"
11	337	Розенберг П. Б.	"	"
12	324	Яцина Ф. О.	"	"
13	40	Антоненко Р. А.	Київщина	"
14	341	Апріщенко Ол. в.	"	"
15	66	Архипович С. П.	"	"
16	327	Бондаренко С. П.	"	"
17	330	Деркач А. І.	"	"
18	319	Калинівська М. Ф.	"	"
19	338	Кругляк М. Ш.	"	"
20	82	Купрієнко Т. Т.	"	"
21	83	Курчицький О. Д.	"	"
22	317	Леонова В. Я.	"	"
23	73	Поліщук Т. Є.	"	"
24	48	Осмоловський Юр. П.	"	"
25	320	Сумарокова І. В.	"	"
26	342	Сушко С. А.	"	"
27	52	Топковід Д. С.	"	"
28	74	Чернова Г. Д.	"	"
29	314	Янушевська В. П.	"	"

Порядкове число	Мандатове число	Прізвище та ініціали	Назва міста чи округи	Який голос
30	333	Ганкевич М. Е.	Білоцерківщина	Рішаючий
31	56	Кузенний Д. К.	"	"
32	44	Кузнецов І. С.	"	"
33	351	Лукашевич М. А.	"	"
34	69	Невінчаний І. І.	"	"
35	328	Оляничук М. І.	"	"
36	78	Орлов В. Я.	"	"
37	68	Похилевич Д. М.	"	"
38	322	Валуженич В. М.	Бердичівщина	"
39	288	Войславський К. М.	"	"
40	350	Гольдесгейм О. М.	"	"
41	60	Коларж В. І.	"	"
42	289	Косинська В. В.	"	"
43	50	Піщаленко П. М.	"	"
44	77	Тонкоголосюк С. Т.	"	"
45	89	Хоменко Ів. Дм.	"	"
46	348	Яковенко Т. М.	"	"
47	164	Бабенко О. П.	Уманьщина	"
48	67	Галай І. Я.	"	"
49	352	Гончар М. Д.	"	"
50	21	Дем'янюк І. Я.	"	"
51	9	Десятник М. М.	"	"
52	81	Ковганюк С. П.	"	"
53	112	Омел'яновський М. Е.	"	"
54	18	Попів І. П.	"	"
55	88	Фінкенштейн О. О.	"	"
56	156	Брусилівський П. М.	Черкащина	"
57	65	Гончаренко Г. К.	"	"
58	366	Капустяний С. А.	"	"
59	42	Коломієць А. І.	"	"
60	41	Кольченко Ф. Я.	"	"
61	58	Конюка Ів. М.	"	"
62	43	Морозов З. Ф.	"	"
63	355	Чекаль	"	"
64	55	Чистеренко М. Т.	"	"
65	358	Бардадим І. І.	Шевченківщина	"
66	363	Будник Іос. Х.	"	"
67	360	Гончар Н. Ст.	"	"
68	364	Гребенюк Я. П.	"	"
69	357	Загородній В. Евд.	"	"
70	329	Лясківська М. Г.	"	"
71	365	Пашенко П. П.	"	"
72	350	Шевченко В. Лавр.	"	"
73	361	Яблушівська Д. Г.	"	"

О д е щ и н а

1	246	Гус К. К.	Олеса	Рішаючий
2	253	Іванов В. П.	"	"
3	274	Кривонос В. А.	"	"
4	276	Лешко А. А.	"	"
5	282	Нестеренко А. М.	"	"
6	275	Рубінштейн Г. Е.	"	"
7	286	Успенська Н. У.	"	"
8	271	Хейфец Х. Г.	"	"
9	280/4	Коханський М. М.	"	Дорадчий

Порядкове число	Мандатове число	Прізвище та ініціяли	Назва міста чи округи	Який голос
10	265	Залесько М. Д.	Одещина	Рішачий
11	268	Іванізова С. М.	"	"
12	281	Панова Г. А.	"	"
13	277	Печерський Б. С.	"	"
14	247	Франк Й. Й.	"	"
15	203	Шевченко П. У.	"	"
16	269	Шиян К. А.	"	"
17	251	Будак М. П.	Зінов'євщина	"
18	282	Чумаченко Т. П.	"	"
19	255	Бабенко Я. В.	"	"
20	249	Ермак О. О.	"	"
21	262	Ляшенко М. С.	"	"
22	259	Туранський І. Й.	"	"
23	171	Величко К. М.	Миколаївщина	"
24	188	Краснопевцев М. Г.	"	"
25	169	Пуриць Е. М.	"	"
26	162	Фідровський В. М.	"	"
27	182	Гичковський І. Я.	"	"
28	178	Загорська Л. Л.	"	"
29	177	Козаченко П. П.	"	"
30	163	Кравченко Л. У.	"	"
31	166	Сало С. Є.	"	"
32	257	Вульєр Г. І.	Першотравщина	"
33	256	Василівський В. В.	"	"
34	258	Джулай Ф. П.	"	"
35	184	Іванов К. Г.	"	"
36	273	Липська Е. М.	"	"
37	248	Пилипенко К. А.	"	"
38	252	Трикин М. Д.	"	"
39	20	Вовченко П. У.	Херсонщина	"
40	7	Луцький П. У.	"	"
41	92	Дуванська С. Я.	"	"
42	9	Золотихин О. Л.	"	"
43	10	Кожухова М. М.	"	"
44	12	Котленко У. А.	"	"
45	8	Левін А. С.	"	"
46	11	Морозенко С. А.	"	"
47	161	Булат Т. О.	АМССР	"
48	194	Жовнір М. А.	"	"
49	191	Малай І. А.	"	"
50	196	Сайчук С. С.	"	"
51	195	Смирнова Е. В.	"	"
52	197	Шескин М. В.	"	"

П о д і л л я

1	70	Кржемінський Волод. Ст.	Кам'янець	Рішачий
2	17	Солов'йова Ольга Федор.	"	"
3	63	Вайцман Рахиль Ісаак.	Кам'янецьчина	"
4	270	Козик Микита Костів.	"	"
5	64	Попель Дома Іванівна	"	"
6	72	Хамалішин Микола Михайлович	"	"
7	51	Коваленко Роман Якович	М. Єниниця	"
8	334	Сторчук Д. І.	"	"
9	149	Даньківський В. Р.	Винниччина	"
10	367	Моргун Панько Антонович	"	"
11	46	Слотвинський Антон Федорович	"	"

Порядкове число	Мандатове число	Прізвище та ініціали	Назва міста чи округи	Який голос
12	61	Тарнавський М. В.	Винниччина	Рішаючий
13	75	Чайка Олена Данилівна	"	"
14	362	Щербина Іван Романович	"	"
15	40	Капкан Василь Петрович	Гайсин	"
16	86	Бабій Ф. П.	Гайсинщина	"
17	84	Рафальська Віра Васильевна	"	"
18	87	Чубченко Микола Олександрович	"	"
19	170	Юрченко Федір Остапович	"	"
20	49	Крошко Григорій Порфимович	Могилів	"
21	81	Барцихівська Олена Гаврилівна	Могилівщина	"
22	80	Короленко Лаврон Іванович	"	"
23	62	Лонджевич Ганна Яковна	"	"
24	22	Мельник Севастян Леонт.	"	"
25	290	Пісачина Віра Наумівна	Проскурів	"
26	313	Головенко Федір Якович	Проскурівщина	"
27	292	Кінський Степан Антонович	"	"
28	291	Львівська Клавдія Фоминична	"	"
29	45	Таратика Степан Андрійович	"	"
30	91	Ахматів Ілько Трохимович	Тульчин	"
31	369	Ходак Сергій Львович	"	"
32	238	Винницький Арсен Костянт.	Тульчинщина	"
33	380	Задорожний Сергій Іванович	"	"
34	347	Кобелянський Олекса Семенович	"	"
35	354	Кофман Натан Ізраїлович	"	"
36	85	Кучеренко Явдоха Данилівна	"	"

П о л т а в щ и н а

1	261	Година Митрофан Кіндр.	Полтава	Рішаючий
2	254	Міатов В.	"	"
3	231	Пелипенко Віра Ів.	"	"
4	263	Воронянський Юхим Іванович.	Полтавщина	"
5	260	В'язовський С. М.	"	"
6	278	Кашченко Марія Петр.	"	"
7	266	Ребро Іван Трохимов.	"	"
8	256	Яловий Грицько Омел.	"	"
9	283	Чорнобай Грицько Кал.	"	"
10	379	Аза Корній Андрійович.	Золотонощина	Дорадчий
11	303	Вобла Ганна Володим.	"	Рішаючий
12	378	Денисенко О. І.	"	"
13	297	Калюжний Іван Фед.	"	"
14	53	Богуславський Сергій Марк.	Красноградщина	"
15	47	Ващинський Костя Виктор.	"	"
16	54	Долженко Пріська Серг.	"	"
17	57	Іванов Олексій Павлович.	"	"
18	6	Погорілий Денис Ларіонович.	"	"
19	175	Головко Ганна Мих.	Кременуччина	"
20	165	Гук Ілько Миколаєвич.	"	"
21	176	Жебель Тихон Іванович.	"	"
22	229	Перченко А. Є.	"	"
23	167	Щербина Платон Степ.	"	"
24	343	Дорошенко Хведір Кіндр.	Лубенщина	"
25	346	Золотницький Микола Григ.	"	"
26	345	Катранова Оксана Кост.	"	"
27	344	Кохан Явдоха Трохим.	"	"
28	339	Кріт Олександра Мих.	"	"
29	349	Марченко Андрій Савич.	"	"

Порядкове число	Мандатове число	Прізвище та ініціяли	Назва міста чи округи	Який голос
30	298	Бутенко Павло Свир.	Прилуччина	Рішаючий
31	76	Кривогуз Явдоха Мик.	"	"
32	382	Макаренко І. В.	"	"
33	296	Рябокін Хведір Мик.	"	"
34	306	Шур М. М.	"	"
35	335	Гупало Павло Лар.	Роменщина	"
36	331	Лисенко Вас. В.	"	"
37	294	Литвиненко Степан Петр.	"	"
38	323	Майборода М. Іл.	"	"
39	321	Овдієнко-Галич Олександра Олекс.	"	"
40	310	Пугач В. К.	"	"
41	311	Химич Володимир Мик.	"	"
42	284/5	Логвин Мирон Онис.	Полтава	Дорадчий

Харківщина

1	375	Ахсанів С. Ш.	Харків	Рішаючий
2	245	Дакс Г. І.	"	"
3	230	Демченко С. Н.	"	"
4	340	Ємел'янців А. Г.	"	"
5	377	Зозуля А. М.	"	"
6	388	Клименко	"	"
7	389	Кобців	"	"
8	242	Кравець С. К.	"	"
9	241	Лебеденко М. С.	"	"
10	386	Малихина А. З.	"	"
11	368	Спектор І. М.	"	"
12	240	Сребродольський О. Л.	"	"
13	287	Тер-Івондя А. Г.	"	"
14	264	Шульга М. І.	"	"
15	387	Щепитків І. Г.	"	"
16	378/6	Грановська Н. А.	"	Дорадчий
17	381	Бугрименко Х. П.	Харківщина	Рішаючий
18	239	Бунт М. Т.	"	"
19	201	Гармаш І. М.	"	"
20	272	Зміївна Г. Я.	"	"
21	155	Калашнікова М. Я.	"	"
22	109	Купченко М. Йо.	"	"
23	103	Назаренко Г. К.	"	"
24	157	Попів П. П.	"	"
25	199	Сіненко А. Е.	"	"
26	198	Усенко В. Е.	"	"
27	235	Савченко Ю. М.	Ізюмщина	"
28	159	Сахновський М. З.	"	"
29	372	Колісниченко Г. Т.	Куп'ящина	"
30		Льовшин М. М.	"	"
31	34	Соболь П. С.	"	"
32	370	Станкова Н. А.	Охтирщина	"
33	117	Батюк І. П.	"	"
34	139	Задорожній І. Н.	"	"
35	138	Калюжна М. М.	"	"
36	285	Мовчан П. М.	"	"
37	132	Сапухин П. А.	"	"
38	135	Товмі С. Р.	"	"
39	158	Алімів М. Я.	Сумщина	"
40	390	Боровиків О. С.	"	"
41	244	Ємець Ів. Г.	"	"

Порядкове число	Мандатове число	Прізвище та ініціали	Назва міста чи округи	Який голос
42	160	Ермоленко І. М.	Сумщина	Рішаючий
43	125	Макуха А. Ф.	"	"
44	120	Овчаренко Т. М.	"	"
45	134	Омел'яненко О. Є.	"	"
46	124	Яковенко І. Ф.	"	"
Чернигівщина				
1	98	Самусь Михайло Ничип.	Чернігів	Рішаючий
2	139	Ващенко Зінаїда Митр.	Чернигівщина	"
3	119	Власик П. Г.	"	"
4	114	Котлярів Євген Ан.	"	"
5	137	Ребенок Зоя Яовна.	"	"
6	154	Мухопад Степан Гнатович.	Конотопщина	"
7	30	Пекишова Лисавета Ол.	"	"
8	28	Степура Іван Ник.	"	"
9	118	Тихий Панас Мусієвич.	"	"
10	29	Шкапура Іван Гнатович.	"	"
11	100	Бойко Грицько Опанасович	Ніжинщина	"
12	102	Заблоцький Іван Хведорович	"	"
13	104	Злачівська Ольга Тар.	"	"
14	107	Прищепя Митрофан Іванович	"	"
15	101	Цитович В. Г.	"	"
16	123	Штанько Василь Михайлович	"	"
17	2	Голубов Олексій Михайлович	Н. Сіверщина	"
18	131	Гурієва Олександра Митрофановна	"	"
19	1	Золотарів Михайло Васильєвич	"	"
20	3	Кукловська Настя Петровна	"	"
21	5	Ніротмарцева Марія К.	"	"
22	4	Сердюк Хведір Гнатович	"	"
23	24	Балабіна З.	Сновщина	"
24	23	Міх Леонтій Євгентєвич	"	"
25	25	Нечепоренко . Ф.	"	"
26	27	Соломко П. О.	"	"
27	26	Тосенко А.	"	"
28	3	Козулін Юр Іс.	Конотопщина	дорадчий

ТЕЛЕГРАМИ ПЕРШОГО ВСЕУКРАЇНСЬКОГО УЧИТЕЛЬСЬКОГО З'ЇЗДУ:

ГОЛОВІ ВУЦВК'у ТОВАРИШЕВІ ПЕТРОВСЬКОМУ

Перший Всеукраїнський Учительський З'їзд палко вітає в Вашій особі Робітничо-Селянське Правительство України і запевняє Вас, що в повній свідомості великих завдань, поставлених революцією перед учительством України, віддасть усі свої сили на боротьбу з несвідомістю, темрявою і забобонами, пережитками капіталістичного суспільства. Разом з робітництвом і селянством під проводом комуністичної партії учительство невпинно буде боротися за соціалістичну перебудову нашої країни над світовим капіталізмом.

Президія З'їзду.

ВСЕБІЛОРУСЬКОМУ ВЧИТЕЛЬСЬКОМУ З'ЇЗДОВІ

Всеукраїнський Учительський З'їзд шле своє шире братнє привітання Білоруському Вчительському З'їздові й висловлює певну надію, що спільними силами радянського учительства всього Союзу радянських соціалістичних республік ми разом з робітництвом та селянством дійдемо до остаточної перемоги над всесвітнім капіталом і збудуємо новий комуністичний світ.

Хай живе Всебілоруський Вчительський З'їзд.

Президія З'їзду.

ПАРИЗЬКОМУ ІНТЕРНАЦІОНАЛУ РОБІТНИКІВ ОСВІТИ

Перший Всеукраїнський Учительський З'їзд шле свій братський привіт охоронцеві й провідникові міжнародної єдності професійного руху робітників освіти. Капітал наступає, шаліє шовінізм і розгнуданий мілітаризм. Тому учительство України обіцяє ще щільніше об'єднати свої лави довкола свого Інтернаціону.

Тільки прапор Профінтерну і Комінтерну забезпечує повну перемогу праці над капіталом. Хай живе революційне вчительство усіх країн. Хай живе його керівник — Паризький Інтернаціону.

КОМІНТЕРНУ

Перший Всеукраїнський З'їзд палко вітає дійсний штаб світової революції—Третій, Комуністичний Інтернаціону—світоч пролетарської культури, борця за ідеї ленінізму в цілм світі.

ЦК РКП(Б)

Перший Всеукраїнський Учительський З'їзд шле свій палкий привіт Центральному Комітетові Комуністичної Партії ССРР—передовому відділу робітництва та селянства і висловлює свою непохитну волю під його ідейним проводом боротися за повне здійснення ідей ленінізму.

ТОВАРИЩІ Н. К. КРУПСЬКІЙ

Учительство України, зібравшись на перший Всеукраїнський З'їзд, вітає в Вашій особі дружину й товаришку в боротьбі Великого Проводника—Ілліча і завпевнює Вас, що, озброївшись знанням ленінізму, учительство є готове виконати заповіт Ілліча народньому учителеві—відірвати селянство від спілки з буржуазією і притягнути його на бік пролетаріату.

ВСЕСОЮЗНОМУ УЧИТЕЛЬСЬКОМУ З'ЇЗДУ

Учительство України вітає Всесоюзний Учительський З'їзд і висловлює своє певне пересвідчення, що під ідейним проводом Комуністичної партії учительство всього союзу пере-
може на культурнім фронті.

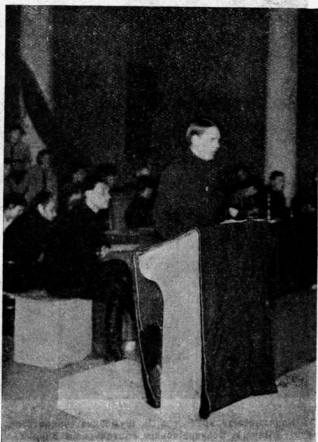

**О. Мізорицький відкриває Перший Всеукраїнський
Учительський З'їзд**

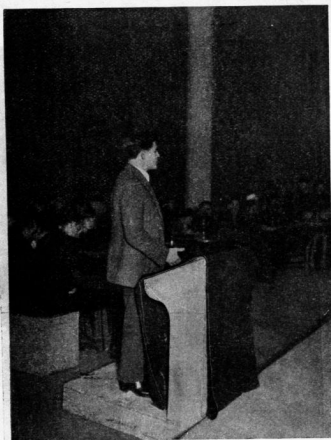

Президія Першого Всеукраїнського Учительського З'їзду

Видання 1925 року. Київ. Державне видавництво.

**Тов. Е. Квірін вітає Перший Всеукраїнський
Учительський З'їзд в імені ЦККП(б)У**

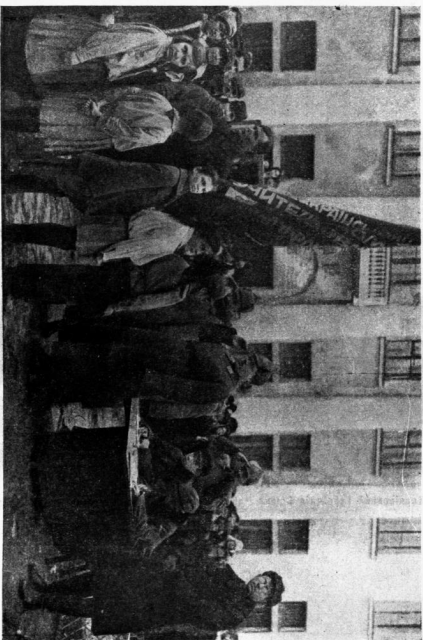
**Наркомосвіти УСРР тов. О. Шумський говорить на
Першій Всеукраїнській Учительській З'їзді**

Учительська З'їзд в Івано-Франківську
1925 р. Фотографія з газети "Свобода"

**Харківський Губвідділ Спілки Роботи вручає прапор Першому Всеукраїнському
Учительському З'їздові**

(На трибуні секретар Губвідділу т. В. Сивокін)

Вручення прапора Першому Всеукраїнському Читальському З'їздові
від частин УВО робітничо-селянської Червоної Армії

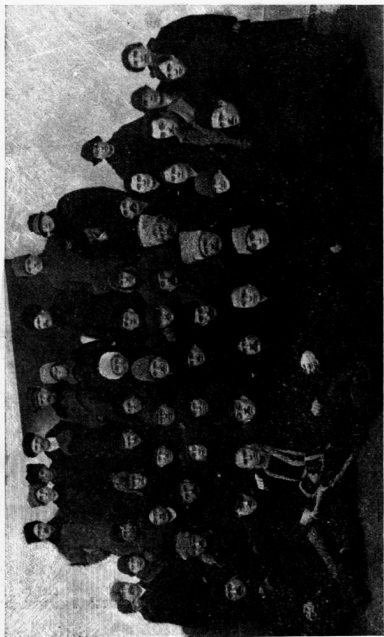

Делегати Першого Всеукраїнського Учительського З'їзду з Волини
з тт. О. Шумський і В. Затонський

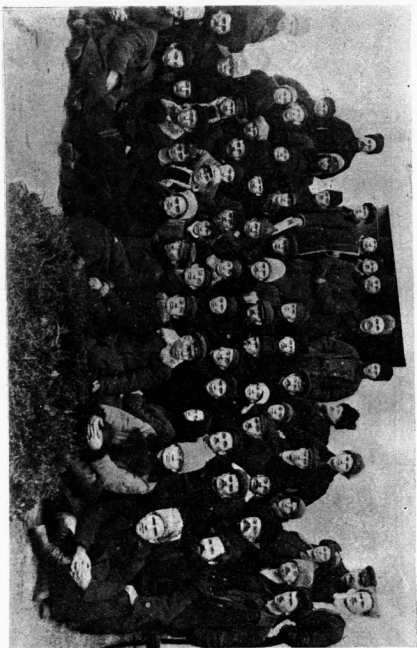
Видання 1925 року. Київ: Державне Видавництво України. 112 с.

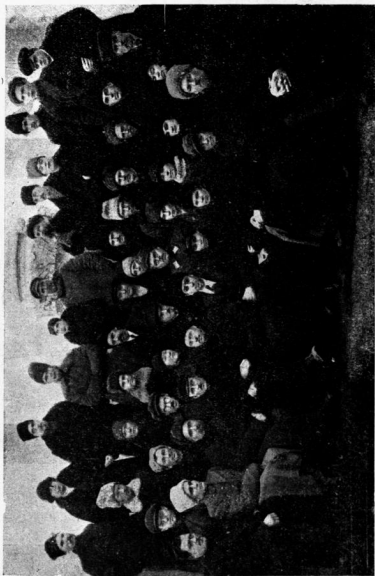
Делегати Першого Всеукраїнського Учительського З'їзду з Дочеччин
з тт. Е. Кайріном, В. Затонським, В. Чубарем, Ф. Угрозим і О. Шумським

Делегати Першого Всеукраїнського Учительського З'їзду з Катеринославщини
з тт. Е. Кірілгом, В. Затонським, В. Чубаром, Ф. Угараним і П. Степовим

Депутати Першого Всеукраїнського Учительського З'їзду з Київщини
з тт. Е. Квірінгом, В. Затонським, В. Чубаром, Ф. Угаровим, О. Шумським і П. Стоповим.

Делегати Першого Всеукраїнського Учительського З'їзду з Одещини
з тт. О. Шумським і В. Затонським

Делегати Першого Всеукраїнського Учнівського З'їзду з Поділля
з тт. О. Шумським і В. Затонським

Делегати Першого Всеукраїнського Учительського З'їзду з Полтавщини
з гг. Е. Квірінгом, В. Затонським, В. Чубарем і П. Степовим

Делегати Першого Всеукраїнського Учительського З'їзду з Харківщини
з тт. Ф. Угровим, О. Шумським, П. Степовим і М. Пекарським

Делегати Першого Всеукраїнського Учительського З'їзду з Чернігівщини
з тт. Е. Мвїрінгом, В. Затонським і В. Чубаром

Закриття Першого Всеукраїнського Учительського З'їзду
(Учасники З'їзду співають Інтернаціонал)

З'їзд відкривається в залі Держдрами о 6 годині вечора.

Відкриває з'їзд голова Центрального Правління спілки Робітників Освіти тов. Мізерницький.

Промова тов. Мізерницького.

Мізерницький. Підшеф Червоного вчительства — Червона армія вносить свої прапори. (Під звуки Інтернаціоналу червоноармійці вносять свої прапори).

Товариші! Тим часом, коли ледве-ледве уцухли постріли в Естонії, якими розстрілювали комуністів, якими розстрілювали естонську інтелігенцію, тим часом коли в Італії ще до цього часу італійське вчительство страшенно пригнічене італійською буржуазією, тим часом коли звідусюди — з Болгарії, з Польщі й інших країн, до нас долітають вісті про неможливо тяжкий стан учительства — ніні вчительство У.С.Р.Р. зібралось на свій перший Всеукраїнський з'їзд за Радянської влади для того, щоб тут маніфестувати свою добру волю, щоб тут маніфестувати доброзичливість і виявити повну готовність стати на шлях боротьби за досягнення соціальної революції.

Тернистий тяжкий був шлях до цього дня. Чимало могли стоїть за нашими плечами, силу трупів переступили ми, пози дійшли до нього. Багатьох з найкращих наших товаришів в цей час уже нема з нами, нема з нами того, чия ім'я особливо дороге для кожного вчителя, нема того, хто в найтяжчу годину бурхливої революції, найскрутілиших часів, завжди знаходив певну путь і показував дорогу революційному пролетаріату...

Нема Володимира Ілліча Леніна. (Всі встають, оркестр грає похоронного марша).

На цьому першому Всеукраїнському З'їзді за влади рад учительство вперше стає на новий шлях; учительство вперше сходять з того тернистого шляху, з тих манівців, якими воно блукало до цього часу. Треба зазначити, що доля Російського вчительства, а надто Українського, весь час була дуже трагічною.

Коли ми пригадаємо старі часи, то мусимо зауважити, що в той час в руках буржуазії були всі засоби науки, всі засоби знання, школи, і все це пристосувалося до пригнічення трудящегося люду.

Учитель грав фактично надзвичайно не гарну роль. Вчитель у школі за часи існування царату являвся зварядкам пригнічення тру-

дящих мас. Він нагадував раба, що, сам в кайданах, мусить заковувати в кайдани своїх товаришів. Але разом з тим учитель своїм економічним життям, своїм положенням, яке він займав в соціально-економічних відносинах за царату, не належав до буржуазії; він не міг належати до класу буржуазії, до пануючої класи, і це було причиною його розгубленості. Це являлось причиною, що вела його до розладу з самим собою, це вело його до трагедії. Справді, що може бути огиднішим і тяжчим ніж своїми власними руками вбивати те, що для людини є і може бути найулюбленішим, що для неї являється найнеобхіднішим. І от учитель наперекір усьому цьому мусів стати на шлях компромісу. Одною рукою він допомагає царському урядові, а другою рукою він руйнує ту працю, на яку примушує його царська влада. Сторінки історії покажуть нам, скільки то учителів загинуло в засланих їй в'язницях. Отже вчитель не легко переживав цю трагедію.

Сільський вчитель боровся за життя, боровся з самою стихією в специфічних сільських умовах, в умовах індивідуального господарства, з стихією, яка накладає на нього певний відбиток. Йому близькою здавалась ця дрібно-буржуазна ідеологія, що жила в селянах; він плутався в тенетах цієї дрібно-буржуазної ідеології.

Учитель боровся проти царизму в умовах цієї ідеології.

Цьому вчителеві довелося переживати трагічну хвилю, коли могутнім ударом по царизму пролетаріат вирвався на волю і особливо, коли прийшов робітничий жовтень. Учитель отримав змогу вийти на поле широкої діяльності. Учитель міг розірвати з тим, що лучило його зі старим світом, але він не зумів цього зробити тої ж хвилини. Заплутавшись в тенетах дрібнобуржуазної ідеології, він не міг збагнути того, що диктатура пролетаріата є єдиний спосіб вивести трудящих усього світу з неволі капіталу, з неволі фабрикантів і поміщиків. І оцей час є знаменний для союзного вчителя взагалі, а для українського зокрема. Він несе на своїх

прапорах гасло установчих зборів і довго не хоче з ним розлучитися. Учитель не спромігся зразу стати на вірний шлях. Тому він ворогував проти радянської влади, тому він ставив їй опір, не хотів і не міг опинитися по цей бік барикад. Тим часом як одна частка вчительства перейшла на бік пролетаріату, друга частина пішла по той бік барикад. А більшість вчительства залилася бездіяльною масою, вичікуючи розвою подій та зліваючи в своїм серці мрії про відродження УНР.

В перші дні після лютневої революції на Україні зорганізувалася Центральна Рада.

Спочатку за Центральної Ради вчительство, як певна громадська група, брало участь в державному будівництві, зокрема в створенні державного апарату для керування справою народної освіти.

Змогу такої участі утворила, як говорило вчительство, повна «гармонія» між суспільністю і державою.

Оця «гармонія», загінювала вчительство.

Воно не розуміло добре, що сама ця гармонія була наслідком утворення єдиного національного фронту всіх верств українського суспільства проти російської буржуазії, а пізніш і проти російського пролетаріату. Воно не розуміло, що від зміни умов зміниться і тактика,—зокрема тактика єдиного національного фронту,—і що тоді повинен прийти кінець цієї «гармонії».

Учительство не передбачало тактики Скоропадщина, Петлюрищини. А коли прийшла Скоропадщина, прийшла Директорія, коли замість вільної української школи почалася боротьба проти цієї школи і почалося відродження національного пригноблення трудящих України, вчительство не спромоглося зробити відповідних висновків із цієї науки.

«Гармонія» між суспільством та державою довгий час була найкращою мрією вчительства. А як фактично ця «гармонія» найбільше здійснювалася в перший період існування Центральної Ради, то ж вчительство не задало собі питань, увіщо повинна була перетворитися ця гармонія при зміні політичної кон'юнктури. Центральна Рада проіснувала так недовго, що не встигла за свій короткий вік розбити мрії—ілюзії українського вчительства про цю «гармонію». При ідеалістичним світогляді вчительства було цілком логічним, що тільки Центральна Рада могла забезпечити існування цієї «гармонії». Опутане ідеалістичним світоглядом, вчительство довгий час і при Радянській владі

мріяло про утворення такої «гармонії» і тужило за неможливістю її здійснити. Воно ніяк не могло зрозуміти, що в умовах диктатури пролетаріату неможливо ставити питання про «гармонію» між суспільством і державою. Воно не розуміло, що диктатура пролетаріату уявляє організовану класу пролетаріату, що тримає владу, і що протиставляти суспільство державі, значить протиставляти його пролетаріатові, виканувати себе за нікудишню «межеумочну» класову групуку.

Не про «гармонію» можна говорити в умовах диктатури пролетаріату, і навіть не про однаковість інтересів держави й суспільности, а тільки про єдність інтересів одної класи і про суперечність інтересів різних клас.

Учительство, особливо сільське, не розуміло, що місце, яке воно займало в процесі виробництва, менш усього сполучало його з класовими інтересами буржуазії, що шлях його—веде до об'єднання з пролетаріатом, що всі інтереси трудящих—вчительство вважало себе носієм цих інтересів—при об'єднанні з пролетаріатом стають інтересами робітничо-селянської держави.

Утворивши собі ці ідеали, вчительство запуталося в них і, піддаючись далі впливам різних дрібно-буржуазних націоналістичних угруповань, мовчки собі чекало дальшого перебігу й розвитку нових історичних подій.

Біг час. Пролетаріат ішов вперед шляхом будівництва нового життя. Радянська влада міцніла і росторощувала ідеологію своїх ворогів. Один за одним приходили з погорними головами найнемирніші вороги Радянської влади. Зникли надії на відродження Української Народної республіки. Сам собою ослаб вплив на вчительство з боку ворожих нам угруповань.

Учительство почало виконувати функції Радянської влади.

Для кожної капіталістичної держави необхідною умовою її могутности є щохвилева готовість примусового апарату.

Радянська влада всю свою силу бачить у поширенні серед трудящих свідомости, в передачі їй найбільшої кількості знання.

Яке широке поле для своєї професійної діяльності одержало вчительство! Воно стало вже апаратом не пригноблення, а визволення трудящих. Навчаючи трудящих, вчительство виконує функції Радянської влади.

А виконання цієї функції вимагало поліпшення засобів виробництва, вимагало підвищення своєї кваліфікації і в першу чергу політичної кваліфікації.

Під час своєї праці учительство поволі вибрало в себе ідеї ленінізму і зрікалося старого ідеалістичного світогляду. Кожний гурток, кожна конференція була тим ударом молота, що розбивав заїдані вчителів — ланцюг його старого світогляду.

Вчительство починає свідомо дивитися на минувшину, озброївшись методом діалектичного думання, починає вірно аналізувати сучасне.

Учитель виховує майбутнього громадянина Радянської республіки. Відокремити громадську ролу виховання від формально-учебної стає неможливим. Природний висновок звідси: треба пристати до громадської праці. Поступово в учительську масу починає просилати свідомість своїх обов'язків, повинностей громадянина, і воно стає на шлях діяльної участі в будівництві Радянської влади. Уже не як наймит на чужу пролетаріатові групу починає дивитися на себе вчительство, а як на частину Радвлади. Не до здобуття певних прав суспільності в протиставленню її державі починає змагатися вчительство, а до створення пролетарської суспільності, що є частиною пролетарської держави.

До виявлення й усвідомлення невільничих завдань держави починає змагатися вчительство. Воно зрікається старого, відроджується, до нового життя й роботи, переживає революцію в своїй масі.

То там, то тут відбуваються вчительські з'їзди. Світлом класової свідомості освілюється вчительська маса. Посвітали Смілянщина, Чигирин, зайнялися червоном світлом Черкаси й Камінець, загорілася ним уся Слобожанщина.

По всій Україні заворушилося вчительство. Потягали, возами, а то й пішки потяглися вчителі до світла цього багаття, щоб там раду радити.

І скрізь говорили про те, як будувати нове життя на селі, як з гострих пазурів куркулячого вилуви видерти селянина й залучити його під вплив комуністичної партії; раділи, як самому вчительству перестроїтися й зорганізуватися для виконання тих завдань, що в справі боротьби за селянами стоять перед партією, як найскорше переступити через ту межу, що відділяла вчительство від про-

летаріату, і злитися, зріднитися з ним.

І скрізь на своїх з'їздах учительство констатувало, що воно вже визріло для виконання тих завдань, що стоять перед ним, що воно остаточно й назавжди порвало з минулим.

І нині ми бачимо, що ви зібралися на з'їзд, щоб висловити думку й волю цілого вчительства України.

Це перший з'їзд, на якому вчительство вперше одверто висловить свою думку перед комуністичною партією й Радянською владою.

Там закордоном ті, що ще й досі не можуть згодитися з Радянською Владою, ще й досі мріють, що вчительство йде ще й зараз проти Радянської Влади, проти пролетаріату, проти комуністичної партії. Там, де той бік кордону, де готуються до нападу на Радянську Владу, там цей день зустрінуть з лютою злобою, там цей день мусить знищити останні надії на те, що скоро розвалиться Радянська Влада. А в цей самий час у нас на Україні відкривається нова сторінка. Ця нова сторінка буде: Всеукраїнський вчительський з'їзд, і на цій сторінці оцей самий з'їзд почне писати нову історію про те, яким чином учительство під прапором комуністичної партії як найкраще виконає свої завдання, що ставить перед ним історія, як учительство виконає заповіти Ілліча, визволиться з гострих пазурів буржуазії і стане на бік селянства.

Учительство під червоними прапорами комуністичної партії, що веде до перемоги, стане плече в плече, йтиме крок у крок з пролетаріатом і візьме участь у справі визволення пролетаріату цілого світу спід ярма капіталізму, в боротьбі за здійснення соціальної революції в цілому світі.

Хай же живе Червонос Українське вчительство!

Хай живе пролетаріат! Хай живе авангард пролетаріату—комуністична партія! Хай живе штаб світової революції—комуністичний Інтернаціонал (оплески, оркестр грає Інтернаціонал).

Товариші! Першим пунктом порядку денного у нас намічено вибори Президії. Для пропозиції в цій справі сен'йоренковенту має слово тов. Рожков.

ПРЕЗИДІЯ.

Президія в складі, запропонованому тов. Рожковим, приймається одностайно. Кожного члена Президії з'їзд вітає оплесками.

В склад президії ввійшли т. т.: Петровський, Квірінг, Чубар, Угарів, Затонський, Шумський, Місеринський, Павлів (Кожомол),

Канента (Донбас), Бобій (Поділля), Яковенко (Харківщ.), Прищепна (Чернігівщ.), Яловий (Полтавщ.), Сторожук (Волин.), Дем'янюк (Київщ.), Пилипенко (Одещ.), Бондаренко (Катеринославщ.), Космачевська (Донбас), Лєсківська (Київщина, Шевченківщина).

Почесна президія

Почесну Президію з'їзду обрано в складі товаришів: Зінов'їв, Сталін, Калінін, Ризів, Крпуська, Петровський, Квірінг, Чубар.

Секретаріат

До секретаріату обрано: Степовий—Центр, Сердюк—Добас, Слатвинський—Поділля.

Мандатна комісія

До мандатної комісії: Горбатенко—Центр, Гольбрайт—Ватеринславщина, Попова—Одещина, Тонкоголовосюк—Київщина, Львівська—Поділля.

Голова. Слово для привітання належить секретарю ЦК РКП(б)У т. Квірінгу (опека).

Промова тов. Квірінга.

Квірінг. Товариші, весною цього року на 8-й Всеукраїнській партійній конференції представники українського вчителства виклали свою декларацію про спільну працю з Радянською Владою і комуністичною партією. На XIII-ому з'їзді партії у Москві представники Всеросійського Вчителства зробили таку ж заяву від імені вчителства російського. Ці заяви й уся праця вчителства за останній час являються певним показником повороту учительства до комуністичної партії й Радянської Влади. Тому, товариші, я з особливою радістю і особливим підкресленням єдності між партією і вчителством, вітаю Ваш З'їзд від імені комуністичної партії України.

Було б помилкою, товариші, зараз замарувати й ховати те, що було між інтелігенцією—з одного боку й робітничою класою та нашою партією—з другого. Я згадую це тепер не для докору, а для того, щоб виявити справжні причини цих відносин і дальші перспективи наших відносин, відносин робітничої класи й інтелігенції, я повинен нагадати, що путь до єднання була тяжка, що позаду цієї путі велика боротьба, що вона зробила радянській владі велику шкоду, так само як робітничій класі і вчителству. Тов. Зінов'їв на 13-му з'їзді сказав, що цю боротьбу треба прийняти, яко видатки продукції великої революції треба прийняти, як неминуче, як показник того, що інтелігенція до моменту перемоги робітничої класи була ще не досить підготована до спілки з робітничою класою і що до цього моменту ярмо буржуазної ідеології було ще надто сильне й тому інтелігенція, з окрема учительство, не зуміло зрозуміти, що в інтелігенції далеко більше ниток, що лучать її з долею робітничої класи, ніж ниток, що лучать її з долею буржуазії, з долею капіталістів. Треба було великої боротьби, треба було довгих років боротьби, поки вчителство зуміло позбутися пережитків буржуазної ідеології, коли воно

зуміло зрозуміти свою близькість до робітничої класи.

Треба сказати, що до тих помилок, які мали місце, спричинилося слово, яке здалося інтелігенції страшним. Це слово «диктатура пролетаріату». Інтелігенція, слідом за буржуазією, розуміла диктатуру пролетаріату, як диктатуру темних робітників, що веде до знищення культури й цивілізації, що веде до знищення тієї роботи, що завдала інтелігенції. Але, товариші, це цілком помилкове розуміння того, що таке є диктатура пролетаріату. Тов. Ленін виявив це розуміння так: диктатура пролетаріату є спілка робітників з селянством та інтелігенцією (про це не раз писавось), але спілка що має на меті знищення капіталістичного ладу, має на меті зміцнення соціалізму. Ось чому, товариші, це слово страшне, але страшне не для інтелігенції, не для селянства, а для буржуазії. Інтелігенція дозволила буржуазії залякати себе. На Україні до цього прилучилися ще національна справа. Ми пережили національну дрібно-буржуазну революцію, і тут, треба сказати, переважна більшість інтелігенції пішла за дрібно-буржуазними націоналістичними гаслами, не розуміючи, що цілком розв'язати національну справу може тільки робітничий клас. Треба було, товариші, довгого часу, серйозної боротьби, поки нарешті, на ділі інтелігенція переконалася в тому, що лише робітничий клас зможе розв'язати проблему національного єднання. Ось, товариші, шлях, яким ми йшли за ці роки, шлях, який зараз в значній мірі вже пройдено, але про який забувати нам не слід.

Імперіалістична війна це є час великої руйнації всіх капіталістичних країн, що брали участь в ній, а громадянська війна ще збільшила цю руйнацію і зрозуміло, товариші, що ми примушені були вибиватися зі злиднів. Держава не мала коштів для того, щоб взятися за культурну роботу.

Але, товариші, це були роки громадянської війни, роки прямої боротьби з рештками контр-революції, роки боротьби за зміцнення Радянської Влади. Тепер це ми пережили. Тепер ми внутрішньо зміцніли, ми маємо силу і проти нас аби як не виступить ніяка закордонна держава. Тепер ми можемо взятися за справжню роботу по будівництву соціалізму. Нам де-кілька років треба було для того, щоб зруйнувати старе, а тепер нам потрібно багато років для того, щоб збудувати нове. І ми бачимо, що вже протягом цих де-кілька років, ми зробили великий поступ і, що найважливіше, ми з'єднали соціалізм і культуру, цеб-то соціалізм та культура—це є одно й те ж, одно без одного не можливе. Правда, наші вороги використовують це саме проти нас, чи можна, мовляв, в неписьменній країні будувати соціалізм. Чи не треба було-б почекати, доки ми навчимо грамоті увесь нарід, а потім уже провадити соціалізм серед цього народу? Чи може цей неписьменний нарід сам збудувати соціалізм? На це тов. Ленін відповідав, що ніхто не може певно сказати, який власне культурний рівень потрібний для того, щоб провадити соціалізм. Цілком справедливо, що потрібен рівень вищий ніж є у нас. Царський уряд залишив нам країну в темряві, але царському урядові це потрібно було, і царський уряд не міг нам дати можливість так провадити культурно-освітню роботу, щоб віднести високо культурний рівень наших робітників та селян. От чому ми мусили насамперед утворити революцію, а вже потім взятися за культурну роботу. Але тепер зв'язок цієї культурної роботи з соціалізмом ажурно виявився. Володимир Ілліч Ленін багато разів на цьому зупинявся. Я вам нагадаю, товариші, тільки останні його видатні статті про реорганізацію робітничо-селянської інспекції. Ви знаєте, що він покладав і цілком справедливо величезні надії на переорганізацію нашої Робітничо-Селянської інспекції, сполучивши цю Робітничо-Селянську інспекцію через Центральну Комісію з партією. В цій статті т. Ленін каже, що є два елементи, на яких можна збудувати реорганізацію державного апарату. Ці два елементи робітники з одного боку, і з другого боку знання, освіта. Об'єднання цих двох елементів—робітників, що захоплені прагненням збудувати нове царство соціалізму, і знання будуть нам величезною допомогою. Об'єднання цих двох елементів і дасть нам правильне побудовання наших державних органів, що з'являється конче необхідним для

організації країни. В другім місці, також в одній з останніх своїх статей про значіння кооперації, Володимир Ілліч знову вертається до питання про значіння письменности для соціалізму і дає таке опреділення. «Власно кажучи, нам залишилось тільки одне: зробити наше населення остільки цивілізованим, щоби воно зрозуміло усі вигоди від участі в кооперації і налагодило цю участь. Тільки це, ніякі другі премудрості нам не потрібні тепер для того, щоби перейти до соціалізму. Але для того, щоби здійснити тільки це, потрібне ціле зворушення, ціла смуга культурного розвитку всієї народньої маси. Ви бачите, товариші, який тісний зв'язок між ділом вчителя і ділом політика. Ви бачите, товариші, який тісний зв'язок між тою працею поширення письменности серед населення, яку ви ведете, і тим ділом, що ним відає наша партія для збудовання соціалізму. Володимир Ілліч особливо напирив на цю властивість, повторю і повторю ставив перед партією це питання, питання про величезне значіння культурної праці, про величезне значіння вчительства. І тому, товариші, коли ми маємо зараз повну можливість займатись будовою нового життя, ми можемо заявити, що для спілки між робітничою класою, селянством і вчительством основа є культурна праця і що на цій основі ця спілка робітничої класи і вчительства може й повинна зміцніти. Наша партія, товариші, за останній рік звернула особливу увагу на становище вчителя. Перелом, що стався серед інтелігенції, не міг пройти непомітно для партії, і партія мусила на це звернути належну увагу. На 13 з'їзді партії, справа не закінчилась тільки привітанням з боку вчителів і відповідним привітанням представника від Центрального Комітету тов. Зінов'єва. Центральний Комітет в своїх резолюціях кілька разів звертається до питання про відношення до вчительства, до того, що мусить партія зробити, щоб зміцнити зв'язок партії з учительством, для того, щоб прилучити вчителів, до нашого радянського й партійного будівництва.

В головній резолюції партійного з'їзду, по докладу Центрального Комітету, де відмічаються найважливіші завдання, що стояли перед партією, є спеціальний пункт відносно того, як ставиться партія до вчительства. Ось я Вам зачитаю, що сказав 13-й з'їзд нашої партії в цій справі.

«З'їзд доручає всім організаціям партії звернути найбільшу увагу на те, щоб уста-

новити зв'язок з кращою частиною, як міського вчителства, так і сільського вчителства, агрономів та інших шарів сільської інтелігенції. З цією метою партія насамперед мусить звернути найбільшу увагу на поліпшення матеріального стану цих робітників. Коли правильно додержуватися цього рішення, то партія зможе досягти того, щоб ці робітники стали провідниками нових ідей партії та Радянської влади серед селянства, зокрема партійні організації мусять звернути належну увагу на те, щоб підготуватися до Всесоюзного вчительського з'їзду і досягти того, щоб на цей з'їзд в більшості поїхали вчителі з місць. Це для того, щоб з'їзд виконав те надзвичайно велике завдання, що йому доручають».

Оце один із пунктів резолюції партійного з'їзду. Тут з'їзд наближається до одного з головних питань—матеріального стану вчителів. Ми знаємо, товариші, що матеріальний стан відіграє велику роль в справі відношення вчителства до Радянської влади, і не могло інакше бути при тому злидненному становищі, в якому перебував вчитель.

Тільки з того часу, коли ми вийшли за будівельну роботу, тільки з того часу, коли ми могли зміцнити наше господарське становище, стало можливим повернути більше коштів на справу народньої освіти, а зокрема на поліпшення матеріального стану вчителя. Ми, товариші, ще не виконали цілком тих завдань, які нам доручив 13-й з'їзд. Ми ще цілком не виконали завдань в справі поліпшення матеріального стану вчителя, але ми це вже почали. Ми зробили великий крок вперед, нема сумніву, що ця справа в майбутньому займатиме перше місце в партії. Але разом з тим вчительство має багато інших питань і зокрема питання про участь вчителя в радянському будівництві. З цього приводу з'їзд в іншій резолюції зауважив: «Безперечний зрив вчителства в бік радянської влади й партії робить можливим ширше втягнення вчителства в рамки радянської суспільності. Необхідно збільшити заробітну плату сільського вчителя. Збільшити роботу що до його перепідготовки, залучати сільське вчителство до всіх видів культурної роботи партії на селі, зокрема до обслуговування газетами й книгами селянської людності; поставити перед Комсомолом завдання зближення з вчительством в усій його культурній роботі».

Головний пункт цієї резолюції полягає в більшому залученні вчителства до громадської роботи.

Товариші, ми можемо сказати, що знову ж таки не все в цьому напрямкові зроблено, але й тут ми маємо великий крок наперед. Вибори до сільрад цього року дали значну участь вчителства не тільки у виборах, а й багато вчителів обрано до сільрад і як виборщиків на дальні радянські з'їзди. Ось товариші, шляхи, якими утворюється зв'язок партії з вчительством. Ми зробили далеко ще не все. Ми тільки розпочали роботу по укріпленню зв'язку вчителства з партією й з радянською владою. Але, товариші, ми в цій справі на певному шляху. Вчителство повинне знати, що наша мета в будівництві соціалізму найцільніше сполучена з роботою вчителства, що в цьому в нас єдиний фронт, єдине завдання, що роли вчителства величезна. І оскільки вчителство є величезна культурна сила, воно не повинне обмежуватися тільки вузькою роботою в школі. Ця робота—вже сама по собі є велика громадська справа. Але цього не досить. Вчителство повинне брати широкую участь в громадському житті. Партія всіма силами повинна допомагати цьому. Партія повинна допомагати залучити вчителство до громадського життя. Й на цій доріжці, товариші, ми далі матимемо безперечне зміцнення спільної робітничої класи, селянства й вчителства.

Мені, товариші, пригадується всеросійський з'їзд вчителства, що відбувся в грудні 1913 року. На цьому з'їзді я був присутній, як представник нашої легальної більшовицької газети «Правда». І от напрошується порівняння вашого з'їзду з тим з'їздом. На з'їзді вчителства в 13-м році наша більшовицька фракція складалася з 10—15 учителів, які з'їхалися з різних місць, але, головним чином,—робітників Петрограду. Зараз, товариші, через який-небудь десяток літ після цього з'їзду, що проходив цілком під тягарем буржуазної ідеології, ми скликаємо місцеві, округові, губерніяльні, всеукраїнські, Всесоюзні вчительські з'їзди. Вони репрезентують нам нове вчителство, особливо вчителство, яке пізнало свою єдиність з робітничою класою й селянством—вчителство, яке бере участь в будові соціалізму. На протязі 10 років і таке величезне зворушення! Це, товариші, дає нам упевненість, що ця праця в дальшому дасть величезні наслідки. Ми знаємо, товариші, що в майбутньому великі труднощі, ми знаємо, що культурну працю ми зможемо провадити лише в тому разі, коли світовий капітал знову не спробує навалити на нас, як що світовий

капітал знову не зорганізує проти нас в тому чи іншому вигляді інтервенції. Але так чи інакше, товариші, ми розпочали серйозну, глибоку, культурну працю. На основі цієї культурної праці утворюється і зміцнюється спілка праці та інтелігенції. Тому я, закінчуючи свою промову, кажу: хай

Промова тов. Чубаря.

Чубарь. Шановні товариші. Від імені Ради Народніх Комісарів вітаю вас, як робітників міста й села, робітників, що на ваших плечах лежить великим тягарем все те, що ми маємо зараз і буде мабуть ще довго лежати, поки ми зліквідуємо ті тяжкі умови, які є наслідком громадянської боротьби, після імперіалістичної війни. Товариші, Радянська влада і в цьому році, як і в минулих роках іде ще шляхом тяжкої боротьби на господарчому фронті. Ще багато хліб, трапляється у нас в промисловості, багато хліб є ще по ваших склепах, де ми рахуємо невеликі свої кошти. Це є головна перешкода до того, щоб радянська влада скорше завлалася за поширення освіти, за забезпечення народного здоров'я, за поширення всього того, що дуже кидається в вічі широким колам селянства і широким колам робітництва і вам, освіченишим представникам села й робітництва, що звикали до того, щоби в книжках вишукувати ті шляхи, які ведуть до поліпшення положення працюючого люду, які ведуть до поліпшення положення всієї людності, всього світу. Ви, як більш освічені, ніж наші робітники та наші селяне, ви з більшим боєм почуваете все те, що переживають працюючі Радянських Республік. Я не буду вам тут оповідати про всі ті щаблі, які проходив робітник і селянин за роки існування Радянської влади на Україні. Ви добре це пам'ятаєте. Вітаю вас, що з'їхались на з'їзд, аби обговорити тут найважливіші питання вашої праці й всю ту роботу, яка буде провадитися спільно з роботою комуністичної партії, з роботою радянської влади, які вживають всіх заходів, аби скоріш знищити ті злидні, в яких перебуває селянство та робітничий клас. Ми можемо цього досягти лише тоді, коли широкі кола більш свідомих людей буде притягнуто до цієї праці. Коли ви, учителя, коли вся інтелігенція, всі ті, що працюють в самій гущі села, підуть нога в ногу з радянською владою, коли вони зрозуміють, що немає іншого шляху, як шлях до комунізму, як шлях до перемоги робітників і селян всього

живе спілка робітників та селян. Хай живе спілка робітничої класи, селянства і учительства. (Оплески, оркестр грає інтернаціонал).

Голова: Слово для привітання належить голові Ради Народніх Комісарів тов. Чубареві. (Оплески).

Я гадаю, товариші, що ви, які з'їхались на цей з'їзд, будете мати можливість обговорити всі питання, що стали перед вами. Обговоривши ці питання, ви будете переконані в тому, що треба міцніше підтримувати Червоний стяг пролетаріату, що треба як найдіяльніше провадити всю ту роботу, якої чекає селянство й робітничий клас.

Я, товариші, на великий жаль, як представник Ради Народніх Комісарів не можу тут сьогодні похвалитися тим, що Радянський Уряд використав все для того, щоби допомогти Вам у Вашій тяжкій роботі. На великий жаль скажу, що не можу цим похвалитися тому, що ми при своїх обмежених коштах дуже мало ще могли виділити, для слідок бажань буржуазії скорше скрутити забезпечення потреб народньої освіти. Ми зараз маємо дуже багато хліб в галузі цієї роботи, яка повинна стояти на першій черговій нашій увазі. На великий жаль—підкреслюю—цього не можна зараз сказати, й поясненням в цьому є те, що ми ще й досі у себе дома—тут на Україні—не можемо так розгорнути роботу, не можемо так поширити нашого господарства, як би хотілося. Нам доводиться поширювати його в тих міжнародніх обставинах, в яких перебуває союз Радянських Республік. Ми, як Радянська влада, як представники робітників та селян живемо в тих умовах, які складаються в нас швидко, скорше сісти на плечі трудомолю люду Радянських Республік, скорше використати ті великі міліони селян та робітників, що скинули ярмо та підбивають і інших до того, аби й вони скинули його. Скинувши ярмо, ми ще не загоїм тих болячок, що натерло це ярмо. Ми ще не скоро їх загоїмо, але ми певні в тому, що загоїмо тим швидче, чим міцніша буде спілка між робітниками та селянами, чим більше ця спілка буде зростати на ґрунті господарчих успіхів. В галузі нашій освіті ми на великий жаль не нашли ще того шляху, який би забезпечив нам найбільший успіх в поширенню освіти.

Мені недавно довелося говорити на сесії з деякими товаришами учителями. Вони казали про те, що наш комплексний метод є дуже великою перешкодою в переведенні широкої праці в галузі освіти, що учительська маса ще не охопила цього нового методу, що цей новий метод викликає ще багато бажань, що вимагаються обставинами, що учителя повинні сами ще де чому навчитися. Радянська влада вживала заходів для того, щоб допомогти вчителю, який вже вступив на путь до Радянської влади, який вже визнав за необхідне підтримувати прагнення робітників та селян до освіти, яку вони бачать в повсякденному своєму житті. Радянська влада утворила курси, Радянська влада влаштувала ті освітні установи, в яких готуються нові ряди вчителів, які підготовлюють і те вчительство, що раніше не мало змоги поповнити свою освіту, підготуватися до виконання нових завдань.

Товариші, нові завдання, що стоять перед Радянською владою й перед вчительством, яке несе частково тягар підвищення свідомості трудового люду, як частково несе тягар і відбудовування нового життя,—величезні. Свідомість селянина, свідомість робітника зараз дуже мала. Зараз наше селянство має дуже малу підготовку у всіх питаннях суспільного життя. Зараз ми на превеликий жаль не маємо того великого глибокого руху, якого вимагають міжнародні обставини, який потрібен нам, аби підняти нові кола до творчої роботи, щоб Радянські декрети, радянські заходи до поліпшення нашого становища виконувалися з більшою свідомістю, щоб вони були зрозумілі ширшим колом селянства та робітництва. Товариші, на Ваші плечі зараз лягає великий тягар. Неписьменність серед працюючих має дуже перешкоджає заходам Радянської влади що до поліпшення нашого господарства.—Це біда, яку треба знизити якомога швидше. На жаль, ми не маємо великих коштів. На жаль, ми не маємо великої можливості для зни-

щення цього в один чи в два роки, але ми маємо заповіти Володимира Ілліча,—до десяти років пролетарської революції знищити цю біду, аби кожний робітник, кожний селянин був письменний, аби вони могли придатуватися до того руху свідомої пролетарської творчості, якої вимагає наше життя. Товариші, дозвольте побажати Вам в Вашій роботі, в роботі Вашого з'їзду тієї творчості, на яку адатно вчительство, тієї творчості, якої чекає від Вас робітничо-селянський уряд.

Дозвольте побажати успіху в Вашій роботі, щоб Ваша робота тут і робота Ваших представників на Всесоюзнім з'їзді лягла фундаментом в тій великій праці, яку ще нам доведеться проробити, яку доведеться проробити, піднявши не тільки 400—500 учителів, що мали можливість приїхати сюди на з'їзд, а яка буде провадитися, коли сотні тисяч учителів, працюючи по глухих кутках, будуть знати, що вирішив з'їзд, коли вони придатуються до цих рішень, коли вони підтримуватимуть всі ті бажання, що тут будуть внесені, коли ці сотні тисяч учителів згуртують біля себе мільйони селянства, мільйони робітників. Великий тягар пролетарської революції полегшає—перемогу трудового люду буде забезпечено, буде забезпечено тоді, коли всі ті, що можуть працювати, будуть працювати на цю перемогу, коли всякий, хто має більший досвід, буде тягти за собою менш свідомих, коли мільйони робітників та селян, всі, як один, будуть озброєні свідомістю і всі, як один, підуть на боротьбу. Ми повинні так розвинути цю роботу, щоб досягнення можна було використати цілком, щоб від цих досягнень ми скорше пішли вперед. Хай же працює Ваш з'їзд з найбільшим успіхом. Хай Ваші рішення допоможуть і селянству й робітникам досягнути більших успіхів ніж ми маємо зараз (ошески оркестр грає Інтернаціонал).

Голова: Слово для привітання належить Голові Всеукраїнської Ради Профспілок тов. Угарову.

Промова тов. Угарова.

Угарів. Дозвольте мені від імені Всеукраїнської Ради Професійних Спілок передати вам і вашому з'їздові палке братерське привітання.

Товариші, за минулої історії боротьби робітничої класи за своє визволення ми з вами мали кілька великих принципових спорів. Я тепер не хочу повертатися до них і нагадувати вам про ті справи, що дебату-

валося тоді серед нас. Я нагадаю тільки одну справу—боротьбу в професійнім русі, загалом, а в учительському союзі зокрема. Перші наші спроби організувати учительський союз в розпал громадянської війни забрали в нас марно чимало часу. Перед нами вчительство виставляло тоді ті завдання, що відкидала ціла робітнича класа. Вчительство пропонувало нам будувати на

Враїні наші профорганізації, самостійні організації, не сполучуючи їх з російським профрухом. Ми ж тоді виставляли інші форми, ми говорили, що поскільки йде громадянська війна, постільки нам необхідно для того, щоб відбити ворога, мати сконцентровані сили й для цього необхідно об'єднатися в одну спільну силу. Тепер історія нас виправдала й це питання серед нас не встає, але по-де-куди ще в окремих головах і думках учительства ця гадка живе. Ми тут утворили Українську Раду Професійних Союзів, ми утворили українські правління окремих профсоюзів і ці організаційні справи й тепер відшлі в нас. Але, товариші, чи значить те, що ми нашим організаційним настроєм відірвалися від загального російського профруху? Я гадаю, що ні. Ми не можемо ставити питання так і розважувати їх так, щоб вони йшли всупереч із загальносоюзним рухом. Зараз, ще стан нашої країни надзвичайно тяжкий. Ми з вами ще стоїмо, можливо, перед великими небезпеками. Нам треба наші сили берегти для того, щоб на удар ворога відповідати могутньо, міцним єдиним ударом робітничої класи, всіх членів профсоюзів, організаціях в єдину спільну силу.

Товариші, перед нами стоїть зараз величезне питання. Робітники зараз змають голову над тим, як підняти продуктивність праці, як краще розгорнути робочі сили країни, як знизити ціни на продукти фабрично-заводського виробництва, та дати селянам ці продукти за найменшу ціну. Над цим зараз думає наша партія, Радянська влада і робітництво. В цій галузі ми маємо деякі досягнення. Але цих досягнень замало. Робітникам і зараз живеться ще дуже важко. Ми також розуміємо й знаємо становище сільського вчителя, знаємо його матеріальне становище, знаємо в яких тяжких умовах воно провадить свою роботу. Але все таки, як нам не важко, ми мусимо тут сказати, що становище наше тепер краще, ніж було 2-3 роки тому. Поводі промисловість наша підвищується, поводи заробітня платня також збільшується і поводи ж на підприємствах нашої промисловості та економії поліпшується становище наших інтелігентських сил, зокрема становище сільського вчителя. Вам відомо, що під час дійсального комунізму, ми перебували в надзвичайно тяжких умовах: заробітню платню ми давали «калоріями та коефіцієнтами», де-то, коли перекласти на зрозумілу мову, робітники майже нічого не одержували. Але тепер становище краще: заробітня платня

підвищилась, хоч і не досягла потрібного рівня ще не задовольняє всіх потреб робітників. Зрозуміло, що так швидко підвищити заробітню платню ми не можемо. Нещодавно у нас відбувся 2-й Всеукраїнський та 6-й Всесоюзний З'їзд, де питання ставились ось так: справа про заробітню платню в нашій промисловості вирішуватиметься залежно від підвищення продуктивності праці. Ми тепер заробітню платню цілком сполучаємо з розміром виробництва, що дає робітник. Наслідки тим часом ще не великі. Але ми цього досягнемо. І заворукою є минулий господарчий рік, що в цьому році подішав матеріальне становище робітника. Ми гадаємо, що і в цьому виробничому році ми підемо таким же шляхом, яким ми йшли в минулому році. Ми в цім році також до деякої міри поширили нашу промисловість і збільшили до деякої міри зарплатню для робітничого класу.

Перед спілкою учительства в сучасний мент стоїть величезне завдання. Тов. Зінов'єв за 6-му з'їзді в своєму привітанні казав, що зараз перед усіма профспілками, перед усією робітничою класою стоїть таке завдання: підвищення продуктивності праці і питання про справу профспілок на селі. Товариші, ви на селі являєтесь найкультурнішою силою, ви являєтесь першими нашими проводирями професійних ідей. Тов. Зінов'єв поставив це питання в такій площі. Він каже, що зараз перед нами стоїть завдання допомогти на селі селянству, допомогти Радянській владі, встановити на селі, як він висловлюється, «настоящу», правдиву Радянську владу. Чи можемо ж ми в цій царині що небудь зробити, чи зможемо ми в цій царині чим-будь допомогти нашій партії і нашій владі?—Я гадаю, що можемо. У нас, товариші, на селі на Україні нараховується приблизно коло 200.000 членів нашої спілки, і це є величезна сила. І ви, товариші, вчителі на селі, являєтесь серед тої невідомої, тої темряви, що є там, найбільш культурними людьми. Ми мусимо поставити це завдання перед собою з тим, аби спільно з другими членами інших профспілок допомогти на селі розв'язати це завдання величезної ваги. Чи ж можемо ми покласти це завдання на свої плечі без партії, без Радянської влади? Ні, але за допомогою партії, Радянської влади, ми зможемо багато зробити в цій галузі. Та, товариші, біда полягає в тім, що спілки інтелігентського класу переживають зараз ще тільки перелом.

Наше вчителство на 8-му році нашої Пролетарської Революції лише починає усвідомлювати ту думку, яку воно зробило.

Зараз ми бачимо з його боку бажання стати в одну лаву, попліч з усією робітничою класою. Так, ми говоримо, що ми вас до наших лав приймемо. Так, ми говоримо, що ми вам у спільному робітничому рухові дамо почесне місце. Але, товариші, вам треба раз на завше покінчити зі старим. Ваша путь до нас—до Жовтневої революції, отже, й до робітничої класи, що робила цю Жовтневую революцію. Всесь час ця путь була не пряма, а манівцями. Ми, загалом і в цілому, свою путь пройшли далеко більшу, ми потратили багато більше сил і енергії, але тепер, товариші, ми все таки прийшли до одного переконання, до того, що нішого виходу, як

тільки разом з усією робітничою класою,— для вас бути не може. Товариші, ви ж, з цілому і загалом, така сама по суті голота, як і робітнича класа. Що ж тоді питати з нас, коли та інтелігенція, що колись мала революційну славу й честь, зараз у найголовнішому, в основній справі, коли рішалася доля робітничої класи, тут вона сійкнулася. Я гадаю, товариші, що нам треба забути старі гріхи і увесь свій розум, всю нашу енергію зосередити зараз на тому, як пройти ту путь разом із робітничою класою, обрати нашу путь, близьку путь, і спільними силами увійти у предверря соціалізму. Вашою з'їздові наше гаряче привітання. (Оплески). (Оркестр грає Інтернаціонал).

Голова. Словом для привітання належить Народньому комісарові Освіти т. Шумському. (Оплески).

Промова тов. Шумського.

Т. Шумський. Товариші, сьогоднішній з'їзд учительства України є важливий момент на нашій фронті освіти. Ми звикли до цього слова, до цього поняття, і воно відповідає дійсності.

Тут уже тов. Квірінг намалював той шлях пролетарської боротьби, що ми пройшли. Перші три роки ми були зайняті виключно військовою боротьбою, ми вели громадянську війну за здобуття влади пролетаріату. Наступні роки ми ліквідували руйнацію нашого господарства, що залишила громадянська війна і тільки тепер, 24-го року ми уважно стали до роботи на освітньому фронті. Звичайно, це не означає, що ми не робили цього раніше, але звертати всю силу й увагу партії, всього організованого робітництва, на освіту ми в той час не могли і це мали на це права. Перед нами стояло головне завдання з початку перемогти ворога, хоч почасти налагодити господарство і, зробивши цю роботу, ми твердо стали на культурний шлях. Перший голос, що рішуче пролунав—це була осіння сесія Центрального Виконавчого Комітету. Центральний Виконавчий Комітет ухвалив звернути велику увагу на роботу на культурному фронті. І в своїх постановках він пропонував органам влади і закликав радянське громадянство, щоби воно авернуло увагу на низову школу і брало участь в освітній роботі. Ось яка була директива сесії Центрального Виконавчого Комітету на Україні. Вся наша праця на фронті освіти йшла під гаслом боротьби за нову

систему освіти—радянську, під гаслом боротьби за нові методи навчання. Словом цю добу державного будівництва під час жорстокої громадянської війни—цей період ми можемо назвати епохою боротьби з наслідками старого на освітньому фронті. І тільки остаточно перемогши, витративши основні, головні елементи старої школи, старих методів, старої системи, ми можемо приступити до нової будови.

Звичайно, разом з тим, ми робили все, що могли в тих умовах, для того, щоби відповідати хоч до деякої міри на вимоги життя. Яке зараз положення на фронті? Ми, як я сказав, боролись за систему. Ми вже, в основному, систему склали. Система народньої освіти, яку виробила Радянська влада, є системою загально визаною і тепер ніхто про неї не підійме голосу. В царині методичної праці ще не все удосконалено, але основні моменти, основні етапи, основні віхи—наукові обґрунтування нових методів, ми вже знайшли. Ми вже відкинули старе барахло в царині методології і намічаємо певні шляхи. Ті шляхи зміцняться пілвопито лише в процесі нашої практики. До цього часу ми зробили досить багато, але у нас не було основного для нашого соціального виховання. До того в нас не було основного стовбура, на якому воно базується, і лише за останні два роки ми цього досягли, а саме, зростає комуністичний дитячий рух, що стає основним дитячим, основним чинником соціального виховання. Тепер ми цей надзвичайно важливий чин-

век, цей двигач перебудови школи в самій її суті, маємо. Цей найважливіший чинник, без якого всі наші методи, всі наші теоретичні міркування про новий план і нові методи будуть недійсними, являючись лише папірцем. Зараз ми маємо цей основний двигач, який зсує школи з старих підвалин. Цей двигач у нас вже є. До цього часу в нас не було другого основного фактора—у нас не було вчителя. Вчитель був не з нами. Його шлях вже накреслений тут, і на йому а не буду зупинятися. Не буду також зараз говорити, чому це так сталося, а лише скажу, що вчителя, радянського вчителя, пропагандиста радянського будівництва, в нас до цього часу не було. Не маючи цього чинника, нам тяжко було будувати школу. А ви знаєте яку надзвичайну вагу, яке величезне значіння надає комуністична партія вчителів!

Ви знаєте, і очевидно, вже читали ті зогненні слова, що писав тов. Ленін про наш програм. Це єсть програм партії—це боротьба за вчителя, як боротися на освітньому фронті, як звільнити вчителя від буржуазної неволі. Ви знаєте, який зміст має ця директива. Ви знаєте, що це завдання ми ставимо уперто й закликаємо неможливо боротися за те, щоб вирвати вчителя із буржуазного поневолення і поставити його на шлях соціалістичного будівництва. Останнього року ми бачимо, як учитель повернувся, прийшов на своє місце, або вірніше став на своє місце, там де йому належало бути з самого початку здобуття влади працюючим людям. Але він тільки тепер став на той шлях. Довго вагався, довго думав, але зараз він прийшов. Він пройшов той шлях уважно і не так раптом рушив в бік Радянської влади, комуністичної партії. Він не випадково зробив це, а лише добре обміркувавши. Слід думати, що це так, а в цьому певен. Починаючи з 23 року, він в жорстоких умовах боровся за новий світогляд. Це йому не дешево дісталось. бо він не мав книжки, ліхто йому не свічував, але не можна обвинувачувати й тих, хто йому не свічував, бо він в процесі громадянської війни не заслужив цього. Але в цих тяжких умовах він з'явився за самого себе і ми бачимо великі заслуги цієї роботи в його підготовці і в золотичному світогляді. Ми гадаємо, що кращі лави вчительства, засвоївши філософію пролетаріята, історичний матеріалізм, можуть стати провідником ідей комунізму на селі серед робітництва і селянства.

На цьому йому скінчити необхідно, і без цього він не є наш вчитель, без цього він

буде не той учитель, якого треба радянській школі й радянському вихованню і до цього вчитель в значній своїй частині вже приготований.

А тепер, озброївшись цим необхідним знаряддям, ми гадаємо, що вчитель стане провідником ідей перебудови буржуазного суспільства на соціалістичне. Коли на військовому фронті ми ставили фахівця, а коло нього ставили політкома, ми були спокійні, що там не буде зради робітничій класі. Коли на фронті господарства ми теж ставили правління й робітників, що не знають, як будувати, але мають виразні завдання, почувують свою природу, може, не компетенції, але знають, чи буде це на користь робітничій класі, чи ні, то на третьому фронті, на фронті ідеологічному, на фронті культурного будівництва, ми повинні добре знати, хто такий цей фахівець. Формуючи з дітей нових громадян, нових будівників нового ладу, ми повинні добре знати, хто їх виховує. І от чому я так підкреслюю, що завоювати цей новий марксистський, ленінський світогляд учитель повинен, інакше він не може, при всьому своєму бажанні, бути тим будівником, якого ми потребуємо зараз на цьому третьому культурному фронті. Ми певні в тому, що палке бажання засвоїти собі цей світогляд, з відкритою душею йти й будувати, що це в учителя є. Він попрацював досить для того, щоб завоювати собі цей світогляд, гадаємо, що й далі він теж буде над собою працювати й разом з нами, комсомольцями, робитиме свою вчителеську роботу на вихованню нового покоління будівничих нового суспільства. Учитель має надзвичайно великі завдання й иншого характеру, величезне завдання в справі ліквідації тої темряви, що ми маємо в робітничо-селянській гущі, де є 60% робітників та селян неписьменних. Це величезна робота, до якої вчитель прикладе свої руки, і тут він буде один з найпотрібніших робітників в справі будівництва радянського суспільства. Ми гадаємо, що вже тепер в цій стадії ми можемо напевне сказати, що до нас прийшов той, без кого неможлива боротьба на культурному фронті—це є учитель. Вчителі вже частки підготувались до неї, але треба ще багато готуватись, щоб мати змогу виконати ті завдання, що життя ставить перед ним. Хай живе перемога на культурному фронті (оплески, оркестр грає Інтернаціонал).

Голова. Слово для привітання належить представникові Центрального Комітету Ленінської Комуністичної спілки молоді т. Павлову. (Оплески).

Промова тов. Павлова.

Павлів. Товариші, дозвольте мені щиро привітати вас від імені Ленінського комуністичного союзу молоді України (оплески).

Товариші, наша організація, якій доручила комуністична партія готувати борців і будівників нового суспільства під Ленінською назвою, росте й кріпне. Наш зріст міряється тим, що ми за останній рік виростили о 100 тисяч. Наша організація досягає в найдавні, найтемніші куточки нашого радянського села. Наша організація відвоює ще раз нові маси трулячої молоді, відвоює їх від темноти, від нецтва, відвоює від забобонів і через свою організацію веде їх до свідомого творчого життя, до будови кращого суспільства. Ми, товариші, думаємо, що КСМ і учительство—борці одного фронту. (Оплески). Ми гадаємо, що КСМ і учительство мають спільного ворога; цей ворог є темнота, нецтво, не-

письменність. А з ними комунізму й соціалізму побудувати неможна. 13-й з'їзд партії ухвалив збільшити зв'язок між комсомолом і вчительством. Цей зв'язок є вже й зараз: учитель своїм знанням, своїм досвідом може стати, повинен стати і вже стає в пригоді КСМ в його роботі, КСМ, з свого боку, в боргу не зостається. Він перший помішник в боротьбі за будівництво школи. Він спільно з учительством виховує дітей через свої організації «Молодий Ленінець». Ми, товариші, думаємо, що цей 1-й всеукраїнський з'їзд учительства зміцнить зв'язок КСМ і спільно з учительством, міцними лавами, піде ще до нових досягнень на фронті освіти, значно більших за попередні. Хай живе міцний нерозривний зв'язок КСМ з учительством (оплески).

Голова. Слово для привітання від «Юних Ленінців» дається тов. Андрюсикову.

Промова тов. Андрюсикова.

Андрюсиків. Товариші-учителі, дозвольте мені привітати вас від харківських Юних Піонерів ім. т. Леніна (оплески). Товариші, ми повинні йти шляхом, який показав нам т. Ленін, і тільки тоді ми зміцнимо Радянську владу, тільки тоді ми зможемо піти на зміну нашому старшому товаришеві—КСМ, а також комуністам, для того, щоб утворити всесвітню революцію. (Оплески).

Ми виховуємо в собі дух колективізму, ми прагнемо одержати як найбільше знання для того, щоб потім прикласти це знання до боротьби з капіталізмом усього світу для здійснення всесвітньої Пролетарської Революції. Ми спільно з учительством, нога в ногу, підемо міцними лавами, щоб визволити весь пролетаріат від ярма буржуазії. Товариші, два роки тому наша організація носила ім'я одного з борців за волю—Спартака, і лише рік тому, коли вмер наш великий проводир

Володимир Ілліч Ленін, ми прийняли його ім'я для того, щоби йти його шляхом. Товариші вчителі, ми об'єднуємося разом з вами для того, щоби вести культуру серед наших пролетарських дітей, для того, щоби поставити на належну височину наші пролетарські школи. Ми повинні прагнути, аби між нашою організацією вчительства і нашими пролетарськими школами не було ніякої ворожнечі, і ми сподіваємося, що ми зможемо піти на зміну нашим товаришам, братам і спільними зусиллями визволимо світовий пролетаріат.

Товариші, хай живе наша спілка, хай живе всесвітня революція!

Голова. Слово для відповіді представникам організацій урядових, партійних та інших, що вітали наш з'їзд, від імені нашого з'їзду надається делегатові з'їзду тов. Ярмачові.

Промова тов. Ярмача.

Ярмак. Шановне товариство, дозвольте мені від великої армії 3-го фронту, від імені червоного вчительства висловити щиро подяку за ті вітання, що зустріли ми, делегати на цьому першому Всеукраїнському з'їзді Червоного Вчительства,

яке на червоній сторінці своєї історії великими буквами запісне рішучу тверду спілку праці й науки (оплески).

Ми вітаємо вас, товариші, не аналізуючи свого минулого, в якому ми перебували до жовтня й після жовтня. Ми віта-

емо Вас в тому стані, в якому ми перебуваємо зараз. Ми вітаємо Вас зі своєї безпосередньої праці, зі своєї праці в сільрадах, в селбудах, кооперації, і заявляємо, що всі ті завдання, які ставить нам Радянська Влада та комуністична партія, ми виконуємо (оплески).

Товариші, ми заявляємо одверто всій Закардонщині, всім буржуазним капіталістичним державам, що всі погоди на те, ніби вчительство не йде вкупі в Радянську Владу, є поклепа. Це є той клинок, який буржуазія силкується вбити в скелистий ґрунт Радянської Республіки, але ж даремна ця праця. Ми твердо стоїмо вкупі з комуністичною партією (оплески). Ми прохаємо товаришів Чубаря і Квірінга заявити Радянській владі і Комуністичній партії, що вчительство й далі на своїому шляху не знає нішої стежки, як ту, що прямує до світлого нового життя (оплески). Ми заявляємо, що всі ті завдання, які поставлені зараз перед вами працівниками 3-го фронту, ми виконуємо на всі 100%. Уже по змові, коли нам тільки явилася змога показати це на ділі, ми показуємо там, в далеких кутках на селах, всю свою свідомість, своє розуміння завдань комуністичної партії і заявляємо й просимо: допоможіть нам влитися в ряди комуністичної партії (оплески), і ми всі свої сили віддамо на те, щоб скувати непохитним ґрунтом скелю, яка стоїтиме на шляху всіх наскоків з боку буржуазії. Ми виконуємо тверду сталеву ідеологію нового, молодого покоління, що вкупі з усім робітничтвом прямує до світлого майбутнього комуністичного життя. Ми заявляємо словами Українського письменника і поета:

Ми не герої й не богатири на шляху поступу. Ми лише каменярі. Як каменярі ми будемо бити цю скелю науки для того, щоб ясне майбутнє засіяло всесвітньому пролетаріату.

Хай живе Радянська Влада, єдина Влада всіх працюючих мас, хай живе комуністична партія, яка веде нас до кращого світлого життя!

Хай живе Комуністичний Інтернаціонал, штаб Всесвітньої Революції (оплески, оркестр грає Інтернаціонал).

Голова. Товариші! Всеукраїнський з'їзд вчительства мав щастливу нагоду передати своє привітання й задоволення про свою боеву готовність представникам наших організацій: Секретареві Центрального Комітету Комуністичної партії більшовиків України, Голові, Ради Народніх Комісарів Української Радянської Соціалістичної Республіки і Голові Всеукраїнської Ради Профспілок. Але разом з тим ми маємо пропозицію від окремих поодиноких делегатів з'їзду послати привітання до Центрального Комітету РКП (оплески), до Всесоюзного ЦК (оплески), ВЦРПС й до одсутнього на нашому з'їзді тов. Петровського (оплески).

Дозвольте цю пропозицію прийняти без голосування (оплески). Представники з місць вносять пропозицію послати привітання Крупській. У нас є пропозиція послати привітання ЦК Союзу Робітосів і Комінтерну. На цьому дозвольте вважати наше урочисте засідання за замкнуте.

Прощу прослідувати Інтернаціонал та Заповіт.

Ринкове засідання 6-го січня.

Головує тов. О. Шумський.

Голова.—Дозвольте вважати зібрання відкритим.

На черзі дня стоїть питання—Пролетарська Революція та чергові завдання влади. Слово надається тов. Чубареві. (Оплески).

Чергові завдання радянської влади.

(ДОПОВІДЬ ТОВ. ЧУБАРЯ).

Товариші, Пролетарська Революція в нас робилась широкими колами робітників та селян 17 року, коли старий лад досить вже зпрогнив, коли царат уже був скинутий.

коли на чолі Росії став тимчасовий уряд, що складався, як ви всі гаразд пам'ятаєте, частково з капіталістів, частково, з так званої революційної демократії.

Соціал-угодовці склали цей уряд, надіючись на те, що вдасться утримати селянство та робітників від поглиблення Революції надалі, від перетворення Революції буржуазної в революцію проти царату і проти буржуазії, в революцію пролетарську.

Вони гадали, що спільними зусиллями ліберальної буржуазії та соціал-угодовців вони вирішать всі ті питання, що висунула світова війна та життя в умовах царату.

Товариші, ви всі гаразд пам'ятаєте, що зараз же після 1-ї Революції 17 року деякі представники демократії звивали заходів до того, щоб припинити війну. Було оголошено відзову до всього світу, що російська Революція не хоче війни й закликає інші держави почати переговори про мир.

А що з того сталося?.. Інші держави купували з цієї відзови і вже через кілька тижнів підтовхнули так званий революційний тимчасовий уряд Російської Республіки на те, щоб він заявив, що він підтримуватиме війну до переможного кінця, що він кидатиме нові мільйони на фронт, що він буде продовжувати цю чорну, респочату царем, криваву справу.

Бачите, до чого був примушений цей революційний уряд, що його висунула перша революція. Він був зв'язаний по руках і ногах тими угодами, що укладав ще цар. У нього не вистачало сил, щоб розірвати ці угоди.

Він плентався ззаду воднощій антанті, то-б-то тих капіталістичних держав, що розпочали війну, що мали за головну мету знищити ніби то німецький імлітарізм, як головну небезпеку всього світу. Буржуазія говорила: «треба знищити німецьке юнкерство, тоді не буде більше війни, тоді людство буде мирно будувати своє життя, тоді життя буде йти вже іншими шляхами».

Через цей обман, вони кинули десятки мільйонів робітників та селян в окопи. Десятки мільйонів людей йшли в бій за те, щоб знищити німецьке юнкерство. Це були ті передумови, на які вказували керівники капіталістичних держав, як на передумови війни. А що з того сталося?

Не вийшло нічого—тому, що не можна було йняти віри тим, хто викликав війну, не можна й не слід було вірити тим, хто підтримував буржуазію в війні.

Капіталісти гризалися між собою. Вони гризалися—ви знаєте, за що. За те, щоб окремі гуртки капіталістичних держав панували у всьому світі. Із-за цього вони гри-

тимуться аж доки не загине капіталізм. Наша перша революція вела до того, щоб мирно, шляхом демократичної творчості утворити все те, що здавалося потрібним так званим «соціалістам». І коли в цей час більшовики казали їм: з цього нічого не вийде, бо вами крутить світова буржуазія, бо поза пролетарською революцією ви не маєте сил відірватися від того руху, що закотивсь всім світом,—то більшовиків називали зрадниками, німецькими шпиками і казали робітникам та селянам: ви бережіться, не йдіть за більшовиками, бо більшовики—наймити німців, більшовики—це люди, для яких нема своєї батьківщини, це люди, у яких нема нічого свого, це люди, що зруйнують тільки все життя, а відбудувати не зможуть. Цього ще в світі ніколи не було, щоб яка партія чи самі пролетарі вижили в оточенні капіталістичних держав.

Згадували й про велику французьку революцію, згадували про те, як там комунарів було знищено, як проти них пішов капіталізм, коли вони повстали. Згадували про це й казали, що ви тільки доведете до того, що більшовики візьмуть владу й що ви самі захочете казатися в себе дома, а вас знищать,—і німці, яким треба поширювати свою базу, щоб продовжувати війну, і свої ж союзники, щоб-то Англія та Франція, які не донустять того, щоб 100-мільйонний варід вийшов з бою й перешкодав буржуазії воювати до переможного кінця.

Цим лякали робітників та селян, але все таки ті балачки не мали великих наслідків і вже через 8 місяців існування «революційного» тимчасового уряду робітники та селяни були досить переконані в тому, що шляхом згоди соціалістів з капіталістами, шляхом буржуазної революції не можна забезпечити усіх своїх здобутків, від першої революції, не можна поглиблювати революцію.

А не поглиблюючи революцію, не можна буде вийти з війни й будувати свого життя, як того вимагають наші власні умови.

Жовтневу революцію підтримали мільйони робітників та селян, не обійшлося без того, що проти пролетарської революції, проти Жовтневої революції повстав увесь капіталістичний світ, не обійшлося без того, і без попереднього досвіду в керуванні такою великою державою, як воднощій Росія, все таки пролетаріят не злякався й

узав владу до своїх рук. Він мусів взяти владу в свої руки, бо коли б він не взяв, то взяв би її хтось инший.

І в недавні часи ми бачили, як влада переходить з рук демократії до рук буржуазії: це було в Німеччині, Австрії, це було в інших країнах, де демократія мало наблизилась до влади й де вона, не маючи певної революційної творчости, потихеньку передавала владу буржуазії й тепер буржуазія панує, знущаючись з робітників і селян та з тієї демократії, що не утримала владу в своїх руках.

В Жовтні 17 року в нас було таке-ж саме становище. Або Бюрлізів з генералами міг прийти до влади та й висунути-б будь-якого князя, чи то царя, або—трудячий нарід повинен був взяти владу й забезпечити себе від того, щоб повернулись генерали, щоб помічники прийшли до влади, щоб вони панували у Росії й на Україні.

Це був великий здвиг, великий рух пролетаріату, він зорупив багато мільйонів, він згустив ці мільйони шляхом тим, що вказували проводирі всесвітнього пролетаріату.

На великий змах пролетаріатові довелось зараз же з перших днів існування пролетарської влади викласти жорстоких заходів, щоб забезпечити своє існування, свою владу.

Тимчасовий уряд на чолі с Керенським—представником так званої «революційної» демократії наступав на Петроград, скрізь вживались заходи, щоб знищити пролетарську владу, щоб знов установити уряд, до якого звикли та який вважали за законний.

Більшовиків скрізь лякали, обвинувачуючи за те, що вони захопили владу; розпускали по всьому світу брехню, що ні робітники, ні селяни не підтримують Радвладу, що це—гурток авантюристів, які прийшли й підуть від влади через тиждень-два. Вся преса, що тоді була, ширяла по всьому світу такі думки, що мовляв, Радвлада—це невеличкий гурток людей, на яких не можна поклатися, які будуть знищені або самі відмовляться від влади. Ще й досі єсть такі дурні, що про це кажуть і пишуть за кордоном.

А що ми бачили на ділі?

Ми побачили, що ті мільйони робітників та селян, які, може, не знали певного шляху пролетарської революції, які, може, не були досвідченими революціонерами, але були навчені життям, і пішли на боротьбу за пролетарську революцію: мільйони робітників та

селян добре зрозуміли за 8 місяців демократичної республіки, до чого вона веде. Вони свідомо намагались вийти з війни, бо воювати не хотіли, вони хотіли миру, хотіли хліба, вони хотіли воли.

Здобути це все не можна було без жорстокої боротьби. Жорстока боротьба провадилася, й ви пам'ятаєте, скільки разів у нас, на Україні, повставали бої не тільки за владу, не тільки за те, хто буде панувати, а за те, як буде збудоване життя, як буде складатися щоденна робота селянства й робітників. Чи буде панувати тут хтось инший, а чи будуть панувати тут робітники та селяни.

Були випадки й такі, що на Україні панували німці, які не завоювали Україну, а які прийшли на залик так званих «представників української демократії», що захищались від російських більшовиків. Ми знаємо, що не народ відмовлявся за те, аби прикликати сюди німців.

Ми переконані в тому, що коли б широкі кола працюючих могли тоді сказати своє слово, то вони на це не подивились б. Ми бачимо, що через короткий час, коли панували німці, коли вони почали допомагати гетьманові й підтримувати чорну реакцію, вони залили багато сала за шкуру робітникам і селянам.

Вони скоро добились того, що робітники й селяни почали довстання проти тих освічених приятелів, що, приїхавши на допомогу, почали скубти й стрити народ, щоб зміцнювати свою державу, що не хотіли йти тим шляхом, якого прагнув український народ. І після цього були не раз випадки на Україні, коли пролетаріат, повстаючи проти ріжних влад, що існували, хотів збудувати свою владу і зустрічав на своїм шляху багато перешкод. Але ж український пролетаріат вкупі з біднішим селянством озброєними лавами пішов на боротьбу, яку вони розпочали вкупі, в спілці з робітниками та селянами Росії проти німців, поляків і тої народньої демократії, на чолі якої стояв Петлюра, який вважав, що Україні не по дорозі з Росією, що на Україні не може бути диктатури пролетаріату, що Україні зручніше складати спілку з німцями, поляками й австрійцями, ніж з російським та всесвітнім пролетаріатом і неможливим селянством.

Петлюра й прихильники цієї народньої демократії недовго тримали владу в своїх руках, недовго панували. Вони спромоглися за той короткий час запродати надвою Україну

тим самим «освіченим» сусідам, тим самим «освіченим спільникам», що тільки чекали того, щоб загарбати Україну, як ласий шматок, або використати Україну в боротьбі з Росією, скористуватись нею для зміцнення панування капіталізму.

Ми бачили на ділі, що ці прихильники України вживали всіх заходів, щоб підтримати усіх тих, хто заважав робітникам і селянам в їх будівництві. Тому вони підтримували кожну банду, вони замазували очі декому з селян, які йшли ще в банди, які добре не пам'ятали царського гніту, які піддавалися на гачок капіталістів, на гачок, який закидала велика та дрібна, своя й чужа, міжнародня, буржуазія.

Ви знаєте, товариші, що російський царат дуже гнобив Україну, бо був заінтересований в тому, щоб Україна, як окрема держава, не існувала, щоб над Україною панувала Росія, щоб російський капітал висискував українське робітництво й селянство.

Зрозуміло, що всі молоді й старі були переконані в тому, що російська революція не розв'язе цього лежучого питання. Вони настільки звикли до політики царату й капіталізму на Україні, що не могли відкинути цього погляду.

Вони гадали, що й надалі Україна не матиме можливості розвинути свою культуру й господарство. Ці думки охоплювали багато українських селян, багато українських робітників, і поскільки ці думки підтримувала агітація, яку розводила так звана демократія, що трималася на гроші закордонної буржуазії, постільки дуже тяжко було в перші роки існування радянської влади встановити такі порядки, які сприяли б мирному будівництву.

Ми пригадуємо, що перші роки бандитизм охоплював всю Україну, що на боротьбу з ним треба було повстати біднішій частині селянства, що в цій боротьбі класова політика повинна була стати тими підвалинами, на яких можна було б здобути перемогу, на яких можна було провадити боротьбу з надією на успіх.

Ми знаємо, що до цього ще де-що прилучалося. Боротьба, що була на Україні найбільш гострою, — це боротьба на селі поміж заможним селянством та біднотою. Українська селянська біднота не мала майже нічого. Вона не була звязана не тільки з тією

частиною села, що підтримувала, так звану, демократію, а й з тією, що підтримувала гетьмана, а раніше царя—Миколу.

Але ці останні кола села повинні були трошки перефарбуватись, вони повинні були називати себе прихильниками демократії. Це була куркуляча частина села, що надіялась при демократії зберегти своє куркуляче господарство, панувати над біднотою, експлуатувати бідноту, багатіти й наживатись коштом незаможних.

Цю частину селянства підтримувала й частина вчителів, частина тієї селянської інтелігенції, що боялася революції, боялася перемоги бідноти, яка не вірила в творчі сили цієї бідноти, гадала, що з «ледачого» незаможника, що ніколи «не господарював», не може бути добра, ця інтелігенція гадала, що в жорстокій боротьбі буде зруйновано все господарство, що ця жорстока боротьба пригнічує людину, що в цій боротьбі знищуються всі гасла, які виставляла сама-ж пролетарська революція—гасла братерства, волі й інші. І ці люди, які вважали, що на другий день, після пролетарської революції, все повинно установитися як слід, — ці люди довго бачили перед своїми очима жорстоку боротьбу, але довго не могли второпати, довго ніяк не могли зрозуміти, що без цієї жорстокої боротьби не можна було досягти тих умовин, в яких вже можна без боротьби, мирним будівництвом, відбудувати нове життя. Інтелігенція в городі й на селі була довго прихильніша до тих, хто втрачав в цій жорстокій боротьбі, прихильніше до тих, хто в ті часи був пригнічений. В ті часи не мав слова, не мав можливості проводити свою, ніби мирну, а в дійсності бойовничу буржуазну політику.

В цьому була велика помилка інтелігенції, бо коли б інтелігенція зараз після Жовтневої революції стала в лави пролетаріату, коли б інтелігенція зразу стала на Україні на бік пролетаріату та незаможного селянства, це допомогло-б тому, що боротьба була-б менш жорстока, що, може, менш було-б бандитизму, боротьби проти Радянської Влади, своїх і чужих озброєних навал і нападів проти бідноти.

Ми пригадуємо, що не один учитель, не один агроном, не один інтелігент України стояв на чолі банд. Взяти, наприклад, того-ж Мордалевича, який керував бандами на Правобережжю, взяти хоч би того-ж Ту-

тлонника, який був освіченою людиною, взяти цілу низку інших людей, що стояли на чолі тих гуртків, які вели боротьбу, не звачучи гаразд, за що вони змагаються.

Де-хто з них знав, а більш всього знали ті, хто їм давав посвідчення, хто їх посилав на Україну, хто організував їх у дивізії та загони для повстань, хто склав повстанками, даючи вказівки з польського штабу. Ті знали, чого вони хотять від цих банд, від цієї боротьби. Вони знали, що найбільше лихо для капіталізму буде те, коли Радянська влада буде провадити будівництво, буде відбудовувати своє господарство, буде зміцнювати своє становище, коли Радянська влада буде підпшувати стан трудового люду.

Це для капіталізму, для наших ворогів є найбільше лихо, і вони вживали всіх заходів, щоби перешкодити в цій роботі. Вони використовували все темне й усе, на великий жал, освічене, що блукало й плуталося по тих стежках, яких було дуже багато вказано, та які не приводили до того шляху, що ним пішов пролетаріят, що ним пішло селянство. Великим напруженням зусиль робітників та селян вже на третій рік існування Радянської влади на Україні, існування диктатури пролетаріату, ми одержали можливість довести всьому світові, що революція не тільки руйнує, але що вона й будує, що складає такі умови, в яких можна працювати кожному громадянині, складає обставини, в яких уся праця дає найбільші здобутки, найбільші найкорисніші наслідки.

Ми довели всьому світові й тій частині громадян, які не були переконані в єзності революційного шляху, що зараз можна працювати, що зараз треба йти працювати, бо коли не підеш, то лишитися з боку, коли не підеш, то робітники й селяни відчужаються від тебе, коли не підеш і не будеш працювати, то тобі не буде місця в тій великій пролетарській сем'ї, що утворила Жовтневу революцію, що вийшла з жорстокої громадянської боротьби, що забезпечила собі можливість мирного будівництва й в такому напрямку, якого потребують самі трудові маси, а не в тому, що вказують пани за кордоном. Тяжкий був стан, в якому перебували радянські республіки всі ці минулі роки.

Тяжкий стан, що в ньому ми зараз перебуваємо, як я вже казав, якав де-яку частину інтелігенції й не давав можливості

радянській владі провадити силу заходів, які знищували б ті рештки військового комунізму, що ми мусили провадити тоді, коли ми його провадили, може, нехтуючи багато де-чого такого, чого зовсім не слід було нехтувати.

Тяжкий стан радянських республік зомалу змінювався й не тільки на нашу думку, на думку керуючої комуністичної партії, не тільки на думку керівників радянської влади, а й на думку широких кол робітників та селянства.

Можна зараз сказати з певністю, що ми маємо вже значні осягнення, що ми витримали вже ту перевірку, яку треба було витримати, щоб досягти перелому в настрої інтелігенції, в настрої тих кол, які ще чекали цієї перевірки.

Цих перевірок було дві: одна—яку ми маємо тут, в себе дома. Це перевірка того, як ставляться робітнича класа та селянство до комуністичної партії, як ставляться вони до цієї партії, що повела трудящих на жорстоку боротьбу, яка вказала шлях до забезпечення в майбутньому вільної пролетарської творчості.

Як ставляться селянство й робітники,—це ми бачимо тоді, коли до партії посунули тисячі, сотні тисяч нових робітників з підприємств, коли до лав партії посунуло селянство, коли політику комуністичної партії похвалили ті делегації, що прибули на партійні з'їзди по губернях, на партійні з'їзди тут, на Україні, й на партійний з'їзд всесоюзний.

Це перевірка, яка мала дуже велике значіння й тому, що комуністична партія, яку 17 року вважали за зрадників, що більшовики, яких вважали здатними тільки на руйнування,—ці більшовики довели всьому світові, що вони не тільки руйнували, а ще й будують, що не можна будувати, не зруйнувавши старого, що треба було зруйнувати до шенту те старе, щоб потім збудувати нове. Ця перевірка в себе дома пояснюється не тільки тим, що широкі кола робітників та селян переконні в певності того шляху, яким іде комуністична партія, яким іде радянська влада. Це пояснюється тим, що наше господарство значно розвинулося. Я про це скажу далі, а зараз скажу про другу перевірку, яку ми мали по-за межами нашої держави.

Вся та брехня, що провадила буржуазія з перших днів існування радянської влади, брехня, що замазувала очі пролетаріату всьо-

го світу, ніби, мовляв, революція зруйнувала все, що мала велика держава, колишня Російська імперія, яка займала шосту частину земної кулі, а коли прийшла пролетарська революція, то від цієї імперії zostалися самі шматочки.

Що там склались якісь окремі Республіки, що ці Республіки існують кожна сама по собі, що ніякого зв'язку між ними немає, що це все комедія, яка зникне, коли буржуазія допоможе війні проти Радянських Республік. Але ті голоси, що закликали буржуазію до бойового походу на Радянські Республіки, не мали перемоги. Перемогу одержали інші, ті, хто вважав, що треба визнати Радянську владу, Радянські Республіки, сьогодні, зараз, а то, щоб, бува не прийшлося визнавати Радянські Республіки тоді, коли ніякого інтересу в цьому визнанні у Радянського союзу не буде, коли за це визнання вони не одержуть тих грошей, яких вони сподівалися.

Ми знаємо вже про визнання нас з боку Англії й інших держав. Про них говорити не буду, але це є друга перевірка того, що Радянські Республіки збудували нове життя, що Радянська влада міцна, що Радянська влада не є те страшило, яким можна злякати не тільки малих дітей, але й робітників та селян за кордоном, що Радянська влада є влада, і провадить мирне будівництво, що раз більше завойовує прихильність всіх країн Союзу, що вона з кожним роком піднімає ті сили, які можуть і будуть будувати самі, без вказівок капіталістичних держав, які будуть будувати, аби не повернувся капіталістичний устрій туди, де було знищено парат, які будуть будувати для того, щоб капіталізм в усьому світі було знищено якомога скоріше. І по-за кордонах побачили, що Радянська влада й керуюча комуністична партія провадить будівництво, провадить велику роботу.

Ці дві перевірки, на які я вказав, були наслідками того, що в нас господарство стало міцніти. Я тут не буду затримуватись довго на окремих цифрових даних, а тільки з'ясую 2—3 цифри, які показують, як ми йшли на Вкраїні у своєму господарському зросту.

Ми мали в себе дуже зруйноване господарство, дуже зруйновану промисловість, ми мали Донецький басейн, вугляну й металургійну промисловість зруйнованими. Коли в 20 році ми ще почали боротьбу з Врангелем, коли ми ще вели жорстоку боротьбу з

Махновщиною, коли в нас на Правобережжі було дуже багато бандитизму, ми тоді вугілля майже не мали, наші залізниці не робили, сіль, яку добувалося в Бахмуті чи на морі, не можна було розвезти по селах, товар, який виробляли у других частинах союзу, не попадав на село. Зруйноване було все життя. І ось тоді було кинуте гасло про те, що нам треба відбудувати Донбас, що нам треба здобути вугілля, забезпечити себе паливом, щоб почати поширювати наше господарство. Треба було потратити дуже багато зусиль, щоб відбудувати Донбас.

І зараз ми маємо великий перелом у цьому відношенні. Вже паливом ми забезпечені. Вже на підставі цього працюють не тільки наші залізниці, але й наша промисловість.

В 20 році ми здобули в Донбасі 240 мільйонів пудів, а витрачали на свої потреби на шахтах 140 мільйонів пудів, більш половини спалювали на те, щоб добувати вугілля на інші потреби. А вже у 23—24 році ми досягли того, що здобули по-над 700 мільйонів пудів, а спалили на свої потреби менш 1/5. Цього ми досягли з великим напруженням, але ми бачимо, що залізниці почали вже краще робити. Ми в 20—21 році навантажували вагонів 300—400 в день по всіх залізницях України, а тепер ми збільшили це до 4½—5 тисяч.

Вже тепер те, що здобувається, може перевозитись, вже можна громадянам їздити, куди тільки треба, вже можна мати зв'язки. Вже можна мати зв'язки, бо всі залізниці—головний шлях, яким підтримуються зв'язки далеких міст і сел,—працюють. Ми піднесли й нашу металургійну промисловість. У 20-му році було витялено чавуну 500 тисяч пудів, а в 23—24 році ми виторили в себе 23 мільйонів пудів, а на 24—25 рік, в бажаному році, ми гадаємо виторити вже 35 мільйонів пудів. Це ще не дуже багато, нам ще бракує для поліпшення господарства заліза та налива і усього іншого, але те, що ми з 500 тисяч пудів дійшли до 23 мільйонів і досягнемо 35 мільйонів, це вже показує, що зусилля марно не пропали, що наслідки вже є, що на цих підставах можна буде розв'язувати і інші питання. Ми і в другій галузі—в цукровій промисловості—теж мали велике зруйнування; були майже знищені ті економії, що обслуговували цукроварні, поростягає мертвий реманент, зруйновано також деякі з цукроварень. Довелось витрачати великі кошти, щоб піднести цю промисловість, тому що зріст її поліпшує стан сільського госпо-

дарства, а ті місцевости держави, які мали цукрової підприємства, жили з цукрової промисловости. І ось 20-го року, коли ще бешкетували банди, коли до де-яких цукроварень не могли ще приступити представники Радянської влади, тоді було вироблено біля 2 мільйонів пудів цукру. А вже тепер— цього, 24-го року,, не вважаючи на те, що в нас був недорід, що в де-яких місцевостях буряк зовсім зогнив, виварено біля 22 міль. пудів цукру. На майбутній рік складено програм, який намічає виробити 36 міль. пудів цукру. Ми бачимо, що підноситься виробництво по всіх галузях. В перші роки перед нами стояло дуже гостро головне завдання—збільшити продукцію промисловости, задовольнити ті пекучі потреби, що виникають на селі та в місті. І всі зусилля Радянської влади були направлені на те, щоб як найбільше виробити, не рахуючись із тим, скільки коштуватиме це виробництво, за які кошти буде купувати цю продукцію селянство.

Тільки тоді, коли ми маємо вже де-які досягнення, коли ми досягли того, що піднесли продукцію нашого виробництва, ми поставили дуже гостро питання про те, скільки коштують вироби та що треба зробити, щоб ці продукція була приступна для села, щоб ці вироби могло купувати селянство та робітництво.

Як довелось вирішувати цю справу?—Це питання довелось вирішувати жорстокою боротьбою з усім тим, що було наслідком перших років нашої революції, що було наслідком неадаптованости де-якого числа робітників, що було наслідком того, що не було зв'язку між окремими галузями нашого господарства, що не було тих умов, які б мали можливість нам пустити підприємства на 100% їхньої продукційности. І це питання було виставлено, це питання підтримали робітники всієї промисловости, це питання ухвалила комуністична партія, яка знала, що тільки тоді спілка робітників та селян буде міцна, коли на господарчі гроші ця спілка буде зміцнюватися, коли селянство буде мати можливість купувати продукти, коли селяни будуть задовольняти свої потреби, порівнюючи це з тими прибутками, які вони мають від свого господарства. Це питання встало дуже гостро й воно зараз розв'язується. Ми маємо вже в цій галузі значні досягнення.

Наприклад, можна навести хоча б те, що в нас чавун, коли ми його витоплювали 2—3 міль. пудів, коштував біля 2-х кар-

бованців за пуд, що сіль, якої здобували теж небагато, коштувала біля 2½ карбованців, що в нас реманент коштував дуже дорого, остільки дорого, що докупитись селянство не могло. Тепер чавун ми виробляємо по 95 коп. за пуд, сіль здобуваємо по 70 коп. пуд, реманент коштує майже стільки ж, скільки коштував до війни. Треба означити, що це нам вдалось зробити під великим натиском комуністичної партії й радянської влади на всі ті пружини, з яких складається наш виробничий механізм і все наше державне виробництво. Ми знаємо, що ці досягнення не можуть нас задовольнити, що ми маємо ще дуже дорогі товари, що селянство не має змоги що можливість збільшувати вжиток цих товарів, що треба вживати великих і великих заходів, аби зменшити собівартість продукції. Треба виконати це завдання до кінця. Ми маємо вже дуже великі досягнення, які теж доводять зміцнення нашого господарства. Одне досягнення, котре треба тут особливо підкреслити,—це та грошова реформа, яку провела наша радянська влада.

В ті часі, коли гроші не були сталими, коли гроші не були такими, щоб їх можна було в рівній мірі використовувати, в ті часі не можна було ставити де-яких великих завдань. І тільки тепер, коли ми без допомоги капіталістів, коли ми, не заплачивши жодної з капіталістичних держав за цю реформу, її провели, тепер ми маємо тверді підстави, для того, щоб розв'язати всі ті питання, що сполучені з питанням про те, за які кошти буде купувати селянство й по якій ціні буде купувати товари, по якій ціні буде продавати свої вироби. Тільки тепер можна планою порівнювати, тільки тепер можна регулювати ці ціни, що стоять на продукти сільського господарства й на вироби нашої промисловости. Тільки зараз єсть тверді підстави для того, щоб зліквідувати ті сумнівні настрої, які панували, а почасти ще й тепер не зникли на селі і в городі що до цієї справи.

Ці настрої порушують питання про те, чи задовольняє диктатура пролетаріату лише робітників, чи вона зміцнює лише місто, задовольняє лише тих, хто живе в городі, й лише робітників мають користь від революції, чи це зовсім не так, і Радянська влада має на увазі також задовольняти потреби і сільського населення. Це питання повставало в перші дні жовтневої революції: селянство, що було в армії, ставило це питання, й ми пригадуємо, як ще в 17 році

в радах саадатських депутатів це питання ставалося дуже гостро.

А чи буде користь селянству від того, що ми підтримуємо робітників, а чи не робитиме того, що робітники натискають тут на уряд, вимагають підвищення платні, а на селі селянство нічого не одержує.

Комуністична партія й Радянська влада вже більше року тому порушила багато питань, які повинні розв'язати де-які пекучі справи селянського життя. Ще на з'їзді рад було ухвалено постанову про заснування сільсько-господарського банку, про організацію сільсько-господарського кредиту. Ця постаново політична, яка показала, що пролетаріат і пролетарська влада вже вийшли з тих труднощів, які перешкождали їй задовольняти потреби села й міста, що вона вже вийшла з тих часів, коли всі зусилля направлялися до того, щоб забезпечувати нашу Червону армію в її озброєній боротьбі з ворогами, щоб допомагати промисловості, без відновлення якої ми не могли б самотійно існувати, бо повинні були б прохати позакордонями різного реманенту, різного приладдя, якого нам треба для сільського господарства. Ми опинилися б в армії, в армії закордонної промисловості. І радянська влада взяла всіх заходів, щоб забезпечити розвиток промисловості, щоб ва підставі цього відбудувати й сільське господарство.

Зараз Радянська влада має вже можливість вирішувати багато питань, як я казав. Радянська влада змогла ще торік дати реманент по тих цінах, по яких селянство могло його купити, ще торік Радянська влада розкинула мережу установ сільсько-господарського кредиту. А цього року поширюються і збільшуються ті засоби, що видала радянська влада на допомогу сільському господарству. У нас на Україні торік, коли ми засновували сільсько-господарський банк, ми мали можливість виділити тільки 500.000 карбованців. 500.000 карбованців сума дуже мала для того, щоби задовольнити всі пекучі потреби селянства. Але за цей рік існування цього сільсько-господарського банку ми збільшили його фонд. Його обіг досяг до 30 мільйонів карбованців. Вже 30 мільйонів карбованців обертається у сільському господарстві, допомагаючи незможному та середняцькому селянству. На великий жаль ми не можемо задовольнити всіх тих, хто вимагає кредиту. Ми не можемо зараз перескочити на той щабель, на якому сільсько-господарський кредит був до

війни, коли сільське господарство не було зруйновано ні війною ані голодом, коли в самого селянства було більше засобів, які поверталися у цей кредит. Ми зараз в порівнянні з державним фондом у сільсько-господарському кредиті маємо дуже малі внески від самого селянства. Це перешкоджає задовольняти потреби, але ми переконані в тому, що коли ми за один рік збільшили ці засоби, коли ми допомогли селянству гріними, реманентом та іншим приладдям, поставили його на колеса, то вже ніщо не може повернути нас назад,—навіть недорід цього року, що трапився в нас на Україні по де-яких округах, а також на Поволжі. Цей недорід ми пережили власними коштами. Держава знайшла у себе засоби, щоб перевести осінню засівну кампанію, держава звайшла у себе коптів, щоб підготувати весняну засівну кампанію. Може не на 100% селянство задоволено, але ми справляємось з тими пекучими завданнями, що стоять перед нами, і перелом, якого ми досягли, приводить до того, що держава підтримує не тільки промисловість, а й сільське господарство. Цей перелом—великий. Він є тою межею, від якої відбудова сільського господарства піде вже швидче, ніж йшла до цього часу. Але цього, як ми знаємо, мало для того, щоб сільське господарство зростало й розвивалося.

Ми знаємо, що сільському господарству бракує реманенту. Ми знаємо, що в сільському господарстві зараз дуже мало агрономічної допомоги, ще гаразд не знають, як треба господарювати, дуже малий це той колективістичний рух, який міг би вивести біднішу частину селянства на широкій шлях свого господарчого будівництва.

У нас на Україні, бідніша частина незможного селянства дуже мало ввійшла в колективи. Хоч ми й маємо колективів понад 5.000, але значна частина їх перебуває в тяжкому становищі. Вони ще не мають того реманенту, який полязвив би їм обробку землі.

Ми від революції дали селянству додатково до тих 19 мільйонів десятин, що вони мали, ще 13 мільйонів десятин. Обробити, охопити цю землю нам дуже тяжко після того, як пройшов голод і війна, після того, як господарства стали дуже слабкі. І нам доводиться зараз провадити широку роботу на селі, щоб дрібні окремі господарства залучалися до артілей, обробляючи землю, використовуючи той реманент, який зараз є і який можна дістати.

Тут я повинен зазначити, що до цього часу наше незаможне селянство йшло само, йшло мало освіченим; воно йшло в тій більш активній частині, яка вже зрозуміла, що окремо господарювати не можна, що господарюючи окремо, це буде мати ніяких досягнень, що треба об'єднуватися в боротьбі з природою, в боротьбі з тими хибами, які є на селі. І тут я хочу зазначити, що цей рух колективістичної роботи, колективістичного господарства—є рух революційний, є рух, який може забезпечити біднішу частину селянства від тих злиднів, в яких вона тепер перебуває. Я гадаю, що вся свідома частина громадянства на селі й в першу чергу вчительство будуть направляти усі зусилля на те, щоби допомогти цій бідній об'єднуватися, організуватися, щоби допомагати їй порадами, допомогати в вирішенні тих справ, які вони не можуть вирішити через свою невідомість. Поруч з учителем і агроном повинен допомогати своїми агрономічними порадами. Я гадаю, що агроном повинен давати агрономічну освіту селянству, що він буде допомагати бідній скорше піднести своє господарство, що надалі й лікарі й ветеринари всі стануть ближче до цієї роботи, допоможуть бідній частині села стати на твердіший ґрунт.

Коли я їздив на село, мене запитували на зборах селян: чи можна при робітничо-селянській владі багатіти, чи не буде радянська влада вважати, що хто багатіє, є ворогом радянської влади. Я відповідав і потім тов. Квірінг в своїй статті цими днями писав, що завдання радянської влади полягають в тому, щоби насамперед—добитися того, аби всі стали заможними, передовсім позбавитися тих злиднів, що ми ще маємо на селі і в місті. Треба так зорганізувати трудящих, щоби не було злиднів у бідноті, щоби вона більш вирівнялась. На нашу думку є один шлях для цього, шлях, який вже історія перевірила, шлях який можна перевірити кожному громадянину, кожній трудящій людині. Це шлях поширеного суспільства, це шлях сполучення зусиль усіх тих, хто бажає будувати нове життя. Зворушення робітників й селян дало перемогу пролетарській революції. Зворушення зусиль дас перемогу в різних галузях господарства і чим більше ми об'єднаємо громадянство на роботі, чим більше буде свідомості, чим більше з'єднаються окремі гуртки, тим більше буде підвищуватись господарство й тим швидче ми збагатіємо та розвинемо наше господарство взагалі.

Я тут на одну хвилину хочу зупинитися на тих міжнародних умовах, в яких нам доводиться працювати. Ми довго працювали в умовах блокади, ми довго не мали ніякого зв'язку з світовим господарством. Ми тільки останні роки добились того, що де-які зв'язки склались, ми тільки за останні роки добились того, що нас визнали, як державу, інші держави. Ми добились того, що вже не можна катуманувати очі пролетарітові тим, що ми тільки руйнуємо. Ми тепер утворили союз радянських республік, ми утворили таку міцну державу, з якою мусять рахуватися наші вороги й рахуються наші товариші пролетарі й селяни всіх країн Заходу й Далекého Сходу. Ми досягли того, що радянський союз є великий лихтар, що освітлює шлях до знищення капіталізму, ми досягли того, що проти нас не можна кинути озброєні мільйони воєнків, що не можна почати нову війну проти Радянського Союзу.

Ми бачимо, на які хитрощі йдуть капіталісти, щоби гальмувати нашу роботу, ми бачимо, як їм хочеться йти проти нас й яких вони вживають заходів на Далекому Сході та по дрібних державах, щоби нацькувати їх на комуністичний рух і пролетарську революцію, щоби підготувати їх до можливих нападів на Радянський Союз. Ми знаємо, що це не так легко зробити, що сучасні події в Китаї переважують події, які були в Польщі, Естонії та на Балканах, що там повстають великі сили трудового люду проти світового капіталізму, що там готується армія для нової пролетарської революції, що всі ті заходи, яких вживає Антанта, яких вживає зараз буржуазія, не мають тієї сили, яку мають події на Далекому Сході. Але ми не можемо заспокоїтись на тому, що події по всьому світу складаються не так просто, що використати тих чи інших моментів не можна так, як зараз хочеться, що це слаба пролетарська революція на заході, що комуністична партія ще не здобула прихильності всіх робітників, що нам доведеться здобувати цю прихильність трудящих іншими шляхами й висувати те гасло, яке виставив наш штаб всесвітньої революції—Комуністичний Інтернаціонал. Це гасло—заклик до єдиного фронту боротьби з наступом капіталізму проти робітників по всьому світу. Цей наступ є економічний наступ.

До економічної боротьби треба прилучити все робітництво тому, що в цій економічній боротьбі можна виховати ті революційні гуртки, які від економічної боротьби

перейдуть до боротьби резолюційної. Ми покладаємо надії на те, що згоду, яку ми тут заклали з представниками англійських сил, не значить зовсім заходи тих соціал-угодівців, заходи тих бюрократів професійного руху, які є слухавцями капіталізму, які прикладають свої руки до кожного акту грабування, які підписували Версальський мир, які підписували план Дауеса й які згідні підписати все, що йде на зміцнення капіталістичного ладу. Ми вживаємо усіх заходів для того, щоб вплив цих проводирів соціал-угодівців на пролетарські кола розвивався, але цього можна буде досягнути, коли ми тут, у себе дома, будемо більше зміцнювати наше господарство, коли ми будемо на підвалинах міцного господарства підвищувати нашу культурну роботу, коли ми мільйони нашого селянства привлучимо до колективістичного господарювання, коли ми підвищимо свідомість селянства, коли ми допоможемо селянам виборитися з тими справами, які виникають там, на селі.

Ми мусимо покінчити з тими настроями, які ще існують в де-якій частині селянства, що, мовляв, диктатура пролетаріату не допускає селян до влади, що селянство має задніх. На преселіній жалі, лісі думки додержується ще певна частина селянської інтелігенції й селянства. Ця думка є цілком помилкова. З того шляху, що встановила пролетарська революція, комуністична партія й радянська влада не зверне ніколи, а цей шлях один, щоб трудящі робітники й селяни, які захищають інтереси трудящих, які захищають інтереси бідноти, в жорсткій боротьбі перехідного часу, мали можливість брати участь в роботі установ радянської влади. Ради селянські й ради робітничі, всі вони складені так, щоб більше було зв'язку з робітниками та селянами, щоб більше було зв'язку з тими селянськими й робітничими лавами, які стануть переможцями в великій боротьбі, що почав провадити Жовтень, яку ми провадимо зараз і яку ми будемо провадити й далі.

В цій роботі, де-хто,—хто прихильніше ставиться до захисту інтересів заможної частини, хто не відчуває той небезпеки, яка таїться в цих колах заможнішого громадянства, той небезпеки, яка має в майбутньому утворити виснаження бідноти, хто цього не бачить,—робить велику помилку, яку робив і раніш. Зараз ми бачимо, що пролетарська революція здатна до того, щоб не тільки руйнувати, але й будувати. Ще й сьогодні в нас є «притичені» громадяни,—кур-

кулі, яким не дають права голоса, не дають можливості виснажити бідноту, які пускаються на всякі хитрощі, аби утримати свої права, аби забезпечити собі можливість використання цієї бідноти. Не вести боротьби з цими людьми, не обмежувати їх в їхніх заходах—було б великою помилкою радянської влади і всього робітничо-селянського громадянства.

Ми зараз багато полекнуємо, багато зменшимо цю боротьбу на селі, багато зменшимо цю боротьбу і в місті. Нова економічна політика багато злагоднила того, що дуже гостро било вічі перші роки нашого існування, але не дивлячись на те, що в нас існує нова економічна політика, не дивлячись на те, що ми провадимо мирне будівництво, у нас класова боротьба ще є, тому що у нас зростає дрібна буржуазія, тому, що в нас свідомість ще не досягає тих ступнів, яких слід було досягнути. І наше головне завдання, яке ми маємо зараз, полягає в тому, щоби всю ту масу свідомих людей, які розкидані по селах, які працюють серед робітників та селян, притягти до роботи в справі поширення свідомості, притягти до роботи в підвищенні господарства, притягти до роботи в галузях суспільства, яка може забезпечити виконання заповітів Ілліча, що до кооперування населення. Ми, казав Ілліч, знищили поміщиків, знищили своїх капіталістів, і ми можемо вільно творити життя, як того вимагають інтереси трудового люду. Ми не маємо того положення, яке є в англійському парламенті, нам не скажуть, що не можна будувати будинки для робітників через те, що це відбувається на кишені капіталістів. Так було в англійському парламенті, коли так званий «робітничий» уряд Макдональда провадив проект про забезпечення робітників помешканням.

В нас цього не може бути. В нас тільки робітники та селяни складають наш парламент і являються присутніми на з'їздах, наш парламент захищає лише інтереси трудящихся і захищає інтереси капіталістів та поміщиків в нас нема жодного бажання, ніякої охоти. Ілліч казав, що нам треба притягти 100 мільйонів селянства у лави кооперативів. Нам треба дати можливість усім цим мільйонам працювати над собою і над своїм господарством, працювати в усіх галузях суспільства, працювати у всіх установах, в які має доступ кожний селянин, кожний робітник. У нас, навіть, можна куховар. Це сказав Ілліч. Цей заповіт ми повинні виконувати навчати керувати державою.

конувати, ми повинні залучити до роботи в цих галузях всіх, хто провадить продукційну працю, повинні всіх прилучити до керування нашою державою.

Це завдання ми виконуємо чим далі, тим більше. І ваш з'їзд учителів, які стояли ранише збоку, залишилися позаду під час пролетарської революції, свідчить, що й ви здоганяєте пролетарський потяг, що і ви приймаєте до Радянського робітничо-селянського суспільства, що й ви починаєте працювати, не озвračуючись назад, що й ви починаєте закладати ті цеглини в будівлю, яких вимагає те завдання, що поставила перед нами жовтнева пролетарська революція 1917-го року.

Вчитель є освічена людина. Треба вжити всіх заходів, щоб ця освіта вчителя йшла на користь трудящих, щоб ця освіта прямувала тим шляхом, яким прямує пролетаріат в своїй боротьбі, яким прямує пролетарська революція. І ми певні в тому, що вчительство не залишиться позаду, що вчительство віддасться в лави радянського суспільства, що воно міцно буде тримати той червоний прапор, що освітає дорогу робітничі та селянські, що вчительство допоможе нашому господарству в організації тих мільйонів селян та робітників, які своєю пролетарською напруженістю допоможуть в боротьбі не тільки в себе дома, а допоможуть і у всьому світі. (Одлески).

Привітання від Червоної армії.

Промова тов. Затонського.

Голова. Товариші, у нас на черзі—обговорення доповіді т. Чубаря, але це питання ми віднесемо на слідуюче засідання через те, що зараз прийшла Червона армія привітати Червоний з'їзд. Слово має тов. Затонський. (Одлески).

Затонський. Шановні товариші, я маю щастя вітати тут учительський з'їзд, вітати вас, представників фронту освіти, що з'їхалися сюди зі всіх округів, районів Радянської України. Маю щастя вітати вас від імені Червоної армії (одлески).

Товариші, ми з вами були свідками, учасниками великих подій. Пригадуються слова нашого поета, які можна прикласти до подій останніх років.

Гомоніла Україна, довго гомоніла.

Довго, кров текла степами.

Текла, червоніла.

Текла, текла та й висохла...

Правда, в тих годіях, про які згадував Шевченко,—там кров текла та й висохла, а в степу лише могили зосталися, могили селянських востей, нечисленних жертв панського режиму. Зараз інші часи: теж гомоніла Україна досить довго, теж червоніли степи, ліси і яртки наші від червоної крові, часто-густо—від крові братерської.

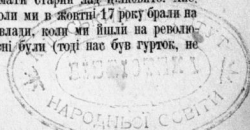
Боротьба була не лише з панами і з буржуазією, як нашою рідною, українською, так і всевітньою, часто-густо повставав брат на брата. Часто, дуже часто хвилювалося село, селянство відривалося від революції, коли

йому здавалося, що ліпше буде йому жити з панами—чи одвертим пансько-гетьманським режимом, чи замаскованим в солоденьку петлюрівську демократію. Часто село хвилювалося й ми були свідками не лише громадської війни між працюючими та пануючими верствами.

Часто ми були свідками війни, яка виникала від відсутності класової свідомості, від того, що широкі лави селянства не второпали, в чому річ, і повставали проти пролетаріату. Що-ж, товариші, нічого ховатися. Була жорстока боротьба, в якій приймали участь і німецька контр-революція, і разом з нею мілійони несвідомого селянства і трудящих взагалі. Ми знаємо, яку роль відігравала інтелігенція взагалі та зокрема—вчительство тут, на Україні.

Ми знаємо цілу низку повстань проти Радянської влади, якими керували як раз сільські вчителі. Учителем був Махно й Тютюнник і ціла низка різних отаманів, що на чолі заможного, а почасти й незаможного селянства, виступали несвідомо проти революції. Така історія. Не могло бути інакше.

Не можна було перейти до радянської України, не перейшовши через ці ріки крові, тому, що нам ніколи було чекати, поки всі все зрозуміють. Складлися революційні обставини, які ніколи не повторюються, коли можна було зламати старий лад цілком. Але, товариші, коли ми в жовтні 17 року брали на себе тягар влади, коли ми йшли на революцію, ми певні були (тоді нас був гурток, не

такий великий—гурток комуністів, загартованих в боротьбі, що хоч ми безпосередньо спіраємося лише на пролетаріат, загартований в фабричному котлі, але ми знали, що зуміємо опертися на найширші маси дійсної демократії—демократії робітничо-селянської.

Ми знали, що селянство й працюючі шари зможуть увільнитися від капіталістичного визиску й влади людини над людиною лише, коли підуть під проводом пролетаріату радянських республік.

Ми були певні в жовтні 17 року, що за нами піде селянство, що за нами піде й частина трудячої інтелігенції, яка найтісніше зв'язана з селянством, хоч би вона в перші місяці й роки революції не була за нас.

Ми не дивуємось, що сільський учитель не міг зразу розібратися в тих подіях, які розгорнулися на Україні. Ми цьому не дивуємось. Як марксисти й лєнінці, ми були певні, що прийдемо до перемоги не лише фізичної. Фізичною перемогою не можна нічого зробити, бо на одних багнетах те можна сидіти, тим більше, що багнети повинні бути в чийсь руках, чийсь руки повинні їх держати. Ми були певні, що ми будемо мати моральну перемогу, щоб авторитет комуністичної партії й радянської влади визнає більшість, як неможливого та середняцького селянства, так й трудової інтелігенції. І от, товариші, після 5—6 років по революції ми були свідками, як в цьому розбурканому селянстві зміцнилася радянська влада й ставала на тверді підвалини.

Ми не кажемо, що у нас все гаразд. Ви чули доклад тов. Чубаря, який казав про те, чого у нас бракує й що нам потрібно. Ми знаємо, що ще довгі місяці й роки ми будемо жити в умовах, які дісталися нам у спадщину від старого уряду. Ми знаємо, що ще багато треба працювати, щоб налагодити нашу адміністрацію й господарство, але головне,—що найширші кола громадян і вчительства розуміють, що іншого шляху, ніж той, що нам заповів тов. Ленін,—іншого шляху для досягнення кращого життя немає (оплески).

І зараз, товариші, поминаючи минуле, я не хотів би, щоб хтось подумав, ніби я тут хочу докорити кого-будь. Ні, я хотів показати, як думали ми, ті, що робили жовтневу революцію, ті, хто стояв на чолі комуністичної партії й Радянської влади. Ми були певні, що цей процес скупчення революційних сил навкруги диктатури пролета-

ріату є необхідний процес, що має відбуватися. Тільки маючи цю перспективу, ми могли робити Жовтневу революцію, мали сміливість її робити.

І зараз ми бачимо, що дійсно справдилася лєнінська лєнія, ми бачимо, як прийшло до нас селянство, як прийшло по ширості трудове вчительство (оплески).

Зараз, товариші, ми відпочивасмо після тяжких років війни, зараз відпочивасмо від війни, якої ще не було й маємо можливість відновити своє господарство—по троху, по волі, вилазімо з того болота злиднів, в якому ми знаходились. Але треба пам'ятати, що перед нами ще багато трудностей. Капіталістичний лад не поступиться так просто. Він зараз нас визнає, він теж шукає відпочинку, але жодного сумніву немає, що будуть часи, коли знов на Радянські Республіки й особливо на Україну будуть напади. Бо вона завжди була найсправедливішим шляхом для закордонних найзників-хизаків.

Може знов будуть нові наїзди, будуть спроби нової інтервенції й тому, товариші, ми не можемо не звернути найбільшу увагу на організацію нашої озброєної сили. Ми зорганізували Червону армію й зараз, під час відпочинку ми її організуємо, як армію територіальну, як озброєний нарід. Яка наша найбільша, найсильніша зброя? Наша найбільша й найсильніша зброя—це є політична свідомість, освіта, загальна культура. Коли найширші маси Червоної армії зробітників та селян будуть свідомо борозити здобутки революції й Радянських Республік, тоді нам не страшна ніяка техніка, бо всього Союзу Радянських Республік не загазити хемічними газами й ніякими літаками не перелетіти. І для відбудовання господарства, (мабуть про це говорив тов. Чубарь), і для організації Червоної армії потрібно підвищення культури, але культури в радянським освітленні, культури лєнінзму. Нам треба понести цю культуру в лєнінському освітленню, як по містах так, і особливо, по селах—навчити не лише читати й писати, але й розуміти по лєнінському, утворити міцний зв'язок робітництва й селянства, міцну радянську організацію, щоб наша армія була цілком свідомою, щоб вона була непереможною. Будуть ще трудні й страшні ієсніти і це в значній мірі, товариші, залежить від вас, від робітників освіти, оскільки сильна буде наша зброя, оскільки в надійних руках вона буде знаходитися й оскільки Червона армія зможе дати опір з будь якому наїзді закордонного капіталізму.

Отже, товариші, вітаючи вас від імені Червоної армії, я, від імені тої ж армії, звертаюся до вас з проханням звернути увагу на підготовку нашої молоді до майбутньої військової служби, на підготовку нашої молоді, для того, щоб вона була свідомим борцем за Радянську владу, щоб вона була свідомою, коли їй доведеться стати на останній бій з капіталом.

Зараз, товариші, після досвіду тяжких років революції, ми знаємо, що ви приходите, і вже в значній мірі прийшли, до розуміння того положення, яке ми маємо в сучасний мент. Ви зараз самі вчитеся левізму, зараз вчительство поволі охоплюється цим левінським духом, і зараз ми певні, що ви ці завдання, які стоять перед вами, як громадянами Радянської держави, що ви їх виконаєте. (Оплески).

Я певен в тому, що за допомогою широких кол трудящої інтелігенції, вчительству і, зокрема, вам пощастить підготувати ту зміну, яка остаточно дійде до світлого царства соціалізму. На вас, товариші, полягають великі обов'язки й велика відповідальність. Ви сидите по своїх оселях, далеких й темних, куди ніяка сила не зайде і ваше завдання—освітити світлом левізму оті ари,

оті степи, що й досі червоніють від пролитої крові і на цій крові, на цих кістках закласти тверді підвалини майбутнього соціалізму. Товариші, вітаю вас щиро від імені Червоної Армії, частини якої підійшли зараз сюди, до з'їзду і знаходяться на площі, щоб передати з'їздові червоний прапор (довгі оплески).

З цим червоним прапором армія перемогла усі заходи панів і буржуазії й тепер цей червоний прапор армія передає до ваших рук тому, що вона певна, що ви своє завдання виконаєте до кінця (оплески) і в майбутній війні зумієте передати нам назад цей прапор, разом з сотнями міліонів свідомих борців, яких ви викуєте нам у себе. (Оплески).

Голос з місця.—Хай живе Червона Армія! (Оплески).

Делегати з'їзду співають Інтернаціонал.

Голова. Товариші, зараз увесь з'їзд вийде для прийняття прапора від Червоної Армії і прийняття рапорта підшефних військ. Товариші мусять вийти, одягтися і потім вистроїться перед будинком ВУЦВК'у на чолі з Президією.

Непереможня Червона Армія вітає Червоне Вчительство.

Прийняття параду Червоної Армії.

Бурхливими оплесками зустрінув З'їзд звістку про те, що частини Червоної армії прийшли вітати трудове вчительство й передати йому червоний прапор. Широкими лавами вливаються робітники освіти з Будинку ВУЦВК'у на площу, де вшкучувались червоні воляки.

Тов. Затонський, передаючи З'їздові червоний прапор від імені Червоної армії, закликає вчительство стати до боротьби з гемравою, щоб виховати молодь, свідому комуністичних ідей.—З цим прапором, ми підемо в останній бій проти капіталу, закінчує тов. Затонський і при згуках Інтернаціоналу передає червоний прапор до рук представника вчительства т. Бабія.

— Ми клянемося, що виконаємо покладені на нас завдання і разом з компартією поведемо нарід до остаточної перемоги над капіталістичними хижачками,—відповідає т. Бабія.

Тов. Галина—червона вчителька об'являє Червоній армії і Радянській владі загартувати молодь, що вчиться по радянських школах, виховати її здатною до боротьби за кращу долю трудящих, за перемогу всесвітнього пролетаріату.

Слава! Слава!

Широкими хвилями з уст учительства й тисячів громадян міста Харкова летиться: «Слава Червоній армії!» «Хай живуть проводирі Червоної армії!»... І серед цих вигуків чути бадьоре вітання юних піонерів Харкова—«Слава червоному вчителству і Червоній армії!»...

Гучною командою Нач. Школи Червоних старшин т. Борисенко перешиковує червоні частини і вони струнками лавами проходять повз радянського вчительства, що сьогодні вперше приймає військовий парад,—запоручку єднання робітничо-селянської армії з армією освіти.

Промова тов. Затонського.

Товариші, члени Всеукраїнського вчительського з'їзду! Від імені Червоної Армії, яка стоїть на Україні, від імені непереможних червоних бойців передаю цей прапор, на якому написано, що наша найкраща зброя є народня освіта, освітлення в душі марксизму й лєнінізму.

Цей прапор передаю вчительському з'їздові, а в його особі всьому червоному радянському вчителству.

Відповідь делегатів з'їзду:

Тов. Бабія.

Шановні товариші, переданий нам прапор є записка єднання, записка сталої спільної боротьби за кращу майбутність всіх трудящих. Знайте, що ви передали його в надійні руки. Є багато історичних ментів, які відзначає історія на своїх сторінках. Але такого менту для нас учителів ще не було.

Ви, товариші червоноармійці, багато крові пролили в боротьбі за закріплення здобутків Радянської влади, в боротьбі з бандитизмом, що широко розливався на Україні.

Одже від імені всього вчителства всієї України я зазначаю, що деякі одшененці з нашої учительської сем'ї йшли проводирями боротьби проти Радянської Влади і комуністичної партії. Я від імені всього учительства України шлю їм прокляття за ті перешкоди, які вони вчинили нормальному налагодженню соціальних умов нашої України.

Ми цілком зрозуміли завдання, які покладено на нас комуністичною партією і Радянською владою. Ми знаємо, що головне наше завдання—підготувати тих борців, що несимуть багнети в своїх руках і боротимуться з всесвітнім капіталом. Ми знаємо, що ми не повинні пустити цих борців в армію пенсьменнями. І ми, вживаючи всіх зусиль, зараз прагнемо до того, щоб ці майбутні борці були письменними, щоб вони поповнювали свій культурний рівень ще в більшіх розмірі тут, в Червоній Армії. Хай же живе єднання між Червоною Армією та червоним вчителством, хай живе Комуністична партія, хай живе Комуністичний Інтернаціонал, всесвітній проводир всіх працюючих до кращої майбутности.

Затонський. Червоному вчителству, що взяло червоного прапора від Червоної армії Ура! Ура! Оркестр грає Інтернаціонал.

Хай під цим прапором червоне вчителство веде справу навчання найширших мас лєнінізму й хай під цим прапором вернуться до лав Червоної Армії мільйони вихованих червоним вчителством юнаків.

Цей червоний прапор ми передаємо в ваші руки й ми певні в тому, що під ним підемо в останній бій з капіталом. (Передає прапор делегатові з'їзду, оркестр грає Інтернаціонал).

Тов. Галини.

Бондаренко-Галина. Товариші, від імені вчителства я приношу вам щирю подяку за те, що ви нас вшанували.

Я зазначу, що в цю хвилину я рада бачити таке щире відношення до нас, бо тепер можна зазначити, що ні матеріально, ні морально ні один вчитель ні в одній буржуазній країні не стоїть й не може стояти на такій височині, як у нас. Я хочу коротенько сказати про те, що коли перед нашою Україною буде стояти небезпека, коли ваші товариші учителі будуть примушені кинути школу й взяти в руки зброю, щоб допомогати вам зберегти здобутки Червоного Жовтня, ми робітничі, вчителки, будемо стояти на сторожі захисту з фронту тилу.

Ми будемо виховувати молодь, ми будемо заготовувати революційну молодь, щоб не піднялася куркульня, що так яскраво було змальовано вчора у п'єсі «97». Я скажу, що в найтрудніші менти ми будемо допомагати вам не тільки морально, а також по мірі сил і матеріально. Я від імені жінок учительок зазначаю, що ми з великою радістю віддаємо своїх синів до Червоної армії, щоб вони закінчили почату вами справу утворення всесвітньої революції.

Я хочу зазначити, що в боротьбі з всесвітнім капіталом ви не одні, з вами велика армія 3-го фронту. Хай живе Червона армія, велика захисниця завойовань Червоного Жовтня. Хай живе вчитель, хай живе комуністична партія, яка виведе працюючі колективи до світлого кращого життя (Ура! ура! Оркестр грає Інтернаціонал).

Вигук:—Від піонерів Харківщини вітаємо червоне вчителство й Червону армію! (Ура!).

Вечірнє засідання — 6 січня.

П Р И В І Т А Н Н Я .

Голова—тов. Шумський.

Голова.—Збори відновляються. Для привітання від робітників Радянського Криму слово має тов. Лебедів.

Лебедів.—Передовсім дозвольте, товариші, вітати вас від учителів Кримської Радянської Соціалістичної Республіки й передати вам не тільки найкращі побажання, але й віру всіх наших червоних учителів в те, що ваш з'їзд досягне великих наслідків в справі вирішення тих завдань, що стоять на Всесоюзнім учительським з'їзді. Шановні товариші, Україна й Крим не тільки мають в сучасний мент значіння, як сусіди, ми ще добре пам'ятаєм те минуле, що довело нас до теперішнього мирного існування—це є горожанська війна, це є боротьба з усіма тими ворогами, що пробували озброєю рукою загубити молоду Радянську Росію. В цьому минулому ми пригадуємо той великий тісний зв'язок, що ми мали, як об'єднання в славнозвісній і непереможній Червоній армії. Ті часи минули. Тепер ми мусимо говорити тільки про братерство, тільки про товариство між українським народом й народом, що заселяє Кримську Республіку. Ми знаємо, товариші, що економічно-політичне становище, як Української, так і Кримської Республік значно спирається на піднесення культури. Ми знаємо, що для того, щоб дійсно зміцнити це братерство народів, щоб з'єднати ці країни в могутню братерську Республіку, також потрібна культура. Для цього треба піднести народню освіту. І ось в цій галузі, в галузі зміцнення братерських почувань між цими двома Радянськими Республіками, учительство насамперед мусить відігравати і вже відіграє величезну роль.

Я, товариші, не думаю цілком зупинитись на багатьох пекучих і потрібних справах загального становища вчительства. загальних завдань учительського з'їзду. Я ще раз, товариші, хочу указати, що братерство наших Республік також ґрунтується на товариських взаємовідносинах вас—учителів, червоних учителів України, з нашими червоними учителями Криму. Без цього єднання не може бути братерства народів. І ось, товариші, наші гарячі побажання, що через

мене передало Кримське вчительство, полягають в тому, щоб тут розглядались найпрактичніші, найважливіші, що найбільш наболіли для вчительства, справи, щоб практичні рішення цього з'їзду разом з практичними рішеннями всіх інших з'їздів по наших Радянських Республіках були б доброю допомогою, добрим ґрунтом, що на цьому можна було б збудувати правильне вирішення всіх питань, що стоять перед Всесоюзним з'їздом в Москві. Від цього буде залежати не тільки успіх всієї нашої загальної справи, але й піднесення народньої освіти, залежатиме успіх всієї громадської культурної роботи вчителя. Тільки на підставі цього можливе братерство народів і братерство всіх учителів всього червоного вчительства.

Хай живе Ваш 1-й Учительський З'їзд, хай живе правильне й практичне вирішення учителями всіх тих завдань, що стоять перед ним та які треба йому вирішити для остаточної перемоги на цьому 3-му трудовому фронті. (Оплески).

Голова. Для відповідей від імені З'їзду слово має тов. Лесківська.

Від імені 1-го Всеукраїнського З'їзду червоних учителів, а також від імені всього червоного вчительства, виношу щире подяку представникові Кримського Червоного вчительства за його привітанням. З свого боку ми обіцяєм своєю активною працею в справі піднесення культурного розвитку нести світло в темні гущі, щоб допомогти тим учителям, які знаходяться по інших країнах, як Естонія, Італія, допомогти їм скинути з себе це ярмо капіталізму й досягти всевітньої Революції. (Оплески).

Ми це мусимо казати тим більше, що вчительство України витримало на своїх плечах такий же тягар, як і вчительство Криму. Ми бачили, що вчительство зразу не зрозуміло свого завдання, але тепер воно стало на певний шлях, на шлях революційної боротьби за всевітній соціалізм, як у нас, так і в Криму. З свого боку ми обіцяємо покласти всі сили, щоб досягти все-вітнього комунізму.

Голова. Для оголошення привітальних телеграм для З'їзду слово має тов. Степовий.

Степвий: (Оголошує телеграми від Вільшанської конференції та Маріупольського Округового З'їзду вчителів, від Білоруського Центрального Правління (по білоруськи) та привітальну телеграму Голови ВУЦВК'у т. Петровського).

«Маріупольський Округовий Учительський з'їзд надсилає своє гаряче привітання Всеукраїнському Вчительському З'їзду і бажає заповіті Ілліча виконати на освітньому фронті.

Маріупольське вчительство вірить, що всі справи, які стоять перед всеукраїнським з'їздом, пройдуть під гаслами лєнінізму. (Оплески). Президія з'їзду».

«Розуміючи велике значіння роботи, яку починає сьогодні учительський з'їзд, учительство Вільшанщини, Шевченківської округи вітає цей перший з'їзд і бажає, щоб все учительство йшло на боротьбу з темнотою та переведення в гущі селянства ідей лєнінізму.

Президія конференції». (Оплески).

«Від імени білоруського вчительства щиро вітаємо всеукраїнський вчительський з'їзд, і бажаємо великих успіхів в роботі з'їзду на користь зміцнення зв'язку компартії з учительством по всіх галузях революційного радянського будівництва. Прохасмо вашого представника прислати негайно на всебіло-

русський учительський з'їзд, що відбудеться четвертого лютого. Дуже прохасмо вашого представника прибути. Нодель Охрамович». (Оплески).

«Від імени уряду робітників та селян вітаю українське вчительство, бажаю мицного об'єднання з радвладою, участі в великому соціальному русі, що охопив усіх працюючих.

Слідом за комуністичною партією, пролетаріатом, селянством підіймаються до комуністичного будівництва нові верстви населення: КСМ та робелькори, селянки, робітничі, октябрата борються проти старого укладу капіталу; вчительство не повинне відставати. Уряд знає потреби вчительства й допоможе йому. Вчительство повинно допомогти партії, радвладі, освіті селянства, відродженню господарства України для великої всевітньої мети. Хай живе нова лава борців за комунізм—вчительство України. Петровський». (Довгі оплески).

Голова. Товариші, доручіть президії скласти телеграму відповідь Білоруському з'їздові, а Петровському телеграма від імени з'їзду вже послана (оплески). Дозвольте ваші оплески рахувати згодою на іслання телеграми Білоруському з'їздові.

Тепер переходимо до порядку денного. У нас на порядку денному стоїть обговорення про докладу т. Чубаря. Першим у порядку запишу слово має т. Лукашевич.

Дебати у справі доповіді т. Чубаря.

Промова тов. Лукашевича.

Лукашевич. (Київська губ., Білоцерківська округа). Товариші, я вчитель й голова сількомнезама Б. району на Білоцерківщині. Багацько тут балакалось про учителів, що ми винні й таке інше. Трошки винні, багацько дурни було цісі вини, але ми їх торкатися не будемо. Сьогодні, товариші, я помолодів на 10 літ. Сьогодні ми зібрались на загальний огляд українських учителів. Значить, те чим учитель був у 21—22 році вже пропало, і настає нова доба радянського вчительства. Зараз український учитель цілком активно став за Радвладу, і нашу ролю ми зараз повинні проивити особливо на селі. Учитель це є червоноармієць на III фронті. До революції нам не довіряли й правда в цьому була, бо таке діло як учительство не вському можна було довіряти. Ви знаєте, що стара влада зло-

рово довіряла попам, а радянська влада тепер довіряє освіту тільки нам. Радянська влада певна тим, що українське вчительство буде стояти кріпко за своєюмю пості.

Які наші завдання зараз й особливо на селі. Зараз учитель на селі це є все. Він є керівник школи, він є керівник комнезаму, він є керівник сільради й кооперації й колективу й всього. Коли учитель близько підійде до селянства, коли учитель знає психологію селянина, він на селі стане великим авторитетом. Зараз в 24—25 році учитель завоював довір'я селянства в районах: багацько учителів вибирається на окружні з'їзди і коли учитель буде мати зв'язок з організаціями села, то це для нього буде краще з матеріального боку. Й. товариші, голова комнезама з перервами

від 20 року. Багацько прийшлося за цей час перенести боротьби з бандитами, але все таки незможне селянство перемогло. Зараз воно певне, що учительство стоїть з ним. Це має моральне значіння для незможного селянства. Воно чує, що воно не само, що за ним йде культурна сила. От же завдання нашого учительства, щоб воно йшло в комнезами і керувало незможницькою масою. І кооперація має велике значіння для вчительства. Я також голова сільсько-господарського товариства. У нас село бідненьке, але кооперація міцна. За яких небудь 3—4 роки наш баланс ось він у мене доходить до 23.000 карб. Що кооперація робить? Нам треба сказати, що кооперація допомагає не тільки незможньому селянству, вона допомагає школам, дає копшти хатам-читальням і юним піонерам. Через те, що учительство тісно зв'язано з кооперацією, через те, що учительство тісно було зв'язано з селянством, можна провести колективізацію. В тому селі, де я роблю, між іншим є два незможницькі колективи і один з них має 48 десятин, а другий 250 десятин. Наша кооперативна міцна організація змогла увіршити 2 колективи. Я кажу, що сучасний вчитель на селі центр всього.

Промова тов. Дмитрієва.

Дмитрієва (Донбас). Товариші, я зараз заявляю наказ Сталінського обружного вчительського з'їзду; його одностайно визнають і всі делегати Донбасу. (Оплески). В цьому наказі подаються думки й настрої учительства Сталінської округи й усього Донбасу.

«Доручаємо нашим делегатам на першому Всеукраїнському учительському з'їзді заявити від нашого імені, що ми твердо стали на спільний з пролетаріатом ґрунт для спільної боротьби за діло всіх трудящих, що приложимо всі наші сили й знання, аби здійснити заповіді Леніна — зміцнювати союз робітників і селян; що керівниця робітничої класи в справі комуністичного будівництва — комуністична партія і Радянська влада — зустріне і вже зустрічає в нас своїх помічників. Доручаємо нашим делегатам на 1-му Всеукраїнському з'їздові заявити від нашого імені, що ми не сумніваємося в цілковитій одностайності з'їзду що до висловлення солідарності з компартією, яка веде таку велику роботу в справі зміцнення спільки робітників та селян. Справді, сила компартії в міцному зв'язку з масами і

Наші школи повинні бути тісно зв'язаними з всіма організаціями, і я кажу, що радянська влада, особливо її місцеві партійні й радянські органи, цілком підтримують учителя. Звичайно, коли вчитель стане на боці незможного селянства, у його будуть вороги, вороги куркулячі, котрим не до смаку пролетарський учитель, але за учелем буде йти більшість незможників, і він перемаже.

Через учителя зараз і газета розповсюджується на селі. Учитель тісно зв'язаний з усією державною економікою, бо минули ті часи, коли школа була відірваною від життя, коли вчитель був царським чиновником. Зараз вчитель повинен бути громадянином. А раз вчитель буде громадянином, то й школа буде громадською, вона т'сно буде зв'язаною з усім радянським життям, з радянським суспільством, і через те ми зможемо відбудувати наше зруйноване господарство. От чим, товариші, повинен бути наш вчитель зараз, і ми як червоноармієць на посту, дружню будемо йти нога в ногу з Радянською владою, як сьогодні йшла Червона Армія під приводом тов. Затонського. І ніяка чорна сила нас не перемаже. Ми становимось силою! (Оплески).

вірному висловленню того, що усвідомлює багатоміліонське селянство і робітничка класа. Без сумніву, що більшовики, озброєні ленінізмом, зберекуть спілку робітничої класи з селянством, якого б гальма не зустріла всесвітня революція на своєму тернистому шляху.

Залізна єдність, сувора одєч, з якою партія відкидає всіх, хто пробує посягати на науку Леніна, надзвичайна упертість, з якою стара гвардія, і разом з нею її партія оберігають ленінізм від того, щоб його не перекручували, робить непорушними симпатії вчительства до партії.

Ми навчаємось у Леніна та його вірних учнів і будемо безупинно допомагати партії в справі освіти широких мас тільки так, як учив Ленін. Ми розуміємо всі труднощі внутрішні і зовнішні, що їх треба перебороти Союзу Соц. Радянських Республік від того, щоб руйнити вперед. Ми рішуче предлаємо до гасла партії й будемо її вірними помісниками в боротьбі, не лякаючись можливих ускладнень та труднощів. Найкраще

це доводить практична робота, яку вже почали передові учителі, особливо на селі. У класовій боротьбі на селі в числі активних борців проти явних і потайних ворогів Радянської Влади ми маємо вчителів.

Немає видатнішої ролі, як бути активним робітником в раді, кооперативі, культурних та громадських організаціях, бути частиною того мосту, що сполучає партію з широкими селянськими, незаможницькими й середняцькими масами.

Ми, вчителі, в надзвичайній мірі зацікавлені, щоб ця влада була міцніша й увесчас ширилась.

Доручаєм нашим делегатам на I-й Всеук-

Промова тов. Омелянівського.

Омелянівський. (Представник Уманської округи). Шановні товариші, т. Чубар в своєму докладі дав яскраві факти й цифри піднесення нашої Радянської влади.

В його докладі червоною ниткою проходить змічка робітників та селян. Колиє інтелігент, колиє вчитель розмикає цю змічку робітників та селян. Тепер ми влились в цей ланцюг робітників та селян і ми зараз на цьому з'їзді святкуємо свій інтелігентський Жовтень. Товариші, зараз наші завдання зміцнити змічку робітників та селян, підвищити наше господарство, поширити нашу культуру, щоб інтелігент, щоб учитель був центром культури міста й села. Тут один із промовців казав, що вчитель на селі все. Це так і є, але вчитель остільки перероблений роботою, що з нею він справитися не може. На його падає занадто багато роботи. Вихід тільки в плановості, щоб

Промова тов. Бовганюка.

Бовганюк. Товариші! тов. Чубар в одній своїй промові з'єднав 2 доклади, а саме: про «Революцію та вчительство» і «Чергові завдання Радянської влади». Здавалось б тут слід обговорити ті завдання, що стоять перед вчительством в справі будування Всесвітньої революції. Я, товариші, звертаю вашу увагу на те, що в справі доповіді «Революція та вчительство» по округах ішли досить широкі і глибокі дебати, а саме: констатувалось і розбиралось відсталість вчительства від революційного руху, а також ми виправдувались від усіх помилок і хиб. Я товариші, перестерігаю усіх від того, щоб ще раз розібрати наші помилки й пропоную раз назавжди на Всеукраїнським та Всесоюзним з'їздах провести червону рису під тим, що було. Нам усім відомо, товариші,

раїський Учительський З'їзд передати від нашого імені привіт учителям всього світу і заявити їм, що брехні й паклени, які розповсюджують капіталістична преса, починаючи від крайньої реакції і ківаючи соціал-демократичним крилом, буцім-то комуністична партія та Радянська Влада руйнує культуру, переслідує інтелігенцію, обмежує волю науки. Хай з'їзд заявить на весь світ, що нема сприятливіших умов для розвитку й росквіту народної культури, як у нашому радянському союзі. Ніде ще інтелігенція не могла так енергійно і всебічно працювати, як в нашій Радянській державі.

Голова. Слово має тов. Бовганюк.

вчитель брався тільки за голову, щоб він був більш ідейним організатором, більш агітпропом ніж технічним виконавцем. Наше завдання полягає в тім, щоб на селі утворити новий селянський актив.

Товариші, наш Уманський з'їзд дав наказ в коротеньких словах, але в цих словах втілено величезний зміст—провадити всю нашу працю під суворим керівництвом комуністичної партії. Я гадаю, що ми цей наказ виконаємо й на цьому і на Всесоюзному учительск. з'їзді. Товариші, запевняю від імені Уманщини й Київщини, що надія т. Чубаря, що вчительство допоможе в великій роботі радянських органів цілком здійсниться.

Товариші, хай живе ця змічка інтелігенції та робітників, хай живе наш інтелігентський Жовтень. (Оплески).

що революцію творить пролетаріат, пролетаріат, котрий безпосередньо відчуває гніт капіталізму. Інтелігенція, що її виховано в зовсім іншому дусі, дусі ідеалістичнім, навіть трудова інтелігенція вона не така активна, в зв'язку з чим інтелігенція пізніше приходить до революції.

Коли ми розглянемо цей факт, то побачимо, що все наше українське вчительство перебувало в особливих умовах, що до того факту, щоб перейти в свій час до революції. Насамперед учитель буз завше під владою п'яді керівництвом пона. Він боявся завжди сказати голосно слово. Учитель був аполітичним, але тут, товариші, до того вчительського аполітизму треба додати, що у вчителя завжди зрло пригнічене національне почуття. І це пригнічення національного по-

чуття під час революції й вибухло. Учителство в своїй масі має революційні задатки й треба було в свій час скерувати ці революційні задатки в певне русло. Можливо, що тоді б учитель в революції відіграв певну активну роль. Нам. т. Чубар тут наводить такі приклади: Махно був вчитель, Дерешук—вчитель і т. п. Це так. Вони були вчителі, проводірі різних бандитських загонів, але я це в винувачеству не ставив, бо ми маємо й протилежні факти, як наприклад, на Уманщині в 20 році ми мали комісарами багато вчителів. Таким чином ми маємо одні факти й маємо протилежні факти. Один факт паралізує другий. І от товариші, сьогодні коли ми з'їхались на всеукраїнський з'їзд, нам потрібно повести дискусію обговорювання доповіді в чисто практичному напрямку. Я не скажу, товариші, фрази, коли скажу, що наші завдання, наше вчительське завдання определит-

Промова тов. Смеляненко.

Смеляненко. (Сумщина). Товариші, ми повинні сказати представникам Радвлади і Компартії, що тут вони перед собою бачать нас учителів, що приїхали з далеких кутків, щоб обміркувати свої біжучі питання, щоб сказати, що радянська влада є влада яка зможе установити волю, рівність та братерство для всіх людей. Ми повинні сказати, що коли учителство не пішло спершу до Радянської влади, то це не тому, що воно боялось що небудь втратить, бо учителі були раби, яким нічого губить крім своїх кайданів. Учителі залишились осторонь і не пішли спершу до Радянської влади тому, що вони не могли зрозуміти, чому радянська влада не зразу взялась за культуру, вони боялись, що Радянська влада знищить культуру, а потім, коли вони побачили, що Радянська влада будує культуру, коли Володимир Ілліч, наш незабутній проводир сказав, щоб учителство йшло на боротьбу на 3-му фронті,—учителство почало працювати скрізь де могло, скрізь і в комнеземах і в кооперації, скрізь воно взяло участь і почало працювати не за страх, а за совість, щоб полегшити будівництво радянського життя. І тоді, коли воно було в тяжких умовах, в умовах холоду й голоду воно не покинуло своєї праці. І ось це треба зга-

да в решті метою комуністичної партії і Радвлади, соб-то всесвітньої революції.

І товариші підкреслюю, що це не фрази, нам потрібно завжди мати на увазі, що останньою метою є всесвітня революція, а все, що ми робимо зараз—це є засіб, і оформити цей засіб є робота нашого з'їзду. Завдання нашого з'їзду полягає ще в тім, щоб намітити шляхи, якими вчителство мало б змогу повести правильну широку роботу серед селянства, серед всієї відсталой верстви населення, котре найбільш потребує революціонування. Це є перше наше завдання, так от, товариші, нам тим легше тепер буде повести цю роботу революціонування цілої селянської масі, що нам нарешті протягає руку комуністична партія і в контакт з комуністичною партією ми зможемо підворушити той мертвий заскарудий стан, в якому знаходиться страшно консервативні селянські шари.

дати, ставлячи в винувачеству його аполітичність, це треба згадати й сказати, що воно допомогло Радянській владі у її будівництві життя. Особливо здвиг учителства був примітний тоді, коли, на превеликий жаль, не стало Володимира Ілліча, коли погас той великий розум, лише тоді вчителство ближче підійшло до Компартії, а Компартія пішла на зустріч учителству, почала його приймати у свої лави. Але ми знаємо, що тут у центрі, не знають тих умов, в яких ми живемо. Партія не помітила того, що вона жеке зовсім мимохіть ставить перешкоди. Для того, щоб вчителя прийняли в Комуністичну партію, йому треба представляти рекомендацію 5-ти душ, які мають більш—менш довгий комуністичний стаж. Але ми знаємо, що знайти цього не можемо. Ми кажемо: товариші, коли ви розкриваєте нам двері, так розкривайте їх так, щоб ми могли з відкритим серцем вступити до вас. Ми не для користі вступаємо в комуністичну партію, а для того, щоб в тяжкій праці провести всі завдання влади і Компартії, і тоді ми виховаємо майбутніх борців за комуністичне суспільство і тоді ми, діти Леніна й комуни, розіб'ємо всі кайдани і здобудемо собі волю.

Промова тов. Городьнова.

Городьнов (Донецчина).

Товариші, доклад т. Чубаря можна розбити на декілька частин. Перша частина—це

той час, коли ми мали дрібно-буржуазний уряд Керенського, потім доба Жовтневої Революції; третій період—наступ внутр-

революційних банд всього світу і четверта частина—це відновлення нашої країни—нашого господарства. От коли простежимо за тим, що ми мали спочатку в нашій Радянській пролетарській державі, в яких умовах вона почала свою роботу, то кожен про це знає. Радянська держава з першого дня свого існування примушена була провадити жорстоку боротьбу з капіталістами та буржуазією всього світу.

З першого дня Радянській владі довелось провадити жорстоку боротьбу з бандами Махна, Денікіна, Врангеля, Колчака то-що. Тяжко було боротися з ними, бо нам доводилося воювати з голими руками. Ми мусіли підтримувати ту владу, що дала нам робітники й селяни. Оточені блокадою, одірвані від всього культурного світу, ми нічого не мали, крім зруйнованого бандами господарства. Хоч не підготовлені до керування країною, комуністична партія і робітничо-селянський уряд все таки перемогли. Чим же можна з'ясувати цю перемогу? А тим, що робітник та селянин зрозуміли, що Радянська влада—це є їх Влада, це та Влада, яка працює на них, на робітників та селян, а не на капіталістів. Тільки тому, що робітники й селяни зрозуміли, що тільки Радянська влада щиро віддасть праці, про яку кожен із нас мріє. От коли ми простежимо і наведемо * підсумки від червоного Жовтня до тепер, то ми зможемо напевно сказати, що ми маємо величезні досягнення. Ми зараз міцні і дужі. Везучи надбалися того, що з нами хоч і неохоче, але балакає вся буржуазія, ми досягли того, що буржуазія складає з нами договори, ми відновили своє господарство, правда не цілком. Але, товариші, багато зроблено, багато витрачено сил і енергії, але зробили ми ще далеко не все. Ще багато і в 1000 раз більше доведеться зробити в майбутньому.

Перед нами тепер виникають такі завдання. Перше завдання—у повній мірі відновити наше сільське господарство й господарство промислові. Якими ж шляхами, товариші, гадасмо ми, піде це відновлення? Через культуру, товариші, через колективізацію праці, через кооперацію, через читальні, через сельбуді. Такими шляхами, я гадаю, будемо ми відновлювати наше господарство. А хто буде провадити цю роботу? Звичайно, в першу чергу ми вчителі, в першу чергу робітники села, які краде, ніж хто інший, знає становище села, знають

психологію селян. Ця робота, товариші, всім вам відома, але треба сказати, в яких умовах тут доводиться працювати. Ці умови остільки важкі, що ми й досі не можемо вилізти з цього яра. І ось тепер, коли ми маємо зв'язок з радянською владою, коли нас кличе комуністична партія, ми можемо з упевністю сказати, що ми вийдемо переможцями на той шлях, якого всі прагнемо.

Друге завдання, товариші, це допомога нашому робітничо-селянському урядові, нашій радянській владі перевірити склад радянського апарату на селі. Що це потрібно, це ясно. Вам, товариші, багатьом відомо, що деякі сільські голови не на місці. Що деякі перешкоджають нашій роботі. Єсть серед них і свідомі люди, але остільки невідготовлені, що зовсім не так розуміють різні накази й розпорядження нашого уряду, що й гальмує роботу уряду. Очевидно кожному з вас на власному досвіді приходилося бачити, коли сільський робітник провадить в селянській роботі по ліквідації неписьменности в шахтюрці. І коли ви звертаєтесь до такої сільської ради, де сидить людина, що не зрозуміє справи,—вона безумовно, мало чим вам допоможе. Тому наше завдання для того, щоб провадити роботу, як слід—неодмінно треба перевірити склад радянського апарату на селі.

Третє наше завдання—це створити наймогутніший опір проти капіталістів всьому світу, викувати ту міць, яка б створила єдиний фронт учительства й комуністичної партії, учительства й Червоної армії, створити той фронт, проти якого не втрималися б буржуазні держави. Тільки при такому становищі, тільки при такій міцній спайці ми доб'ємося того, чого прагнемо. Багатьом нашим товаришам доводилося чути не раз на з'їздах про те, що вчительство колись не пішло за комуністичною партією й було пасивним. Але, товариші, треба сказати, що ми не зрадники, не вороги, що ми ніколи не були ворогами радянської влади, але ми були в інших умовах виховання і тому були занадто пасивними. І ось тепер, коли радянська влада довіряє нам, а цього довір'я ми здобули шляхом своєї упертої праці, здобули шляхом того, що пішли за комуністичною партією, і ми співісавомось, що від першого всеукраїнського вчительського з'їзду, ми ні на однім з'їзді не почуємо дорікань нашому вчительству і не згадаємо минулого. (Оплески).

Промова тов. Іваня.

Іваня—Полтавщина, Красноградської округи.

Товариші, я не оратор і з цієї трибуни я не хотів би розсипати перед вами квіти красномовства. Я вчитель самого глухого ведмежого з ведмежих закутків, Червоноградщини, Хотівського району. І в цей історичний для нас мент мені хотілось би не красномовно, а простими, від серця йдучими словами поговорити про ваші болі, про наші потреби. Мені хотілось би, щоб на цьому з'їзді ми взнали вже, що ж таке отой сільський вчитель, отой сфінкс, як шуткуючи називає його Остап Вишня. Я торкнуся зараз докляду тов. Чубаря другої частини, а саме про чергові завдання, як ми, вчителі Полтавщини, розуміємо чергові завдання радянської влади на селі.

Ви, товариші, звичайно знаєте, що найбільш невідкладним завданням, крім тих, про які згадували тут, є задача вирвати середняка спід впливу куркуля, не давати середняку підпадати під вплив куркулячої ідеології. Це раз. Друге невідкладне завдання допомоги нашим сільрадам зробитися дійсним радянським політичним осередком села, щоб навколо цієї сільради кучилося все те, що є організованого з селі. Звичайна річ, а вже не буду говорити про хати-читальні. Мені хотілося б тільки зупинитися на с.-г. кооперації та землеустрою. Оце непочатий край, товариші. Ось куди треба цільно й тівво йти! В сільсько-господарську кооперацію. Треба вдихнути туди живого духу, впустити туди живої крові, бо низова наша кооперація ще не завше відповідає своєму призначенню. В той час, коли держава бореться з напруженням усіх своїх сил з накладними видатками, в той час, коли держава думає зробити генеральну чистку апарату, в низовій кооперації нашої часто й густо засиджуються елементи, які надзвичайно шкودять. Я—голова ревізкому звичайного сільського кооперативу й під час ревізії я найшов такий видаток, як 30 відсотків на шкільне приладдя. От, товариші, це місце, куди ми повинні направити свою увагу, всі свої зусилля. Далі—землеустрій. Ми знаємо товариші, що, до самій своїй техніці, землеустрій ворунить уже, тягне за собою колективізацію, бо в процесі землеустрою поле переділяється на чотири, або на шість клівнів.

Значить, вже селянство вільно або невільно мусить прийти до 4-хлілля. Я знаю з свого досвіду, що там, де починає землеулаштуватися 30.000 десятин, у нас поруч з цим землеустроєм виростає 5 колективів. На це нам треба направити теж свої зусилля. Яким же чином це зробити? У нас завдань надзвичайно багато й коли розпоронити свої сили, то може вийти дилетантизм і більш нічого. Звичайна річ, коли вчитель буде намагатися стати єдиним на селі, він нічого не досягне. Я цілком приєднуюсь до слів одного з промовців, котрий казав, що не треба вчителю в своїй роботі самому затемняти селянський актив. Ми на селі маємо багатою революційних бацай і вчитель повинен стати ферментом шумування серед цих бацай, він мусить організувати, вилляти цей актив. Оце є наше чергове завдання.

Мені також хотілось зупинитися на тій частині доклада «Вчительство і пролетарська революція». Зову я буду говорити зиком фактів і цифр. Недавно на Полтавщині в Червоноградській округі було проведено обслідування вчительства, як воно живе й виявилось, що вчитель на свою шкільну роботу витрачає 6—7 годин, на позашкільну роботу 5—6 годин, на підготовку до шкільної роботи 2 години. Поруч з цим їде питання про заборженість. Середня заборженість кожного вчителя 50 карбованців, а одягу та взуття немає. А що вчитель їсть—жири чи білки? Ні, углеводи він їсть. Поруч з тим був проведений медичний огляд і дуже значенно, що дав медичний огляд: катар легенів, гострий катар празої верхушки, катар дихальних шляхів, а разом неврастенія, малокров'є й це у кожного. Один єдиний вчитель найшовся зовсім цілком здоровий, останній пункт анкети запитую—а де джерело енергії у вчителя. Де він черпає сили для тої роботи, яку він провадить на селі, бо треба казати, що місяцями у нас траплялось на вчителя 200 годин місячної позашкільної громадської роботи. І відповіді були такі—а хто ж робитиме, як те ми, стидно сидіти в таку хвилю, роблю через те, що вірю в світлу будучину, знаю й те, що компартія робить, рук не покладаючи. Було й таке запитання: а чи думаєш вступати в компартію? Відповіді були—гадаю, а поруч побажання: тільки треба, щоб вчителю був доступ нарівні з селянством. В Червонограді, на Полтавщині,

доклад «Пролетарська революція й вчительство» робив вчитель. Він нам багато гірких істин клинув в обличчя, значно більше, ніж тов. Чубар. Роздавалися окремі голоси, що це не вчитель, а прокурор, але цілком і взагалі з'їзд зрозумів, що ці помилки й хибні—це не вина вчителя, а скоріше його біда. Закінутий в селі, одірваний від центрів, забутий, без літератури, він, звичайно, не міг скоріше прийти до того, до чого він прийшов зараз. З'їзд прямо в очі, по-пролетарські, подивився гіркій правді і в резолюції своїй зазначив: в перших двох фазах пролетарської революції, а саме—революції політичної й революції соціальної вчитель участі не прийняв і пролетаріят обійшовся без нього. Треба цього не забувати. Але тепер

наступає третя фаза революції—революція культурна. В цій революції вчитель займе й зайняв місце на форпостах, на передових окопах, проти народньої темноти й забобнів, за світле комуністичне «завтра». Вчора делегат від з'їзду в одвітнім слові дуже гарно освітив роботу вчителя. Він казав: ми не герої й не багатирі, а на шляху поступу ми лише каменярі. Я продовжую це так: ми віримо, що своїми руками ми лєнінізму розриваємо путь. Мені хотілось би закінчити своє просте й шире слово словами пролетарського поета: «Так ми були сліпі, але ми прозріли, ми були німі, але співали нині». (Опелески).

Голова. Сказо має тов. Назаренко.

Промова тов. Назаренко.

Назаренко. Шановне товариство! Звертаючись до першого питання, розгорнутого сьогодні тов. Чубарем про «Пролетарську революцію і вчительство», ми повинні, не поглядаючи на те, що деякі попередні промовці казали, що годі про це вже балакати, все-ж таки торкатися цього питання. Давайте, товариші, побалакаємо тепер, щоб більш ніколи про це не балакати. Давайте подивимось в вічі тій дійсності, тому минулому, яке вже пройшло, щоб повернутись до нього свідую. Дійсно минули в нашому житті така дійсність, такі умови, в яких інтелігенція не мала можливості проявити свою активність.

Цей гріх, як його часто називають на конференціях—це не гріх учительства, а гріх всієї інтелігенції взагалі. Товариші, візьмемо те коло, до якого ми належимо, і заглянемо в його минуле. Не треба багатьох думати над тим, щоб оцінити те суспільство, серед якого перебував учитель до революції. Це було селянське суспільство в близькості своїй з дрібно-буржуазною ідеологією. Вчитель в ті часи на селі уявляв із себе проводира тодішнього устрою, проводира буржуазних ідей на селі. Такі надії вони на нього покладали. Товариші, чи можна сказати, що вчитель, який в близькості своїй зібрався тут—селянський учитель, дійсно охоче, одверто провадив ці буржуазні ідеї на селі. Я прямо скажу, що буржуазія і раніш селянському вчителеві не вірила. Вчитель мав на селі контроль в своїй праці не тільки з боку адміністративного органу—старшини, урядовика й инш., а навіть і пона. Я, товариші,

не старий вчитель, учитель з молодих, але мав стосунки зі старими вчителями. Я мушу сказати, і ви це знаєте, що вчитель повинен був робити візити до пана, або до попа. Але я не зустрічав учителя, який казав би, що візит він робить із задоволенням. Ми знаємо, що коли учитель не зробив би цього візиту, то його брали вже під підозріння. Дивлячись на те, ми можемо сказати, що буржуазна влада не вірила вчителю, як проводнику своїх ідей. Коли це так, то здавалося б, що в революцією вчитель повинен вийти на шлях пролетарської революції, але, товариші, сама дійсність цього не каже. Вчитель ніби не вийшов зразу на цей шлях пролетарської революції. Вчительство низове у своїй масі було як кажуть, плоть од плоті, кров від крові пролетарської революції на селі. Але вчительство взагалі мало у себе верхушки в особах професорів і інших педагогів, яким і врів буржуазний уряд, які дійсно були проводниками буржуазних ідей. Тих учителів або нема зараз, або коли вони є, то вони теж пішли по шляху пролетарської революції. Вчительство під час Револьуційної революції на селі лишилось на самоті. Верхушки, за якими вчитель так чи інакше тягся, шляхом літератури і иншим, з революцією залишився на самоті. Ясно, що вчитель не міг піти за професурою, за вищими колами вчительства, які цілком провадили буржуазну ідеологію. Цим ми, селянські вчителі можемо похвалитися, бо вчителі не пішли за цією професурою. І ось, лишившись на самоті, загубивши цих проводирів, учитель лишається на селі серед моря тем-

равні, серед моря селянства, яке в більшості своїй не уявляло, що це є революція. Учитель лишився серед таких обставин. Товариші, треба сказати, що живучи на селі, учитель в де якій мірі засвоїв звички села, він мимо своєї волі прислухався до маси, серед якої він жив, до селянства. А селянство Жовтневої Революції не зрозуміло, навіть на перший погляд ніби вороже віднеслось до неї, а вчитель зрозумів, але розгубився. Вчитель відірвався від життя, вчитель закинутий у далекі села був відірваний від зсього живого, що йшло навколо, і ніхто не звернув на нього жодної уваги. Учитель повинен був зробити величезний крок, щоб ухватитись за буфера пролетарського потягу. Але він стояв поруч з дійсністю, з реальним життям і коли він зробив цей крок, то все навколо чого він жив, відійшло від нього і він остався один. Маса, серед якої він жив, цього не зрозуміла, і вчитель присів. Він не кидав своєї посади, не дивлячись на те, що вікна в школах були заштановані подушками й тряпками, не дивлячись на це знав одно—це дати грамоту, навчити читати й писати й не залишати людей темними. І вчитель хапався за цю роботу. Як він її провадив? За не каже минуло. Але все таки коли б учителі не так палко хватились би за цю думку, за цю працю, то за ці сім—вісім років ми мали б багацько, може сотні тисяч неписьменних дітей того покоління, що, може й не одержувало виховання від учителя, але одержувало гнсьменність і зараз може скористатися книжкою. Цю роботу вчитель, не зважаючи ні на що, провадив. Учитель опинився у надзвичайно тяжких матеріяльних і моральних обставинах. Матеріяльні обставини нам всім відомі: ми нічого не одержували, або одержували 10 пудів вівса, не одержували ніякої епоживи, забули зовсім, що ми є люди. Але це не в докір, це та правда, мимо якої ми не можемо пройти. І ось учитель, голий і розутий, морально розбитий, працює, не кидаючи школи.

Товариші! Ми з вами, доживши до сьогоднішнього дня, безумовно найщасливіші. Сьогоднішній день, товариші, припав на долю не всіх наших товаришів, але ті, що

загинули в боротьбі за революцію, за пролетарську революцію—а такі серед учительства є—тим, товариші, вічна пам'ять. А ми, товариші, ми щасливі тим, що ми дожили до того часу, коли вчителство на весь світ зріст, з усіма своїми силами, стало на шлях революції, стало на шлях нового пролетарського творчого життя. Ми, товариші, дожили до того часу, коли можемо залити на весь світ: не кажіть, закордонні вороги, що у нас якась кучка, як вони висловлюються, захопила владу і стала держати когось в руках. Ми тепер на цьому з'їзді, а особливо товариші, які поїдуть на всесоюзний з'їзд, повинні сказати, що влада наша є громадська влада і що вся наша громада—з партією. Це не слова, а це є дійсність, товариші. Учительство, яке дійшло до сьогоднішнього дня, є дійсно чераоне пролетарське вчителство. Я гадаю, товариші, що звістка про те, що вчителство стало поруч з партією та радянською владою до відбудови життя—ця звістка повинна залунати на весь світ, і годі нашим ворогам казати, що тут керує якась кучка. Ми вчителі, що працюємо серед тих, на кого треба звернути найбільшу увагу, ми одногласно заявили, що ми йдемо поруч з партією й кладемо всі сили на те, щоби збудувати нове, невідане, нечуване на світі життя. (Оплески).

Товариші, тяжка праця, невимовно тяжка. Але дійсність нам ясно каже, що ми не можемо вивернутись, що ми не можемо ухилитися від цієї праці. І хто гадає, що праця ця для нас неможлива, непосильна, і ми щось зробимо, а чогось не будемо робити—таких товаришів серед нас нема. Праця тяжка, але майте на увазі, що робити треба, і, що ми фізично зможемо, ми зробимо.

Дозвольте мені—хоть і минув час мені балакати, але коротко сказати, як повинен вчитель працювати на селі і яку роботу повинен лізати для себе обов'язковою. Я би так сказав, що вчителі на селі така потрібна частина механізму сільського, що, коли викинути її з села, то майже ніяка робота провадитися не буде. Сільрада—орган керуючий. Це—серце села, а вчитель повинен стати мозком села. (Оплески).

Промова тов. Вайславського.

Вайславський. (Представник польського вчителства Київщини. Говорить польською

мовою. Прому його з'їзд зустрічає оплесками).

Декларація вчителів — поляків.

Ми, вчителі-поляки Радянської України, делегати Першого Всеукраїнського З'їзду вчителів, висловлюємо від імені польського вчительства України сідуюче:

Трудова інтелігенція польська, як і взагалі інтелігенція Радянських республік на початку Революції з багатьох причин стояла осторонь, або й зовсім була ворогом класової боротьби за визволення пролетаріату і селянства. Гніт національних меншостей за царського уряду й політика русифікації викликали шовіністичні та клерикальні настрої серед пригнічених нацменшостей взагалі, і зокрема серед працюючих мас польських. В зв'язку з тим перелом серед вчительства польського стався значно пізніше, ніж серед російського або українського.

Але правильна національна політика Радянської Влади й комуністичної партії взагалі, а також постанови 12 і 13 з'їздів РКП з одного боку, а з другого боку жакливі утиски нацменшостей в Польщі—терор, гвалтування, знищення культурного розвитку пригнічених народів, закриття шкіл українських і білоруських—все найліпше переконало, що тільки пролетарська резолюція та влада робітників і селян може забезпечити культур-

ний і економічний розвиток, навіть найменшої нації.

В сучасний мент вчительство польське, переконане самим життям, стає під керівництвом прапору Комуністичної партії і Радянської Влади.

В боротьбі з куркулями на селі, а також впливом католицьких ксендзів і контр-революцією, вчителі польські прикладуть всіх зусиль, як робить це й инше вчительство радянське.

Разом з червоним вчительством українським під керівництвом комуністичної партії і Радянської Влади польське вчительство буде боротись і будувати нове життя.

Урочисто заявляємо, що в повнім контакті з комуністичною партією будемо переводити в життя заповіді тов. Леніна.

Хай живе Радянська Влада—єдина, що прагне до економічного й культурного визволення працюючих мас без різниці націй.

Хай живе всевітня Революція та її провідник—Комуністичний Інтернаціонал!

Хай живе 1-й Всеукраїнський З'їзд Учителів!>

Голова.—Сідуючий т. Колесник.

Промова тов. Колесника.

Колесник. Товариші, ми зараз заслухували декілька промовців, що вимагали виправдування вчительству за ті вчинки, що ми робили в 17-18 році. Я гадаю, що з цим вже пора покінчити, історія складалася так, що ми не маємо змоги її одмінити. В сучасний мент ми вийшли вже на певний шлях і цей шлях нас доведе до світлого майбутнього, до царства комунізму. Радянська влада поставила перед нами завдання відновлення нашого господарства, піднесення продуктивності виробництва нашого сільського господарства й фабричної промисловості. Про ці питання треба обговорити й на цім треба зупинитися. Ми повинні констатувати, що досягнення Радвлади за часи зід 17 року надзвичайно великі. Ми маємо вже Радянську владу, що перейшла на мирне будівництво ще з 21 року, коли ми ще мали окремі повстання по Україні. Ми бачимо, що за цей невеликий час Радянська влада стала на шлях мирного будівництва й активно та успішно провадить до миру будівничу роботу. Але тут треба визначити ті шляхи, якими треба буде відбудувати наше господарство. Де-які товариші зазначали, що цим

шляхом повинно бути кооперування нашого населення, втягнення нашого населення в колективізацію. Тільки ця справа допоможе нам вийти з цього тяжкого становища, в якому ми досі знаходимось. Але треба тут констатувати, в яким стані знаходиться наша кооперація. Як що ми візьмемо наші кооперативні об'єднання, то ми побачимо, оскільки вони зараз кволі, оскільки вони мають мало економічної сили. Треба увагу всієї радянської суспільности сконцентрувати на цьому, треба звернути увагу на нашу кооперацію. Коли ми придивимось до того становища, що ми його маємо в сільсько-господарчій кооперації, то ми мусимо підкреслити, що в цій галузі перед нами стоять дуже великі завдання, ми мусимо в цю роботу втягнути всю сільську радянську суспільність, пригнати до неї агронома й землеміра на селі, притягти до нього все передове селянство для утворення громадського життя села. Але цього мало. Тут потрібно для поліпшення стану нашого сільського господарства, для поліпшення стану цього виробництва поліпшити й наші зернові культури. І от тут на допомогу Радянській владі мусить прийти

агроном, мусить прийти й вчитель, оскільки вчитель цієї агрономічної підготовки немає, треба поставити питання про необхідність провести серед вчителів агрономічну перепідготовку, щоб вчитель не виступав з голими твердженнями, щоб він не виступав без доказів, щоб він селянинові міг показати реально, чого можна досягнути поліпшенням зернових культур, поліпшенням методів господарювання. Ми знаємо, що селянин розуміє тільки те, що дійсно є для нього реальним, що він може обляпати руками. На селі в сучасний мент існують сільсько-господарчі гуртки. Але коли ми подивимося на це явище, коли ми подивимося на ту роботу, яку ці гуртки провадять, то ми побачимо, що в своїй більшості ці сільсько-господарчі гуртки бувають фікцією, це—гуртки, що до де-якої міри одштовхують маси селянства, бо, крім читання, тут нічого немає. Селянин не звик вірити на слово. Він мусить бачити річ в дійсності, і от тут потрібен зв'язок вчителів з агрономом, потрібно провести вчительську агрономічну перепідготовку.

Тепер подивимося на культурні господарства, що єсть по селах. В більшості це сла-

бі господарства і майже нічого не дають. І треба звернути увагу на те, щоб повести роботу цих господарств в іншому напрямку, а не повести їх на ліквідацію.

Далі, подивимось, коли ми маємо культуру хмелю. Незаможник, на якого взято куре, цього хмелю не має. Треба взяти куре на спромозу розводити хмель не куркулеві, а незаможникові і середнякові.

Я хочу звернути увагу ось на що: де які товариші говорять, «я—голова ревізійної комісії, я голова Сількомнезема і таке інше». Товариші, іменно там, де вчитель перегружений організаційною роботою, він в більшості може підірвати свій авторитет. Його робота повинна бути дійсною роботою, він не повинен убивати ініціативу самого населення. Він в цьому випадку може бути спонукою, що підштовхує на роботу. Це одна хиба, і треба констатувати, що з цим явищем перегруженості учителя треба боротись бо це в громадській роботі одне з негативних з'явищ.

Промова тов. Лясківської.

Лясківська. (Київ). Товариші, ми приїхали з далеких куточків України, аби тут сказати все те, що в нас наболіло на душі. Ми бачимо, що на 5-му році існування Радянської влади учитель завоював довір'я партії. Партія на селі довіряє учителяві, і він може бути там агітпропом партії. Але не часто це можна здійснити при всьому бажанні учителя, не дивлячись на те, що учитель пішов уже радянським шляхом. Це історичне явище—хиба, яку констатував Ленін; він казав, що раніш чи пізніш учительство прийде до Радянської влади. Ми вже прийшли, ми почали так будувати радянське життя, як це необхідно партії. Але я кажу, що в тих далеких куточках при всьому бажанні не можна здобути цього через те, що села знаходяться на віддаленню 30—40 верств від районів, і туди не попадають нові книжки. І тепер коли партія мусить через нас передавати знання, то вона повинна звернути на це увагу. Пізніш, влившись в її ради, ми повинні підняти культуру на селі,—там багато роботи. Сільське господарство знаходиться в слабому стані, але не тільки там ми маємо роботу. Коли ми візьмемо загальну культуру населення, то там також ми маємо негарний стан. Ми не ліквідували ще

загальної неписьменності. Ми гадаємо ліквідувати її в 24 році, але треба не тільки навчити писати й читати, а треба вирвати селянство з обійм буржуазної ідеології. 50% населення—це релігійне селянство, якому релігія не дає можливості стати на шлях радянського будівництва. Нам треба релігію замінити нашими пролетарськими святами і обставити їх як найкраще, бо буржуазія уміла керувати через «естетику», буржуазія примішувала містику, обдурювала селян. Ми повинні використати всю «естетику», краще ніж буржуазія, й лише при допомозі партії ми це зробимо. Тоді ми вирвемо зброю з рук духовенства і введемо селянство на вільний шлях. Я кажу: в цім є велика хиба, що наше село відірване, що туди не попадають книжки. Учитель мусить виховувати дітей в дусі комунізму й ленінізму, але часто він заляшється з голими руками: він старе знання передає, але нових знань він не може здобути, він не має ніяких книжок, а йому приходиться скрізь працювати.

Ми знаємо, що коли більше часу можети на селі, то можна знизити свій культурний рівень, можна легко відстати. Тому моя конкретна пропозиція й прохання до Радянської

влади й Комуністичної партії, щоб вони звернули як найбільшу увагу на селянського вчителя й дали йому можливість поповнити свої знання в дусі комунізму й лєнінізму. Але ми знаємо, що наша держава надто бідна, вона не може всім учителям дати все, що необхідно; тому необхідно все учительство під час літніх ваканцій охопити курсами, необхідно охопити не 5—10% вчительства, а треба охопити все учительство, щоб все воно почуло живе слово, бо книжне слово—це мертве слово. Це має бажання. І тоді озброєні новим марксистським світоглядом, новою марксистською наукою й лєнінізмом, ми сміливо понесем той прапор, який вручила нам сьогодні червона армія й не боїтимось тих наклепів, що робить буржуазія, викинемо гасло, що ми підемо з тими, хто веде підготовку до всесвітньої революції. Нехай живе всесвітня революція й її штаб Комінтерн!

Промова тов. Золотарьова.

Золотарів. Почуття величезної відповідальності перед кожним, обвізав нас, коли ми виступаємо тут, на трибуні всеукраїнського з'їзду, бо нам низове сільське й міське учительство доручило в своєму наказі передати, що для нас зараз нема іншої дороги, крім дороги комуністичної партії, крім дороги радянської влади, крім дороги до виконання тих заповітів, які залишив нам Володимир Ілліч Лєнін.

Багато є причин, чому вчительство стало було спершу по-той бік барикад, чому вчительство відрізняє не зрозуміло суті пролетарської революції, суті жовтневого перевороту, й одною з важких причин було те, що низове вчительство не було підготовлене, не засвоїло досить або не мало зовсім марксистського знання.

Зараз ми безумовно повинні сказати, що усвідомлення суті жовтневого перевороту, усвідомлення суті переходу влади до рук робітників і селян в Росії—серед нас ще мало, що в цій справі нам треба буде ще серйозно простудіювати по Лєніну причини переходу в Росії до влади робітників і селян і що нам треба буде вивчити по Лєніну, чому селянське повстання разом із пролетарською революцією в місті дає цілковиту перемогу, цілковиту пролетарську й соціальну революцію. Все це нам ще треба буде вивчати для того, щоб, продумавши, далі не робити помилок, що їх ми зробили раніш. Крім того, історія покладає на нас обов'язок в тому розу-

Голова. Поступило кілька записок, що до порядку. Перш за все, щоб промовці більш держалися докляду т. Чубаря. Це буде найдоцільнішим.

Друге, товариші вносять пропозицію припинити дебати й дати кінцеве слово. Президія теж обмінялася думками й гадає, що дискусія власне тільки почалася. Висловився не всі: коло 10 товаришів, тям часом, як подано до 100 записок. Назряд ні можна ставити питання про припинення дискусії. Я ставлю це питання через те, що подано по-над 10 записок з вимогою припинити; я тільки тому мав його зняти. Таким чином—пропозиція не обмежувати товаришів рамцями й не спиняти дебатів. Коли не закінчимо сьогодні до строку, який маємо по регламенту, то можна провалити їх далі завтра з ранку. (Оплески).

Слово дається т. Золотарьову.

зумінні, що пролетаріатові Заходу доведеться це робити в себе такі самі Жовтневі перевороти, а для того, щоб пролетаріат Заходу, а надто вчительство, не повторили тих помилок, які ми зробили тут, у себе, нам безумовно доведеться вчити все це, й найкращим джерелом для нас в цьому є наука Володимира Ілліча. Жодна інша наука не може бути для нас авторитетнішою. Тільки під знаком лєнінізму ми зможемо вивчити жовтневий переворот, перемогу пролетаріату й селянства. Зваживши цей досвід, ми зможемо передати його європейському пролетаріатові й європейському вчителю.

Звичайно, нам зараз доволі трудно опанувати лєнінізм тому, що більшість низового вчительства не має досить теоретичної підготовки. Природно тому, що на черзі для зараз перше завдання, яке повинна поставити собі радянська влада,—не продвигнення тої лєнінської книги на село. Ми не маємо досить матеріалу, не маємо досить лєнінського витриманого матеріалу про причини жовтневої революції. Ми взагалі не маємо матеріалу про раціональну постановку справи. І на попередніх з'їздах багато хто з сільського вчительства говорив про те, що ми годимося зі радянською владою тепер тільки тому, що радянська влада веде вірну національну політику. А того багато хто з учителів не знає, що комуністична партія ще 1903 року зняла й правильно розв'язала національну справу, коли кипіла вся:

«право нації на самоозначення аж до відокремлення». Ми не знали цього тільки тому, що не мали ленінської книги, з якою ми могли б бути агітаторами, пропагандистами в самій гуцї робітників і селян. Популярна книга для селянина й учительства, часопис для вчителів, з якої він міг би виробити методи.—це перше немилуче завдання. Далі—важне завдання, теж поставлене перед 13-м з'їздом партії, який сказав, що в тій культурній революції на селі, яку повинна творити наша партія, що її повинен творити пролетаріат, велику роллю повинно відіграти наше сільське шкільне учительство. Поскільки революція наближає нас до соціалізму, поскільки тільки шляхом кооперування ми дійдемо до соціалізму, цілком зрозуміло, що ми на цю галузь роботи маємо звернути як найшильнішу увагу. Я вважаю, що теперечки, особливо на цьому з'їзді слід відзначити такі ось моменти. Ці моменти полягають в тому, щоб пристосувати нашу школу до практичних завдань селянства. Де-які селяни кажуть, що нема тепер користі від нашої теперішньої школи. Чимало селян говорять, що школи нинішні вчать сухих абстрактних істин, що аніяк не зв'язані практично з сільським господарством, і не можна не сказати, що це в деякій мірі правильно. От через що треба наближити школу до практичних потреб сільського господарства, то б то так, щоб вона навчала селян, як картоплю садити, як по культурному обробляти його город чи поле—оце наше найближче завдання.

От-же наші школи на селі повинні мати сільсько-господарський ухил. Я притомом приєднуюсь, до того, що сказав попередній промовець, що наш учитель на селі має разом з тим бути й агрономом.

З боку радянського будівництва перед нами стоїть завдання, що його поставила партія,—це оживлення Рад. Як ми маємо розпочати цю справу? Я вважаю, що тут ми маємо взяти курс на те, щоб виявити активність і творчість тих сил, що мають у самій гуцї села, і скунчити їх по сільських Радах. Це найкращий і найправильніший шлях. Всі справи, що зв'язані з практикою села, всі загальні справи ми маємо переносити до сільських Рад. Складаючи таку суспільність, ми не зля-

каємось тієї дрібно-буржуазної ідеології, що з'являється на селі в формі куркулячого впливу, або того, що куркулі пролізають на виборах у Ради і т. инш. В цій суспільності ми повинні мати комсомол, профспілки, Юних Піонерів і т. д. Коли ми будемо обмірковувати по сільських Радах всі найважливіші справи, коли обмірковуватимемо їх з учительською допомогою, тоді не страшний нам буде вплив, що в ньому нині перебуває село, або те чи лише місто, розвинене з промислового боку.

Цілком зрозуміло, що з цього боку нам доведеться продовжувати роботу і в тій справі, щоб наближити середняків до наших справ в сільських Радах. Бо донині, як приміром ставилися комсомольці до середняків? Вони ніколи не розуміли того, що шлях середняка лежить разом з неможливіми й батраками. Ми мусимо кулацькому фронтові протиставити наш фронт—фронт міцної спілки—неможливіх, середняків, батраків і наше вчительство. Такий фронт маємо ми поставити проти куркулів. Ця активність куркуляча виявляється особливо яскраво у нас на Новгород-Сіверщині, де куркулі виступають проти вчителів. Ми мали до трьох спроб війства вчителів. А через що? Через те, що вчитель переводить наукову антирелігійну пропаганду, ґрунтуючись на науках природничих, через те, що вчитель ставить лекції, через те, що він зачитує доповіді про справи міжнародні. От через що ми мали кілька пострілів у вікна Сільрад під той час, коли вчителі читали лекції. В цьому, товариші, і виявляється політична активність куркулячества. Ця активність ми мусимо протиставити наш міцний непереможний фронт. Роспечення залізом ми мусимо знищити цю куркулячу активність, бо коли раніше вони стріляли в сількора, то теперечки починають стріляти в нас—учителів.

Такому вибрикові, як стрілянина в вікна Селянського Будинку під час читання лекції, цим виявам куркуляцьких настроїв, ми мусимо протиставити наш єдиний фронт. Каленням залізом треба випалити цю так звану політичну активність куркуляцтва. Оце наше гасло! (Оплески).

Голова. Слово має тов. Дертив.

Промова тов. Дертива.

Дертив. Шановні товариші, я хочу сказати кілька слів, що до доповіді т. Чубаря, саме в тій частині, де він говорив про завдан-

ня Радвлади. Я ще вужче буду говорити—не про завдання радянської влади, а лише про завдання радянської влади на селі, бо

ця тема найбільш близька мені, як робітникові села. Вчителі довго не приймали участі в праці Радянської влади. Чому?.. Це усім відомо, але зараз цю працю ми на селі вже провадимо і повинні провадити далі зі всією силою й енергією. Тов. Чубар в своїй доповіді нам з'ясував осягнення Радянської влади в галузі промисловости. Ми маємо побільшення здобичі вугля. Ми маємо збільшення продукції металургічних виробів, ми маємо збільшення цукрової справи й т. інше. Але ми не маємо покращання справи в галузі сільського господарства. Ми знаємо, що Україна це житниця Європи. Вона в останні роки переживає недороди через те, як знаємо, що селянство в нас ще темне. І ось тут наша праця полягає в тому, що ми мусямо підняти всю свідомість селянства для того, щоб завдання радянської влади, в цій галузі, виконати як слід. В чому ж наша праця тут полягає? Наша праця тут полягає саме в тому, щоб працювати як слід, на користь тому, до чого ми взялись—до освіти селянства. Як провадити цю роботу, ми знаємо: Ми мусямо її провадити не лише в школі, але і в позашкільних установах, Сельбудинках та инш. І там, притлаючи до піднесення культурного рівня всю увагу села, ми зможемо виконати завдання Радянської влади. Потім що ще нам тут треба зробити. Це треба по

змоти роз'яснити селянам необхідність землекористування й колективізації. Ви знаєте, що земля на селі обробляється більш—менш нормально лише у елемента кулацького, що ж торкається до елемента середняцького й незаможного, то він фактично не має змоги обробити землю як слід, лишаючись при індивідуальній обробці. Здебільшого ми бачимо, що незаможницький елемент не має ні волів, ні реманенту, яким він міг би, як слід, обробити свою землю. Таким чином, маючи землю, він фактично ніякої користі з неї не одержує. Потім треба ще звернути увагу на те, що завдання вчителства полягає ще в з'ясуванні селянству значіння колективізації. Це між иншим ми можемо зробити й у себе в школі, аживаючи на цих полях методів колективної праці. Я не говорю про те, що ми можемо на цих полях поставити справу таким чином, що вони будуть дійсно взірцем для всього селянства, бо цього ми не можемо зробити, але ми можемо привчити дітей до колективної праці й доказати селянству, що тільки через колективізацію воно може полішити своє господарство й вийти з тих зділів, в яких його господарство знаходиться.

Голова. Товариші, по регламенту ми мусямо наше засідання припинити. Засідання оголошується закінченим.

Продовження дебатів по доповіді т. Чубаря.

Ранкове засідання 7-го січня.

Голова. Товариші, засідання продовжується. В порядку обговорення слово має товар.

Семчук від першого червоноармійського корпусу.

Промова тов. Семчука.

Семчук. Товариші, може має слово трохи записався, але в нас є поговорка «що ліпше пізніше, ніж ніколи». Я торкнувся роботи вчителства в військових частинах. У нас, зараз, на з'їзді є 5 товаришів від частин Червоної армії, Української Військової Округи, яким дано наказа перед усім привітати Всеукраїнський з'їзд червоного вчителства і сказати слово про свою роботу. Вчора тов. Затонський сказав, що наш учитель села повинен притогувати для Червоної армії свідомого селянина й робітника, який з причин своєї свідомости скорше зявляє б за військовою учобою й був би певним бойцем за здійснення нашої мети—утворення всевітньої

революції. Коли наші вчителі підготовлюють робітників та селян для сільської роботи, то наші військові вчителі підготовлюють робітників у Червоній армії, до нас робітників приходять, як сирій матеріял, але ж ми виховуємо з них свідомих борців. Ми в Червоній армії виховуємо борців в душі свідомости, виховуємо свідомих громадян, які змогли б після вибуття з армії провадити ті завдання Радянської влади, що вони стоять зараз перед нами на селі. Ми кажемо, що на селі перед нами є дуже багато роботи. Товариші! Вчитель Червоної армії виховує помішника для майбутньої роботи вчителства на селі. Ми військові вчителі даємо зам запоручку,

в тому, що ми в своїй роботі, в Червоній армії, підготуємо вам певних помішників на сезі; тоді ваша робота буде не такою тяжкою, якою вона зараз є.

Від імени вчительства Червоного козацького корпусу й, взагалі вчительства українсь-

кої військової округи, вітаю український з'їзд учителів і даю запоруку в тому, що ми наших молодих борців виховасмо не лише як бойців, але й як помішників для роботи нашого вчительства на його третім фронті.

Промова тов. Гребелюна.

Гребелюк (Катеринославщина, Мелітопольської округи). Шановне товариство! Кожна епоха висувала свого вчителя, і ми знаємо, що капіталістична епоха висувала учителя, який був для неї кваліфікованим рабом, який повинен був навчити грамоти й додержуватися слухно тих наказів, які дає капіталізм.

Завдання Радянського вчителя виховувати класово свідомими громадян України й не тільки громадян України, але й всього союзу Республік. В цьому напрямку і повинен працювати вчитель, але це доки що ідеал. Завдання українського вчителя дуже широкі.

Кожен український вчитель повинен пам'ятати, що в нас роботи непочатий край, що тепер коли ми працюємо, то ми повинні мати на увазі автокефальний рух, що провадить працю в національному дусі.

Потім завдання культурного життя. Ми балакаємо про волю, про культуру й про свободу. Але часто ми некультурні. Ми, навіть, в своїх будинках й школах не завжди слідкуємо за тим, щоб там була чистота, за тим, що б ті гасла, що ми висовуємо, провадилися б в життя, щоб провадилися в життя ті гасла, що висовуються всім Радянським громадянством.

Один вчений, перефразуючи слова Архимеда сказав: дайте в мої руки освіту, й я переверну весь світ. Зараз освіта в наших руках і коли ми свідомо поставимося до цього, то ми зможемо перевернути не тільки наш Союз, але й весь світ і я гадав би, що перш за все наше головне завдання, що висовує його наша влада—піднести справу освіти на належну височину.

Друге—треба зробити досить гарну змичку з селянством. Я гадаю, що треба зрозуміти, що український вчитель, як вчитель

на Україні, де цілком сільсько-господарське населення,—повинен переживати й боїти всіма болями з селянином, він повинен знати сільське господарство і в нього вникати, він повинен бути й агрономом й метеорологом й т. н. Це завдання учителя.

Ми бачимо, що тепер немає тих вишневих садочків, що були, і нам треба, щоб школа була осередком гарним як з внутрішнього, так і зовнішнього боку. Коли ми заходимо до школи, от ми бачимо там плакати про чистоту, що чистота—мати здоров'я й т. н., але в школах кругом пусто.

Перше наше завдання поставити школу з зовнішнього боку так, щоб вона була дійсно культурним розсадником садівництва й огородинства. Тут вже один промовець сказав, що вчитель повинен починати свою працю з огороди й повинен бути тільки при школі. Тоді селянство, дивлячись на те, що вчитель робить діло, побачить, що це дійсно його вчитель, що він цілком з'являється для нього не словесним вчителем, а вчителем практики.

Тепер, товариші, кожний знає, що селянство не розуміє принципів трудової школи й гадає, що те, що ми провадимо в школі—ліпка, малювання й комплексний метод—це зайве. Я гадаю, що коли ми комплексний метод зв'яжемо з селянським життям, з сільсько-господарським ухилом, коли селянин побачить, що ми провадимо метод, який зв'язується з життям, то він зовсім інакше буде дивитися на принципи й завдання трудової школи. Я гадаю, що на Україні ця школа остаточно виховає того селянина, який буде свідомий своїх обов'язків.

Промова тов. Волошина.

Волошин. (Добіас). Товариші, я хочу зупинитися на словах тов. Чубаря, який сказав: «Інтелігенція довго була в стороні, інтелігенція не мала своєї певної політики під час великої Жовтневої Революції».

Так, це правда. Як що ми придивимось до всіх тих умов, до всієї тої обстановки, до того ладу громадського життя, що був за часу Жовтневої Революції, то ми зможемо сказати, що коли вчительство й не було на

боді пролетаріату, то це була не його провина, а його лихо. Лише цим ми можемо пояснити те, що народне вчителство не було разом з пролетаріатом.

Пролетаріат, починаючи з 1917 року, протягом цілої низки років, провадить запеклу боротьбу, так на зовнішньому, як і на внутрішньому фронтах.

А що ж робило в ці часи вчителство? Чи воно було байдужим до всіх цих подій? Звичайно, ні! Вчителство в цей час, в ці важливі історичні роки викохувало саєю фізичною. Як що ми візьмемо величні роки громадянської війни, роки голоду й холоду, то що ж ми бачимо, що робило тоді вчителство?

Учителство лишається на своєму посту й захищає ту школу, що від неї лишилося тільки одна згадка. Чи-ж було те вчителство, про яке ми говорили, на боді буржуазії? Воно в ці тяжкі роки виступило з інших лав, не вчителство за років інтервенції, за років громадянської війни вишло за кордон, а під час голоду воно постаралось зайняти як найтепліші посади в той час, як тут, у лавах учителства лишилися ті, хто став на бік робітничої класи.

Довгий час учителі були самотніми, довгий час про учителів не згадували, вони знаходилися в найтяжчих умовах, вони працювали в голодних та холодних стінах своєї школи, усі до них відносилися з огидою, казали, що до голосу цієї гнилої інтелігенції не потрібно прислухатись. Але все-ж таки учителі лишались на своєму посту.

Ось надходить 24-й рік, і тут ми не можемо забути слів незабутнього Ілліча, що сказав: «Ми мусимо поставити народного вчителя на таку височину, що на ній він ніколи не був в буржуазній державі». Але обставини міняються, учителі починають відчувати під собою ґрунт, відчувати більш енергії, маючи вже підтримку з боку Радянських та партійних організацій.

Нарешті, XIII-й з'їзд партії визначно сказав, що вчитель мусить йти—і він йде з робітничтвом.

Від хвилі, коли 13 з'їзд партії сказав, що двері до партії для народного вчителя

відчинилися, народній вчитель перемінився, народній вчитель тиснеться до партії.

Тут говорили, що народній вчитель підійшов щільно до партії, та цього не досить, народньому вчителю треба йти до партії, треба окунутися в ті хвилі громадського життя, які йдуть навколо нас, і ми вдаємося до центральних представників партії і радянської влади з проханням, щоб ширше відчинили двері до партії.

Коли в центрі закликають вчителство до партії, то ми бачимо цілий ряд ненормальностей на місцях, при яких трудно народньому вчителю потрапити до лав партії. Цілий ряд формальностей не дають вчителю можливості йти до партії. Народній вчитель, пропрацювавши цілі роки серед народу, для того, щоб потрапити до партії, мусить виконати цілий ряд таких важких для нього вимог, як—от—мати п'ять заручників комуністів. Чи ж можна в глухому селі народньому вчителю, що працює день за днем, задовольнити ці вимоги?

Ми знову звертаємось до представників партії й радянської влади з проханням, щоб було як найменш формальностей, щоб як найширше відчинено двері народньому вчителю до партії.

Тов. Чубар сказав, що перед радянською владою стоять великі завдання, надто на селі. Ми не розуміємо, ми працюємо в селянських будинках, в цих центрах культури на селі, ми працюємо в кооперації, ми не можемо не працювати в кооперації, ми знаємо, що кооперація є шлях до соціалізму, а т. Ленін, говорячи про кооперацію, сказав, що для будівництва соціалізму треба залучити широкі маси людності, а це може бути через кооперацію, а тому треба кооперувати людність. Але кооперувати людність, темпу на 70—80%, в селі не можна доти, доки ми не знищимо темпери й нецтва, ми не можемо говорити про ті великі завдання, що стоять на селі.

Коли ми звернемося до тих міжнародніх відносин, які утворилися в нас з Західною Європою; коли ми звернемо увагу на той блок, який утворився на Балканах,—то побачимо, що буржуазія виступає на робітничо-селянський уряд. І ось ми, вчителство, повинні заявити, що нам не страшна ні чорна реакція, ні той блок, який органі-

зувався на Балканах, ми зуміємо робити цей блок, коли в нас буде спайка між робітничою класою й селянством.

І вчителюству треба йти за гаслом «змички» села з містом. Ми в цю тяжку хвилю, коли нам доводиться давати одсіч цій чорній зграї реакції й буржуазії, повинні робити свою роботу в розумінні збільшення «змички» робітників і селян і тільки в тому разі, коли ця «змичка» між робітниками й селянами буде, жодна чорна реакція не зможе знищити її.

Розуміючи цей тяжкий міжнародний стан, ми, вчителі, тут заявляємо: робітничо-селянська влада має Червону армію, підпору радянської влади, та вона має ще й іншу армію.—це червоне вчительство, що піде

Промова тов. Чубченка.

Чубченко (Поділля). Я, товариші, хотів би зупинитися на двох моментах доповіді тов. Чубаря, а саме на однім з чергових завдань Радянської влади та взаєминах між учителем і партійними робітниками на місцях.

Коли ми придивимось до життя, до положення селянина, то мало сказати, що не життя потребує свого поліпшення. Становище селянина, середняка й незаможника ще дуже важке. Часто ми чуємо з боку культуртрегерів такі закиди в бік селянина, що він не пам'ять, не збагне тої культури, що її хочуть йому вбити в голову. Але причина тому та, що матеріальне його становище завжди тяжке: голод та інші причини сприяли цьому по інших селах і де-які селяни з трудом виплачують податок державі. Такі факти є. Й коли ми болісно болями селянина, то треба їх вивисити й треба, щоб Радвлада вжила заходів разом з усім суспільством, що знає роль селянина в нашій революції, аби не зво знищити.

Навіть тут є й подібна причина. Всякий, хто живе на селі знає, як селянство настроєно до Радвлади. Ми знаємо, що в лиці вомезамів, які гуртуються на селі, ми маємо опору Радвлади, але більшість селянства знаходиться під впливом куркуля.

Мені пригадується стаття тов. Сосновського з «Правди», як відповідь на лист одного з комуністів, який казав, що не можна одержувати податків на селі з де-яких селян. Сосновський зазначав, що цей вузлик розв'язується просто. Селянин не стоїть на тій височині, що може не тільки

нога в ногу з Червоною армією. Й тому ми можемо заповнити представників партії й радянської влади, що вчительство щиро говорить: «ми з вами й будемо до кінця з вами».

Шумський. Надійшло кілька записок про те, щоб обмежити промовців п'ятьма хвилинами. Разом з тим є друга пропозиція, щоб промовець висловлювався в рамках доповіді; але тому, що так говорити промовцеві надзвичайно трудно, президія не вважає можливим обривати промовця й пропонує всім товаришам висловлювати те, що вони думають, але обмежує час п'ятьма хвилинами.

Пропозицію ухвалено.

державі, але й йому самому давати прибуток. Це через рік, або більш можна буде вирівняти, але в сучасний мент потрібно полегшити тим селянам, що не можуть виплатити податку. Я знаю, що може незручно говорити на цьому Вчительському з'їзді про це питання, це може більше діло з'їзду Рад, але вчительство, що знає умови села, повинно про це сказати.

Коли ми приїдемо в Харків, то нас вражає та роскіш, яка тут є. Ми приходимо в готель «Спартак», або в ідально «Спартак» і бачимо там таку роскіш, що вона нам огидна, а селянинові вона ще огидніша і тим більше ця обстановка його настроєно проти існуючого порядку й це треба усунути. Ми повинні сказати, що нам треба піднести висою свій голос, аби змичка між робітниками й селянами провадилась в тому дусі, як необхідно їй провадитись.

Далі я хотів би звернути увагу на відношення окремих робітників до вчителів й зокрема на селі. Відомі всім директиви П. К. партії, відомий заповіт тов. Леніна про ідеяття учителя на таку височину, на якій він ніде не стоїв. Та на місцях цей заповіт тлумачиться дуже недоцільно. Є випадки, коли партійні робітники на місцях ще не зовсім розуміють це завдання. Я гадаю, що потрібно дати директиву, щоб такі з'явнища усунути. Я не буду зупинятися на фактах, які б могли підтримати це, такі факти є, я кажу лише, що треба звернути на це увагу.

Промова тов. Довженкової.

Довженкова. (Полтавщина). Товариші, я хочу торкнутися трохи спеціального питання про жінок.

Як раз мені доводилось балакати по цьому питанню з де-якими товаришами й вони зазначили, що якось незручно казати спеціально про роботу жінок, що у нас немає спеціально жіночого питання. Хто так каже, той не розуміє завдань, які стоять перед нами не тільки в нашому, але й в міжнародному масштабі.

Тов. Зінов'єв, як ви знаєте, казав, що робота вчительок—це є сторінка в історії. Від імені жінок учительок Червоноградщини я повинна сказати, що ми вступили на цю думку, на котрій необхідно стояти. Нам треба пам'ятати, що «бути обумовлені свідомістю». Ми знаємо, що вчитель був вихованцем буржуазної школи, що він навадився серед дрібно-буржуазної стихії й це визначило його свідомість. Це є марксистський підхід. Це є істина, й в цьому учитель зовсім неповинен.

Треба сказати, що коли вчитель мав революційні тенденції, мав народницькі тенденції й не умів їх перетворити в життя, то це через те, що він не розумів завдань класової боротьби.

Ми знаємо, що багато робітників на заході ще не стали на такий же шлях, що ми маємо організацію кожного Інтернаціоналу, яка лише тепер на 7-му році нашої пролетарської революції починає просипатися. Так що нам треба пам'ятати, що цьому перешкоджають традиції, що склалися у робітників. Ми знаємо, що у вчителів були теж народоволецькі традиції, ці традиції мали імперіалістичний характер і вчителі були ідеалістами-революціонерами, але вони не зуміли перетворити оті свої тенденції в життя. Вчитель опинився по цей бік барикад під час нашої соціалістичної революції.

Ми знаємо, що частина вчительства не брала участі в нашій революції, що тепер воно стало на шлях виховання в собі марксистського світогляду, починає рости, й це ми можемо констатувати тепер, коли ми зібрався сюди на смотр наших учительських сил.

Промова тов. Кравченка.

Кравченко. В справі доповіді т. Чубаря про Пролетарську революцію і здобуття радянської влади в союзі республік і в нас, на Україні, я вважаю за потрібне спититися в

Коли товариші говорять, що жіночого питання у нас нема, то я скажу, що воно є, але воно має у нас інший ґрунт, ніж на заході. У нас воно має напромак такий, щоб пробудити жінок, використати ті права, що ми маємо, але на заході жінки цих прав не мають.

Треба сказати, що ролі жінки-вчительки на селі значно трудніша, ніж ролі чоловіка. Вона, товариші, трудніша тим, що на селі вчительки окрім загальних завдань будівництва повинні знищити консерватизм та недовіря до інок.

Той, хто каже, що нам не потрібне жіноче питання, той забуває, що для піднесення господарства, ми повинні робити інший ідеологічний фронт. Ми знаємо, що у жінок на селі є багато забобон, що добра знає кожний педагог, знає як нам приходится боротися з цим. Я хочу сказати, товариші, що коли ми констатуємо факт підвищення продуктивності, коли ми кажемо про те, що наше господарство підселося о 75%, коли ми маємо факти економічного відродження села, коли ми маємо факти індивідуального зросту сільського господарства, то ми не повинні забувати, що на селі ще існує дрібно-буржуазна ідеологія, і над цим нам треба поміркувати й звернути на соціалістичний шлях. Це ми мусимо зробити через організації працюючих на селі, через професілки, через організацію КНС, через кооперацію, це ви, всі знаєте, а головне, ми не повинні забувати цього страшного фронту,—цієї старої дрібно-буржуазної ідеології на селі, що її не позбулися ще жінки, і ось вчителі, надто вчительки,—я звертаюся до вас, і звертаю вашу увагу на цю галузь роботи серед селянок.

Коли ми говоритимемо, піби нема жіночого питання, то я скажу, що коли будь-хто так казатиме, той не розуміє тих великих історичних завдань, що стоять перед нами.

Закінчуючи своє слово, я скажу: хай живе червоне вчительство! Хай живе вчительство, що зможе збудити й виховати свідомих громадян, і тим ми виконаємо свої історичні завдання, що до світової революції.

Кількох слів на участі нашої в піднесенні сільського господарства, від чого залежать наслідки всієї господарчої роботи радянських республік.

З доповіді т. Чубаря видно, що промисловість зростає, розвивається й зміцнюється. Але ми знаємо, що купівельна спроможність внутрішнього ринку в селянстві ще дуже мала. Це пояснюється тим, що с.-господарство дає мало продуктивності, але відомо, що в союзі радянських республік з усієї землі, придатної для хліборобства, тільки 26% з кожних 100 десятин можна обробляти під поле, а решта—під лісами, болотами, ярами й толокою, при чому на цих 26 десятинах (з 100) під паром 33%, що не дають жодного врожаю і з усякого збіжжя стється переважно малоцінне збіжжя—жито. І найбільшого в усіх районах селянство з виробника, в зв'язку з поганою обробкою землі, обертається в споживача. Це найголовніший бік, і нам, сільському вчителю, треба взяти найдальнішу участь в піднесенні сільського господарства. Всім нам учителям ясно, а так само ясно й селянству, що при всьому бажанні радянської влади, дати широкий кредит селянству, дати йому живий реманент, у неї нема жодної змоги це зробити, бо держава не має засобів. Оскільки селянство обробляє землю, треба цю обробку повести краще, щоб підвищити продуктивність господарства. Перед учителем під цим поглядом лежить широке поле діяльності.

Не можна погодитись з тим, що вчитель повинен бути тільки теоретиком, не може мати відомостей з агрокультури й с.-господарства і надіятися на те, що радянська влада може провадити окремі курси з агрономії. Учителю сподіватися цього від держави тоді за браком матеріальних засобів; учительство саме вибором відповідної літератури і ознайомлення з роботою с.-господарства на селі може стати справжнім провідником агрокультури.

Крім того, потрібно, щоб округові центри, окривковими, вчилися серйозно вивчати с.-господарство в своїй окрузі, шляхом видання спеціальних журналів, колективною спільною роботою на селі.

Промова тов. Гука.

Гук. (З Полтавщини). Причин повороту до комуністичної партії багато, всіх їх вже досить проаналізовано і говорити про них лишається дуже мало. Пора підвести під ці розмови останню рису, щораз поставити останню крапку.

Але треба зазначити, що серед цих причин причина матеріального характеру не має серйозного значіння. На багатьох вчителів

Де-хто зазначає, що треба вчителю брати енергійну участь в організації колективів. Минулого року на всеукраїнському з'їзді КНС, у справі доповіді Наркомзему так само виступали з обвинуваченнями, в тому, що доповідь ця дуже мало звернула уваги на роль розвитку колективів. Тоді було пояснено, що радянській владі й партії ясно, що селянство не усвідомило значіння й користі усунування господарства і коли утворюються колективи, то часто-густо вони не життєздатні і вмирають. Було зазначено, що радянська влада й партія звертають на це велику увагу й дають величезну допомогу об'єднанням для обробки землі. Те саме стверджено й на 13 з'їзді партії. В цьому напрямку нам доводиться особливо працювати серед сільської людності. Треба також не забувати, що селянин передусім власник, якому властиві всі хвиби, й, виходячи з цього, нам доводиться робити нашу освітню й господарчу роботу.

Треба ще звернути серйозну увагу на нас—на сільське вчителю, як на провідника розвитку справжньої «змічки» міста з селом. Тепер партія серйозно ставиться до того, яким способом зміцнити село робітників, навіть була спеціальна стаття т. Квірінга в «Правді» про те, в який спосіб цю справу розв'язати. Там пропонується, щоб перш за все при переїзді робітників з міста на село посылати їх на свою роботу, на ту роботу, яку вони можуть підняти. Ми, сільські вчителі, розуміємо, що ми ту роботу, яка стоїть перед нами, зможемо зробити тільки в цілковитій співці з ВСМУ, з яким ми цю роботу зможемо виконати й досягти де-яких наслідків.

Тому ми, працюючи на селі, повинні звертати увагу не тільки на самий агітпроц, але й повинні знати практично с.-господарство, тоді селяни дивитимуться іншими очима на робітників села.

ських конференціях цю справу ставилось так: вчителю, мовляв, повернулося, дячем до партії тільки тоді, тільки тому, що тепер воно бачить у цій де-яку матеріальну користь.

Треба підкреслити, що вчитель не продався й не продається. І причин, що повернули вчителю до партії, слід шукати в іншому. З одного боку, поширення науки

Маркса й Леніна, з другого боку вплив комуністичної партії переконав вчительство в тому, що на боці комуністичної партії й радянської влади—світлова правда, і вчительство визнало комуністичну партію й радянську владу. Цьому визнаванню надається різноманітний зміст,—говорять, що й де-юре й де-факто це визнання відбулося, в Харкові й у Москві перед всеукраїнською конференцією й перед всесоюзним з'їздом. І коли не можна вважати визнанням де-юре, то де-факто визнання вчительством комуністичної партії було раніш.

Як вважати нашу роботу в умовах неоплаєної школи, за нішуда, а то й менш, проса 1921—22 року, як де за визнання комуністичної партії, визнання її ідеалу, і тому, значить, всі учителі в єднанні з партією робляться активним чинником радянського будівництва.

В цій атмосфері вчитель набуває надзвичайно великого значіння. Ця атмосфера робить такі умови, що вчительство спільно з комуніст. партією зможе зрушити з місця ту гору, що стоїть перед ним, йому ніщо тепер не страшне, горами буде воно повертати. Гасло залучення вчителя до радянської роботи набирає великого значіння; там внизу по селах воно набирає иншого змісту, там —притягають вчителів за волосся, там вчитель втрачає своє значіння, як культурний робітник, він там — технічний робітник, і були випадки, коли вчитель, що працює в кооперації, працює там тільки для того, щоб роботи звіти. Нашому вчителеві ста-

ється часом таке завдання, якого він цілком не повинен виконувати.

Всі ці факти показують, що там, на місцях, це єднання вчителя з комуністичною партією не так розуміють, як розуміють його тут, і тому тепер перед нами стоїть завдання поставити вчительство на таке правове становище, що дало б йому цілковиту змогу виявити свою власну творчу ініціативу. Вже єсть спроба, і той об'їзник Ц. К. К. П. (б) 'У, який було оголошено в «Комуністі», категорично говорить, що жодних переводів і перекидань вчителів без згоди Відпаросу й Робосу не повинно бути. Коли ж (в спішних випадках), де зроблено, то й тоді треба повідомити про це Відпарос і Робос.

Товариші, в житті сучасного вчителя таких випадків, які вимагали б негайного усунення вчителя з посади, немає й не може бути. Але цей самий пункт дає право тим, хто не розуміє завдань учительства, підводити під його все, що вгодно. Коли вчитель не виконає місцевого збору, коли він не хоче піти в кооперацію, то його звільняють. Такі випадки є. Я гадаю, що цей пункт об'їзника треба з'ясувати до кінця.

Закінчуючи свою промову й не висловлюючи всіх своїх думок, бо за 10 хвилин не можна висловити те, що обмірковано за 7 років, я хочу підкреслити, що вчитель був і не буде ніколи пошпачаєм куркулів, але він буде чесним прихильником радвлади і компартії.

Промова тов. Шевченка.

Шевченко. (Катеринославщина). Товариші! Я вийшов на цю почесну трибуну з метою скинути з нас не ту грязь, заслужену грязь, котру ми обмиваємо потом своєї праці, я вийшов сказати про ту незаслужену грязь, що кидали в нас, коли йшла кампанія проти вчительства.

Товариші! Один з ворогів вчительства й радянської влади сказав: «вчитель—це гвіздок, що лже в усяке тісто й не загинається». Хоч сказав це ворог, але до часу, коли вчительство не пішло за компартією, воно було дійсно таким гвіздом, воно не було загартоване в цій революції, і що ж?—чи будемо ми винуватити за це, чи ні? Ті товариші, що свідомо йшли проти радвлади й пролетаріату, заслуговують такої назви.

Але, товариші, певна частина не йшла проти радянської влади й пролетаріату. Вчи-

тель залишився тимчасово осторонь. І чому?—Тому, що для цього були важливі причини. Взяти хоч би те, що вчитель читав Філаретівську літературу, читав Четі-Мінеї, які він в дореволюційний час вивчав. І ось така література впливала на вчителя, і політична несвідомість примусила його стояти осторонь.

Є ще інші причини. Ми знаємо, що в бурхливі часи революції значний відсоток учительства пішов з ворогами нашої влади, і ми мусимо сказати, що в цьому відношенні мало значіння національне питання. Треба сказати одверто, що до 12 з'їзду партії національне питання не провадилось рішуче так, як воно провадилось після 12 з'їзду. Але після 12 з'їзду комуністична партія й радвлада почали провадити не на словах, а на ділі українізацію, й тоді вчитель ска-

зав «нині одушчаси» й повернув своє лице до Радвлади й комуністичної партії і сказав: «може, я помилявся, а на мені грязь, але я її змію потом своєї праці, а незароблену грязь не я буду змивати, а ті, хто зрозуміє причини, що поставили нас в такі умови». Й вийшов сказати, що ми по селах і на місцях почали розвивати більшу роботу.

Значний відсоток з нас неартійні, але коли ви подивитесь на нашу працю, то вона є також партійна праця, і тому, товариші, нам залишається прохати Радвладу й комуністичну партію ширше відчинити нам двері для доступу в комуністичну партію.

Тепер які завдання перед нами стоять? Товариші в попередніх промовах вже зазначали, що ми повинні об'явити жорстоку боротьбу неписьменності нашого населення, ми повинні домагатися, аби весь фронт по

Промова тов. Сахновського.

Сахновський. Сьогодні і вчора ціла низка товаришів висловлює майже одну і ту думку по докладу тов. Чубаря.

Доклад т. Чубаря «Пролетарська революція та вчительство», і чергові завдання Радвлади є сутю переплетено між собою. Перш за все товариші всі констатують одне й те ж, що революція пройшла через ваші голови, ми залишилися далеко позаду від пролетарської революції, але повернутися ніколи не пізно, а щоб повернутись, щоб вирівняти 3-й фронт—фронт освіти, нам треба засвідчити свою самовідданість робітникам і селянам. І в сучасний мент перед нами, робітниками освіти, стає ціла низка найважливіших питань.

Тут і радянське будівництво і народня освіта і кооперація і нове розкуркулєння

Промова тов. Власика.

Власик (Черниг. губ.). Тут багато було палких промов про те, щоб працювати вмісті з Радянською владою. Перш за все я скажу, що на цьому з'їзді це не головне. Головне зовсім не те. Нам треба сказати, що ми вже працюємо з Радвладою вкупі, і не сьогодні, й не вчора, а вже місяці, а може й роки. І нам, товариші, треба сказати про інше, про те, в яких умовах працює вчитель, і які чергові завдання вчителя на селі.

Перед усім, товариші, якою стала наша школа за останні роки?

Вона з матеріального боку розвалюється;

одній лінії йшов вперед, ми повинні домагатися, щоб було охоплено все дитинство, а також молодь від 16-ти до 18 років.

У нас на місцях утворюється ненормальне становище. Коли ми ліквідуємо неписьменність дорослого населення, а молодь від 10—18 років оставляємо поза школою.

На превеликий жаль, мені зазначають, що кінчається моя година, але дозвольте мені поговорити про важливу справу, про офіцерів. В наших рядах є офіцерство, в запах офіцерство, яке волею історії оказалось-проізведено в прапори, воно працює серед нас, але воно є на особім учоті. Ми повинні прохати Радвладу й комуністичну партію звернути увагу на це питання і прийняти усіх «горе-офіцерів» в нашу сім'ю, тому що й їхня робота такого ж самого характеру, як наша робота—комуністичного напрямку.

селянства, піділ села. Все це сутю звязано з нашою армією учительства. Візьмемо радянське будівництво. Як можна узяти собі будування нових форм без прямої безпосередньої участі учительства? Тут і КНС і Комітети взаємної допомоги і інше, і це все звязано з учительством.

Взято велике гасло Ілліча, що до 10-х роковин ми не повинні мати жодного неписьменного. Які осягнення в цьому відношенні, і що ми маємо робити падалі? Як одне з чергових завдань радянського будівництва, ми маємо цілі тисячі лікнепів, що вкрили Україну, а в тих лікнепах учительство працює самовідданно і дійсно, гасло Ілліча буде викопано і жодного неписьменного у нас не буде.

з боку педагогічного ми ще шукаємо нових педагогічних шляхів. А час не жде. Час потрібує вчителя і ми йдемо такими, як ми є. Товариші, а та велика, страшенно велика сила дітвори, якої не охопила школа? От більше питання, яке стоїть перед Радянською владою й перед вчительством. Ми охоплюємо нині не більш, як 40% всієї малечі. А решта? А мільйони дітей де? Вони лишаються поза школою, вони це є той великий баласт, що стоїть за плечима школи ліквіднеписьменности. На цих дітей нам треба, товариші, звернути всю увагу Радянської влади, про цих дітей нам треба балакати.

Ми знаємо, що таке є школа ліквідації писемності. Вона є більш на папері. Та статистика, що ми її навечно почуємо, не дає можливості виявити того страшного авища! Ми ще базуємось на тому, що село йде охоче в школи ліквідації писемності. що воно прийде. Коли вчитель працює на селі, коли він знає, з якою страшною темп-равною йому доводиться боротися, коли він каже: «товариші, ідіть до школи», коли затягує їх в школи, працює над ними,—решта, мільйони населення, залишається поза школою. Отже ж як серед них зліквідувати неписьменність до десятих роковин нашої влади?

Ось про що треба нам подумати, а не про матеріальний стан. Про нього, про те, що на селі злидні оточують, що наша школа тому розвалюється, не варто балакати. Варто друге. Варто те,—чи справимось ми з цією роботою? Ось про що треба сказати нашій Радянській владі.

Справимось, товариші! Та величезна армія—нас — робітників Освіти, що прийняла вчора червоного прапора, дала надто важку обіцянку. Вона сказала, що ми беремо прапор в цілком надійні руки. Вона сказала, що ми будемо з честю нести цей прапор, але треба сказати, товариші, що необхідно зміцнити наші сили, треба дати нам нову поміч. І цією допомогою є утворення на селі, на місцях, міцного людського активу, що допомагав би вчителів, що взяв би частину його роботи на свої плечі.

Ми тут, товариші, говорили, що ми й члени, й голови Комнезамів, і голови маю не Сільрад і т. инше. Це не варто: пооди-

нокі люди не утворюють майже нічого! Нам треба зміцнити навколо себе радянський актив і з цим радянським активом боротися проти темноти. Лише тоді ми зможемо чого-небудь досягти.

Але в цій роботі найважливіше—методи. Тут ми говорили, що будемо гарними ветеринарами, акушерами, то-що (сміх).

Товариші, читати лекції на всі системи може, й дуже треба, але треба сказати друге—треба, товариші, утворювати живі приклади предметового навчання. Ось що потрібне.

А всі ці лекції, вся схоластика, уся ця словесність цілком не до діла. Коли агроном прочитає лекцію, то селянин, почухавши собі потилицю, скаже: «Ні, товаришу, ви покажіть, як же ж це так зробити, щоб воно у вас було як слід». І от треба звернути увагу тут на ті городи, по яких у нас дуже гарно вирощується лобода.

На ці городи треба звернути увагу, на ці городи й на те, в який саме спосіб їх обробляти, щоб селянство зацікавилось, щоб бачило, як це робить вчитель, і брало з того приклад.

А слова, лекції тут не допоможуть. До діла, товариші, ближче до того великого діла, а з нього хай бере приклад наше селянство (оплески).

Голова. За останній час подано чимало записок про припинення дебатів. Очевидно, час це питання проголосувати (голосуванням дебати припиняються). Є пропозиція перед останнім словом тов. Чубаря зробити перерву хвилини на п'ять. (Перерва).

Заключне слово тов. Чубаря.

Тов. Чубар. Товариші, перш за все мене прохали оголосити записку, що Махно не був вчителем. І про це завіряли товариші, що вчителюють у с. Гуляй-Полі. І тут до того сказано, що тільки Махника була вчителькою, а сам Махно не вчитель (сміх).

Тепер я, товариші, своє слово почну з відповіді на ті записки, які тут були подані, щоб тоді вже при кінці торкнутися тих питань, що були порушені промовцями.

Перш за все я дам відповідь на запитання про зовнішню політику Рад. Влади. Тут є одне запитання—чому буржуазія визнає нас, коли вона добре переконана в тому, що ми її вороги, що ми знищимо капіталізм і буржуазію, і чому вона нас не знищує.

Ну, чому вона нас визнає,—я скажу в двох словах: там йде боротьба між самою буржуазією.

Де хто думає так, що краще визнати нас та визнавши, опудати і знищити, а де хто вважає, що краще, не визнаючи та не плутаючись, прямо йти та й знищити. І тим і иншим хочеться знищити нас. Думка у них одна, та видно хтось їй не дає цього зробити. Запудати шляхом визнання не така проста штука, тому що коли ми приймемо визнання, так прагнемо до того, аби з цього визнання нам була користь, а не петля на шию. А ті, хто хоче йти прямо зруйнувати Радянську Республіку, мають дуже малу можливість підняти ті мільйони, що потрібні для цього, бо робітники й селяне що не

забули того, як вони провадили германську війну. А вони знають, що коли треба буде їм зруйнувати Радянські Республіки, то доведеться і по окопах сидіти і може ще багато пережити того, що не переживали за минулу війну.

Але буржуазія не така дурна, щоб пійти на війну, бо вона бачить, що з цієї війни їй може бути кришка. Так вона й топчеться на одному місці: і хочеться пійти руйнувати і боюню йти. І вона вживає всіх заходів, як а підарелював в своєму докладі, аби хитрошами ошлутати нас з усіх боків і обійти з боку цих самих Балканів, скористувати ті чи інші суперечки, і на Далекому Сході підірвати наш авторитет, вплив нашого радянського Союзу і таке інше. Вони готують ґрунт за-для того, аби зробити нам ту чи иншу шкоду. Вони вживають ще одне. За одним разом вони не можуть нас знищити, так завважати у відбудові нашого господарства, в поліпшенню й зміцненню нашої політичного стану й підбиватимуть, щоб зачугити пазурі й сюди до нас в середину—може, мовляв, де за кого зачепляться.

Але ми покладаємо надію, що минулися вже ті часи, коли вони мали своїх прихильників поміж нами, таких прихильників, що за гроші погоджувалися робити те, що їм корисне. От Савінків, що повернувся, розказував, як то французи та англійці давали гроші на те, щоби вбивати проводарів пролетарської революції, на те, щоби чинити повстання. Тутюник розказував, писав тут в газетах—ви мабуть багато читали, як польський штаб—другий відділ, відлимував повстання на Україні, як він заличався до всіх тих, хто робив ці повстання, як прихильно ставився він до кожного випадку, шводи Радянській владі. Зараз ми маємо мало вже таких, хто згоден був би шкюдити Рад. владі, бо вже більшість є переконаною в тому, що треба допомогати Рад. владі, а не її ворогам, ворогам трудящого люду.

Так що на це запитання відповідь ясна. Ясно, що буржуазія хоче знищити Рад. владу, та не може, що суперечки поміж окремими капіталістичними державами остільки гострі, що вони не можуть вже ійти так, як йшли року 1914, вкупі—одни проти одних. Вони ніяк не поділять Німеччину. Ділили, ділили, склали план Даусса. Вже, здається, договорилися, як грабувати вкупі, щоб нікому не було шкоди, а дограбувалися до того, що цей план Даусса летить, як кажуть, «до гори ногами», що від цього

плану Даусса залишається дуже мало. Вони обідали звільнити від окупаційних частин де-які німецькі частини, а ниві відмовляються від цього. Вони не звільняють їх і урядові німецькому ставлять таке завдання: мовляв,—винадауйте, тигніться й витягуйте з робітників та селян, все це нам належить одержати, а ми, не вважаючи на те, що ви витягасте, ще своїми силами потягнемо. Ну, в Німеччині їм вільно говорити, тому що вони відзброїли Німеччину, тому що сіли на шини й на плечі німецькому народові й дурять, ніби план Даусса є велика допомога Німеччині. А зараз, коли вони допомагають, лишачи там свої військові частини, тримаючи там своїх комісарів, що можна побажити?.. Що ця допомога є дуже гірка допомога. Вони згодні були допомогти й радянським республікам, дати допомогу нам, тільки щоб слідувати, що в нас тут, дома, робиться. Цього вони вимагали.

І Англія й інші держави «охочі» допомогти нам, але тільки вимагають: змініть ваші закони та пустіть наших комісарів, щоб вони слідували, як ви там хахайдете; і коли вони будуть переконані, що у нас робиться так, як їм хочеться, та що з того для них є користь,—тоді вони будуть допомагати. Ми знаємо, що це за допомога.

У повсякденному нашому житті ми бачимо, як куркуль помагає біднякові, як вноере десятина йому, то за це десятину намагається, щоб бідняк одробляв місяців два або три, а то ще й що лебудь віддав йому з свого майна.

Так і куркулі всесвітні намагаються допомогти нам, але тільки не для того, щоб ми зміцнили, а для того, щоб мати собі велику матеріальну користь. І цих заходів вони вживають. Що ж?—ми повинні вибрати, яка користь з того визнання. Ми вживаємо всіх заходів, щоб з цього визнання нам була користь. Все питання в тому, хто більше одержує користі. Ми вважаємо, коли ми одержимо зараз де-які засоби, коли ми набуємо де-які господарчі звязки з закордонними державами, то ми зміцніємо й без тих комісарів та шників, що потім не будемо вже хилити шиню перед ними.

Ми будемо витратитися не на те, щоб їм була користь, а будемо витратитися на те, щоб користь була лише нам. Коли ми зміцніємо, ми будемо мати підтримку всесвітнього пролетаріату, й тоді вже нам менше потрібно буде йти на згоду з буржуазією, тому що ми будемо закликати всесвітній

пролетаріят договоритися безпосередньо з нами. Цього ми прагнемо, цього прагне й свідомий пролетаріят всього світу.

Тут є ще запитання: в чому саме згода з англійськими профспілками? Я гадав, що про це знає більшість товаришів. Це—коли приїздила до нас англійська делегація дивитися, як і що в нас робиться, то на нашому з'їзді профспілок було утворено об'єднаний комітет для об'єднання профруху у всесвітні. Ви знаєте, що існують дві течії: одна червона, друга жовта. Амстердамське об'єднання це є жовті профспілки, які обслуговують потреби капіталістичної держави, які є слугами капіталізму.

І червона спілка—об'єднана в Московському червоному Профінтерні, яка провадить не тільки економічну боротьбу, а й політичну.

І ось суперечки між цими двома об'єднаннями були й виникали завше через те, що ті, жовті, кажуть, що профспілки політикою не повинні займатися. Вони кажуть, що в них ніхто, крім політиків, займатися політикою не може.

А ми гадаємо, що економіки теж немає без політики, що не можна провадити економічної боротьби за підвищення заробітної плати, за забезпечення робітників помешканнями, за поліпшення робочої освіти, не можна провадити, не виставляючи поруч з цим і політичних вимог, коли політичні виступи не будуть підтримувати цих економічних вимог. Це ми провадимо. Ми вже на історії революційного робочого руху в Росії переконалися в тому, що це є певний шлях, і що пролетаріят всього світу тільки через таке сполучення економічних вимог з політичною боротьбою буде мати перемогу. А коли ви будете ховатися за закутках, коли виникають політичні суперечки з капіталістичним світом, а ви будете виносити резолюції та вести страйки економічного характеру, то з цього нічого не буде, тому що ви розпорозуватимете свої сили, тому що ви один день будете вести боротьбу, а другий звинитиметеся з боку, як боротьбу провадять інші.

І от цей новостворений комітет провадить роботу в тому напрямку, щоб жовті профспілки об'єдналися з червоними профспілками, об'єдналися з нами в економічній боротьбі і в цій економічній боротьбі більш наближались до політичних виступів, до політичних патисків на капіталістичні уряди.

Тут питання—які взаємовідносини між Америкою та Японією? Ці взаємовідносини приблизно такі, як між Японією та нами. Ми говоримо з Японією майже вже 2 роки і ніяк не договорились, яку умову скласти, а з Америкою у Японії теж ідуть балачки дуже довго. Торк Америка видала закон, по якому японські емігранти-переселенці не могли в'їздити до Америки, тому що їх там понаїхало вже дуже багато, і вони скоро будуть по де-яких районах панувати.

Японія страшенно обурилася, і як-би її й скоїлося.

Але наслідком землетруса та ослаблення не потряс землетрус, то може б з цього по Японії ця суперечка не дійшла до дуже гострого стану, та вони обговорюють далі різні питання. А проте суперечності між Японією та Америкою існують і будуть тривати далі, бо молодий японський капіталізм, зростаючи, упирається в капіталізм американський, який перешкоджує йому поширюватися далі тих островів, на яких Японія розкидана.

І в Китаї суперечності ці теж є. Ви знаєте, що в китайській подіях Японія підтримувала одного генерала, Америка—другого. Це діється й скрізь. І в переговорах з нами, з Радянським Союзом, і в обговорюванні всіх питань міжнародного характеру.

Я не буду на цьому питанні довго зупинятися, скажу лише, що ми використовуємо раніш, використовуємо потроху й зараз суперечки ці явні й потайні між Японією та Америкою, коли ми говоримо про Сахалін, коли ми говоримо про Камчатку, коли ми говоримо про концесії, коли ми говоримо про інші питання з ними.

Ці суперечності існують не лише між Японією та Америкою, вони є також між Англією та Францією, між Італією та Францією й іншими державами.

Наш учитель, Володимир Ілліч, навчав нашу червону дипломатію якомога більше використовувати ці суперечки, тому що капіталізм, хоч і панує в усьому світі, але він має такі закони, що без суперечок не може жити, бо капіталізм, який доріє до імперіалізму, прагне один одного проковтнути, щоб той чи інший гурток капіталістів почав панувати на більшій частині земної кулі. І ті суперечки завше будуть кидати держави одну на одну, завше будуть утворювати передумови для війни, для імперіалістичної війни.

І ми бачимо, що після того, як знищили німецький імперіалізм, мілітаризм,—здавалося, що можна відіброюватися всім, що державам нема проти кого вже воювати: всі в союзі, то-б-то до Антанти належать всі, що згодні грабувати Німеччину.

Радянські Республіки зменшили свою Червону армію і військову промисловість, бо здавалося би, ні з ким воювати—навіщо озброєна велика армія, навіщо її тримати і витрачати на неї гроші. Ми пропонували не раз, а багато разів всім державам—давайте відіброїмося, ми згодні зовсім розпустити Червону армію, ми її зменшили до того, що далі пікуди.

У нас в час війни було зібрано 12 мільйонів під рушницю, за парату у нас завжди перебувало $1\frac{1}{2}$ до 2-х мільйонів солдат. Ми зараз ледве—ледве стигаємо 500 тисяч червоноармійців—це тільки для того, щоб не так було моторошно, коли бачимо, що в інших країнах військо збільшується, що після війни, після знищення німецького мілітаризму там під рушницею вдвічі більш людей, ніж було до 1914 року. Видно, що вони готуються до якоїсь війни. Готуються до війни не проти більшовиків, не проти Радянського Союзу, а самі проти себе, і один одного обганяє: і повітрофлоті, і в хемічній промисловості і в навчанні свого війська і в підготовці цього війська і в інших мілітаристичних заходах. Ми це кажемо робітникам і селянам Радянського Союзу, робітникам та селянам всього світу і будемо казати і будемо показувати, які злі вчинки діються в капіталістичному устрої, як він непомітно готується до нової війни.

Чи війна почнеться з Балканів, чи почнеться вона з Німеччини чи з Японії, ми зараз цього сказати не можемо. Але ми знаємо, що коли там готуються до війни, то війна може розпочатися й тоді, коли може не бажалося би тим, хто готується до війни. Ми знаємо, що ця війна повинна бути етапною, що вона повинна перейти в горожанську всесвітню війну, що наслідком цієї війни повинна вибухнути світова пролетарська революція.

Тому пролетаріат має головним завданням використати ті суперечки, використати підготовку цю для того, щоб скинути гніт з боку капіталу, щоб роторочити той капіталістичний устрій, який сам по собі, по своїй суті має передосляку, передумову до майбутньої світової війни.

Тут є ще запитання, як ми торгуємо з цими державами: Англією й іншими. Довго про це розказувати не доводиться. Ми торгуємо не дуже добре. Коли ми почали торгувати, то у нас мало було фахівців, які би могли торгувати з тими шахраями, що звикли обдурювати купців. І нас не мало обдурювали в ці роки. Потім ми помалу навчилися торгувати. Де-яку користь з цієї торгівлі маємо, але невелику, тому що у нас немає нормальних взаємовідносин, тому, що ми не маємо відповідного забезпечення нашого права буржуазними законами, тому що торгувати доводиться обережно. Чим ми торгуємо?

Торгуємо ми лісом, торік торгували хлібом, зараз думаємо вивозити з України залізу та марганцеву руду, вугілля; вивозимо де-яку продукцію хемічної промисловости,—вивозимо всього потроху, а здебільшого тому, що тут у себе ми ще не можемо потреби; купуємо здебільшого те, що повинно повести до поширення нашого виробництва.

Тут ми маємо велику перешкоду, тому, що собівартість нашої продукції дуже велика, тому що конкуренція з вищою чужою технікою дуже тяжка. Але в де-яких галузях ми цю конкуренцію видержуємо, ми як-де побиваємо конкурентів, і це дає нам надію поширювати надалі торгівлю. Але це можна буде зробити, коли ми розв'яжемо те головне питання, яке встає у нас в галузі промисловости, що до підвищення продукції, врешті якомога більшого здеційности праці, що до збільшення випуску шевлення цієї продукції більшим упорядкуванням нашого виробництва.

Торік у нас вставало гостре питання—чи слід нам продавати сировину та інші продукти по-за кордонами і чи збирати гроші, чи на скільки продали—на скільки й купити всього, що нам потрібно.

Це питання вставало торік і тоді йшла дискусія в комуністичній партії.

Життя виправдало те твердження, яке висовував Центральний Комітет Комуністичної Партії, яке висовували керівники Радянської влади, щоби витратити не всі гроші, що торгуємо, на те, що нам потрібно, а щоб трошки грошей зберігати, а коли збережемо—то скажемо, що й у нас є гроші, тоді будемо мати більш твердий ґрунт, коли будемо торгувати. Так і сталося.

Цього року, дякуючи тому, що ми приїздили де-які грошенята, ми олержали по-за кордоном кредит від англійських банків біля ста мільйонів карбованців.

Все це є допомогою в розв'язанні тих господарських завдань, які повстають у нас і які повстають по-за кордоном. Наш Зовнішторг, поскільки він монопольно веде торгівлю, коле в-вічі закордонній буржуазії, тому що вона хотіла би зламати цю монополію, бо вона добре знає, що коли зламає монополію, то кожному окремому нашому торговцю скорше вже скрутить і зламає карк, ніж скрутить велетня, якого уявляє з себе Зовнішторг.

Вони в Німеччині, після війни, торгували так, як їм хотілося, тим, чим хотілося, вивозили з Німеччини за безцінь все, що тільки хотіли. Вони хотіли зробити це й з Радянськими Республіками.

Вони хотіли, щоб з цього боку підкусити корінець нашого господарства, щоб з цього боку зміцнити свій стан й зменшити нашу можливість з ними боротися. Я більш не буду говорити про зовнішню політику, перейду до нашої внутрішньої політики.

Є одно дуже гостре питання: його зачепив трохи один з товаришів. «Доки буде НЕП?» Це питання ставалося і ставиться дуже часто і більш всього НЕП не задовольняє тому, що є велика непорівняльність між роскошними містами та злиднями села.

Я повинен тут зазначити, що погляд на НЕП тільки з цього боку є дуже помилковий, що НЕП провадили не для цього. НЕП складала щоби селянство, підвинуючи своє господарство, мало можливість збувати свою продукцію тому, кому хоче, по тому, по чому хоче, по чому може продавати в умовах того, чи инш. ринку. Це головне завдання НЕП'у. Комуністична партія й Радянська влада, йдучи на цей здрив, знала, що це трохи відвалить нас від прямого шляху до соціалізму, що тут ми на цьому шляху інколи зустрінемо й капіталістичні взаємовідносини, що тут буде підвалина для того, щоб капіталістичний устрій поде-куди пролазив, поде-куди перешкоджував нашому прямуюванню до соціалізму, що тут ми станемо на слизьку стежку. І товариш Ленін казав: «Ми бачимо що небезпека, але тому, що ми бачимо, ми певні в тому, що ми не поскокземся і не скотимся з цієї слизької стежки; ми бачимо, що де-які спекулянти будуть панувати, роскошувати, а поруч з ними будуть злидні. Але боятися цього не слід. Ми можемо навіть ще гостріше сказати: ви комуністи, ви робічі й селяни, навчайтеся торгувати. Навчайтеся торгувати тому, що товарообмін є основа до підвищення нашого

господарства, нашої економіки. Ви дивитесь, що біля вас 100 процентів наживатимуть приватні торговці, що поруч з вами будуть спекулювати, що ви будете вести жорстоку боротьбу, але провадьте її не так, що схопили за карк та і в холодну, а так, щоб ви своєю організацією не залишили місця для цих торговців, аби ви кооперуванням всього населення не дали місця приватнім торговцям, аби кооперація обслуговувала всі потреби. А це буде тоді, коли всі селяни, всі робітники переконаються в тому, що тільки цим шляхом можна при наших умовах знищити ті болячки НЕП'у, що колють і довгий час ще колотимуть нам очі. Це велике лихо, ця болячка від НЕП'у.

Але ми знаємо, що всіх цих болячок неможна тут вирішити та що ми організуємось і не дамо заробляти нікому на нашому невмінні, на нашій нездатності торгувати, господарювати і т. ин.

Або ми платимо за цю науку тим, хто нас навчає, може вискубуючи з нас чуба, або знищуємо їх, і від цього навчання так робимо, як робили за часи військового комунізму.

Це, товариші, треба вам зрозуміти; мені не потрібно вам з'ясовувати, що в цім питанні село зовсім забуло головну мету НЕП'у й бачить тільки болячки, а не продуктивність того, що все-таки на підставі НЕП'у розширився наш товарообіг, що дякуючи йому, поліпшилось наше господарство, що, дякуючи йому, ми маємо можливість уєувати багато вад і хиб, які у нас були. Без хиб, без помилок, не можна вести такої війни надалі. Тут помилок багато, але з ними владою. Подивіться на звіти з судових ведеться жорстока боротьба Радянськом процесів, яка жорстока боротьба ведеться з тими шахраями, що трапляються по наших установах й по-за установами, з тими всіма спекулянтами, які обдурюють нас, наших установи, наших робітників, які обдурюють кооперацію та державні установи.

Ведеться жорстока боротьба. Але знищити всіх приватних спекулянтів, знищити всі болячки, як я вже сказав, одним декретом не можна, тому, що не можна одним декретом перебудувати життя на новий лад.

Тов. Ленін сказав, що НЕП у нас вводиться в серйоз і надовго, що НЕП у нас буде доти, доки ми своєю організаційно-своєю свідомістю не створимо таких обставин, в яких для НЕП'у не залишиться більше місця. Це наше завдання, ми повинні

пам'ятати назавше, аби скорше, наблизитися до того часу, коли НЕП'ові не буде місця, а буде утворено наше життя на новий лад, як ми гадали, як записано в наших програмах.

Тут один товариш виступав і казав, що нас обурює те, що тут розкоші, що тут витрачається дуже багато грошей казна на-що. До цього я приведу один приклад, як робітники зайняли одного з проводирів наших, якое зустрічав його. Здається, цей випадок був з Енгельсом. Він приїхав на яєсь зібрання, гарно одягнений і виглядав наче не робочий. Його запитали: «Чому ж це так, що ми ось обірвані, а ви одягнені по панському?». Він відповів, що ми прагнемо не до того, щоби всі були обірвані, а до того, щоби усі були одягнені так, як слід. І тут по містах ми може де-не-де більш забезпечуємо потреби, ніж на селі. Це я з'ясовував уже в своїм докладі. Це повністю-ся тим, що тут треба було скласти такі обставини, щоби промисловість росла швидче, тому що без росту промисловости сільського господарства ніяк не відбудеш, що тільки через 3—4 роки свого існування ми змогли перейти до села. Ми маємо де-які засоби, ми можемо на них спиратися. В місті де-не-де перегинається палку, трапляються розкоші, з якими ще треба вести боротьбу, і на це у нас складено відповідні установи. Проти таких розкошів у нас іде боротьба, але тут є й приватні гроші, що підтримують ті розкоші; вони звертають увагу тих, кого треба.

Це робиться дуже часто і робитиметься, мабуть, доти, доки ми не з'організуємося, доки наші установи не будуть зразком того, як треба робити в нашій пролетарській державі.

Тут є ціла низка запитів про сільське господарство та про промисловість; я коротенько ось затримуюсь на них, головним чином, на сільському господарстві.

Тут є питання таке. Чи подає нині сільсько-господарський кредит потрібну допомогу нашому сільському господарству? Я на це відповідаю, що сільсько-господарчий кредит в тих рамках, що ми зараз маємо, не є задовольняючою допомогою: це тільки підход, наближення до того, щоби допомогти. Адже ж у нас на Україні, наприклад, є $4\frac{1}{2}$ мільйони окремих сільських господарств, а з них понад половину не має робочої худоби. Допомогати, виходить, треба більш ніж 2 мільйонам господарств. Коли в нас обертаються 30 мільйонів карб., це виходить на кожне господарство по 15

карб. А ви добре знаєте, що 15 карб. на господарство, це є допомога дуже слаба. І тому нам доводиться ділити не так, як кажуть, Христос ділив 5 хлібів й нагодував всіх, даючи порівню. Але нам доводиться ділити між тими, кому ці гроші зможуть скорше допомогти: ми допомагаємо колективним господарствам і тим господарствам, у яких цей кредит не загине, а повернеться. Нам треба вживати заходів до того, щоби кредит не тільки давався, але й повертався. Щоб засоби сільсько-господарського банку збільшувалися й в майбутньому можна було краще допомогти сільському господарству. На цей рік, треба зазначити, допомога дуже слаба. Але ми покладаємо надію на те, що в майбутньому році засоби банку збільшаться й допомога буде значніша... Але я тут зі всією рішучістю можу підкреслити, що допомогти ми зможемо й майбутнього року не окремим бідняцьким господарствам, але все організованим господарствам бідноти, тим артілям, тим колективам, що здатні до гуртової роботи, які вже мають змогу використати кошти з більшими наслідками. Господарувати ці малі гроші, що ми маємо між всіма окремими сільськими господарствами, це виходить нікому не допомогти й загубити ці гроші.

Тут є запитання, чи скоро буде переведено землеустрій. Тут, навіть, де-які товариші питали, чи можна цього року буде переселитися. Я не гадаю, що це питання мусить бути дуже гостро поставлено на цьому з'їзді, але скажу, що план землеустрою, що складено на 7 років, вимагає витрат більш 100 мільйонів карб. Тому, що землеустрій можна перевести (остаточно), тоді коли буде переведено переселення з прикордонних губернь до степових губернь, де землі більше, де треба, щоби населення було густіше. У нас на Правобережжі населення майже вдовс густіше, ніж на Катеринославщині й Одещині й треба відтіля де-яку частину селянства перекинути, але для цього потрібні гроші.

Тут є запитання, зому Раданська влада не візьме на державні кошти витрати на землеустрій.—тому, що цих коштів не хватає. Як би були гроші, хто б став морочити голову селянам про те, що треба зібрати гроші на землеустрій: взяли б землемірів і провели землеустрій, дали б на дорогу переселенцям, дали б, щоби вони відбудували хати й т. и. Але на великий жаль грошей мало й тому доводиться використовувати й ті гроші, які має селянство.

Й тут доводиться провадити таку політику: переселяти спершу заможніше селянство, аби давати меншу допомогу, а ту землю, що залишиться від заможних селян, розподіляти між незаможним селянством. Але й весь цей план, коли він буде переведений, він не зробить того, щоб го всієї України й по всьому Союзу землі було скрізь порівну на одну душу. І перед нами повстає питання дуже гостре, щоб влаштувати землеустрій, аби переломити настрій, що склалися у селянства,—аби більше землі захватити.

Раніш для земельки їздили до Сибіру й там захвачували багато землі. Але з цього нічого не виходило й господарство зруйновалося, бо кувували багато землі, але не багато було тих, що купувало. І тепер наше завдання—треба господарство підвищити не тільки на підставі кількості землі, але по якості обробки цієї землі, треба складати таке господарство, щоб з маленької землі одержати й хліб, і буряк і хміль й т. н. Тут деякі товариші зазначили, що у незможного селянства нема хмелю. Я не знаю, чого в них нема хмелю, бо для цього не треба мати багато землі, а треба багато робити; мабуть у них не вистачає кілків для розводу хмелю, але мені здається, що ці кілки можна одержати в де-яких місцях. Таким чином я підкреслюю, що селянство повинно розводити й хміль і тютюн, і буряк, повинно вести більш інтенсивно своє господарство з меншою забезпеченістю землею. Коли ми цього перелому не доб'ємося, селянство не буде ніколи задоволене. Адже ж що дали, то більше росте населення, і коли за час війни й голоду в нас на Україні народу зменшилося, здається, на 10—11%, тепер населення росте кожного року що раз більше й буде рости надалі, а землі не більшає.

Таким чином нам доведеться шукати землю по Сибіру, або доведеться мандрувати, як раніш, до Америки з Поділля та Волині, але краще було б не блукати по світу далекому, а шукати те, що сховано в самій землі. Це завдання ніби агрономів, себ-то й інших освічених людей, але все таки я говорю про це на вашому з'їзді, тому що й ви, говорючи з селянством, повинні штовхати його на той певніший шлях, до скоршого поліпшення його господарства, допомогти селянству знайти те, що він шукає, там, на тій землі, яку тепер має й ще більш на тій землі, яку буде одведено й ще більш в тих формах використання землі, які треба складати.

Треба заводити громадську обробку землі, треба залучити селянство до того, щоб воно використовувало приладдя краще й більше ніж це було раніш. Ми в державній промисловості порушили дуже гостро питання про те, щоб підвищити продукційність, щоб різні приладдя й велику машину використовувалося 8 годин в день і з найбільшими наслідками. Ці ж питання і в сільському господарстві, й ми маємо де-які приклади, коли це використовувания дає знані наслідки.

Тут є запитання про колгоспи, чи виправдують вони себе, чи ведуть вони господарство ліпше, ніж селянство.

Цього року, коли була посуха, ми все-таки бачили, що колгоспи зібрали хліба на 75—100% більш ніж окремі господарства, тому що в них обробка землі була ліпше, тому що колгоспи вже починають ближче підходити до землі, починають краще господарювати, коні й плуги використовуються ліпше, і є ціла низка цифр—їх оголошено в «Селянській Правді» до з'їзду колгоспів, де вказується, що використання живого реманенту й людської сили в колгоспах, багатораз краще, ніж в окремих господарствах. Ми, на превеликий жаль, не можемо всіх організувати в колективи, не може цього бути, бо міцно сидить у селян індивідуалізм і те господарче чуття, про яке тут казали товариші. Його переламати вдається лише через поширення освіти, шляхом зразків господарювання в цих колгоспах і тим шляхом, який казав тов. Ленін,—шляхом електрифікації, коли машини й енергія будуть обслуговувати сільське господарство, взагалі, коли не буде потреби у селянина крутитися на току з цією, коли не треба буде селянинові їхати спозаранку зі своїм плугом на свою ниву, коли можна буде за допомогою цієї енергії обробляти землю гуртом.

Цим шляхом ми з усім напруженням, через багато років, може не ми, а наші діти, зміavimo все господарювання, весь теперішній сільсько-господарський уклад, що донині є великою перешкодою в підвищенні нашого сільського господарства.

Ще є запитання про те, чому сільське господарство не підвищується таким темпом, як промисловість. Й тут скажу, що сільське господарство перебуває в далеко кращому стані, ніж наша промисловість. Наприклад, наша металургічна промисловість зараз виробляє тільки 25% нормального довієського виробу, а сільське господарство зараз і оре й збирає 75—80%. У нас засіяної землі в ми-

дулому році на 9% менше, ніж було року 1916-го. Це свідчить, що сільське господарство відбудовується швидко. Та воно й зрозуміло, через те, що в сільському господарстві здебільшого дрібні господарства, де можна скоріше досягнути добрих наслідків, ніж у тяжкій промисловості, де та чи інша машина вимагає ремонту, на який йде багато й багато тисяч карбованців і часу.

Таким чином, сільське господарство—перебуває в кращому стані, але, загалом кажучи, селянство бідує нині більше, ніж це було до війни. Але треба тут сказати такі й те, що я вже говорив у своєму докладі, а саме, що селянство бідує не тільки з того, що податки великі, а бідує того, що багато лиха пережило, що зруйнування було велике, що селянство ніби то доганає те, що втратило числом, але обробка землі в значній мірі погана: обробляють коровами, родить менш, робити доводиться більше, витрачати часу більше і т. и.

Тут є запитання, яких заходів вживають, щоб менш родило вівсюгу й більше хліба. Дійсно, я скажу, що родить не так як слід, що родить більш вівсюгу ніж ячменю й пшениці.

В пригоді нам тут стає, те, що ми маємо агрономічну допомогу, що дає держава, і потім допомога добрим насінням.

Раніш були економії, де вироблялося насіння, краще ніж на селянських нивах. Тепер ми залишили де-кількі землі для державних сільських господарств, які пристосовані до того, щоб виробляти насіння. Хоча у нас було мало коштів на цю справу з минулому році, а проте вдалося до 3-х міль. пуд. дати гарного насіння населенню; майбутнього року за програмою ми повинні зібрати мільйонів до 5-ти насіння на цих державних землях.

Де-кількі насіння ми зробимо в економіях цукрових підприємств, а крім того, нами з'організовано товариство насінництва, що складається не тільки з тих самих досвідних станцій Наркомзему, яких здається, на Україні біля 80 чи 100, не тільки складається з радгоспів і цукрових економії, але складається і з окремих господарств.

Тут один товариш казав, що ці культурні господарства, це—куркульські господарства, а там ніякої культури немає. Може що в деяких господарствах і немає, але в деяких і є все-таки культурність, бо там чоловік прагне до того, аби підвищити якість насіння, аби підвищити породу птиці чи животини, і це треба підтримувати, і треба з'ясувати бідності, що ці культурні господарства мають

і позинні мати підтримку всього селянства, що треба ще багато і багато культурних господарств закласти і допомогти їм. Хто здатний культурніше вести господарство, тому треба допомогти. І держава так дивиться на це, що товариство насінництва треба підтримувати, поширювати і залучати до нього більш свідому частину селянства. Цим шляхом, цими зразками (а зразки мають більш наслідків, ніж лекції), на цих культурних окремих господарствах треба показати селянству, як треба господарювати, як найкраще вести роботу.

Тут є запитання, чому не ввозять більш машин з закордону, щоб підвищити сільське господарство? Перш за все на ті гроші, що ми виторгуємо, є багато потреб, і перш за все треба ввозити сировину для фабрик, що виробляють мануфактуру, аби постачати свою мануфактуру і не ввозити з Лодзі.

Крім того, машин ми не можемо ввозити більш ніж ввозимо, тому що і ці машини, які ми виробляємо, ще не всі забирають. Скільки машин ввозити, яких машин, і за які кошти, все це розробляється і мені здається, що машин ввозять як раз стільки, на скільки у нас вистачає коштів, бо головно обмеження в цьому напрямку—це кошти, що ми маємо. В цьому році ми ввозимо 600 тракторів, але розповсюджувати ці трактори без кредиту буде тяжко і треба, щоб мати ще кредит за кордоном, там ми маємо кредит дуже короткий і малий.

Тут є ще запитання, чи виправдала себе політика лімітних цін. Вона виправдала себе, бо вдалося дати тим районам, де був недорід, більшу допомогу, ніж було можливим без лімітів. В лімітах зацікавлена та біднота, яка купує хліб, і дякуючи лімітній політиці ціни в-осени були нижчі, і це не зірвало нашої грошової реформи, не пошкодило їй і не поведло нас до великих витрат в справі допомоги селянству в недорідних районах.

В багатьох місцях ліміти пояснялося так, ніби це є тверда державна ціна. В дійсності це не так, а ліміт є ціна, по якій державні заготовителі позинні заготовляти хліб для недорідних районів, для робітників державної промисловості, і т. инш.

Було завдання й таке, що ось є, наприклад, 400 мільйонів карб. на ці гроші треба купити за планом 400 міль. пудів хліба. Не довелося цього зробити, доводиться менше хліба купити, але з того менша допомога буде незаможному селянству; але, коли б можна було

заготовити 400 мільонів пудів, можна було б поширити допомогу в недорідних районах, а зараз своєю допомогою ми не можемо зробити, і доводиться вживати інших заходів.

Ми допомогою давали в-осени насінням, доведеться давати грошіми по-весні, щоб земля була засіяна. На Харківщині були громадські роботи, щоб дати селянству заробіток і на цю справу витрачено багато коштів; багато коштів витрачено також на харчування дівчорі, потім ми давали допомогу кооперативі через сільсько-господарчий кредит. Допомога в-осени в недорідних районах потрібувала від нас витрат більш як 6 міль. карбованців, весною ці витрати будуть ще більші. Зараз стан цих недорідних районів погіршав і ми бачимо, що допомоги треба ще більш, ніж ми рахували в попередніх своїх планах.

Тут є запитання, чому дешевше м'ясо. Перш за все м'ясо дешевше тому, що збут малий, що потреба на м'ясо не дуже велика. А чому вона не велика? Бо заробіток у робітників теж малий.

Міста наші й робітничі райони мало ідять м'яса. За кордон вивозити м'ясо нам дуже тяжко, тому що у нас немає складів і тому, що, коли м'ясо будемо вивозити, то тим ми зачіпаємо інтереси закордонного селянина, — фермерів, і вони роблять перешкоди, щоб наше м'ясо не поступало на їхні ринки.

Повезли гусей у Польщу. Їх оголошено хворими. Повезено свиней, розглядали їх там так довго, доки не подошли. (Сміх). Не пропускають нашого м'яса туди, бояться, що коли наше м'ясо туди погаде, у них буде криза збуту й буде їм зроблено велику шкоду.

Що до живої худоби, то де-яку частину розпродує, а де-яку частину закупили, щоб годувати зимою, а на-весні спродати. Для цього роздано півтора мільйони карбованців кредиту селянству, щоб воно не збувало худобу, а купило харчів для неї. Вже вживають всіх заходів, щоб зберегти скотину, й скотину крупну може вдається зберегти. Дрібну, особливо свиней, не доведеться. Свині плодяться скоро й їх зараз багато більше, ніж було до війни. Та їх збут затятий з організацією переробки свинини.

Ми вживаємо заходів, щоб переробити холодильники і такі підприємства, що переробляли б нашу свинину. Наші свині худі й не задовольняють буржуазію Західної Європи, що звикла до жирних свиней. (Сміх).

Буржуазія в Англії не хоче їсти худих свиней, продає безробітним, щоб поїли. Чи ідуть його безробітні чи ні, не знаємо, але

все таки треба нам пристосовуватись до закордонних обставин, саме щоб буржуазія їла нашу свинину.

М'ясо дешевшас зараз, подібно до того, як був дешевий той рік хліб. Це повністюстим, що хліба було багато, а продати не було куди. Та й на м'ясо ціни підвищаться, коли скотина піде на пашню й збут буде легший, як раніш.

А тепер відповім на запитання: «чого зростає безробіття, не глядячи на те, що зростає промисловість?».

Число робітників у нас зростає й за півтора року зросло о 62%, але всі наші підприємства дуже слабкі, щоб охопити всіх робітників і тому нам доводиться провадити боротьбу з безробіттям, шляхом допомоги безробітним за рахунок фонду соцстраху, шляхом закладання артілів, кооперативів. Але та допомога тільки паліатив і не задовольняє потреб. Потреби зростають тому, що бідує село, бо ті робітники, які пішли на село в часи, коли город голодував повертаються зараз до підприємств, тому що на селі немає роботи. Село зимою голодує й доки голодує село—буде безробіття.

Які заходи вжито, щоб зменшити безробіття? В першу чергу треба поширити усі галузі нашої промисловости. Але як це зробити? Тільки здешевлюючи виробництво й поширюючи збут продуктів виробництва.

Це такі—заходи з одного боку,—промислового.

З другого боку—з боку сільського господарства—вжито заходів коло інтенсифікації сільського господарства, не значить, щоб на маленькому кусочку землі було побільше прикладено рук, щоб робітники не кидали села й не тягнули до міста, а щоб на селі лишалися і мали ту чи иншу роботу в сільському господарстві. Сільське господарство, промисловість поширюємо, не видно на поширення цукрової й тютюнової промисловости й навіть на поширення спиртової промисловости. Про спиртову промисловість скажу далі. Але поки що цих заходів не досить і держава мусить зі свого боку допомагати безробітним.

Тут далі є запитання про те, які наслідки має кампанія по підвищенню продуктивності праці.

Коли розпочинали кампанію, ми всі казали—це не є кампанія тяжка чи місяшня, і навіть не річна, бо це кампанія, яку доведеться провадити багато років, це кампа-

ніа, наслідки якої не можна міряти по тиж-
них, а це кампанія, яку треба буде підсу-
мовувати за пів-року, за один, за два роки.
Та все ж таки, які наслідки маємо тепер?
Тепер маємо значні наслідки.

В першу чергу—все робітництво зацікави-
лось, як робиться й з чого складається ціна
продуктів, як це виходить?—Все ніби га-
разд, а ціни високі? І робітництво, заціка-
вившись, подало вживати заходів, щоби по-
дешевити продукцію.

Які ж наслідки цього?—Наслідком цьо-
го є те, що продукти подешевшали, і за цей
і на майбутній рік складено програми, у
яких зазначається, що ціни на продукти по-
винні знизитися на 17 — 19%,
але, як завдання покладено, то воно бу-
де виконане, може, більше, як поставлено у
програмі. Головна задача є в тім, щоб до
розв'язання цього завдання підняти більш
широкі кола тих, від кого залежить розв'я-
зання цього завдання, а саме: треба сполучи-
ти в промисловості робітників із спеціаліста-
ми, інженерами, техніками, щоб зручніше
працювати, так щоб дешевше було вироб-
ництво.

Тут де-хто запитав—чому це так: буряк
дешевший, як до війни, а цукор дорожчий?
Довго пояснити треба. Я скажу тільки од-
не—у нас багато елементів у виробництві,
що треба довго, довго переглядати, щоб уве-
сти у ті межі, в яких вони були до війни.
Часи роботи не будемо укладати в ті межі,
які були до війни.

До війни треба було працювати 10—12
годин, а зараз 8 годин. І цю межу думасмо
удержати й надалі. Справа тільки в тому, щоб
дійсно ті 8 годин працювали. І коли за ці
8 годин буде продукційність така, як за до-
військових 12, то продукти подешевшають.

Тепер я дам відповідь на одне запитання:
чому така різниця цін на с. господарські
продукти і на продукти промисловості? Я
вже казав, що головна причина, чому доро-
жють виробі промисловості,—це є неза-
груженість кожної промисловості, це є без-
ладдя у самій роботі нашої промисловості.
Навпаки, продукція с. господарства деше-
ва. Коли буде багато продуктів, і коли збу-
т їх не буде організовано, або нікуди їх збу-
вати, ясно, що вони мусять бути дешевші.
Точно поділити вдається тоді, коли більш
сталіми зробимо гроші, коли на підставі ста-
лої валюти будемо пораджувати державне гос-
подарство, організувати збут, організу-

вати споживчу продукцію і с. господарську
продукцію.

У цій галузі велике завдання, лягає на
кооперацію, на споживчу і с. господарську
кооперацію. Ми до цього часу вживали різ-
них заходів, щоб зміцнити стан кооперації.
Ми допомагали засобами та порадами і всім
лишим. Минулого року ми провадили кам-
панію, щоб поширити добровільний вступ до
кооперації. Це має наслідки, але все таки
кооперація слаба, тому що селянство ще ма-
ло йде до лав кооперативного руху, тому
що селянство ще мало довіряє кооперації й
не несе туди своїх засобів, які має воно в
себе.

Ми маємо випадки, що села в 1000 й
більше дворів мають в кооперації тільки 200
дворів, а є села, де ніякої кооперації не-
має. Це велика хліба нашої організаційної
роботи, це є хліба, якої треба уникнути яко-
мога швидше, і на це треба звернути увагу
всім, хто повинен і може допомогти селу.

Не буду вас затримувати цифровими відомо-
стями про стан с. господарської коопера-
ції, а перейду до питання про освіту.

Який % у державному бюджеті розрахо-
вувано, витрачено на освіту? У нас, на Укра-
їні, це остаточно не встановлено, скільки
на освіту доведеться витратити, але це %
буде більший, як минулого року. У місцевих
бюджетах цей % ріжний—по губернях, і ми
робимо заходи, щоб цей % у місцевих бюд-
жетах не був нижчий, щоб задовольняв по-
треби народної освіти.

Тепер питання, чи буде субвенція, чи, мо-
же, не буде? Це питання зараз обговорюєть-
ся в Москві. Підводяться підрахунки того,
скільки на субвенцію дати, як рахувати, у
якій республіці більше видати. У нас є рес-
публіки, як Киргизька, чи Туркестанська, де
тільки 1% дітей по школах, де освіта дуже
низька, де майже ще нема жодної освіти.
Туди повинні ми давати теж гроші, щоб під-
вищити культуру, прилучити їх до свідо-
міного життя, щоб їх підготувати до тої
боротьби, яка є й буде на далі.

Яка платня учителям буде цього року?—
Ми встановили, що найменча платня не 25
карб. Ми враховували так, щоб засобів ви-
стачило на це. Але там, в Москві, вжито за-
ходів в напрямку одержання де-яких коштів
в порядку субвенції, чи-то в якомусь іншо-
му порядку й може бути, що наша платня
складатиме до 27 карб. Зараз не можу запев-
нити вас у тому, бо це складна справа й
прийдеться зачекати 1—1½ місяці.

Чому райвиконком не дає грошей на обрудування шкіл? Тому що не має стільки грошей, щоб усі школи відремонтувати. Але тут була записка про те—тому говориться здебільшого про вчителя села, а не говориться про вчителя міста, робітників міста і робітників окраїн?

Я повинен зазначити, що для рад. влади й компартії учитель, що навчає в початковій школі, чи то в селі, чи то в місті на окраїні, навчає робітничих дітей.

Учитель є робітник Освіти, є робітник радянського суспільства, є провідник тих заповітів комунізму, що захищають інтереси трудового люду, які цілком мусять прийняти вчителство, коли зрозуміє, що провадити освітню роботу треба, що треба цим шляхом зміцнювати роботу селянства й робітників, що цим шляхом треба допомагати в тій великій боротьбі, яка ведеться, яка відбувається нині по всьому світі.

Тут є ще запитання, коли будуть приймати вчителів до Компартії. Прийом до компартії був, і я гадаю, що після з'їзду вчителства ще буде поширено прийом, хоча й не багато. Але зараз я не можу ні від якої установи запевняти в цьому, хоч гадаю, що це буде так, бо ваші переконання щирі, ми їх даємо серед вчителів не тільки на цьому з'їзді, а й перед тим. Це має можливість прилучити до партійної маси більш представників вчителства, з тих, хто може провадити ідеї Ленінізму й комунізму в самій гушавині селянства й робочих мас.

Тепер тут є ціла низка політичних питань. Один товариш пише, що на селі є думки про те, що раніш Радянська влада спіралась на неможливі, а тепер зневірилася в тому, що це певний шлях, і спірається ніби то на середняка, а неможливого залишає збоку. Я повинен зазначити, що середняка комуністична партія й Радянська влада мали на увазі й раніш.

Ще товариш Ленін, коли ми переходили до нової економічної політики, сказав, що нам середняка треба залучити до Радянської влади, треба вжити всіх заходів, аби прихильність середняка до радянської влади було завойовано. І середняк і неможливі мають спільні інтереси, вони підуть шляхом підвищення господарства, вони будуватимуть нове життя, вони провадитимуть боротьбу з куркулями і провадитимуть всю ту роботу, яка зв'язує селянство з робітниками. Про це зараз ніхто не каже, що неможливе селянство, організоване неможливе селянство, за-

лишається десь-то збоку. Ми кажемо неможливого селянству: ви самі не можете будувати з таким успіхом нове життя, аз в спілці з середняками. Як цю спілку скласти, в якій галузі праці її зміцнити? Галузів багато—ми маємо й сільські комітети взаємодопомоги, маємо галузь, де провадиться робота по обмежуванню апетиту куркульства, де провадиться робота в справі поширення освіти, політ-освіти, й т. инш. Скрізь в цій роботі інтереси бідняків і середняків сполучені й треба вимагати того, щоб біднота на середняків не дивилась косо. На жаль, середняк на Україні в перші часи революції не йшов поруч з неможливими, коли провадилась боротьба з куркульським бандитизмом. Тепер, коли ми більш перемагаємо в господарстві є більш підстав для того, щоб біднота йшла разом з середняками.

Тут є ще ціла низка питань, але я вже й так затяг свою промову і я не буду на їх відповідати, а підсумую тепер ті висновки, які було зроблено на з'їзді.

Товариші ставили питання про те, чи можна тепер обвинувачувати вчителя за те, що він залишався осторонь.

Я говорив у доповіді, що тут прийдеться обговорити це не для того, щоб обвинувачувати вчителів, чи кого іншого, а для того, щоб ясно признати помилки що були, що мали місце й які можуть робити надалі не тільки вчителі, а й інші гуртки інтелігентних робітників, ці помилки, які треба, як слід з'ясувати для майбутнього.

Ці помилки були. Ми знаємо, що ці помилки були дуже значні, що їх тепер вже виправляють. Тут товариші казали, що годі вже кидати грязь за цю помилку. Мені здається, що після цих з'їздів про цю помилку буде мені балачок, а більш бажаю допомогти учителям скоріше стати в лави робітників радянського суспільства, які повинні провадити велику роботу.

Тут була одна записка про те, хто ж для Радянської влади дорожче—чи вчитель, чи агроном, чи лікар. (Сміх).

Мені здається, що цього питання так ставити не можна. Ні вчитель, ні агроном, і ні лікар не можуть провадити роботу тільки самі. Кожний має свої завдання й усі вкуці провадять наші загальні завдання, вони свою свідомість провадять до селянства й усі вкуці ведуть селянство до дальшого розвитку, усі вкуці розвивають самодільність селянства. В кожній галузі роботи і вчителі, і що стояло біля освітньої роботи, ще мабуть не один

рік будуть мати багато перешкод в поширенні своєї праці, ще буде мало підручників, ще не будуть одремонтвані всі школи, ще багато дітей буде залишатися по-за школою. На великий жаль, Радянська влада не може на всі 100% вивчати дітей по школах.

Перед нами не раз стояло питання про те, чи витрачати кошти на те, щоб лікувати людей, чи вивчати всі маси, чи витрачати гроші на те, щоб піднести нашу промисловість, чи на те, щоб позали тут будувати залізницю. На з'їздах Рад і партійних з'їздах виносили такі постанови. Може ми багато витрачаємо на селі, може, багато губимо робочих, що не даємо допомоги, але треба поставити стовпи, по яких треба провадити роботу. Без цих стовпів, без цього фундаменту не можна працювати.

І треба сказати, що все таки наша праця не пройшла марно. Ми ведемо зараз роботу, яка більша за ту працю, що ми провадили 2—3 роки тому. Зараз ми можемо допомогти селянству більш, ніж 2—3 роки тому і це є вже запорукою, що ми далі проведемо ці програми, які ми склали. Може ми спізнюємось на рік, може, до 10 роковин жовтневої революції, ми не зліквідуємо цілком неписьменності, може, не всіх дітей проведемо через школи як слід, по всіх гарних методах, може, не скрізь ми будемо зразково навчати, але ці всі завдання ми розв'яжемо, коли

кожний вчитель, кожний радянський робітник зрозуміє, що тяжким шляхом ми ідемо до перемоги, що на цьому шляху буде багато перешкод, що без напруження сил ніяке діло не робиться, а тим більш таке діло, як перебудування старого життя, яке в'їлось в мозок і душу селянства,—перебудування цього життя за тими вказівками, які давали проводирі Всесвітньої революції, які дали перемогу й які надалі забезпечать перемогу в усіх галузях роботи.

Духом падати не слід.

Червона армія була в тяжкому стану, не раз були слабодухи, що хотіли кидати фронт, але ми зараз маємо багато ширший погляд, ми маємо можливість бачити береги, до яких пливе наш корабель, ми маємо можливість бачити, як відбудовується життя. І коли наша молодь, наші робітники будуть ще більш освічені, ми будемо мати ще більші досягнення.

До цієї освіти, до поширення роботи закликає Радянська влада учительство, закликає все те громадянство, яке піде за вказівками вчителів, що потягнеться за свідомою частиною селянства. (Оплески).

Голова. Резолюції по всіх доповідях ми уловились перенести на кінець. Зараз буде доповідь тов. Затонського, але є пропозиція зробити маленьку перерву.

Національне питання й школа.

Промова тов. Затонського.

Голова. Слово для доповіді має тов. Затонський. (Оплески).

Затонський. Товариші, тема мого доклада—національне питання й школа.

Я трохи поширюю тему, а саме я не буду довго зупинятися на нашій шкільній політиці, а більшу увагу зверну на освітлення національного питання взагалі й на Україні зокрема.

Але поширюючи тему я, товариші, гадаю, що з національним питанням ви всі більш-менш знайомі й думаю, що нам починати читати лекцію з азів не варто. Правда, національне питання є таке, з приводу якого говорилося нісвітничі, майже більше ніж з приводу будь-якого другого. Але для того, щоб розібратися в ньому, нам досить буде

зауважити 2—3, так би мовити, основних підвалини, що ми на них базуюємось, а саме: ми, марксисти, розглядаємо справу так: по-перше національне питання є частина соціального.

По друге—поскільки усі соціальні явища, в тім числі й національне питання, національна боротьба,—мають під собою економічний ґрунт і виявляються, як наслідок тої чи иншої боротьби, тих чи інших стосунків між різними соціальними класами, для того, щоб розуміти національне питання приходиться аналізувати економіку й класові відносини (класову боротьбу, чи інші стосунки класів).

І по-третє, товариші, на чому ми умовимося,—що питання в тому числі й національне питання, ми завжди розглядаємо й розглядатимемо лише в конкретних умовах, а не взагалі, бо від обговорення чогось не-

будь взагалі лише по аналогії, замість з'ясування того чи іншого питання, остається один туман в голові.

Що до того, що національне питання є частково соціальне питання, зупинятися на цьому не приходиться. Це всім відомо. Це майже тавтологія.

А от що національне питання й національна боротьба є наслідком боротьби класової—це вже трудніша для розуміння справа.

Візьмемо поки що два приклади й то не з української історії, а з чужоземної. Візьмемо дві невеличкі країни: Швейцарію й Бельгію навздогад. Як вам відомо, в Швейцарії нема національної боротьби, не вважаючи на те, що там є різноманітні нації: німецька, французька, італійська. В Швейцарії живуть одна нація побіч другої, а боротьби національної не ведуть. Що ж це за рай такий та сама Швейцарія? Чому там є нації та немає національної боротьби? А тому, що там національна боротьба не переплітається з соціальною.

Чи є в Швейцарії соціальна боротьба? Розуміється, є. Є класи, є пануючі, є пригнічені, є буржуазія, є селянство, є пролетаріат, однак національної боротьби нема. Може вона й є де, але остільки незначна, невелика, що можна вважати, що фактично там національне питання вирішено. В чому ж річ? А в тому, що ці всі нації, то-б-то німецька, французька і в значній мірі італійська знаходяться на одному приблизно рівні культурному й економічному.

Це раз, а по-друге, що Швейцарія переживає й досі ще той період своєї історії—хоча вона з'організувалася й дуже давно,—коли вона є переважно дрібно—буржуазною країною й вона не досить тісно з'язана в одне ціле. Кожний кантон в значній мірі по за своїми горами, живе своїм життям і, розуміється, що вони можуть жити один побіч другого, не перешкоджаючи одне одному. Але, товариші, таке становище, як в Швейцарії, одне на увесь світ і стає так завдяки штучним політичним умовам та в значній мірі географії і економічній відсталості країни. Друга країна, про яку я вам казав,—Бельгія. Там є національна боротьба. Чому?.. А тому, що Валонська частина Бельгії подалася вперед в економічному своєму розвитку. Валонці, що говорять французькою мовою,—це представники індустріальної Бельгії. Валонська частина Бельгії економічно й політично панує над сільською Фландрією. І там є фламандське національне питання,

тому що там є пригнічення класовою Валонською буржуазією фламандського селянства й боротьба селянства проти соціального утиску почасти набирає національних форм.

Тепер, товариші, перейдемо до нашої України, щоб не сягати далеко. Тут я ще раз повторюю: кожне питання, в тім числі й національне можна розглядати лише в конкретних і історичних умовах.

Національне питання в Україні є питання селянське й повстало воно як болюче нероз'язане питання тому, що Українське село було під гнітом польського пана та пана російського. Ось-де коріння національного питання: пан і особливо буржуазія. Тут треба зробити примітку.

Я на них не зупинятимусь тому, що се потребувало б цілої лекції, але варто зробити примітку, що взагалі національне питання й нація в сучасному розумінні цього слова є продукт капіталістичної епохи.

В перед-капіталістичній історії за часів феодалізму націй не було, як не було й національного питання,—були інші форми ідеології (найчастійше—форми релігійні)—нації в сучаснім розумінні цього слова не було, як ще й досі немає нації в Китаю. Національне питання з'явилося під кінець феодалізму, але як раз тоді, коли вже появилася досить дужі паростки капіталу. Капітал, об'єднуючи економічними інтересами цілі території, виховував нації. Рівночасно, поглиблюючи методи визиску, капітал загострював боротьбу й ця соціальна боротьба приймала національні форми.

На очах історії утворилася, наприклад, Англійська нація з різних елементів—Англо-Саксонського, Норманського, Французького, Британського, з різних народів, що були цілком різного походження. Протягом двох-трьох століть еклалася одна нація й виторвилася єдина англійська мова. І все те завдяки швидкому розвитку капіталізму на англійському острові в формі торговельного капіталу, що вимагає полегшення зносин і тим самим об'єднання.

Так саме національне питання на Україні повстало тоді, коли інтереси торговельного капіталу та інтереси хлібної торгівлі погнавши сюди на Україну на її колонізацію—польського, потім російського пана.

Найяскравішим зразком того, як соціальна боротьба набирала почасти національних, що переплутані з релігійними, форм,—була гайдамаччина. Повстання втопили в крові й далі

широкого розвитку національна боротьба на Україні не мала. В значній мірі тому, що вищі класи швидко денационалізовано.

Царатові вдалося повести свою русифікаторську політику, перетягнувши на свій бік верхні козацьчини й загнати в безпросвітню темряву широкі маси.

Лише коли знову почався соціальний рух в формі народництва (то вже було в столітті 19-му), він почасти став вилитись в національне русло спочатку дворянського українства (дворянське народництво), після різночинської дрібно-інтелігентської революційної демократії, що на Україні, національно-пригніченій, в першу чергу добивалася увільнення національного.

Окрим Шевченком стоїть селянський революціонер Шевченко, як сучасник революційно-національного (хоча й буржуазного по суті) руху, що прокотився в середині минулого століття по Західній Європі,—він теж віддав данину національній ідеології, хоча по суті він ближчий був до Фоми Мюнцера, гуситів і других проводарів селянської боротьби епохи перших паростків капіталізму.

Чому, товариші, пануючі класи використовують національний мент для утиску, чому вони ведуть, де можуть політику денационалізації?

Це цілком зрозуміло. Як би від та йшак, чи кінш умів говорити й думати, я певен, що хазяїн теж намагався б обернути їх у християнську віру й прилучити до своєї нації,—щоб вони поклали свої надії на той світ, а що до нації, то життя вимагає, часами, користуватися допомогою тої «чорної кости» й тоді, коли пануючим класам потрібні були патріотичні поривання.

З одного боку пануюча класа намагався відірватися від хлопа, а з другого—все ж безпечніше, щоб хлоп почував себе своїм, не цілком чужим.

Перейдемо до національного руху передреволюційного часу.

Хто був його ідеологом? Розуміється, як завжди, ідеологом був інтелігент, і національний рух, товариші, для інтелігента має особливе значіння. І хоч в національному рухові той самий інтелігент, вренті, виявляв демократичні інтереси селянства, але сюди домішувалася значна частина й своїх власних інтересів, і своєї власної охоти. В національному питанні інтелігенція працювала, можна сказати, не за страх, а за совість. Чому не так? Цілком зрозуміло. Бо національна культура, національна мова зокрема, для інтелі-

гента, і особливо для учителя,—це є те ж саме, що для селянина земля, що для майстра варстак. Розуміється, інтелігент може проводити свої погляди, свою ідеологію, взагалі може легше працювати рідною мовою населення, і для нього не зовсім байдуже, яка це мова. Національна мова, національна культура це є засіб його впливу на народню масу. Розуміється, інтелігенція завжди особливо цікавилася цим національним питанням, як тому, що вона відбивала тим самим підземний, несвідомлений настрій широких кол селянства, так і, головним чином, тому, що для інтелігенції—це є її хліб, це є її заробток, її життя, її сфера праці.

В якому стані було українство в нас, на Україні, за царату? Пани були полки абосієли, міська буржуазія була російська, польська й єврейська. Хто зоставався українцем?—Селяни.

Що до інтелігенції, так значна частина її була зрусифікована. Зокрема, вищі класи українського дворянства, чи вони були знищені за часи до революції? Ні, зовсім не були. Бо вони перевернулися, прийняли культурну мову пануючого російського дворянства, так само, як раніш старшина козацька богданівського часу служила польському королеві. Вищий клас завжди найлегше денационалізувався. Нація зберегалася легше зсього в товщі селянства, так було не на одній Україні. Вища інтелігенція, ліпше кваліфікована, розуміється, пішла разом з пануючою класою.

Які інтелігенти зоставили із своєю нацією? Ті інтелігенти, які найтісніше були зв'язані з селом, які вийшли самі з села, а по-друге, які й не мали надії далеко піти: інтелігенти низчої кваліфікації, менш освічені. Професори університету були росіяни й часами члени «союзу руського народу», а сільські вчителі, часом були щирими українцями. Це цілком неминучий історичний процес: і не могло бути інакше. Таке сталося розшарування, по національній ознаці, в колах інтелігенції. Ця українська інтелігенція, вона була демократична, чи ні? Розуміється. Вона була дуже демократична, тісно зв'язана з українським народом, в ній були народницькі настрої, вона й була дійсно народня, навіть революційна. Вона намагалася повести парід за собою, парід, що говорив мужицькою мовою, що зберіг свою національність, але був до цього питання байдужий, був національно несвідомий, бо він відчував гострий соціальний гніт.

Товариші, для нас, більшовиків, і зараз і раніш, не було ніколи нічого абсолютного, крім одного: є один абсолют, який ми визнаємо, це є—конечні інтереси соціалізму.

Це єдина міра, з якою ми підходили до якого-будь з'явища. І тільки з цією мірою, рівночасно, по максимьськи аналізуючи можливість, ми можемо оцінювати те чи инше явище, й, таким чином, орієнтуватися в тій бурхливості політичних подій, які ми пережили. Ми, з цим масштабом підходили й до національного руху на Україні і тов. Ленін понад двадцять років тому був як-раз один з перших, що звернув увагу на українське національне питання.

Я говорю тут на Українському з'їзді і тому особливо звертаю увагу на приклад з української історії. Як т. Ленін ставився до цього питання? Він говорив: розуміється, ми будемо підтримувати національне змагання України тому, що ми бачимо той нечуваній утиск, що терпить українська культура й нарід; розуміється, ми будемо підтримувати справу національного визволення. Але треба вести рішучу боротьбу проти націоналізму. Ми визнаємо право нації на самоозначення аж до відокремлення. Можна дискутувати, чи треба, чи не треба відокремлюватися в цих чи інших конкретних обставинах. Але не може бути для нас дискусії про те, з якого кінця підходить.

Були так звані українські марксиста, соціал-демократи, які говорили: для того, щоб в нас в чистій формі могла йти класова боротьба, щоб вона не замутилася національною боротьбою, для того, щоб робітники на Україні могли зести чисто класову лінію, треба добитися розв'язання національного питання в формі автономії (тоді про самостійність ще не говорили, найширші українці не говорили). А ми їм говорили: «Слухай, друже, як ти думаєш, можна розв'язати національне питання тут, на Україні і від чого це розв'язання залежить? Як ти думаєш, царат дасть тобі розв'язання національного питання? Звичайно, на царат надіятися нічого, а буржуазний лад, який би він не був демократичний, навіть така найширша демократія, як демократія Керенського (більшої демократії, як при Керенщині, у нас не було), хіба він не дає можливості вирішити національне питання? Як нам показав історичний досвід, теж не дає. І тов. Ленін давно, двадцять років тому, вже казав, що ніякий буржуазний лад, не кажучи про царя чи про цісара, не може дати розв'язання на-

ціонального питання, особливо на Україні. Це питання може бути розв'язане соціальною революцією. Це питання може бути розв'язане тоді, коли принаймні встановиться диктатура пролетаріату та селянства, коли пролетаріат з селянством опанують державою, тоді настануть умовини, при яких національне питання буде змога вирішити тут. До того всілякі розмови про національне визволення—пусті слова. І коли хто звертає першу увагу на національне питання й каже: «доб'ємося раніш національного об'єднання всіх українських сил, єдиного національного фронту бо без цього не можна досягнути національних здобутків», той лише вводить нас в обман, або й себе обманює, той гальмує розв'язання навіть самої національної справи.

Для того, щоб вирішити національне питання на Україні, треба було в першу чергу поставити питання соціальне, питання революційне проти царату й проти буржуазії й об'єднання головного авангарду революції—пролетаріату, а не його розпорошення, не його національного роз'єднання проповіддю шовінізму.

Те, що говорив т. Ленін, виправдалось на всі 100%. Ми бачили на Україні спробу, так би мовити, утворення національної української держави, спробу, яку ми називаємо—петлюрівщиною. Я думаю, що велику честь робимо ми Петлюрі, називаючи цей рух його іменем, але так вже повелося, тож нехай він вибачить, що його возвеличуємо. Сам він навіть з погляду національного шовінізму того не вартий. Ми бачили спробу всілякі, які, повторюю, помилково називаємо петлюрівщиною. Ми бачили, як творили національну державу й що тут, у нас на Україні, з цього виходило.

Перш за все, треба зазначити, що найбільший розвиток національного руху, який перейшов в національний шовінізм у нас, припадає на рік 1917. Чому до 1917 року не було такого розвитку, а саме року 1917 він з'явився? Відповідь проста—тому, що до 1917 року всі мовчали, а потім тільки вільно було говорити. Це правда, але правда не вся.

Головне полягає не в тому, бо до року 1917 найширші зі щирих вимагали тільки кучої автономії. Ще влітку року 1917 Вишиниченко погоджувався на дуже, дуже кучу федерацію й не посмів сказати слова про відокремлення.

Лише після жовтня, широко, пишню розділи квіти націоналізму жовто-блакитного: Чому це так? Думати довог не треба, бо й самі діячі про те розказали, як би хто сам не міг догадатись. У Києві була газета «Наше слово» й там було вміщено статтю В. Садовського, який сказав в чім річ. А саме тому, що національний рух на Україні був засобом відгородитися від навали більшовизму, ще напирив з півночі. Просто й ясно. Національне відокремлення було засобом відгородитися від навали більшовизму. *

І от тепер «коли більшовизм упав» (так думав В. Садовський, бо Денікін до Орла підходив тоді), В. Садовський гнув лінію на угоду з білою Росією, погоджуючись боляй на купу автономію. Валентин Садовський це писав, а галицький проводир націонал-демократії, Петрушевич, це робив: увійшов у угоду з Денікіном, що забезпечив повільний ріст на якихсь двіста—триста років розвитку української культури аж до автономії. Так, товариші, так було в дійсності. Це я не теоретичного писання подаю вам, а з дійсного життя, так робилось в дійсній житті. В чому річ? Чому так широко розвинулося це питання шовінізму? Тому, що 1917 року це була ідеологія заможнішого мужика, заможнішого типу того куркуля, що мріяв забити місяця майбутньої української буржуазії.

То правда, що українська нація не мала буржуазії, але претендентів було досить, а претендентики бувають часто більшими роялістами, як самі королі. Куркуль, скориставшись з революції, що допомогла розібрати панський маєток. У його ж реманент с. Голштансько землі не візьме, що він з нею зробить, так її куркуль загарбав, і хотів тежар відгородитись від революції, а за куркулем тягнулась перелікана нечуваними поглядами інтелігенція з рештою дрібно-буржуазних клас. Вони думали, що їм пощастисть за шовінізмом відгородитися китайським муром від зернового Кремля, а коли цього не вистачало, йшли на угоду з забордонним імперіалізмом. Думали, що імперіалізм їм забезпечить національні здобутки, розуміється треба бути дуреньким, щоб у це вірити. Правда, бувають такі обставини, коли імперіалізм підтримує національний рух. Наприклад французький імперіалізм допоміг чехам добитися самостійності. Так само Антанта допомогла Польщі стати самостійною державою. Оскільки вона самостійна, треба запитати польського міністра фінансів, але формально вона самостійна. Завдяки чому це могло статися? Чому й

Імперіалізм підтримує їх національний рух, їхню державність... А тому, що і Чехія й Польща то є сторожові аванпости Антанти, проти поневоленої Німеччини та проти Радянського Союзу.

Тимчасово самостійна Польща потрібна Парижові, але врешті Польща, як національна держава, може існувати або в межах Радянського союзу, або поки Радянський союз стоїть один проти усього світу. Коли б Радянський союз повалився, то не встиг би зервоний прапор ще власти з Кремля, як Польщу роздерли б ті капіталісти, імперіалісти, що зараз її закабалили лише фінансово.

А що з Україною?

Адже ж чи можна надію мати, що хтось по ширості, поставить Українську селянську державу, хоч би скажемо, як форпост проти Московського більшовизма. (На те як раз була надія вся Петлюри).

Україна—це є суто-селянська країна, на яку дивляться як на країну, що з неї можна добути цукор, борошно, хліб, сало. Одже не продукти промисловости, а сировину..

Україна була битим шляхом в історії народів й при перемозі капіталу битим шляхом зосталася. Хто ж після усього, що пережили ми всі, повірять в доброзичливість хижаків імперіалізму?

Спроба розв'язання національного питання на Україні австрійсько-німецькими націоналістами закінчила посадженням опереткового гетьмана. Та інакше не могло бути. Селянська Україна могла бути лише колонією. Тільки короткозорі куркульчі ідеологи, з їх світглядом, кобелянького масштабу, могли поважно мріяти про вільну не радянську Україну. А як вони на своїй дипломатії опеклись та опаскудились, розказувати нічого—усі бачимо.

Ось, товариші, так стояло питання перед Жовтневою революцією й почасти аж до останньої перемоги революції на Україні.

Перейдемо до того, що сталося під час Жовтневої революції, після перемоги Радянської влади на Україні.

Раніш національне питання було виразом боротьби між класом поміщиків та буржуазії й селянством на Україні. При Радянській владі національне питання на Україні це є ідеологічний вираз боротьби, або інших стосунків між селянством і пролетаріатом.

В перший момент по Жовтневій революції український рух було монополізовано куркулем, його ідеологами—Вишничевком, Пет-

люрою та їм подібними, що поставили питання національне, як боротьбу куркульського села проти навали соціальної революції.

Тепер після перемоги революції, після перемоги радянської влади національне питання чим є, зому воно не зникло, так, як зникло у Швейцарії, наприклад? Не зникло тому, що у тій самій Швейцарії, коли утворилось національне питання, тоді нації стояли приблизно на одному культурному рівні, кожна нація мала свою буржуазію, своє селянство, свій пролетаріат, а жили ті нації в значній мірі окремим життям і не було ані потреби, ані можливості жодного національного утиску. Тут на Україні у нас національне питання це є питання взаємодінь між селом (від куркуля до незможника) й містом, бо місто у нас є майже цілковито не українське по культурі. Ніяка революція не могла усунути національне питання в дапу хвилину, бо зовсім різні класи були представлені в націях, а по друге тому, що культурний рівень й розвиток історії були неоднаковими.

Товариші, як ставиться пролетаріат до національного питання? Чи можемо ми сказати, що пролетаріат скрізь і завжди весь в цілому, цілком справедливо розв'язував національне питання. Розуміється, — ні. Ми бачимо, як англійський пролетаріат досі ще ставиться до Ірландії і до Індії. Ми знаємо, що коли була війна, то широкі пролетарські маси було втягнуто в неї; й німці і французи йшли різатись з пролетарями інших націй. Капіталізм зміг спряти й запрягти у свою колісню не тільки фізично, але й морально мільйони робітництва. Було б довго розказувати, чому це сталося. Скажу коротенько, що пролетаріат європейських націй виріє на дуже швидкому розвитку капіталізму, а цей швидкий розвиток капіталізму має своїм ґрунтом колоніальну політику. Буржуазія й пролетаріат економічно були зв'язані з колоніальною політикою.

Буржуазія індустріяльних країн, грабуючи колонії, напівколонії, давала хабарі своєму пролетаріатові й тим тримала його в тенетах своєї ідеології, тим забезпечувала себе від революції й була певна що до патріотизму мас.

Ми бачимо як по-волі закордонний пролетаріат виходить з цього ідеологічного багна. Чи можна сказати, що російський пролетаріат, чи український пролетаріат, який був русифікований, був цілковито подібний в своїх настроях до німецького, або англійського пролетаріату? Не можна. Не тому, що

Росія взагалі краща, ніж Англія, чи Німеччина. Це є порожня дурниця. Пролетаріат Росії—це не святі люди, це такі ж люди, як і англійські пролетарі, але тому, що наш російський капітал не встиг так розвинути-ся, щоб пролетаріатові була рація за ним їти. Коли англійський пролетаріат йшов за англійськими капіталістами, треба пам'ятати, що англійський кваліфікований робітник як слюсар, чи то токарь, одержував 160—180 карб. Він тоді має почасти рацію підтримувати капіталізм, йому є чого боляче втратити. В Росії було так, чи не було? Ні, не було. Наш пролетаріат був революційний тому, що буржуазія нічого йому не давала. Буржуазія не встигла його купити. Такої роспусти, як в капіталістичних країнах, де буржуазія давала робітникові рештки зі стола, у нас не було ні в політиці взагалі, ні в національній політиці зокрема. Російський пролетаріат не був імперіалістичний, як радловий, навіть і німецький соціал-демократ, що пішов під прапором кайзера на війну. Цього у нас не було, але чи можна сказати, що наш пролетаріат, який жив у Харкові, Донбасі, Полтаві, або Києві, що він цікавився національною справою взагалі? Розуміється, ні. Перед ним це питання не стояло. Навпаки, були у нього централістичні тенденції. Але чи був у цьому російський націоналізм? Зовсім ні. Коли у нас пролетаріат в масі став суто-централістичним в своїх настроях і чому як раз в зв'язку з революційним рухом? Дрібний український інтелігент, що був ідеологом українського куркуля в першу чергу (бо лише у заможньому були культурні потреби, а у маси селянства їх ще не могло з'явитися; їм було не того) ставив питання про те, щоб в першу чергу вирішити національне питання, а потім соціальне. А пролетаріат мів тоді почував інакше? Пролетаріат сказав, що в першу чергу треба вирішити соціальне питання, треба той капітал, який у нас є, зникнути—це є головне. Як це можна зробити? Зрозуміло, в першу чергу об'єднанням революційних сил робітництва. Коли катеринославський пролетаріат захоплювався подіями, що відбувалися в Москві, то це він обстоював єдину неділиму царську Росію? Розуміється, ні. Він обстоював єдиний неділимий пролетарський рух. Він був тісніше зв'язаний з пролетаріатом Московським, чи то Петроградським, ніж з селянством, з яким зустрічався на ринку, купуючи у нього картоплю чи борошно. От чим пояснюється за-

гальна російська лінія робітництва. Не стілько мовою, й не штучною русифікацією, а спільною боротьбою. Ось конкретні історичні умови, що були ще до революції.

З початку була байдужість, але коли українські шовіністи довели до загибелі революцію й самі достукалися до гетьмана, Україну стали ненавидіти. Мабуть хтось з вас читав Винниченкове «Відродження нації», у його є одне місце, де він описує, що, повертаючись до Києва, після того як більшовиків за допомогою німців було усунуто з України, в'я помітив, що широкі українські маси ставилися з такою огидою до України.

Чому це так було? Тому що тоді українці були з німцями, тому що тягнулася Україна від Києва аж до імперіалістичного Берліну.

Не тільки робітники, але й селяни, українські селяни не терпіли тоді «українців» (ми через делегацію Раковського у Києві одержували протоколи селянських зібрань, протоколи в більшості були за печаткою сільського старости і всі на них росписувались—(ось бачите, яка чудова конспірація була).

У цих протоколах селяни писали нам: ми усі почуваємо себе руськими й ненавидимо німців та українців і просимо РСФСР, щоб вона приєднала вас до себе.

Що ж ви хочете від пролетаріату? Цілком зрозуміло, що і пролетаріат на Україні перекладає централізмом і, як хочете, своєрідним російським революційним націоналізмом. Що дивного у тому, що пролетаріат і після перемоги потягся так само до РСФСР і ненавидів все українське. Дивного в тому нічого не було.

Так склалися історичні обставини. От тоді було, що як не Радянська влада, то окремі представники її, виводилися тут з усім українським, як з ворожим.

Я пам'ятаю, а може і ще хто з товаришів пам'ятає, батька Боженка. Згадується мені ця фігура в стилі Тараса Бульби. Він був комедантом Дубна. По професії столяр, робітник більшовик, по походженню українець, до кінця свого життя по російськи говорив, мішав російську мову з українською—бо сам виріс на селі, й звався він батьком Боженком. А командував Таращанською бригадою. Ось відвідує Дубно якась труппа, до його, як до комеданта, звертається: «дозвольте—каже—поставити спектакль». Спектакль якийсь «Суета» чи «Сватання на Гончарівці». Він пише резолюцію: «Против

спектакля не возражаю, п'єсу ставити можно, но на контрреволюционном языке—запрещаю». (Сміх).

Це резолюція 1919 року. От підійіть і розтолкуюте Боженкові, що немає контрреволюційної мови. «Як же—каже,—нема, коли вся петлюрівщина говорить цією мовою, коли навкруги, каже, куди не посується—ти їм говориш по революційному, по совітському—а вони тобі щось базікають по петлюрівському.

Таких Боженків, товариші, на Україні не один видно десяток був, сотні таких, дійсних революціонерів, які не могли зразу второпати, що контр-революційної мови, як мови, нема. Це не так легко второпати, коли він кругом на цій мові чує контр-революцію, коли вся контр-революція користується цією мовою, а він тягнеться всією своєю істотою, всіма фібрами свого тіла і душі до Петрограду, до Москви, до Леніна.

От товариші, те протиріччя, що було в час, і яке не цілком пережито на Україні і досі, протиріччя між потребами села, що збергло свою мову, яка, розуміється, ніколи не була й не може бути, як мова, контрреволюційною і уявленням пролетаріату, його настроями, що тягнеться, розуміється, до єдиного центру революції. Ця суперечність була й, розуміється, не можна сказати, що вона вже є пережиток п'лковито.

Але, товариші, повторюю ще й ще раз,—чи можна, так сказати, проволити аналогію, чи рівняти Боженка з яким-небудь губернатором чи поліцеймейстером, який в свій час теж забороняв український друк, українську мову?.. Аналогія формальна повна. І той забороняв, і той. А суть одна?..

Розуміється, ні. Отже, товариші, треба не поверх з'явив дивитись, а треба докопуватися до їх суті. А суть їх—соціальне коріння. Багато, товариші, можна навести таких аналогій. Пам'ятаєте, колись говорили всі кісололоденські інтелігенти: «Що ж казали, чим ви кращі від денікінців... Денікінці заляють терор, і ви заводите; ви розстрілюєте, й вони розстрілюють, і там кров, і тут кров. Там диктатура, і тут диктатура».

Тепер у 25 році, на цьому зупинитися вже не треба. Це зрозуміло. Але був час, коли багато хто цього не розумів.

Але я візьму більш ризикований приклад з сучасного життя. Ми не боїмося гострих слів. От візьміть ви національне питання. На жаль, я не чув всього, що говорив тов. Чубар. Мабуть, він на це теж звертав

увагу. От візьмемо ми дійсність на селі зраз якого небудь Н-ого Предвика. Будемо поєвісті казати (не для того, щоб усе хвалити, ми не для того зібралися). Ми знаємо, що в нас далеко ще не все гаразд. Ми знаємо, що часто густо в нас на селі, особливо далеко від центру, робиться чорт-знаю.

Чи можна сказати, що взагалі наші Предвики ні до чого не здатні? Якби це було так, то ми б тут з вами, розуміється, не сиділи, повороту до Радянської влади не було б. Але чого не буває—я не кажу всюди, але є певний відсоток таких, що зовні не відрізняються від якого урядника, ніяк не розбереш: той аргументував від нагайки, цей—від пагана.

Хіба такого не буває?

Буває. Буває так, що він прийде на вибори. І нічого, й ніякого терору не провадить, а тільки моргне, і всі голосують. Буває так? І ви думаєте, що ми не знаємо цього.

Добре знаємо. А висновок з цього?

Висновок з цього той, що у нас апарат не зовсім налагоджений, що у нас частенько диктатура пролетаріату на практиці в яких небудь районах або сільських радах виявляється в диктатурі котрого куркуля. Буває й так.

Що це значить і чи можна проводити повну аналогію між тим, що є нині, і тим, що було раніш? Ми кажемо: аналогію проводити не можна. Аналогія зовнішня є, а по суті—нема. Бува й так, що де-хто з годів наших РВК-ів і подібний до держиморди, але чи можна сказати, що радянська влада, що старий режим, то все одно?

Ніхто не скаже того.

А в чому різниця?

Різниця тут в соціальному корені цього явища.

Коли за старого уряду урядник чи стражник утискав мужика, коли він його забивав, коли він тримав його в «іжових рукавицях», це викликалося соціальними підвалинами самого царату та буржуазного ладу, якому потрібний був мужик темний, затурканий, залаяний.

Нині чи викликається це соціальною необхідністю, чи ні? І коли на практиці буває, від чого ця практика залежить? Буває й роспушта й злочин... але ніколи виконавець—чесна людина, а все ж лихо робить.

Від чого це? Від нашої некультурності, від того, що в нас дуже низька культура взагалі—це раз.

По-друге через те, що ми пережили період шаленої громадянської війни, коли той самий РВК був, може, на всіх фронтах, він звик сидіти в контр-революційному оточенні, коли в нього командир—спец тікав з його частини до білих, коли він відбивався на всі боки, від всілякої контр-революції—свідомої чи несвідомої.

Чи ж можна вимагати від нього, щоб він зразу ж забув все старе, коли він звик до того, що вчитель, що керує бандою, або більш-менш співчуває їй, а як не співчуває, то сидить у себе і пхенькає: і те не так, і те погано, і те зле. Він працює, той самий РВК нещасний, тягне за 3-х волів, провадить розкладку (а вона потрібна була, бо як би не провадив розверстки, то ми б не могли перемогти), збирає податок. Багато прийшлося йому робити насильства, інакше не можна було, й він робив. Може він зразу перейти на нові рельси? Розуміється, важко. Це ясно.

Але—яка динаміка цього процесу? Як робітничка класа повинна провадити свою диктатуру, якими методами, з якою метою? Як говорив Ленін давно (в цьому зміст лєнінізму), кінцевий інтерес пролетаріату в тому, щоб з'єднатися з селянством, з усіма трудящими в боротьбі з капіталом, щоб потягти їх, за їх омотою, за собою. Це не так легко зробити.

Бувало часом, що доводилося примушувати більш, ніж умовляти. Зараз є час, коли доводиться більш умовляти, ніж примушувати, але інтереси пролетаріату вимагають згоди з непролетарськими трудовими масами. Ми зовсім не угодовці.

Це ви добре знаєте. Ми завше на розкол ідемо, коли є найменша різниця в поглядах. Тому що маневрувати можна, лише маючи кулак, що повертається, куди хочеш, не розлізється, як драга. І партію ми тримаємо не драглами, а кулаком, і спираємось в першу чергу на пролетаріат, бо лише пролетарський кістяк може дати нам міць. Лише пролетаріат може довести країну до перемоги соціалізму, але це він зможе зробити, маневруючи й спираючись на пів-пролетарську масу, на всіх трудящих.

Ми ніколи не розглядали справи по есерівському, що ніби треба все звалити на одну купу. Ні, як партія революційна пролетарська, з куркулем і непманом ми приятелями не будемо, але з селянином, що не ви-

зискує чужої праці, в згоду віддемо, хоча він, як дрібний власник, віковічно хитається по між буржуазією й пролетаріатом.

Розуміється, наші спільники не можуть бути свідомими соціалістами. Але інтереси їх не обов'язково ведуть в табор буржуазії.

Коли ми налагодимо своє господарство, свій державний капітал, поставимо свою промисловість, тоді ми зможемо потягти їх за собою. Вже й зараз тягнемо.

Сказати по правді, зараз має з селом зв'язує спільний ворог—пан свій, чи закордонний та той капітал політичний, який придбали ми на революції і її земельних здобутках.

Але чим далі, тим міцніше повинні ми відводити економічні й культурні підвалини під нашу спілку з селом, під ту «змичку», про яку говорив нам т. Ленін. На жаль, в українській мові нема відповідного терміну і ми ніяк те можемо перекласти на українську мову російське слово «смичка»; та й на практиці, особливо в низовому апараті, це слово набирає українського характеру—смикають без толку, замість того, щоб змикати дійсну спілку. Інтерес пролетаріату, в протилежність інтересам пануючих класів, у тому, щоб ми йшли до «змички» з селянством в ленінському розумінні, інтерес пролетаріату в тому, щоб пролетаріат погодився з селянством, щоб він розбудив у нього ініціативу, направлену на радянське будівництво, на спілку з пролетаріатом.

І ось ми кажемо, що динаміка процесу йде та те, щоб «визлати» всі ці негативні явища, які ми маємо, й те «визивання» йде таким шляхом: з одного боку партія та її центральні органи, наради, з'їзди й т. п. повинні ширше охопити ці явища в масштабі села, повіта й округи. По-друге, боротися з цим явищем можна поширенням ініціативи самої маси, вводити її в сільські ради й районні органи, треба завести контроль з боку цього самого позапартійного селянина й т. п. Ми не боїмося контролю: коли добре працювати, чого боятися контролю.

Треба, щоб селянство мало певний вплив на радянську роботу. І ось ми вимагаємо від інтелігенції культурної праці, а по-друге, жвавої участі в радах та инш. органах на селі. Коли всі звикнуть до того, що вчитель, чи середняк селянин—не контр-революціонер, а, навпаки, по широті йде працювати, забудуться всі непорозуміння.

Таким чином, натиском зверху і допомогою та ініціативою знизу, всі негативні явища, розуміється, «визиваємо».

Отже, бачучи неурядок і навіть зловживання при радянській владі, кожен, хто стоїть за інтереси трудящих, робить висновки: не «третья» революція, яка привела б назад до старої хати, а допомога компартії.

Отже, треба розглядати кожне питання завше в конкретних умовах, і в динаміці в статичні аналізуючи його соціальні класові коріння.

Те ж саме і з національними питаннями. Повторюю, в нас національне питання на Україні у тому непорозумінні, яке було і почасти ще є між пролетаріатом і селянством. Ось в чому трудності цього національного питання.

Як же ставилася партія до цього, як ставилися керуючі органи?

Партія у відношенні до національного питання давно виявила свою лінію, і ця лінія зміни не потребує, але казати, що так легко було провести цю лінію, навіть в партійних межах, не можна, тому що відбивався раз по раз старий настрій широких пролетарських мас, які боялися інстинктивно всього українського, які інстинктивно і примітивно відчували ешерну так, як той калорійний батько Баженко. Не так легко було пербороти цей настрій і показати що поширення української культури, розвиток української мови, нікіл та газети, не зовсім є здача позицій перед контр-революцією, а навпаки це є одним із засобів ближчого підходу до селянства, це є одним з засобів наших установити міцніше об'єднання селянства й пролетаріату. Це не була аксіома, це вимагало доказів, так само як потрібні були докази тим, хто в свій час відчував потребу національного розвитку, що як раз при диктатурі пролетаріату і під керівництвом партії лише можна досягти дійсного розвитку цього всього, що їм найбільш бажано, і що всякий инший режим приведе до загибелі навіть культурні галузі. Це теж вимагало доказів. І ось довгими роками і упертою працею відбувалася зміна психології мас.

Не раз тов. Ленін підіймав ці питання і ставив їх ще раз і ще раз, поки після 12 та 13 з'їздів партії ми врешті стали вже на твердий ґрунт. З одного боку пролетарські маси звикли до того, що українська мова не контр-революція, з другого боку маси селянства і трудящої інтелігенції побачили щирість комуністичної партії і радянської вла-

дя що до національного питання і культури. От, товариші, як в дійсності йде життя, з якими труднощами доводиться боротися, щоб переробити ці старі настрої. Але те, що я казав, є тільки один бік цього питання; є ще й інші труднощі. Ми поставили собі завданням поширення на Україні української культури, для досягнення знову найтіснішого зв'язку з селянством. Але для нас це має значіння не лише практичне. Як би це було лише тактика, як би це було для нас просте засліплення очей масам, що ми теж будемо провадити українізацію, це не було б те, що треба. Не в тому річ. Треба казати, що для нас нація не має абсолютної вартости: кожному комуністу цілком байдуже, яка нація: російська, чи українська, чи німецька—ми дійсні інтернаціоналісти. Але ми не анаціоналісти. Ми не можемо говорити, що нації нема, нація є, це є факт. Дати перед нами стоїть питання підвищення культури.

Як цю культуру можна підвищити особливо на селі? Розуміється, треба знайти певні форми, які полегшили б засвоєння наукового досвіду.

Коли селянська дитина в українському селі буде, як раніш, вчитися в школі зразу читати по російськи, чи легко їй буде зрозуміти науку? Розуміється, трудно.

І ось, для нас національна політика має не лише демонстративне значіння, а має значіння, як засіб для того, щоб підвищити культуру й самодіяльність того ж самого села. Виникає питання, які перспективи в справі національного питання, як ми вважаємо майбутнє: чи будуть нації, чи все людство з'єднається з одну націю?

Треба сказати, що остання перспектива дуже далека. Правда, ми знаємо випадки, коли, як, наприклад, в Англії протягом двох—трьох віків, правда, на невеличкому острові, витворилася єдина нація з різнородних елементів.

Але можна наперед сказати, що який би ні був тісний міжнародний економічний і політичний зв'язок, безумовно, цей процес злиття націй ростатиметься на дуже багато років: може, наші праправнуки будуть думати вад тим, яким способом найліпше утворити єдину світову мову. На наш вік, на вік наших дітей і внуків будуть існувати окремі національні форми.

Ми певні в тому, що буде час, коли різниці між містом і селом на Україні теж будуть стиратися, так само як цей процес про-

йшов в буржуазній Чехії та Латвії. Коли наша промисловість підніметься й розвіється, коли вона буде втягати в себе неможливі елементи села, коли сотні тисяч і мільйони неможливого селянства, тих юнаків, що тепер учаться в українських школах і стають свідомими громадянами, підуть в місто, підуть на фабрики й заводи, то місто у нас швидко українізується, так само як націоналізувалися в значній мірі міста в Чехії, як латвізується Рига, яка 30 років тому була німецьким містом, а тепер є цілковито латвійська.

Цей процес в майбутньому відбудеться і в нас. Але, як би то ні було, зараз ми укладаємо перспективи на розвиток як найширший тої культури, яка могла б забезпечити поперше можливість широким колам селянства досягти освіти й загального та політичного розвитку, а по-друге, яка була б засобом легше й шкороше столкуватися з тим самим селянином робітником, бо легше столкуватися робітникові не з неграмотним селом, а з грамотним. Це головна різниця між політикою за старих часів і за час в наших.

Але, повторюю, зразу провести цю політику, зокрема українізацію, ми можемо? Ні, не можемо! Могли ми зразу в 1919 році зробити те, що зараз можемо? Чи були в нас українські сили? Ні! Які можна було сили направити, щоб утворити українську культуру? Одна річ написати резолюцію і зняти лінію, а друга—провести це в життя.

Дійсно, хто ж мав змогу провадити це в життя?

Міський пролетар у нас! не був знайомий з українською мовою й навіть почасті ворує до неї ставився.

Зараз у нас потроху збільшуються ці українські сили: вони почасті підрости з молоді протягом революції, а почасті прийшли до нас з тих, які до революції ставилися негативно до нашого розв'язання національного питання, почасті, хоча й поволі, українізується партія. Зараз потроху ми набираємо що-раз більше сил, щоб провадити українізацію й українізацію не петлюрівську, а радянську.

Українізації петлюрівської нам не треба, й ми будемо з нею боротися, як раніш боролася. Радянську українізацію можна провадити, маючи сили.

Як ті сили викликати?

Для цього потрібний був перш за все час і наша перемога, для цього потрібний був досвід революції, який наочно показує про-

летареві, що йому необхідна «змичка» — спайка з селянством.

Ви думаєте, мало прийшлося довбити в одне місце й доводити, що інтереси пролетаріату спільні з інтересами селянства?

Наочно пролетаріат цього часто не бачив, не розумів, а ще того менше розумів ставовище своє в революції дрібний власник та дрібний інтелігент.

Лише останні роки вже після перемоги Радянської влади, що оперлася в першу чергу на економічні інтереси неможливого на селі, з'явилися умови проведення в життя того, про що давно говорив партії тов. Ленін: «Не вірте словам, той, хто вірить лише словам, круглий ідіот». Це він часто повторював і я говорю це перед вами (смх). Я не хочу, щоби ви мені на слово вірили. Річ не в тім. Нам треба аналізувати кожне явище в його конкретних умовах. Річ не в тім, що, немов би, ми такі хороші, солоденькі, що нас замість конфет у рот кладуть. (Сміх). Не в тім річ. Ми аналізуємо класові відношення у нас на Україні і бачимо, що пролетаріат може перемогти тоді тільки, коли встановити «змичку» з селом. От де необхідність для пролетаріата переведення тої національної політики, яку ми переводимо й почасти уже перевели в життя.

Не в тім річ, що ми хороші, а в тім, що для нас з'являється історичною необхідністю розв'язати національне питання, бо коли ми будемо байдуже відноситися до нього на Україні, тоді нас тут не буде на Україні.

Коли б ми здумали провадити утиск національної культури Україні, тої України, яка представляє мільйони селянства, то, розуміється, перемоги диктатури пролетаріату, а це значить і перемоги над капіталом ніколи тут не буде. Річ не в тому, що ми хороші, а що це для нас необхідно. В минулому були помилки, і корінь цих помилок лежить в тому, що пролетарська маса не могла відразу зрозуміти, що так треба підходити до національного питання. Тоді де хто думав розв'язати національне питання просто: Центральну раду з Винниченками й Петлюрами розігнати й національного питання немає. Та вибачайте.

Петлюря й Винниченка немає, й вони не вернуться сюди, а національне українське питання є й буде дотіль, доки культура України не підніметься принаймні до рівня, на якому є російська культура так, доки

культура України не підійде до того рівня, на якому є російська культура, доки не зменшиться національна різниця між містом й селом. Національне питання є й воно стоїть перед нами, але його свідомо мусимо розв'язати за допомогою розвитку української культури.

Був час, коли багато думало, що досить загальної форми розв'язання: українська культура й українська мова мають такі ж права як російська—ніхто їх не утискає.

Це помилка суто «демократична». У «демократії» мають всі однакові права й рівне право виборче. Тільки один приїздить автомобілем, а другий 5 миль пішки мусить іти до міста, де він живе. Так само і тут. Російська культура досить розвинулася. Революція допомогла ще далі розвинути її, стати світовою. Вона й до революції була велика, але завдяки революції стала визислою світом, як культура революції. Українська культура—це є культура зубожілого українського села, вона не може міряться з російською. Російська їде автомобілем, а українська возами, бо російська культура є культура індустріального міста, а українська культура є культура села. І от перед нами завдання необхідного піднесення української культури. Нам треба натиснути на це, відмовитись від формальної демократії. Ми воювати з російською культурою не збираємось. Напаки, ми всі тягнемо до Червоного Кремля не тому, що він російський, а тому, що він революційний. Але тим часом українізацію урядових установ (хоча б примусово) провадити будемо, бо хочемо обслуговувати не лише місто, але й село. Розвиткові літератури, мистецтва й т. п. на українській мові спеціально допомагати будемо й те робимо. Чи можна було це провести в 1918 року? Фактично було неможливо, а зараз, як бачите, це робиться.

Ось—поділ шкіл що до мови навчання в 44 округах України. З 12.590 шкіл відомості подано про 11.717. В цьому числі ми маємо українських шкіл 8.346, російських—1.652, мішаних (укр. та рос.)—1.028, єврейських—194, польських—112, німецьких—322, татарських—20, молдавських—26 і кілька чеських, вірменських та грецьких.

Що до видавничої справи, то маємо тут: а) Держвидав видав українських книжок—55,4%, на аркуші—36,5%, на примірники 66,6%. В лишкомовних школах скрізь заводиться обов'язкове навчання української мови, як в українських школах знання росій-

ської мови. Не всюди це переведено. У багатьох школах немає вчителів, але лінію взято вірно й треба визнати, що в міру можливості зроблено досить багато.

Є школи для національних меншостей. Польських—124, татарських—26, чеських—3, вірменських—3 грецька—1. У ближній школі легше перевести національну лінію справедливо. Населення потребує школи тією чи іншою мовою. Що правда, не вистачає учителів.

Коли підходити до вищої школи, справа вимовляється складнішою. Нам закидають, що ми на Україні не маємо українських індустріальних інститутів, це тому, що не маємо професорів. Утворено катедри в Київському інституті українською мовою. Більше зробити неможливо.

З педагогічних інститутів українських є 5, мішаних—5, як бачите, там, де нам потрібно підготувати робітника освіти, ми нажимаємо в нашій національній політиці на українізацію. З сьомої сільсько-господарських інститутів, що стоять ближче до села 3 українських, 2 мішаних, лише в двох переводиться викладання чисто російською мовою.

Не буду перечислювати всього. Подаю тільки остаточні ітогові цифри. З інститутів в числі 35—українських 11, мішаних 12, російських 12. Технікумів—120, з них українських 50, мішаних 34, російських 26, а 10 інших. Маються технікуми польські, й німецькі. Профшкіл 366, з них українських 195, мішаних 67, російських 89, інших—5. Як бачите, наслідок тої українізації, як і взагалі переведення національної політики, не поганий. Я скажу більше, може темп українізації навіть трошки припиняється. Себ-то ми більше всього українізували торік і цей рік, а на далі прийдеться повільнитися, бо приходимо до межі, через яку нікуди йти. На Полтавщині та Київщині школи з'українізовано, з вищою школою справа трудніша, але лінія береться.

Я наведу ітогові цифри, що нам удалось тут розшукати. Візьму газети за 22, 23, 24 рік. Українською мовою в 1922 році виходило 27% газет, в 1923 зменшилося до 25%, в 1924 році маємо 38% газет, українських. Двома мовами в 1922 році не було зовсім. В 1923 є 20%. В 1924—18 газет чисто російською мовою, тоді як 1922 році було 69,32% друківаних чисто російською мовою газет.

Що це значить? Це цікаве явище. Це покаже, що зростає необхідність, потреба й тоді газета росте.

Я наведу цифри зростання тиражу. Коли Ви знаєте, тираж до 22 року був 248.000, із них 45.000, себ-то 18% було українською мовою, а 82% мовою російською. Це що до тиражу. По назвам же було 27 видань. Це виходить, що хоча українських газет було більше, але це були маленькі газети, бо було 27 назв. Року 1924 ми маємо 964.000 примірників, а раніш було 248.000. Як бачите, ми маємо зростання тиражу газет взагалі. З них українською мовою друкується 41%, а російською мовою 59%. Все так виходить, що газети, писані російською мовою, поширюються більше. Зростає й українська газета, але зростає, як газета дрібніша, переважно для села. Але, як бачите з тиражу, російські газети становлять 59%.

Що-до друку книжок, то тепер ми бачимо % українських назв в «Червоному шляху» дас 64½%. Знов я пам'ятаю, що було з нашим видавництвом, коли ми примушували друкувати українською мовою. Казали нам, що друкувати ми надрукуємо, але хто це візьме. Тепер вже не потрібно примушувати, а друкують самі, бо книжку потрібно, й бачимо, що % того, що друкується українською мовою, зростає. Я доводив раніш, що ми не можемо вести іншої політики. З того, що я навів тепер, ясно, що лінію національної політики ми взяли вірно, що вона розвивається, що при цій лінії національної політики ми, товариші, маємо можливість сподіватися, що зійдуться в як найтіснішу спілку ті сили революції, на які ми спираємось. Коли пролетаріат українізується, коли він оволодіє українською мовою, йому вдається тісніш звязатися з селянством і з трудовою інтелігенською масою і тим він остаточно обгрунтує і закріпить свою диктатуру в революції.

Різниця між диктатурою Денікіна й диктатурою пролетаріату та, що диктатура пролетаріату може бути за добровільним визнанням іншими верствами, що лише під керівництвом комуністичної партії вони зможуть вийти на твердий шлях. Наша диктатура базується не на темряві народній, не на попівській обмані, вона базується на поширенні розвитку культури серед селянських мас. Я, товариші, ще кілька хвилин хочу зупинитись на тому, що питання національне на Україні то можна обмежувати питанням лише української мови. У нас є на

Україні національні меншості; було б помилкою, коли б ми стали провадити ту певну політику, що її провадить наприклад Польща. Розуміється, наше завдання провести національне питання до кінця. Треба сказати одверто, що тут нами зроблено в практиці менш, ніж в галузі українізації. Коли в нас повстають труднощі з українською культурою, то що ж казати про німецькі й інші колонії, що з боку свого соціального складу розуміється, гірші ніж українське село. Українське село не має пролетарського елементу, але має неможливіший. А там була переважно куркуляни. Розуміється, там було трудніше й там національна боротьба часами набрала гостріших форм; легше було лише то, що не було сумніву в існуванні німецької чи чеської нації, тоді як українська була під сумнівом. Але ми ставимо своїм завданням притягнути й їх до культурної роботи так само, як і в галузі економіки, на свій бік.

Ще трудніша справа з такими меншостями, культура яких зовсім не розвита, як у молдаван чи греків, що звуться греками, говорять по татарськи, а писати по своєму зовсім не вміють.

Але може трудніше за все те є ще єврейське національне питання. Українське тісно пов'язане з питанням організації роботи на селі. Українське національне питання—це є організація шкіл, газет, культури, мови й потім гарний землеустрій, бюджет... гарний РВБ на селі. От що значить українське національне питання. Таке питання, як єврейське, являється не тільки культурним і організаційним, тут вже виступає питання куди дівати єврейсько-містечкову бідноту, бо на фабрику не ідеш—безробіття, мимо волі берись за спекуляцію. Куди же подітиш тям трудовим елементам єврейського містечка? Це дуже складне питання. Може його вдасться вирішити як-небудь за допомогою колонізації—посадити євреїв на землю, як вони сидять у Херсонщині. Це питання трудніше, бо ми ні в якому разі не можемо погодитись в цій справі з бундовцями, ніби питання може вирішитись в частю культурній царині. Це, товариші,—дурниця; ми зараз сказали, що це питання можна провести лише як частину соціального українського питання. Це питання є питання соціальне й національне, а не є лише питання культурне. Оце є питання взагалі гарних взаємовідносин селянської маси з пролетаріа-

том. Я не буду розказувати вам, чо́го ми досягли в галузі єврейських чисто культурних досягнень. Нами зроблено не так мало. Культурних сил в цій галузі маємо значно більше, ніж в роботі серед українського населення. Але труднощі полягають в другому. Вони полягають в тому, що єврейське національне питання взагалі є особливим, бо євреї це єдина й всесвітня нація, яка немає своєї території, нація, що наперекір стихіям і теоріям зостається в значній мірі окремою нацією. Мій доклад вже досить затягнувся, на жаль він прийшовся в такий момент, коли досить трудно зберегти увагу й вам й мені після довгого дня трудової праці. Як що не договорив, прошу вас вказати мені в своїх виступах, у дебатах може мені вдасться додати в останній промові все, що мені не вдалось сказати. Я не маю на меті вам читати лекцію в справі національного питання взагалі, а хотів показати на історичних прикладах наш лєнінський, маркєвський метод підходу до кожного явища, в тому числі й явища національного. Доки ми не навчимося цієї майбутньої лєнінської, маркєвської методи, доти коватимемо і падатимемо й не зможемо повести за собою те молоде покоління, яке ми доручили вам, ми не зможемо його повести вірним шляхом. Які б питання ні стояли перед нами, треба завжди, користаючись методом лєнінізму,—розшукати в кожному явищі його соціальні, класові коріння й розглянути його в певних історичних конкретних умовах, а не проводити поверхові історичні аналогії, що не мають жодного значіння. Коли ми з вами на цьому погодимось, то не тільки національне, але й яке б то не було питання,—а їх буде багато. Їх вже є багато перед державою, де є дві класи—пролетаріат й селянство і де трудова інтелігенція в значній мірі зв'язана з селом більш ніж з містом,—коли ми погодимось з вами що до методу, що його памітив ще Марко, а на наших очах геніально продовжував тов. Лєнін, тоді немає жодного сумніву, що ми з вами завжди прийдемо до порозуміння. А коли так, то молоде покоління, що ви будете його виховувати, легко викине все те старе дрантя, яке ще зосталося в головах у нас, старих людей, і за вашою допомогою виїде в світ з одвертими очима і зможе без вагань стати в лави свідомих борців за соціалізм (оплески).

Голова: Товариші, засідання наше розпочнеться тільки о 8-й годині ввечері.

Вечірнє засідання 7-го січня.

Дебати у справі доповіді т. Затонського.

Головує—тов. Шумський.

Голова: Засідання відновлюється. Переходимо до дебатові по докладу тов. Затонського.

Слово має тов. Давиденко від Донбасу, Артеміської округи.

Промова тов. Давиденка.

Давиденко. Самовизначення націй є гасло Радянської Влади. Націонал-питання є справа великої ваги. У нас на Україні воно стало особливо гостро, і тому 13 з'їзд партії звернув особливу увагу на національне питання. Погляд на національне питання зв'язаний з кінцевою метою, що ставиться перед національним питанням, з втіленням ідей комунізму.

Та увага, з якою ставиться партія до національного питання, це як сказав товарищ Затонський, не є лише тактика комуністичної партії, це далеко більше, це є історична потреба, яка викликала і поставила національне питання на першорядне місце, бо тільки через націю можна вступити в сім'ю Інтернаціоналу.

Одна з частин цієї боротьби, яка провадиться тепер—є справа народної освіти. Народня освіта є той могутній рычаг, що остаточно витьорить комуніста й комуністичне суспільство. Трудящі маси зрозуміли, що національною, а потім всесвітньою є та зброя, за допомогою якої вони зможуть скинути ті пута, що довгий час були наложені капіталізмом, вони зрозуміли, що наука є те дальнобійне знаряддя, за допомогою якого вони можуть зруйнувати всесвітній капітал.

Ми знаємо, що освіта народних мас є одно із завдань, що поставила перед нами Радянська Влада. Освіта народа полягає не лише в шкільній роботі, вона значно ширше; перед нами стоїть: робота в справі лікнепу, праця в сільбудах, підвищення знання в галузі сільського господарства і т. и. Справа в галузі шкільної роботи є частина боротьби, яку веде працюючий люд з капіталізмом.

Стара школа, школа царату весь час забивала свідомість народу. Весь час прагнула до того, аби виховати з людини тільки слухняне знаряддя, покірну робочу силу, яка потрібна була для капіталу. Але зовсім не та мета стоїть перед теперішньою владою—перед Радвладю. Ця мета—розвинути свідомість у селянства і взагалі свідо-

мість народу. Тому, виходячи з цієї мети, ставлячи таку мету перед собою, школа повинна будувати, повинна виховувати свідомих громадян, озброєних знанням, для того, щоби перемогти буржуазію, перемогти капітал. Тим часом, як стара школа намагалася вбити всяку свідомість серед людства,—наша школа повинна стояти на зовсім іншому ґрунті: вона повинна стояти на ґрунті розвитку самодіяльності, творчости, активності і т. ин.

Голос—ближче до справи, товаришу! Адже ж через освіту тільки ми можемо посунути справу так, щоби наблизити втілення ідей комунізму; і школа повинна стати провідником ідей комунізму та колективізму, вона повинна стати національною, і ми дійсно бачимо, що Радвлада поставила перед нами питання про перехід виховання дівчоросту на України рідною мовою. Тільки на рідній мові дитина може досягти доцільного розвитку, от тому Радянська Влада ставить перед собою завдання цілковитого здійснення принципів трудової школи з викладанням рідною мовою.

Мова, як казав тов. Затонський, це є елемент впливу вчителя на селянство. І ми бачимо дійсно, що цим знаряддям вчительство користується в широкому розмірі. Радвлада дбає, щоби через школу поширити свідомість і політично виховати людину. Ця класова свідомість освідомлюється в школі дитиною з самого початку учоби, але тут ми не маємо шкільної учоби, тут ми не маємо зубріжки, яка була раніш, тут є школа, що прагне виховати в дитині цілковите уяснення тих політичних подій, які проходять даної хвилини перед дитиною. Перед нами, вчителями, стоїть надзвичайно велике завдання—розбуркати свідомість серед людства, розбуркати в людині прагнення до комунізму, тому що школа, як така, виховує в душі колективізму та комунізму. Тільки через рідну трудову українську народню культуру ми можемо здійснити завдання, що поставила перед нами Радвлада.

Промова тов. Гавелі.

Гавеля. (Катеринославщина). Товариство, я дуже задоволений тим глибоким з'ясуванням національного питання, яке дав тов. Затонський. Я б сказав, що тов. Затонський торкнувся не листочків, навіть вігів, а самого коріння, самого стовбуру того дерева, що зветься національним питанням.

Тов. Затонський в своїй доповіді показав нам, з'ясував незрозумілі боки цього питання для нас—борців за революцію: Під час революції, відношення до цього питання було таке, а не інше. Тепер в своїй доповіді він сказав про це, з'ясував обгрунтував, дав підвалини так, що ми це зрозуміли.

Він показав, з якою міркою треба підходити при розв'язуванні цього питання, він показав, чим керуватися в своїй роботі, він показав, що тільки одна партія більшовиків розв'язує це питання так, як його треба розв'язати, з'ясував, що інші партії, лише добре прикриваючись цим питанням, пригнічують пролетарів, беруть до своїх рук і віддають їх катюгам—буржуазії.

Тому, що так глибоко сказано, з'ясовано національне питання тов. Затонським і тому, що воно нам потрібне для керування в своїй роботі, я пропоную, аби тов. Затонський видав свою промову окремою книжкою, бо вона буде дуже і дуже потрібна в нашій роботі.

Зовсім ясно, що він не розглядав того, що торкається методів роботи. Для нас, вчителів, важно, аби був ґрунт, аби було ясно саме питання, ми самі зуміємо знайти методи для проведення цієї роботи.

Я кажу, що нам не треба боятися того, що, коли ми викладасмо в школах українською мовою, то куркулі, як казав вчора один з промовців, за це ненавидять нас і навіть в нас стріляють. Ми повинні не боятися цього, робити це і поглиблювати працю, аби показати, що ми робимо ту роботу, яку робили пролетарі під час революції, бо коли під час революції ці куркулі дуже прихильно дивились на те, що робиться національна

культура, то тепер, коли вона під керівництвом партії більшовиків повинна підніматися, вони ставляться вороже. І це ясно показує, що цим піднесенням національної культури ми не тільки не придушуємо революції, а навпаки допомагаємо їй.

Тов. Затонський сказав в своїй промові, що коли він щось упустив, то він прохає, щоб ми це зачепили. Але я скажу, що я не наважусь вилізти з свого далекого медвіжого кутка з'ясувати одне з цих питань, яке мені здається він упустив.

Мені здається, що в своїй промові тов. Затонський не з'ясував, яке значіння для всесвітньої революції має розв'язання цього питання. Мені здається, що саме розв'язання цього питання, як слід, як раз допоможе всесвітній революції, що це розв'язання питання і переведення нами його в життя як раз покаже всім закондонним товаришам, що партія більшовиків, як я вже сказав, як раз робить не так, як інші партії, що створюють під гаслом національного питання кайдани для праючих, а одна тільки вона розв'язує національне питання як слід.

Вона не тільки дає можливість, але також дає допомогу розв'язати питання як слід і провести його в життя всім націям, бо для неї нема різниці між всіма націями, бо для неї всі рівні, хто б то не був, аби він за допомогою своєї національної культури і нового світогляду прийдуть до соціалізму. Вона дає місце трудящим, бере їх под своє керівництво і веде до того щасливого життя, Усіх праючих приймає вона. Мені здається, що коли ми з одного боку нашою роботою і з другого боку роботою партії і центру напружимо сили, аби уникнути тих хиб, які були і тепер ще є на місцях, та проведемо як слід розв'язання національного питання і збудування нашої культури, піднесення цієї культури, до рівня передових націй нашого союзу,—тільки при цій роботі ми зможемо ускорити ту всесвітню революцію, якої ми всі чекаємо і бажаємо.

Промова тов. Рачка.

Рачко (Київ). Товариші, ні одна політична партія, ні одна влада не розв'язала так вірно й життєво національної проблеми, як це зробила комуністична партія і Радянська влада. Тільки вони дали вірну відповідь в цій справі боротьби класових суперечностей.

Справа поставлена дуже серйозно, але в цій справі ми маємо два основних завдання.

Перше—це є політика розв'язання національної проблеми. Конкретно в нас на Україні українізація, як висловився т. Затонський, є засобом змички міста й села, а друге—це розвиток національної культури, що потрібна за для того, щоб підняти загальний культурний рівень нашого вісталоного народу й селянства принаймні до російського.

Далі тов. Затонський зазначив, що справу українізації ми превадимо дуже швидким темпом і це потрібно для того, щоби українську культуру піднести хоча б на височинь культури російської. Він казав: ми беремо конкретні факти, конкретні обставини, аналізуємо їх, робимо підсумки, провадимо свою політику і будемо свою тактику.

Базуючись на цьому, я також хочу конкретно балакати, а саме:—перше, товариші, нам вчителям, тепер особливо міським і взагалі всім вчителям доводиться мати орієнтацію в своїй праці на дитячий комуністичний рух, що має стати базою всього соціального виховання.

Що ж я хочу казати про дитячий комуністичний рух? Ось що.

Комуністичним дитячим рухом у місті керує Комсомол. Це всім відомо, але не в тому справа, що керує їм комсомол і що значить вчителі не вміють керувати, а я хочу сказати ось що: що ці самі молоді піонери в школах виховуються українською мовою, коли ж вони ідуть у відділи, на завод, на виробництво, то там вони мають справу виключно з російською мовою й утворюється слугтанина: в школі дитина українізується, виховується українською мовою, а усебе, там у відділі, вона русифікується.

Утворюється дисгармонія в роботі й на це треба звернути увагу. Тепер про комсомол. Товариші, коли ми в Києві подали питання своєму докладачеві про те, чому у нас в місті немає комсомольців, що добре володіли б українською мовою та провадили відповідну роботу, відповідь нам була така, що комсомольці, що розуміються на українській мові, в першу чергу ідуть на село. Добре, хай вони ідуть на село.

Але мені здається для міста також потрібні ті сили, які б знали українську мову й які б провадили ту працю, що доповнює шкільну роботу. Тепер, коли узяти школи фабрично-заводського учеництва, то ми маємо таке становище: у нас в Києві вже таких шкіл біля 30, а українських тільки одна. Це свідчить про те, що на

цьому фронті у нас досягнення ще дуже й дуже малі.

Далі, коли взяти райклуби—ми бачимо, що коли вчителі розпочали там роботу, деякі товариші, навіть партійні, чуючи українську мову, вважали нас за петлюрівців, бо ми вживали мови української.

Такі хибі ще у нас є, і в цих хибих ще ось які причини можна вбачити. Ми знаємо, що в нас по містах є сила представників російської культури, далеко міцнішої, за українську, і вони ідуть свідомо на шережку тій роботі й тим гаслам, які виставила Комуністична партія, і от вони навмисно цькують проти тих, що роблять так, як їм не бажано.

Що до політосвітньої роботи по райклубах, треба торкнутися питання про кіно. Ми знаємо, що тов. Ленін особливу увагу звертав на кіно й рахував його ніби-то головним мистецтвом, у нас же немає досі українського кіна. Правда, в нас є Остап Бандура, фільма, яка має український характер, але український характер обмежується тим, що там у деяких місцях маємо «українську» розмову в лапках. На це теж треба звернути увагу й особливо т. Шумському, як Наркомуні Освіти.

Далі, ми знаємо, що сила молоді йде в Червону армію. Що з нею там робиться? Вона там безперечно русифікується й, повертаючись до дому вона якось не входить в контакт з тією дійсністю, з тим життям, що там дома є. І в цій галузі ми маємо якусь дисгармонію.

Товариші, я це говорю тому, що, як раз вивчаючи ці хибі й зазначаючи їх, ми скоріше зможемо їх позбутися. Можна казати певно, що ми за два роки з 12 з'їзду в 23 році досягли стільки, що ніяка національна шовіністична петлюрівська жовтоблагитна влада не могла би зробити стільки, скільки зробила Комуністична партія та Радянська влада, без всяких особливих загострень. І ось ми маємо націю, що ці хибі, що я зазначив, буде виправлено теж не більш, як на протязі 2 років.

Голова: Слово має тов. Батюка.

Промова тов. Батюка.

Тов. Батюка. Національне питання це є болюче питання. За нього стільки на Україні було заверюх, стільки лилося крові, стільки потрапилося людського життя! Вчительство України переболіло цим, воно боролось за національне питання й навіть

втратило багачько сил і життя, але ми бачимо, що не було багато товаришів з наших рядів в революційних лавах в той час, як Радянська влада боролась на військовим і економічним фронті і закладала міцний ґрунт здорової національної політики. В той час

українське вчителство розділилося на дві частини. Перша робила з Радянською Владою, підтримувала її і провадила таку ж саму допомогу українському рухові.

В цій частині дуже тяжко приходилося працювати. Як казав тов. Затонський, ці товариші, проводарі революційного руху, вони нас і ми їх не зрозуміли, а потім ще приходилось боротися з тією течією русифікації, що так чи інакше намагалася провести свою політику.

Друга частина українського вчителства зайнялася остеронь або пішла в табор української контрреволюції— вона боролася проти Радянської влади через повстанками, атаманів і т. ін., чи в іншому випадку, дивилася, як байдужий свідок. Ми своєю участю в Радянському будівництві, давно вже це осудили і сьогодні ми мусимо вітати політику Радянської влади і комуністичної партії, яка так гарно, так міцно, так твердо і ясно розв'язала національне питання і тим самим усунула національну ворожнечу, дала змогу нам утворити українську культуру, роз'єднала, знищила табор української контр-революції. Тут, на теперішнім з'їзді ми остаточно це питання розглянемо і мусимо на цьому підкреслити, що наші вральські жовтоблагитників не мають під собою жодних підстав.

Ми давно відrekliлися від цієї думки, ми вже давно приєднались до закликів наукових сил України, що категорично відмовлялась від української контрреволюції, від всього жовтоблагиття, і ми сьогодні мусимо ще раз підкреслити і сказати, що на надія жовтоблагитників даремна й чужда.

Тепер тов. Затонський говорив про українську газету. Газета є засіб поширення освіти серед селянських мас. Але треба зазначити, що наша українська газета ще мало поширюється на селі.

Чому?

Візьму приклад: в нас на Харківщині на селі російська газета «Харьковский Пролетарий», що через щось краще розповсюджується, чомусь її більше виписують, як «Селянську Правду».

Промова тов. Величка.

Величко. Шановні товариші! Я не буду зупинятися на справі правильного розв'язання національного питання, що має велику вагу з історичного й політичного боку для розвитку трудящих мас УСРР.

Я кажу, що тут треба так зробити, щоб нашу українську газету зробити гарною, науковою і цікавою, а для цього треба, щоб у нас було хоч не багато кореспондентів серед вчителства, щоб вчителство ці газети само складало, щоб ця газета була наповнена селянинові гарною і приступною, щоб вона його задовольняла.

Тепер попередній товариш говорив, що Комсомол і ЮЛ виховуються в російському дусі. Це так, треба зазначити ще і те, що вся література у справі дитячого руху видається російською мовою.

Треба ще відмітити роль міського вчителства в національній справі.

Тов. Затонський казав, ніби ця справа полягає лише у селі. Скажу так: селянини часто буває в місті. Він приїждить в місто, тому що місто є центр культури. І тут, де він ні буває, йому кажуть. «Чого вам угодно?» і виходить, що селянини почувася, що його мовою нехтують, що його мови не визнають. Тут треба, щоб місто, що має книжки, яке має сили і можливості, перше пішло по цьому шляху, щоб селянини чув скрізь свою рідну, мужицьку мову.

Сьогодні ми на нашому з'їзді не можемо ще забути наших братів, що живуть під ярмом капіталу. Велика частина українського народу в Галичині стоїть під ярмом польської буржуазії.

Нам не слід цього забувати. Ми повинні поставити своїм завданням через школу і через агітацію поширювати відомості про це становище частини українського народу і ми маємо надію, що рано чи пізно червоне полум'я перекинься через Дністро і Буг—і в першу чергу в Радянську червону Галичину. (Оплески).

Вітаючи політику Радвлади, ми мусимо сьогодні сказати, що ми вчителство України в скарбницю інтернаціональну внесемо цінну переміну— українську національну культуру. Ми озлетемо кращий вінок на могилу Ілліча—Трудову українську школу. (Оплески).

Про це вже довго базасали ще на 12 парт-з'їзді і на 8 паркоференції Радянської України. Про це досить докладно, яскраво і просто сказав тов. Затонський, згадували і ті промовці, що виступали передо мною.

Я тільки хочу одне підкреслити, що всі ті уряди, які від Жовтневої революції, чи навіть від Лютневої революції перебували на стегах України, не підходили так здорово, не розрішували цього питання так прямо і так просто в зв'язку з соціальним питанням, як розв'язує його Комуністична партія.

І цілком справедливо, Комуністична партія, ставить питання таким чином, що національне питання не може стояти осторонь від питання соціального. Тільки комуністична партія утворює такі умови, в яких може розвиватися національна культура. Суспільство Радянської республіки і вона йдуть в цім напрямку, вірні тим гаслам, тим заповітам, яким їх навчив великий провідирь В. І. Ленін.

І ось ця історична дата буде в революційну історію України вписана червоною літерою. Цим самим розв'язання національного питання Комуністична партія і Радянська влада, зовсім скаламутила і до того скаламучену дрібну буржуазну ідеологію, що склалася в умах де-яких інтелігентів-українців. Вони з цього менту зовсім загубили всякий ґрунт, вони не знають за що вхопитись, де бути, вони ще обтираються на куховарнях закордонної буржуазії. Кращі сили української інтелігенції хоч пізно, але зрозуміли свою помилку і вже повертають до наших лав і вступають до будівництва нового радянського життя. Я не буду на цьому довго зупинятись, я буду говорити по суті. Тов. Затонський тими цифровими даними, які він перед нами зачитав, показав, ніби ця справа—переведення українізації через школу трудову, професійну та інше, стоїть досить високо.

Але, товариші, треба звертати увагу не на цифрові дані, а пора зважити якість тих установ, що перейшли на ґрунт українізації, в яких робота по вихованню підростаючого комуністичного покоління ведеться українською мовою.

Треба сказати, що в цій галузі не все гаразд.

Я не буду торкатися питання в загальному масштабі, але скажу тільки про нашу Миколаївську округу.

В нашій Миколаївській округі в цьому відношенні не все добре: школи української, української своєю мовою цілком на 100%, дуже й дуже мало. Прикладом може служити те, що по нашому місту з 28 трудових шкіл ми маємо лише одну українську тру-

дову школу, що самостійно, як юридична одиниця, почала жити з цього навчального року.

Так само дуже не мідно в цьому відношенні стоїть справа і в окрузі. Коли заїмаєш інспектуру Соцвиху, що об'їздить школи, перевіряючи роботу педагогів, то приходиться чути, що в цьому відношенні зроблено заєагато мало. Чим це пояснюється—я скажу трохи далі. В дитячих будинках ця справа також стоїть в нашому місті, я б сказав, кепсько. Із 14 дитячих будинків, є лише один український, кілька інших лише намагаються стати українськими. І оскільки їм пощастить стати на ґрунт українізації—побачимо.

Що до шкіл та ВУЗ'ів, то й тут справа також стоїть не на височині. Пояснюється це почасти тим, що та молодь, що вчиться в цих школах не освідомила того величезного завдання, що ставить собі Радянська влада та комуністична партія в розв'язанні національного питання, так що я б сказав, що до цієї справи,—не на нашому почесному з'їзді згадуючи,—там до де якої міри йдуть змовини з викладачами української мови. Вони намагаються, щоби зменшили програм української мови. Теж само й по ВУЗ'ах, яких у нас в Миколаєві два.

Не буду говорити про індустріальний технікум, але скажу про роботу в Педвузі, до якого я маю найбільші стосунки, тому, що минулого року проходив там перепідготовку по підвищенню своєї кваліфікації. Тут також студентство повсякчас намагається і звертається з проханням до адміністрації та з'окрема до лекторів, щоби вони послабили свої вимоги, що до знання української мови.

Нам, звичайно, казали, що ми в цьому відношенні сепаратисти, що ми цього не маємо права робити, бо цю справу ніде не проводять, але життєва дійсність примусила нас вступити на цей шлях. В цьому відношенні ще одне прохання—треба по лінії Наркомосу видати певний і, я б сказав, жорстокий наказ про те, щоби справа українізації підтримувалася всіма органами радвлади на тій височині, що її вона повинна займати в радянському будівництві (оплески).

Не краще справа стоїть і серед педагогів, серед міського вчительства. З невеликою охотою в де-яких випадках воно йде навіть на курси, що влаштовуються для ліквідації, я б сказав, їхньої неписьменности що до україн-

ської мови, не то що докладно навчитися української мови. І ось, це саме, на мій погляд, і є сумна дійсність.

Тут, товариші, коли ми на своєму з'їзді прийняли Червоний прапор, як борці на третьому фронті, я гадаю, що з цього моменту в нас не повинно бути вагання, не повинно бути ніякого сумніву й ми повинні найрішучішими й твердими кроками піти вкупі з Радянською владою та комуністичною партією, що так добре, так яскраво, так зрозуміло вирішила це питання.

Товариші, я хотів ще коротенько зупинитися на українізації державного апарату, що нині переводиться. Товариші, ми вчителі, яким доводиться працювати в цій галузі, подеколи маємо діло з сумними явищами й з боку де-яких членів партії, і з боку адміністраторів тих чи інших державних установ, навіть діяльних робітників, що не дають нам можливості повести цю справу так як слід, як того вимагає Радянська влада.

Не буду зупинятися на тих конкретних фактах, які можна було б указати, але скажу, що вони виправдуються тим, що кажуть: це мова галицька, кимсь принесена й її хотять комусь нав'язати; шевченківську мову парід давним-давно вже призабув. І коли б учили нас шевченківській мові, то може б

ще чогось досягли, а галицька мова ніякого значіння не має бо на ній нема мовляв ніяких наукових творів, ніяких книжок, як це вони твердять, а тому ця мова має лише технічний вжиток. В свідомості товаришів, хто скільки небудь розуміє в цьому, ці міркування, звичайно, інші.

І б хотів щоби наш Наркомос України, як керівничий орган, що взяв цю справу в свої руки, перш за все подбав про те, щоби видати раз на завжди певні методичні вказівки, як вести справу українізації в державному апараті.

По-друге треба подбати про те, щоби наш державний апарат, що видає та постачає книжки на село, подбав би про те, щоби і потрібна в цій справі література йшла до міста й до села.

По-друге—треба раз на завжди виробити певну сталу програму в цім відношенні, тому що виходить, що скільки лекторів, стільки й програм, а врешті сумні явища. Доходило навіть до того, що в нашому місті просто пішла спекуляція на цій справі,—хто хотів, той і брався викладати. І наша спілка Робосу вкупі з учительством повинна прийти до того, щоби скласти комісію для встановлення кваліфікації тих, хто береться за українізацію.

Промова тов. Чайки.

Чайка (Поділля). Товариші, національне питання, мені здається, є вже питанням закінченим, але в де-яких моментах воно нас цікавить. Перед усім, я хотів би побалакати відносно завдань учительства на селі в національним питанню.

Ми знаємо, товариші, що наша школа виховувала нас раніш в дусі кохання до своєї нації. Ми добре знаємо, що капіталістичний лад нацьковував наш пролетаріат на інші нації. Крім того, він виховував пролетаріат в дусі ворожнечі до чужої промисловості, бо він бажав збільшити свою промисловість.

Привидимось до тих підвалин, що на них стара школа виховувала відношення до нац. меншостей, як наприклад, до єврейської нації. Вони користувались з того, щоби виробити вороже відношення, щоби закрити очі пролетаріатові на те, що робить капіталістичний лад. В той час, коли пролетаріат хотів підняти свій рух, вони намагалися знайти будь-які причини за для того, щоби кинути його в боротьбу, як це було року 1905.

Тепер, коли, як ми знаємо, пролетаріатові ринків для промисловості не потрібно, скрізь в пролетаріаті єдина мета—ворожого відношення не повинно бути. І, товариші, ясно, що лише пролетарська країна так гарно розв'язала це питання, лише вона дала доступ рідній мові, вона усвідомила собі, що тільки на рідній мові вчитель поведе науку, що є необхідною для пролетаріату.

Але разом з цим, виховуючи тепер в своїй школі дітей на рідній мові, ми повинні пам'ятати, що в нас, по де-яких селах лишалося вороже відношення до інших націй. Таке вороже відношення до других націй залишилось особливо в психіці селянок, жінок. Ми, вчителі, повинні це зауважити й нам необхідно на цей бік звернути особливу увагу.

Ще можна зустрінути селянку, що збиває своїх дітей проти других націй, особливо проти єврейської нації. З цим ми повинні боротися, ми повинні поставити її на той шлях, на якому б не було виховання ворожого відношення до інших націй.

Тільки при таких умовах ми зможемо виховати пролетаріат так, що він буде свідомим, і особливо, як зауважили вже товариші, необхідно звернути увагу на селянок в

національному відношенні. Це допоможе навиховати молодь в напрямку тої мети, що пролетаріат став поєднаним, міцним, непереможним.

Промова тов. Буденка.

Буденко (Полтава). Товариство, тут вже ми багато балакали про національне питання, так що я боюсь повторюватися й постараюсь цього уникати.

Я звичайно, мушу сказати, справа національна це така заплутана річ, що роз'язати її дуже легко не можна. Тов. докладчик в своїй доповіді ясно підкреслив, що національне питання можна правильно роз'язати лише тоді, коли буде правильно роз'язано соціальне питання, а коли цього не буде, то скільки б ви не балакали про національне питання, нічого з цього не вийде й на прикладах, товариші, ми бачимо, як роз'язується національне питання по всіх буржуазних країнах.

Там дуже багато мудрих філософів, професорів і т. н. займалось цим питанням, але все зводиться до того, що на ґрунті національного питання повстає різня. Чому це так?

Тому що там не роз'язано соціального питання, а, безумовно, не роз'язавши нього соціального питання, не можна роз'язати питання національне, і ми можемо констатувати на цьому з'їзді й я гадаю, що в резолюції ми також це вмістимо, що буржуазія не розв'яже цього питання й лише радянська влада, роз'язавши питання соціально, тим самим роз'язала питання національне.

Ми мали часто такі явища, що великі групування бандітизму провадилися часто під прапором національного питання. І ми знаємо, як після конкретного розв'язання питання на 12-му партійному з'їзді скрізь стали зникати групування бандітизму. Мені здається й тов. доповідач указав, що власне розв'язання цього питання на тому чи другому з'їзді—була історична необхідність і тактика. Мені здається, що в інтересах справи треба було ранше вжити таких заходів, що їх було вжито на 12 з'їзді, і можливо, що ту хуртовину, яка відбулася й принесла руїну,—можна було б скорше припинити. Тут товариші вже балакали про школи й т. н. й може мені прийдеться лише підвести підсумки.

Дійсно трагедія на місцях, і треба сказати, що українська мова, як така, є виключно в трудкоколах, а далі, діло назвичайно ту-

генько йде й коли наші робітники ідуть далі, не кажу вже в Харків, але чи то в Райвиконком, чи то в Окрвиконком, вони не чувають цієї мови й гадають, що це є мова мужицька, що культурні осередки її не вживають.

Я гадаю, нам треба підкреслити що треба звернути увагу й, досить велику увагу, на місцях, як казали товариші, на ці державні установи з тим, щоб вони провадили українізацію. Нам треба також звернути увагу на українізацію в Армії й в Видавництві.

Тепер що до часописів. З доповіді тов. Затонського ми бачили, що українське часопис слабенько видається, кажуть, що не можна більше видавати, бо нема читачів. І це правдиво. Але я гадаю, що коли б в часопис вміщувалась усі постанови центрального партійного комітету й інших установ, то наш часопис більше читали б.

І коли ми предивимось до наших партійних та адміністративних органів, що мусять читати, скажім: «Комуніста», де саме для них, як для партійців, є все потрібне, ми бачимо, що коли б ця газета була б українська, або коли б цей матеріал друкувався і в українській газеті, то мимоволі всі читали б ту газету й, таким чином, мусили б українізуватися.

Моя загальна думка така, що в нас на місцях серед «обивательщини» існує давня психологія, що коли зверху грім не грімів, то не звернеться уваги навіть і на найважливіші справи. Нам у доповіді т. Затонський сказав ніби нема лекторів по вищих школах, щоб викладати науку українською мовою. Я був свідком того, що коли викладають службовця з посади, бо він не володіє українською мовою, той же самий службовець, що казав, що він не може навчитися української мови, через два дні починає балакати й писати по-українському.

Таким чином, мені здається, що психологія на місцях краще вимагає, щоб—хоча може воно й не треба б давати директиву зверху, а бажаво б бачити її знизу—і зверху почали стало робити де-який натиск на всі органи і установи, й друкарські справи, щоб українська мова поширилась і заступила коли хочете, перше місце.

Тоді й тих скарг не було б, і український часопис поширився б, і його більш читали б. В решті б я сказав, що Партії треба подати в цьому приклад. Тому, що, як не є, авторитет партії в нас на селі й в місті стоїть високо, її заслуги всім відомі, і от коли в цій справі, партія рішуче перейде на українізацію своїх лав, справа мені здається піде ще ширше. А то є деякі, що кажуть: «Чому вчителі вимагають від нас української мови—в партії ж все провадиться російською мовою? Ви, як бувші петлюрівці, хочете працювати українською мовою».

Промова тов. Стенури.

Стенура. Товариші, перш ніж висловити свій особистий погляд на національне питання й на те, як його розв'язано радянською владою на Україні, я мушу до деякої міри скласти невеличку свовідь як перед Радянською владою й Комуністичною партією, так теж і перед вами, тут присутніми товаришами.

Національне питання—надзвичайно тяжке питання й для нас не нове. Національне питання є тим головним чинником, що відіграв таку величезну роль в життю нашому, в життю українського народу й зокрема, в життю української інтелігенції. Це національне питання й з'являється тою причиною, що до деякої міри відхилила, а би сказав, українського вчителя від лав комуністичної партії й від лав Радянської влади.

Всі ці події, що пройшли перед нашими очима на Україні, всі ці події, що ми їх бачили під час військового комунізму, вони може й примусили вчителя відійти, зайняти своє певне місце й пригланутися до того, що буде далі, хто ж їде невним шляхом, хто дійсно являється виразником народніх бажань, виразником прагнень трудящих мас, виразником прагнень пролетаріату. Отже, я казав, що складаю невеличку свовідь, тому я й мушу зазначити, що перед моїми очима ці всі революційні події промайнували, може трошке яскравіше, ніж перед вами.

Я гадаю, що тут є присутні товариші, що вони може не менш були окунуті в хвилі революції, також близько все це бачили й чимало чого зазнали, немало над цим мисляли й потім до-деякої міри ухилились від того руху, який звався рухом—комуністичним. Я був членом Центральної Української Ради, від військових депутатів

Таким чином, треба партійцям бути і в цьому напрямку першими застрільниками, і тоді не буде того, що трапляється на місцях, коли доводиться чути, правда, з куркульських уст, з уст інтелігенції, часто таке: «Ну, що ж, вони дали українську мову в школу, аби заспокоїти інтелігенцію, дальше-ж її немає». І от, щоб не було ґрунту за для цього ситання, треба взяти рішучу лінію в цьому напрямку і триматися неї міцно, систематично, скрізь, щоб досягнути як найскорших добрих наслідків.

Голова. Слово має тов. Стенура (Чернігівщини).

західного фронту, й перед моїми очима промайнули всі ті етапи петлюрівщини, всі ті етапи керенщини й гайдамаччини, й взагалі всі ті точки, які запаморочували до деякої міри наш розум.

Хто ж правдивою стежкою йде, хто веде до світлого майбутнього?

І от в той час, коли більшовики обстрілювали з тяжких гармат Київ, в той час відбувалося засідання Центральної Ради, що в той час, заламуючи руки, шукала порятунку. Де ж знайти було порятунку, що позбавив би її від того лиха, від більшовиків, як тоді про них мислили собі члени Ради, серед яких була українська буржуазія, але крім того, були й люди чисті серцем, що також дивилися з погляду тієї самої української, меншовицької, а би сказав, буржуазії.

І ось, в той час, у мене особисто, явилась думка, що те, що робітники йдуть на робітників, що військо, яке де-кілька місяців тому йшло попліч, крок у крок, тепер піднімає зброю одне проти другого, що тут щось негаразд.

І ось, коли Центральна Рада була примушена втігти, то з нею звичайно не всі втікли, не всі втікли за нею, бо в них з'явилась думка про те, що хтось тут не правий, що треба одійти на бік, що треба рооглинити й аналізувати становище, і вже потім сказати, за кого я: за того, чи за иншого.

І от, одійшовши на бік, на протязі шести років мені не мало приходилося над цим замислюватися, немало приходилося аналізувати ту роботу, ту політику, що їх провадить Радянська влада, і тепер, через шість, а би сказав, тяжких років, а цілком запевнився в т.м. що дійсно з тих двох

воюючих таборів був неправий табір української меншовицько-буржуазної партії, а в цьому запевнився й тепер, коли хто каже, що радянська влада не визнає української інтелігенції в особі українського вчительства, то я смію заявити від імені всього вчительства на 1-му Всеукраїнському вчительському з'їзді всім тим, що може найбільш цього боятися, тим, що може найбільш цього не сподіваються, а скажу їм, що вони помиляються, й я певен, що моє слово не минеться дурно, що це слово донесеться й до Петлюри, що мене особисто знає.

Не тому він мене знає, що я діяч, він мене знає ще по західному фронту. Перший рух на західному фронті зробив маленький Степура, а через Степура лише висувся й Петлюра. (Сміх).

Товариші, це не є самохвалство, далеко ні, в мене є певні документальні дані, у мене є перші відозви до українського салдацтва, що я сам розліплював, це я, товариші, не ховаючись кажу, бо звичайно не бачу в цьому абсолютно ніякої для себе похвали, я тільки щасливий заявити на цьому з'їзді, що як я, нарешті, переконався в тому, що лише Радянська влада є іменно захищеною трудящих мас, що тільки Радянська влада безболічно розв'язала національне питання, і от відділя, з цього місця я

хотів би, щоб почув тов. Петлюра... (счинився галас, крики: «який він товариш!») дійсно, вибачте, може він і не заслуговує на те, щоб його називати на нашому з'їзді й на Україні взагалі товаришем.

Але в той час, коли він перебуває в тих країнах, де національне питання, навіть українське національне питання, є скопленним п'ятирнею за карк,—я смію сказати, що тут на Радянській Україні національне питання розв'язане безболічно й тому я порадив би нашій закордонній еміграції скласти шовину перед Радянською владою, що завжди прощає всім тим, хто прийшов до неї з одвертим серцем, що завше пустить до себе в свою державу тих, хто не стане на перешкоді її роботі.

Товариші, я це кажу не тому, що я партійний, а тепер позапартійний, але я на протязі цих шести років ні на один крок не відступив від інтересів трудящого люду, від інтересів, що відповідають і завданням Радянської влади.

І от, кінчаючи свою невеличку промову, сповідь, я б сказав, я мушу вас товариші, закликати до одностайної дружньої роботи на користь Радянській владі, на користь комуністичній партії, на користь всьому українському і всесвітньому людству (оплески).

Декларація єврейських учителів—делегатів з'їзду.

Голова. Слово від єврейського вчительства має тов. Хейфец.

Хейфец. Дозвольте мені, товариші, оголосити декларацію єврейських учителів-делегатів з'їзду (читає єврейською мовою).

Голова. Слово для перекладу має т. Т. Бутній. Зачитує. **Декларація єврейських учителів, делегатів першого всеукраїнського вчительського з'їзду.**

Ми, єврейські вчителі делегати 1-го Всеукр. вчительського з'їзду, констатуємо, що тільки завдяки Ленінській політиці, що провадить Радянська влада та комуністична партія в вирішенні національної справи, культурна праця серед широких кол єврейського працюючого люду за останні роки значно поширилася.

Великі досягнення в усіх галузях єврейської культурної праці запевнюють нас у тому, що тільки при диктатурі пролетаріату на території Радянського союзу, де немає національного ярма, може успішно поширю-

ватися культура єврейських працюючих мас. Тоді, коли в капіталістичних державах всіх нацменшостей, коли в більшій Польщі та Румунії зачинаються єврейські, білоруські та українські школи, у нас на Україні, як і в всьому Радянському союзі, звертається пильну увагу на поширення культури нацменшостей на рідній мові.

Єврейські вчителі міста та містечка, котрі грають значну роль у смичці міста та села, визнають, що політика українізації, що її так рішуче провадиться Радвладою, цілком правдива та дійсно відповідає завданням соціальної революції та радянського будівництва й запевнюють, що вони в своїй щоденній праці будуть допомагати всіма силами та засобами здійсненню цієї справи. Єврейське вчительство України рахує своїм святым завданням всіма засобами підтримувати здійснення заповітів Леніна в галузі смички міста та селом, робітника та селянина.

Берейське вчительство України добре знає, що поширення культури тісно звязане з поширенням соціального господарства нашої держави. А тому ми мусимо звернути всі наші зусилля в бік зміцнення культурно-політичного та господарчого становища нашої Республіки.

Головним завданням нашої що-денної праці є виховання нових поколінь лєніністів, що з'уміють боротись за комуністичне суспільство, енергійно та рішуче будувати його.

Ми переконані в тому, що перехід єврейських економічно зруйнованих мас до продукційної праці, особливо до хліборобства, є найкраще вирішення цього болючого історичного питання, і ми з великою радістю

підкреслимо ті заходи, що вживаються Радянською владою для перебудови економічного стану широких єврейських кол на новому здоровому ґрунті, особливо що до переходу на хліборобство.

Єврейський учитель висловлює свою певність в тім, що комуністична партія та Радянська влада, в його особі, найдуть певну підпору в усіх своїх заходах до зміцнення диктатури пролетаріату та будування комуністичного суспільства.

Хай живе 1-й Всеукраїнський Вчительський з'їзд!

Хай живе влада робітників та селян!

Хай живе всевітня Революція та її штаб — Комінтерн. (Оплески).

Привітання від німецьких учителів.

Голва—Слово від німецьких учителів має т. **Заудер**.

Заудер—Передусім дозвольте мені, любі товариші, вітати Вас від імені німецького вчительства на Україні (оплески).

Щоб порівняти, щоб провести паралель поміж тою школою, що ми в ній працюємо, і тою, що ми в ній працювали за часу царського ладу, я мушу хоча б у коротких рисах, характеризувати нашу школу за часів царату.

Виклади доводилось провадити російською мовою.

Уявіть собі, любі товариші, що Ви володієте французькою мовою й, одного дня, Вам українським та російським учителям, що працюєте в українській чи то в російській школі заявляють: ось, мовляв, від сьогоднішнього дня Ви мусите провадити викладання всіх предметів мовою французькою.

Я уявляю собі—що Ви широко відкрили б очі й забули б їх закрити. Ми знаходились у таким положенню.

До нас у школу ходили діти 7—8 річного віку й з перших же днів, ми садювали їх за російську азбуку, займались з ними, й балакали з ними російською мовою з тих міркувань, щоб навчити їх по російському. З початку їм давали поодинокі слова, потім речення й т. далі.

І всі предмети—арифметику, історію й географію нам доводилося провадити незрозумілою для учнів мовою,—мовою російською євріч, звичайно, двох-трьох лекцій німецької мови. Нині ж становище змінилось.

З того часу, як роз'язано національне питання,—навчання в нас провадиться мовою німецькою.

Розуміється, що увесь той час, що ми його витратили на русифікацію наших дітей, ми нині зможемо використати на те, аби розвинути їх, аби дати їм виховання в дусі заповітів нашого величного проводиря Ілліча, бо нам, німецьким учителям, ще 1914 року було заборонено розмовляти по німецькому і, що нині можемо викладати рідною для учнів мовою німецькою, ми досить добре розуміємо, кому ми мусимо за це дякувати.

Ми разом з Вами, шановні товариші, українські й російські вчителі, плече в плече з комуністичною партією постараємось виконати ці заповіді, ті завдання, що їх на нас покладено.

Хай живе комуністична партія, що розв'язала національне питання в такий спосіб, в який ще не роз'язала, не роз'яже й не спроможеться роз'язати ніде ані одна буржуазна держава в світі.

Хай живе перший Всеукраїнський з'їзд учителів!

Хай живе все українське вчительство на місцях, що виконає до кінця завдання й заповіді, що їх на нього покладено!

При цьому я не можу не згадати німецьких товаришів—учителів Німеччини й не висловити найкращих побажань на їхню адресу, розуміється, не на адресу тих учителів, що про них сьогодні говорив т. Затонський,—вчителів, що горюю стоять за буржуазію, а на адресу тих учителів-революціонерів, що їх в цей час у Німеччині переслідують ворожий робітничтву уряд.

Голва—Од автономної Молдавської Республіки слово має тов. Малай.

Привітання від учителів—молдаван.

Малей—(початок своєї промови вистолопує молдавською мовою).

Дозвольте, товариші, привітати вас від імені вчителів молодшої Автономної Молдавської Соціалістичної Радянської Республіки.

Вчительство Молдавської Республіки висловлює побажання 1-му Всеукраїнському Вчительському з'їздові, щоб усі питання, що стоять на його повістці, вирішилися як найкраще і так, як пропонує партія і Радянська влада.

Вчителі Молдавської Республіки упевнені, що на 1-му Всеукраїнському Вчительському з'їзді, між вчительством, партією й Радянською владою створиться не писаний, не ствержений печаткою, але щирий, тривалий союз, зміцнений прагненням до спільної великої мети—роскріпити зовсім трудящих від кайданів капіталу.

Наша Молдавська Республіка утворилася нещодавно—в жовтні місяці минулого року. Чому ж це так сталося, що молдавський нарід, не самий вже відсталий і темний, прокинувся тільки тепер? На це є свої причини, і одну з них ми повинні тепер підкреслити, а саме: у молдаван довгий час не було своїх керівників, своєї інтелігенції, своїх вчителів.

Республіка Молдавська тепер тільки будеться, вона дуже слаба. Але ми надіємося на допомогу братніх Радянських республік.

Надамі, товариші, щоб бути зрозумілим і щоб торкнутися доповіді, я промовлятиму мовою російською. Тов. Затонський, як то вже зазначив не один з попередніх товаришів промовців, надзвичайно просто, але разом з тим яскраво, змалював національну політику й викрив ті пращиві коріння національної політики, що в ній заховуються.

Тов. Затонський вказав на те, що національну політику чинить партія, чи то Радянська влада, не тому саме, що це гарно й створюватиме якийсь ореол, якийсь сийво. Ні. Ми знаємо, що на Молдавици: в суті кажучи, не було тої загостреності національного питання, що, скажимо, існувала в братерській Україні. Чому це так?—це ясно.

Се тому, що на Молдавици, в суті, не було інтелігенції. Ті, що здобували будь-яку, хоч би й маленьку освіту, одходили від народу, цілком зрусифіковувалися й, навіть, будучи вже дорослими й не забуваючи рід-

ної мови, повертаючись до дому, зовсім не бажали говорити цією мовою.

Навіть, й се характерно, що до своїх прізвищ намагалися прилучити ще будь-який хвостик з тим, щоб прізвище було схожим на Російське, чи то на Польське,—аби ж не на Молдавське.

Таким чином в році 17, в момент Жовтневого перевороту, нарід молдавський був опинився без своїх передових мислителів, без інтелігенції, бо скрізь, по всіх селах, по школах сидів російський учитель, що його до нас посадив царський режим для певної мети, а саме для того, щоб зрусифікувати молдавське населення.

Ми знаємо, що навіть учителі, які, живучи протягом кількох років на селі, навчалися мови молдавської, не одержували дозволу викладати, так званим, натуральним методом.

Ім казали: «ні, мовляв, стривайте, викладайте—але російською мовою; се дурниця, що ви знаєте молдавську мову».

От які утиски чинив царський режим вчителів, що не мав спромоги поширювати знання. Хоча вчителі й вимагали дозволу викладати натуральним методом для тих, що згають молдавську мову—про те їм цього не було дозволено.

Я гадаю, що, говоривши про Молдавицину, тов. Затонський в своєму останньому слові доторкнеться й взагалі Балканського півострову, про який ми знаємо, що він за весь час свого існування завжди був і буде ще довгий час вулканом Європи. Ми знаємо, як нещодавно західні буржуазія намагалася пересунути цей вулкан із Сербії та Болгарії на Бесарабицину. Це потрібно було їй за для того, щоб спровокувати Радянську Росію, втягти її у війну й таким чином, створити озброєний фронт, той фронт, що вона намагається його нині вчинити.

Багато з товаришів, тих, що живуть в Молдавській Республіці, так само, як і тих, що живуть на Україні, вважають чомусь за певну тактику що до Задієстрицини, окрема до Румунії і всього Балканського півострову.—утворення Молдавської Республіки.

Отже цікаво, що нарід молдавський, що вже зник до пригноблення протягом цілих століть, відмовився од молдаванізації, він не хотів націоналізації й тому в нас з'явилася не було загостреності в національним питанню.

Але тепер, коли прийшов час для молдавського народу переняти знання по всіх гагузах, в зв'язку з тим, що жовтневий переворот збудив також і інертну молдавську масу трудящих, тоді цей молдавський нарід, ці молдавські трудящі, самі сказали: «будь ласка, викладайте нашою рідною мовою, в противнім разі ви, мовляв, працюєте даремно».

І ось ви, мабуть, знаєте, що перед утворенням в жовтні місяці Молдавської Республіки, пронеслася ціла хвиля сходів на місцях, пронеслася ціла хвиля конференцій, що потім злились в одне ціле. Тоді ж вони надіслали делегацію на засідання сесії ВУЦВК'а й вимагали від українського уряду утворення автономної Молдавської Республіки.

Партія й Радянська влада, виходячи зі свого національного принципу, зі своєї тактики впровадження цього національного принципу, охоче пішли назустріч, і таким чином 12 жовтня 1924 р. оголошено автономну Молдавську Республіку. Цікаво те, що румунський прем'єр, коли почав говорити про те, то був дуже задоволений, що радянський уряд, нарешті визнав що за Дністром живе біля 400.000 молдаван і що тому треба було б кордони відсунути ще далі. А ще ж не так давно Румунія мріяла поширити свої кордони до самої річки Бугу. Але я запевняю, не так багато часу мине, може де кілька місяців, як цей самий прем'єр Братіану скаже, що це не так, що більшовики надівають маску, а на ділі зовсім немає ніякої Молдавської Республіки, що там нема жодного молдаванина і т. інше. Це він скаже тому, що це йому страшенно не вигідно, щоб тут існувала Радянська Республіка, що буде постійним магнітом не тільки для Молдавії й Румунії, але й для всього Балканського півострова (оплески).

Заключне слово тов. Затонського.

Після перерви слово дається тов. Затонському.

Затонський. Товариші! мені подано, як бачите (показує), силу записок. Це ще не всі. Ще частина в мене зосталася в кишені, —я їх дома розбирав. Розуміється, на всі запитання, що були в записках, і на всі цікаві вказівки, як у записках, так і в промовах товаришів, що тут виступали, я не маю жодної можливості відповісти, бо прийшлося-б дуже довго говорити, а крім того

Голова. Від болгарського вчителства має слово тов. Гордевський.

Гордевський (говорить болгарською мовою) згадує про тяжку долю болгарського селитва в Болгарії й оповідає про культурну працю серед болгарських осель на радянській Україні.

Голова. Від грецького вчителства слово має товаришка Хаси.

Тов. Хаси (починає свою промову грецькою мовою).

Тепер кожна нація хоче провадити по школах всі заняття рідною мовою. На превеликий жаль ми цього не можемо зробити, тому що, от власне хоча б я, гречанка, але мова наша кримсько-татарська, яка своєю письменства не має і тому, з необхідности, заняття провадимо по школах українською мовою. (Оплески).

Голова: Слово для пропозиції вір польських вчителів має товаришка Новаківська.

Т. Новаківська від імені з'їзду оголошує текст протеста проти переслідування польського вчителства і проти пригнічення української національної культури в Польщі.

Голова. Товариші, товаришка Новаківська внесла протест від імені з'їзду до робітників та селян Союзу і всього світу проти того, що польська «демократична» влада провадить політику гніту національного і соціального. Чи нема заперечень проти? (Довгі оплески).

Є вже кілька пропозицій, щоб зараз припинити дебати. Повідомляю, що представники майже всіх губернь висловилися і також висловилися представники майже всіх нацменшностей. Є пропозиція дати зараз слово тов. Затонському, щоби сьогодні закінчити це питання, через те, що завтра день екскурсії, і роботу почнемо лише після завтра. (Голосуванням дебати припиняються, перед словом тов. Затонського об'являється перерва на п'ять хвилин).

у мене нема під руками усіх тих матеріалів, де питання торкається де-яких цифр.

Я хочу зупинитися на кількох, небагатьох моментах, які мені здаються найбільш важливими.

Бачите, товариші, я говорив про те, яке значіння має для нас національне питання, як воно виникає; говорив про ті складні умови, в яких нам доводиться його розв'язувати, і я навмисне не підкреслював всього реакційного значіння національного питання.

Про націоналізм і шовінізм я сказав дуже мало, лише коли говорив про 17 рік і про те, як національне самостійництво в Україні 17 року, навть щирими українцями, визнавалося за контр-революційне.

Тут треба сказати, що націоналізм взагалі й скрізь використовувалося в інтересах реакції. Національна боротьба, як вона тільки виникла вже, вона підтримується, з одного боку, постійним утиском, з другого боку—постійним згадуванням минулої кривди.

Отже, є одна записка... «Тов. докладчику, чи задивлялися Ви в далечинь українського народу, який раніш і тепер займає друге місце—виконавця?»...

Ось бачите, хтось подав записку і, товариші, мабуть, він не один на Україні. Він пам'ятає історичні кривди, що їх мав в свій час український народ. Тут я говорив і згадував де-які описи наших істориків, що й досі сидять в Академії.

Пам'ятаю, наприклад, одну сторінку в одній книжці, що розповідає, як Андрій Боголюбський, 800 років тому, зруйнував Київ. Там говориться—отже, бачите, як тоді москалі (а тоді й Москви ще не було) пригнобляли наших дідів і пращів. Чи можна до живої справи підходити з подібним «історичним» масштабом?

Протягом усієї історії один народ пригноблював другий, чи, точніше, пануюча класа одної нації пригноблювала другу націю, і розуміється, коли до сучасного моменту підійти з таким настроєм, то дійти можна чорт-зна до чого, тільки не до полагодження справи.

Те, що було за Андрія Боголюбського чи за царя Гороха, те не має жодного значіння—ми не можемо виправляти історичні помилки. Ми беремо національне питання й аналізуємо його так, як воно є, для того, щоб його розв'язати. А для розв'язання кожного питання треба знати його причини й добре зметикувати можливості й шляхи розв'язання. Вимоги можна ставити лише ті, що вони є можливими до виконання, інакше то буде ілюзія або демагогія.

Тепер національне питання на Україні—це є питання взаємин двох клас. З одного боку, пролетаріат, що й досі ще йде за російською культурою; йтиме він ще протягом довгих років аж до того часу, доки не підвищиться наша промисловість і не українізується індустриальне робітництво. Це історичний факт, і ви його штучними заходами не скасуєте. Що можна зробити? Це є факт.

З другого боку, селянство, без різниці, від куркуля до незаможника, на селі, пере-

важно українське. Я поки-що виключаю національні меншості (ми маємо російське селянство на Україні, де є де-які села старообрядців на межах з Вороніжською, Курською губерніями, є й якась кількість німців, поляків і т. и.), але, переважно, на селі українці.

Я говорив, що коли-б селянство було все куркулями, то боротьба була-б неминуча. На щастя наше, цього немає. На щастя наше, справедливу намічав лінію Ленін: ми можемо погодитися з більшістю селянства, що, розуміється, не є соціалістичним, але в якого немає іншого виходу—або влада капіталу, або під керівництвом пролетаріату, потроху, шляхом підвищення культури й кооперації, йти до соціалізму. Іншого виходу немає й селянство, іде за пролетаріатом і піде за ним, коли він буде вести розумну економічну й національну політику—підкреслюю—і національну, бо одної економіки мало, бо не можна провадити культуру з будь-яким змістом без форми. Немає космополітичної форми культури. У нас де-які поети договорились навіть до «космічних» оркестрів... що з нього візьмеш?—поет; ну, він і грає на космічному оркестрі, бо на дрімлі, мабуть, не вміє. Ми, реальні політики, стоїмо на ґрунті землі й знаємо, що в життю, коли хочеш з ким порозумітися, перш над усе заговорити до його зрозумілою мовою.

От де гарантія «справедливого» вирішення болючого національного питання.

Я наводив приклад Швейцарії, де склалися такі умови, що соціальна боротьба не переплітається з національною. Здавалося-б, що коли в нас пролетаріат і селянство мають охоту, коли в них є здорова думка, що їм треба мати згоду,—значить питання ємеє.

Ні, товариші, питання є, не можна казати, що немає національного питання. Навпаки, воно є й єсть потреба його розв'язати. І ще багато буде праці в цій галузі.

Чому це так? Тому, що ми маємо за плечима цілу історію, ми самі зійшли з старого дореволюційного ладу й, розуміється, тягнемо за собою довгий хвіст, часом таки задріпаний. Селянин тягне свого хвоста, інтелігент—свого хвоста і пролетаріат—свого. Він, пролетаріат, теж не як манна небесна звалився з неба, і він виніс з свого минулого чимало зовсім непотрібних пересудів, навіть міщанських впливів і т. и., але головне не те трухляве лахміття й сміття. А життєве протиріччя пролетарської тяги наперед, до вищого рівня, з необхідністю йти на угоду з відсталим селом, що потребує розвитку своєї, поки-що нижчої технікою

культури. Життя зовсім не розвивається так гладенько, як то котиться біліярдний шар. Навпаки, воно завше йде шляхом протиріччя. Розуміється, пролетаріят тягнеться культурно до революційної Москви, до Ленінграду, і це не тільки пролетаріят український, але і всесвітній. Ганебного в цьому нічого немає.

Але чи допомагає це справі закріплення революції на Україні?

Як коли й як у чому (немає нічого абсолютного)—ці настрої пролетаріату допомагають безпосереднє зміцнювати союз рад. республік, але встановленню повного порозуміння з українським селом, почасти, навіть шкодять.

Але чи-ж можемо ми українізувати пролетаріят штучно? Ні, не можемо! Як можемо ми українізувати масу, як можемо ми примусити людину стати членом іншої національності? Штучно тут нічого не зробіш. Треба кожного навчити, треба йому показати, що українська мова не є контр-революція, що розвиток української культури є потрібним в його власних інтересах. Це треба тлумачити й тлумачити, це треба довести й довести в те місце, щоб маси як слід зрозуміли. Цей процес, розуміється, йде й цю роботу ми провадимо.

З другого боку, коли ми візьемо хвіст селянський, то треба зазначити, що селянин—реаліст, він зовсім не теоретик; він учора казав «Хай живе Центральна Рада», сьогодні—«Радянська влада», з як-що не сподобається, то завтра він щось інше може сказати. Таким чином про хвіст селянина довго говорити нема чого, хоч він у його дуже важкий, бо селянин—не теоретик, а практик, і наше завдання—трошки навчити його теорії, але на досвіді, розуміється, жинуюї практики, щоб він не так легко піддавався настроям.

Але, коли ми візьемо інтелігента з його хвостом, то бачимо, що його хвіст найдовший. Це не його вина. Не для того, щоб докоряти когось це говорить, але, щоб порозумітися. Я говорив, що для інтелігенції національне питання є, може, найважливішим, і часто-густо він, інтелігент, непомітно для себе стає шовіністом тому, що він розглядає справу не з погляду революції, а з дрібно-власницького погляду свого оточення. Може один на тисячу якийсь-то там і спромігся вирватися з-під впливу того оточення, а 999 зоставалося й тілом і духом там, у своїх Кобеляках, у Лубнях, Ромнах, Черкасах, Холодному Яру і т. и., і далі не

могли сягнути,—далі свого носа та своєї околиці—не бачили. Це не вина їх, а біда.

Могло бути инакше?—Не могло!

Вони бачили національні утиски, бо відчували їх на собі гостріше, ніж селяни, і їм здавалося, що в першу чергу треба вирішити національне питання.

«Україні, гуртуйтєся»,—говорив тов. Стенура на Західному фронті. Це було цілком зрозуміло. Непомітно для себе, будучи щирими демократами й народниками, вони фактично творили волю куркуля та буржуазії.

Така доля шовінізму всякого, така доля національного питання — немає такого питання на світі, яке б реакція використувала частіше ніж національне питання. На тлі тої старої історичної кризиди, чи то сучасного, чи то минулого утиску, на тлі дрібно-буржуазної обмежености зростають отруйні квіти націоналізму, які капітал широко використовує, розуміється, нацьковуючи маси однієї нації на інші нації в своїх хижацьких інтересах.

Ось тут кажуть мені у записці: як так, ви казали, що соціальні умови, то коріння, а національні почуття—то гілля чи листи, а, як кажуть, в Китаї, в Індії, там тепер іде національна боротьба, а не соціальна. Це чиста помилка. Розуміється, там іде й соціальна боротьба широких мас проти міжнародних капіталістичних грабійників, і вона викликає, в свою чергу, почасти і національні почуття.

Але треба зробити таку примітку—ні в Індії, ні в Китаї нації немає. Там ще досі людина почувася себе громадянином тої чи иншої провінції. Як в Росії кажуть—які ми руські, ми—калуцькі. Значно в більшому масштабі це діється в Китаї та Індії. Там зріє національної свідомости почасти відобрає революційну роллю.

Чому?

Тому, що це є засіб об'єднання всього розпорозшеного китайського 400-мільйонного народу для боротьби з світовим імперіалізмом, а коли дійде справа до соціальної революції, й там націоналізм використає реакція.

В кількох записках і промовах товаришів, що тут виступали, попадаються запити: ну, гаразд, кажуть, лінія справедлива, але все-таки не все пророблено. Кажуть, сили не вистачає, людей не стає, а чому не притягають українських сил, чому не дають українців в партії, в комсомолі й таке інше?...

Те, що українських сил мало, то так, і це теж зле, і треба взяти заходів, щоб їх збільшилося... Але звідки їх візьмеш? З неба не падають. І взагалі ми на небо не дуже заглядаємось (аби не підсковзнутись), хочемо мати під собою міцну базу. А на чому наша партія базувалася, базується й буде базуватися? Нашою базою є пролетаріят, завше буде пролетаріят, все одно якої нації він не буде. Ми, розуміється, приймаємо в партію частину інтелігенції із селянства. Серед нас є теж інтелігенти. Я сам такий-же самий інтелігент як Ви, і не один я в партії, але, розуміється, товариші, для того, щоб інтелігент став дійсним більшовиком, багато треба йому пережити. Як кажуть, легше верблюдові пройти в вушко голки, ніж інтелігентові стати дійсним комуністом. Базою нашої партії мусить бути пролетаріят. Знову скажуть—кривда селянинові, знов кривда інтелігентові. Не в кривді річ, а в конкретній дійсності. Ну, хто-ж вижен у тому, що лише фабрика, завод, місто, загартовує людину й робить її здібною до переведення цієї роботи, що стоїть перед нами,—до здійснення соціалізму... Хто вижен у тому, що дрібно-власницьке селянство розпоршене по оселках, нездатне до організації? Воно може перемогти, лигче йдучи за пролетаріятотом.

Нічого не подіш. Як жінка не може стати чоловіком, а чоловік жінкою, так не можна поміняти місцями пролетаря й селянина.

Кожний має свою роллю в історії. Це є історичний факт і нічого тут ображатися—бо була б війна з вітряками. Треба брати факт таким, як він є, а не строїти ілюзії.

І от ми одверто кажемо, на чому ми тримаємось. Ми одверто кажемо, робимо й провадимо в життя, що наш ґрунт—пролетаріят. Пролетаріят на Україні в більшості не український. От тут і полягає заковика. От де труднощі переведення в життя нашої справедливої лінії національної політики. Якби ж то ми мали тепер на Україні такий стан, щоб усі комуністи, принаймні, як вже не казати про всіх пролетарів, зміли балакати з селянином його мовою! не просто балакали українською мовою, а й розуміли селянина, бо можна навіть говорити по-українському, а не розуміти села!...

Боги він не відріжніє шпешніці від телзичі —то пошлі його на село, що він там наробить? Як-би ми мали такий тісний зв'язок, таке знання села, як нам хочеться, то ми б жодного питання не мали. Історія не

дала цього. Нам приходится переборювати труднощі та протиріччя, що стоять перед нами.

Чи можна просто так зробити—пустити і в партію і в Радянську владу по національній ознаці: от українець—ідн, українській...

Е, ні. Цього ми не можемо.

Я Вам кажу по щирості й одверто: ми українізацію провадимо по щирості, і я говорю чому.—Не тому, що ми такі хороші, і не тому, що нам українська мова подобається більш, ніж російська. Не в тому річ, а в тому, що це для нас є історична необхідність. Ми, марксиста, який привелелі маємо в історії, як політики? Те, що маємо ключ до історичних з'явищ і візьмомо опреділяти їх. Так заглянемо в щілінку історії, подивимось одним оком, що далі буде й побачимо, як далі орієнтуватися. Ми не можемо сказати напевно, що буде вавтра,—але так—в щілку, заглядати можна, завдяки умінню аналізувати, завдяки тому, що знаємо, що від чого робиться. І тут ми бачимо необхідність цього процесу, необхідність проведення на Україні в життя розвитку української національної культури, що-до форм—національної, що-до змісту—радянської. І це ми робимо й по щирості й одверто кажучи, чому робимо.

Але передати переведення національної справи, як інших справ, в руки не досить певні, не досить випробувані, ми не можемо. Ми по щирості говоримо: ми певні, що Ви по щирості прийшли до нас, бо теж знаємо, бо це не так просто, що зібралися люди й говорять: «Е, продаймося кацапам,—більшовикам».—Ми знаємо, що Ви щиро прийшли до Радянської влади й я вірю, що більшість з Вас взагалі, а ті, що тут сидять, може й усі підуть з нами. Я певен, що вчитель загартується в цій роботі (ошлески) і дійде до того, що в більшості ввійде в лави комуністичної партії й стане плече в плече з комуністичною партією. Але сказати, що вже є всі гарантії, що на якомусь повороті українська інтелігенція не посковзнеться й що вона не потягне непомітно для себе у більшовізму, не можна: щоб перетворитися, потрібні не місяці, а роки. Отже, товариші, в цьому полягає труднощі переведення в життя національної політики Радвлади.

Крім цих труднощів соціально-політичних є ще суто-культурні. Оскільки українська мова мало розвинута, остільки справа з українізацією не є така проста. Ми знаємо, що зараз наші технічні школи не мають

підручників. Чому? Тому, що немає термінології. Ми знаємо, що сидить в Київі, в академії наук Кримський і Єфремов і пораються зі словниками, вони вчені люди й не можуть нічого зробити швидко.

У нас-же є такі умови, як тут, наприклад, росказувала тов. Гречанка, є такі народи, що не мають свого письма.

Україна стоїть вище. Ми маємо й свою письменність, ми маємо навіть космічних поетів, але термінології, технічної особливо, у нас немає. І що-ж тут зробиш? Для цієї роботи потрібні місяці й роки.

Запитують тут за Червону армію та її українізацію. Я працюю в цій справі й можу Вам сказати, що діється. Що ми робимо в Червоній армії, щоб не провадити через неї русифікації? Що для цього потрібно? Треба мати свій командний склад. Був такий на Україні? Дуже мало. Значна частина командного складу залишилася за кордоном, потроху він переходить сюди, але чи можемо ми з ним будувати нашу армію? Я пробував—ми мали три галицьких бригади проти Польщі. Здавалося, невже проти польського наступу галичани не будуть битися? Невже польському панові продадуться? Не було можливості замінити старшину, залишили їх на команді... А чим скінчилося, всім відомо. Спочатку II і III, а згодом, після шалених боїв з поляками, і перша бригада, всі зрадили.

— «Я сам там був—ледви вискочив (голос) з Лобачова».—Так, з Лобачова, бачите, свідка маю.

Як можна українізувати Червону армію? Треба виховати червону старшину.

Це ми, як Вам відомо, робимо. Ви цих юнаків українців, що готуються у старшини, бачите що-дня тут, в помещканні з'їзду.

Ми зараз намагаємося поставити в армії політичну роботу українською мовою. Для цілковитого переведення цього сил, зазвичайно, не вистачає. По багатьох дивізіях і полках це вже зроблено, але цілковито перевести цього не можна.

Ось що в нас є в національному питанні й що ми робимо, для розвитку української культури, робимо руками интернаціоналістів.

Ви, товариші, з іншого боку підійшли до нас, і коли пролетаріатові треба де-чому навчатися, треба перестати цілком байдуже ставитися до національного питання, коли пролетаріатові потрібно більше уваги звернути на село і зрозуміти, як це потрібно для підвищення культури селянства й для зв'язку

селянства з пролетаріатом, то Вам, товариші, які прийшли до нас з іншого боку й які переживали національне питання жагуче й болюче, треба як слід попрацювати над собою, щоб цілковито вийти з тої шкаралупи національної обмеженості, яка у деяких з вас ще зосталася. В кожному з нас є багато всілякої старовини. Ось, товариші, як стоїть питання тут, у нас, і як (ми певні в тім) воно буде вирішатися.

Я повторюю: зроблено нами далеко не все. Тут, товариші, перелічували кіно, фабзалучі, друкарські справи і т. инш. Я Вам наперед скажу: розуміється, далеко не все зроблено. Як би все було зроблено, ні про що було б балакати. Чому ми говоримо про національне питання? Тому, що воно є й значить не все ще зроблено. Але воно робиться, ми робимо, й Ви можете й повинні допомогти нам.

По-перше, Ви можете безпосередньо допомогти працею, бо Вашими руками праця провадиться.

По-друге, ми просимо Вас зрозуміти все і як найшвидше цілковито зріктися всього того, що нагадує націоналізм. Ми просимо, щоб Ви, в більшості українці (я зараз звертаюся до українців), щоб у Вас не зосталося на обличчі нічого подібного до минулого. Ось що треба від Вас. Коли з одного боку буде досить широти й з другого боку пролетаріат остаточно зрозуміє значіння національного питання, то тоді партії вдасться провести свої завдання, свою лінію до кінця. Ось як ми ставимо національне питання. Тепер для того, щоб не було натяків на який-би то ні було український націоналізм, нам треба з великою увагою звернутися до національних меншостей. Ми ще зробили на цьому тлі не так багато. Треба на цю справу звернути більшу увагу, бо не можна примусово всіх українізувати, як не можна й русифікувати.

Ось чому ми 1924 року організували Молдавську Республіку. Мене тут запитували, чи варто було організувати республіку, чи не могла вона просто опастися в стані нацменшостей. Коли є можливість виділити молдаван в окрему адміністративну одиницю, розуміється, вони про себе ліпше дбатимуть, ніж ми. Коли б ми могли зробити все це з іншими нацменшостями, ми б це зробили, але географічні умови не дозволяють цього.

Ми зробили тільки перші кроки, але одне те, що ми у себе принципово намітили, як правильну лінію в справі справедливого вирішення національного питання, вже це

одню наддало нам стільки сили, що ми можемо не тільки не боятися наїздів закордонних ворогів, але навпаки, самим фактом налагодження цього питання підкопуємо під царство капіталу, підіймаючи проти наших ворогів усі пригнічені нації.

Ми не втручаємося й не будемо втручатися самі збройною силою в закордонні справи, принаймні зараз, але ми знаємо, що рушни чи поляки воцїли б мати з нашого боку збройне втручання, ніж те, що ми робимо такі зїзди, як цей.

Ми у щасливому стані. Полагоджуючи свої внутрішні справи, ми викликаємо широкі емпатії пролетаріату всесвіту й всіх працюючих до себе й дійсно будемо підвалини майбутнього добровільного об'єднання усіх народів в єдиний Інтернаціонал, як соціалістичну державу.

Ось, товариші, які перспективи, які завдання стоять перед нами. Ось чого ми хочемо від Вас. Ми слухали й чули, чого Ви хочете від нас, і ми Вам можемо одже обіцяти: та лінія, що ми взяли й намітили на своїх партійних З'їздах, і яка провадиться зараз, вона зламана не буде.

Тут вишло ще одне невеличке непорозуміння. В одній записці якийсь товариш каже, ніби, я в своїй промові підкреслив, що темп українізації на Україні може стати повільнішим. Це не значить, що ми хочемо спитати цю роботу.

Візьмо приклад: на Полтавщині по сільських школах, українізація проведена на 90%. Цілком зрозуміло, що там темп українізації буде иншим, ніж по других місцевостях. Кількість шкіл може не буде збільшуватися і вже справа буде не в кількості, а в якості. Коли ми підійдемо до межі, розуміється, темп українізації буде йти повільніше. Зараз ми до межі ще дійшли, далі ще багато праці, багато праці з пресою, а з установами нашими тут трудніше за все. Без примусу не обійдеться, але й з примусом не так-то легко їх усіх підіграти.

Праця ця провадиться. На жаль, я не можу сказати того, що переведено в Харкові, але треба зазначити, що є комісаріати, де українізація переведена на 30—50%. Це досить багато, це буде провадитись і надалі. Але, повторюю, хай ніхто не подумает, ніби замічається який-небудь ухил лінії.

Навпаки, чим дальше, тим більше партія твердо бере лінію на закріплення звязку з

селянством. Партія береться за роботу на селі й, розуміється, національне питання є тільки одна із сторін цього загального питання, взагалі ґрунтового для революції—питання взаємовідносин робітничої класи й селянства.

І ось, товариші, Ваше завдання, оскільки Ви не є класа, оскільки ви є прослойка, товенька прослойка інтелігенції між селянством й пролетаріатом, Ваше завдання—бути не стіною між пролетарієм і селянством, як часами в історії бувало, а, навпаки, бути засобом до об'єднання, до зміцнення цього союзу.

Ви стоїте на такому місці, на такій позиції, що своїми руками Ви дуже багато можете зробити в цьому напрямку й ось до Вас ми звертаємося й бажаємо, щоб вчительство було провідником пролетарської лінії на селі, й, навпаки, допомагало пролеми доможемо пролетаріатові зрозуміти селянство.

Ми прохаємо Вас і певні, що Ви це виконаєте, що Ви з одного боку допоможете селянинові розібратися в тім, чому необхідна та лінія, що він і веде пролетаріат, а по-друге—допоможете пролетаріатові чи кореспонденціями, чи участю в радянському будівництві на селі, чи иншими засобами доможемо пролетаріатові зрозуміти його дійсний стан, в його дійсному значінні.

Я говорю, товариші, з Вами про те, що треба зрозуміти життя, яке воно є, але ми, політики, ми, марксиста й лєнінці, самі не завжди робимо й Вам пропонуємо поставити своїм станом не тільки студіювання життя.—життя мало студіювати, його треба переробити.

Ми хочемо життя переробити, переробити по своїйому, переробити так, щоб не треба було більше революції в нашій країні, щоб не треба було громадянської війни. Ми хочемо переробити життя так, щоб селянство й робітництво повільно, шляхом культури й кооперації, прийшло аж до царства соціалізму. От чого ми хочемо. Ми життя не лише студіюємо. Ми праємо над його перетворенням, перевертаємо його й до цієї роботи закликаємо Вас. (Оплески).

Голова.—Товариші, завтра засідання не буде, завтра буде день екскурсій, а ввечері буде опера.

Оголошую засідання припиненням.

Ранкове засідання 9-го січня.

Головує тов. Угаров.

Голова.—Товариші, з'їзд розпочинає перервану працю. Слово на черзі по докладу

«Радянська школа й дитрух» належить т. Шумському (оплески).

Радянська школа й дитячий рух.

Доповідь тов. Шумського.

Шумський.—Товариші, я в своєму докладі не буду торкатися всієї системи нашої шкільної організації. Я зупинюсь, головним чином, на нижчих шаблах—на так званій трудовій школі й зокрема на її внутрішній організації, яка нас підводить до основної педагогічної проблеми, що перед нами зараз стоїть—до дитячого руху. Але побіжно необхідно торкнутись хоч-би коротенько історії організації нашої школи, оскільки ми міняли її організаційні форми, міняли її внутрішній зміст. Ліпше як кому іншому, товаришам відома та спадщина, що ми дістали після Жовтня: стара школа царської Росії одбивала в собі ті соціальні процеси, ті класові інтереси, представниками яких були пануючі верстви Російської держави. Ми мали, поруч з школами, які було збудовано на підставі останніх досягнень педагогічної думки, на підставі досягнень науки й техніки, поруч з школами технічними, які будувала буржуазія для розвитку капіталізму, поруч з цими школами ми мали найстарші, найвідсталіші школи, школи схоластичні,—класичні гімназії, спархіяльні школи, інститути шляхетних панянок і т. інше. Тут одбивалися інтереси двох ворожих класів, з одного боку не зазмерлої ще остаточно групи феодалів поміщиків, а з другого—групи капіталістів, що народилась і швидко зростала за останні десятиріччя. Ця подвійність, ця боротьба була досить гострою. А що було внизу? Що до «низу», вони зговорились: для народа, «для черні» було дано школу, яка виховувала б покірних царатові підданих, але навіть і тут були де-які шпори фронту. Буржуазія вимагала підготовки кваліфікованої робочої сили і ми бачимо, як потроху організуються так звані «ремеслені» школи й різні технічні школи й далі реальні школи. Розвиток продукційних сил вимагав підготовки кваліфікованої робочої сили й буржуазія з великою обережністю, з великим тертям з боку влади потроху організувала свої школи для підготовки кваліфікованої сили, але загалом робітничо-селянські

маси одержували церковно-приходську школу і лише в ліпшій випадку школи земські.

Ми застали в жовтні школу, де панувала релігія, збудовану на авторитеті учителя, школу словесну, побудовану на національній нівеляції й зараз, як тільки дістали в руки владу, об'явили війну всім елементам старої школи. Ми будували нашу нову школу, не маючи досить розробленої нашої марксистської педагогіки.

В своєму підході до будівництва школи ми керувались основною думкою, яку К. Маркс сформулював ось у яких словах: «З фабричної системи повстає зародок виховання майбутнього, що для всіх дітей старших певного віку з'єднує виробничу працю з навчанням і вихованням, і це буде не тільки метод підвищення суспільного виробництва, але й чудний метод виробництва всебічно розвинених людей».

Ми по-перше об'явили війну тій різноманітній шкільній системі, яка тоді була й об'явили школу єдиною з низу до верху. Це був один принцип нашого будівництва в галузі шкільної праці й другий принцип—трудолий. Труд, як основний метод виховання ліг в основу нашої системи. Єдина трудова школа — це було першим нашим гаслом. Декларація 18 року в РСФРР об'явила ці два принципи основними в будівництві нашої школи. Але по суті справа не посувалася. Об'явивши принципи, треба було взятися за саму школу й перестроїти її. Але як її перестроїти? У нас це остаточно не було тоді вяснено. В умовах громадянської війни й далі, в умовах господарчої розрухи, розуміється, трудно було уділити ту увагу, яка була потрібна для того, щоб усунути наконичення ворожих марксистському світоглядюві педагогічних теорій, які панували до революції. Для цього ми не мали ні людей, ні часу й робили всю роботу побіжно, робили чимало тут помилок. С початку ми також взялись за організацію школи, але перші кроки нашої роботи—20 рік й особливо 21,—коли громадянська війна й військовий комунізм зруйнували старі ме-

тоди господарства й ми прикладали великі зусилля для збудування господарства соціалістичного, почався розпад сем'ї. Голод цей розпад ще збільшив, і ми стали перед фактом необхідності не будувати школи, а захисту дітей.

Громадянська війна разом з імперіалістичною залишила нам по-над мільйон дітей, що не мали притулку, дітей сиріт, і тут перед нами повстало інше завдання — зберегти дітей, і в першу чергу фізично їх урятувати.

На цьому ґрунті, на ґрунті цього завдання наших організацій і виконання соціальних функцій складається теорія соціального виховання, що не була повинною, не була цілком новим словом.

Теорія соціального виховання існує вже років з 20 перед революцією, але за буржуазних умов це була аморфна теорія громадського виховання. Ми в цю теорію вклали новий зміст. Голод і громадянська війна, масове сирітство виставили на порядок денний соціальне виховання.

Наші товариші, будучи цілком логічними і звязуючи нашу шкільну політику з всіма процесами народного господарства, з його будівництвом, поскільки наші перспективи за військового комунізму передбачали швидкий розвиток соціалістичного будівництва,—наші товариші об'явили сем'ї смертельний бій і казали, що всі діти це—діти держави, у них бо була перспектива зібрати всіх дітей під опіку й виховання держави.

Так уявляли вони собі перспективу 21-го року, але з переходом на нову економічну політику, коли ми зразу,—і особливо з переходом до сталої валюти, заходилися підраховувати кожну копійку, обрізували скрізь, де тільки можна, щоб усталити грошову систему, щоб вона базувалася на господарчому фундаменті,—тоді, розуміється, вся наша політика соціального виховання й збирання дітей під опіку, під державний догляд—це завдання починає занепадати.

І не можна було інакше. Я попередку говорив, що ми в своїй роботі і освітній політиці пристосовуємося до нашого всього процесу соціалістичного будівництва.

Фінансова скрута, матеріальна обмеженість наша примусила нас звернути знову головну увагу на школу. Противники ідеї соціального виховання заходилися радіти.

Але тут повстав новий фактор, що ще раз яскраво довів життєвість ідеї соціального виховання, як-найміцніше підпер й об-

ґрунтував її. Цей новий фактор—дитячий рух, але про нього ми будемо говорити потім докладніше.

Таким чином, коли продивитесь усі етапи нашої організаційної роботи в галузі будування народної освіти, ви побачите, що за цей короткий час ми завше пристосовували політику народної освіти до процесу розвитку, до процесу будування народного господарства. Наш основний лозунг, основний метод роботи це є аналіз обставин даних конкретних умов і будування всієї своєї роботи на даній ситуації, в даних обставинах. В залежності від того, як намічались перспективи господарчого будівництва, ми пристосовували до цього нашу шкільну освітню політику й шкільну організацію.

Щоб покінчити з моментами організаційними, я зупинюся трошки на тому, що ми тепер маємо, як позитивного, так і негативного.

Товаришам, мабуть, відомо, що найвищою ступіня розвитку сіти шкіл ми досягли в роки найсильнішої розрухи. Коли до війни було приблизно 16.000 шкіл на Україні, так в 21 році було 22.000 шкіл, а вже в 24 ми маємо лише 15½ тисяч шкіл, а в цьому році 16.000. В чому тут річ? Як так могло бути, що в найтяжчі роки, коли майже п'ятих ресурсів не можна було виврати, ми мали найбільшу сіть шкіл? Цілком зрозуміло: в цей момент як-раз ми досить гаряче, досить енергійно ліквідували панські масткі. Для того, щоб цей масток забрати, ліквідувати його, селяни дипломатично говорили: ми організуємо там школу. Треба сказати, що в час переписи, статистичний апарат зафіксував ці дуті школи, але це була ілюзія, це були школи на папері. Заявляли тоді, що із бувшого панського будинку зробили школу, але через тиждень, або через місяць ця школа ліквідувалась. Таким чином, наша сіть шкіл з тієї кульмінаційної точки, на яку вона піднялась в 21 році, починає падати до 24 року, і лише в цьому році вже починає потрошки збільшуватися. Це свідчить про те, що ми далі ліквідації своєї сіти не провадимо, а вже починаємо поєуватися вперед. Хоч треба сказати, що цей процес дуже болючий, йде з одного боку природний зріст шкіл. Село намагається відновляти школу, що її було занежано, й будувати нові. Ці нові школи з'явилися, але цілу низку старих шкіл, що функціонували в минулому році, завдяки труднощам місцевого бюдже-

ту, ліквідується під таким приводом, як концентрації їх. Дві-три школи об'єднуються в одну й фактично йде ліквідація шкіл. З другого боку—надмірна навантаження шкіл. Вам добре відомо різноманітні спроби наших товаришів на місцях, які перебувають між молотом та ковалем місцевого бюджету і скрізь кидаються у всі щілини, аби будь-як скоротити витрати. Тут навантаження на вчителя. Тут концентрація всіхляких засобів для того, аби будь-як зменшити витрати. Проти цього, з боку уряду й партії, вживається рішучих заходів, але все таки таке з'являється ми й тепер спостерігаємо. Найбільш ми зможемо перевірити й усунути всі ці ненормальності в процесі розвитку місцевого бюджету. Над цією роботою нам приходиться сидіти з кількома лунами, щоб добачити, де ж вони саме улаштували цю концентрацію, або добачити, чи не йде там у будь-якій іншій формі ліквідація,— для того, щоб виправити ліквідацію шкіл. Розуміється, що це доведеться виправити за допомогою коштів. В основному—допомагати нормальному розвитку шкіл доведеться коштами державних субвенцій. Ці випробування особливо стануть ясні, як що глянути на кількість учнів та вчителів по школах.

В 21 році вчителів було 75.000. Тут, так би мовити, «самооб'являлися» вчителі. Треба було вчителів — призначали Петра, чи то Івана до школи в тому поміщицькому будинку. І він був за вчителя, для фірми, з тиждень, а потім йшов собі геть. Року 22-го вчителів було 59.000, року 23-го—45.000, в жовтні того ж 23-го року ще менш—42.500, а року 24-го—40.000 вчителів.

В операційнім плані цього року вчителів ми маємо 42.500. З того всього бачимо, що весь час кількість учителів відупадає, в цьому році лише маємо збільшення на 2.000.

Учні було в 21-му році 1.900.000, майже 2.000.000, у 22-му році—вже 1.500.000, у 23-му році—1.300.000, у жовтні 24-го—1.450.000. Цього ж року ми маємо 1.480.000. Ми бачимо, що протягом цих двох років йде велике збільшення учнів, а кількість вчителів зменшується до біжучого навчального року.

Це творить велику навантаження на вчителя. Що до самих шкіл і їхньої навантаження, то маємо тут такі числа: 43,8 учнів на одного педагога на Волині, 48,6—на Поділля, і 50,6—на Київщині по-над норму.

Треба сказати, що Київщина цього року помітно збільшила ставку вчителям. Своїми силами вона цього не могла зробити. Вона не хотіла відставати від Одеси та Донбасу, й коштом ставки учителів значно підірвала мережу, скоротила цього року 500 груп. Цілий ряд шкіл сконцентровано, й тому ми бачимо велику навантаження на вчителя в Київщині, 50 учнів на 1 вчителя, над-нормальну працю.

Що до ресурсів нашого державного бюджету, то ми мали 23 року 4 мільйони з місцевого бюджету, 23—24 шкільного року мали вже 18 мільйонів, а цього року—32, а ще з де-якими додатками, очевидно, буде більше. Ви бачите, що за ці 3 роки в нас більш, ніж удвоє підскочив наш бюджет.

Загалом цього року на Україні ми досягли довшої суми усіх асигнувань на народну освіту—номінально, бо вартість нашого карбованця значно нижча, так що цю поправку треба зробити.

Все-таки це колосальне досягнення: торік ми мали приблизно 38 мільйонів всього—державного й місцевого бюджету разом, а цього року ми маємо коло 65 мільйонів на народну освіту. Бюджет Наркомосвіти складає понад 50% всього державного бюджету. Це вже дуже велика частина. Тут нам ніхто не може сказати, що Радянська влада занехає справу народної освіти. В п'ятижких наших умовах ми все-таки робимо абсолютно все, що можливо, для того, щоб цю справу поставити на ту височину, на якій їй належить стояти.

В нас де-які ненормальності з поділом місцевого бюджету між містом та селом. Це цілком зрозуміло. В місті швидче стабілізувалося мережа шкіл. Місто швидче організувало свій місцевий бюджет, і тому тут більш-менш справа стоїть нормально. А село в цьому відношенні відставало. Так, коли подивитися за асигнування місцевого бюджету, то в місті на справу народної освіти припадає 45,8 відсотків бюджету по всіх губерніях, а в селі 54,2%.

Такий розподіл не задовольняє нас. На душу населення припадає 2 к. 33 к. у місті й 65 к. на селі. По де-яких губерніях, як Донецька, вони майже довели до норми приблизно 1 к. 90 коп. на місто і 1 к. 72 к. на селі. Коли прийняти на увагу, що по містах більш семидіток і більш витрат на них, то це майже нормально. А по де-яких губерніях це доходить до дуже великої диспропорції. Це

торішні дані. І Вам зрозуміло, чому це. Ви знаєте про велику кількість договірних шкіл. Вони існували, але поза бюджетом, за них ніяких сум не було дано і через це ми маємо такі малі суми на душу населення в цих губерніях. В цьому в нас ще є багатьох неформальностей.

Треба казати, що наші товариші на місяць ще не досить звернули уваги на постановку шкільної справи на селі, і тепер цією осінню, коли партія так поставила справу села, і по цій лінії зразу пішов перегляд.

Я ще на одному моменті організаційних питань хотів зупинитись. Це на введенні загального навчання. Ми декретом минулого року об'явили загальне навчання, яке маємо провести протягом шести років, до 30 року.

Вам вже відомо, та картина з дитячим населенням, яку ми зараз маємо: 193 року дітей шкільного віку—з 8 до 12 років—буде як-раз стільки, скільки наша сучасна мережа соціального виховання може охопити. Громадянська війна і голод настільки припинили народження дітей, що картина дитячого населення приблизно уявляється так: 23 року маємо 3 мільйона дитячого населення шкільного віку; 24 року—2.500.000 (вже менш), 25 року—2.200 тис., в 26—1.900 тис., в 27—1.800 тис., в 28—1.600 тис., в 29—1.400 тис., в 30-м—1.400 тис. Число дітей шкільного віку зменшується вдвоє. 31 року починається знову де-який зріст. В 31 році—1.600 тис., в 32—1.900, в 33—2.300 тис., в 34—2.600 тис., в 35—2.800 і потроху доходить до норми. Таким чином, я кажу, що наша сучасна мережа, що охоплює приблизно мільйон п'ятсот тисяч дітей, без усякого поширення в 30 році могла б охопити все дитяче населення. Коли ми будемо розвивати нашу мережу, то 30 року вона буде не навантажена. Розуміється, ми не будемо вважати на цей факт, будемо тепер поширювати мережу, щоб потім краще працювати з меншою навантажкою.

Тепер організувало комісії, які складають цей будівничий план. Ми зробили де-які підрахунки забезпечення педагогічного персоналу для наших шкіл. Ми тепер маємо 46 тис. учителів.

Тут приймається на увагу і зменшення кількості учителів в розмірі 3%—це життєве зменшення. А наші потреби приблизно на 1930 рік по нашому плану досягають 57 тисяч учителів. На 1931 рік нам треба вже 60 тисяч, на 32—68 тисяч, а наші ВУЗ'и, факсовихи нам можуть дати приблизно 4.300 до цього часу, факсифобри

дадуть приблизно—1000, педкурси—9.000 і разом ми будемо мати—14.300 тисяч учителів. Таким чином ми будемо мати в 30 році 60 тисяч вчителів. Трошки буде перепоїзводство. В 31 році—62 тисячі. Теж перепоїзводство, надвирібі. В 32 році—65 тисяч, а треба буде—68.

Тут доведеться в останні роки вжити рішучих заходів, особливо коли ми ще поставимо питання про необхідність учителю вищої освіти, як обов'язкову вимогу. Ми вважаємо, що наш вчитель мусить мати вищу освіту.

Звичайно, це не торкається тих вчителів, що вже працюють; кваліфікацію теперішніх учителів доведеться підвищувати на літніх курсах. Ми вважаємо, що наші Інститути повинні підвищити час навчання з трьох років, до 4-х років. Ось приблизно ті відомості фактичного стану, що ми тепер маємо. Разом з цим зачепимо дефекти нашої організації. Ми невпинно слідуємо й перевіряємо, оскільки відповідає життю наша система, наші установи соціального виховання. Перш за все мусимо зазначити занадто тяжкий стан дошкільного виховання. Я вже говорив, що родина, зараз в умовах НЕП'у досить зміцнюючися, бере дітей в коло свого виховання і що дитячі садки перестають бути такою гострою потребою як раніш, з другого боку тому, що коли перед нашими товаришами стоїть гостра потреба під напором селян відкривати що разу нові школи то розуміється дитячий садок і площадку візують з бюджету і тут нічим зарадити.

Під двома цими пресами—з одного боку можливість взяти дітей під свою опіку, виховувати в сем'ї, а з другого боку матеріальні труднощі—справа доходить до того, що установи дошкільного виховання лопаються, і в системі соціального виховання є велика щербина.

Ми бачимо, яка йде уперта боротьба жінок за громадські права. І не формально, а на ділі, жінка хоче бути активним членом суспільства. Може вона при теперішньому стані це зробити фактично? Не може. Оскільки діти переходять на виховання в сем'ї, фактично складується так, що вони переходять на виховання матери й фактично її звязують, тоб-то фактично позбавляють жінку громадської активності.

І скільки б ми не писали прекрасних заходів і не вели агітації—нічого з цього не буде. Жінка звязана по руках і ногах дітьми, обов'язком виховання, і поки ми цього пуга з неї не знімемо, вона активним рівноправним на ділі, не по закону лише, членом суспільства.

дільства стати не може. І цей голос ми чули. Тут недавно відбувся з'їзд робітниць селянок, де про це питання говорили. У нас говорять часто: треба ліквідувати кухні, шитьо, прання хатні і т. інш., але це дурниця, це значить починати не з голови, а з хвоста. Що продовжує кухню й усе з нею пов'язане?—Дитина. Коли немає дитини, то жінка може обідати в будь-якій їдальні й не утворювати кухні. А ось коли їй треба виховувати дітей, то тут мусить бути й ванночка, й пелюшки, й корита, й ціле хазяйство. І починати з кухні—це значить не розуміти в чому корінь. Корінь у вихованні дитини, й поки ми тут не знайдемо виходу, поки ми не допоможемо організованими суспільними заходами виховання дітей, до того часу правове, фактично, (бо юридично жінка закріпила свої права),—фактично—правове становище не може здійснитися. Але ми цього тепер не можемо зробити. Ми поставили перед собою питання, чи можемо ми зробити це силами й засобами держави. Ні, не можемо. Ми повинні давати гроші на підвищення письменності, а на дошкільне виховання ми давати грошей тепер не можемо. З'їзд жінок, що відбувся, найшов інший шлях—він закликає робітниць і селянок до організації дитячих ритуалів і площадок силами селянок і робітниць, засобами самих батьків. Так приблизно звучить один із пунктів цієї резолюції з'їзду робітниць і селянок: «Всюди, при кожній фабриці й заводі, при кожному радгоспі і сільсько-господарському колективі на селі й у місті, скрізь, де в тій чи іншій формі організовано трудящих, повинні засновуватися колективні осередки соціального виховання, дитячі будинки, площадки й т. інш., що утримуються самими батьками». Це є—неп в соціальному вихованні. Поскільки ми не можемо ресурсами держави тут допомогти, а сем'я росте й міцніє, завдання виховання дітей покладається на матір. Треба шукати виходу таким шляхом: збираються 20—30 родин, організовують свій садок, площадку і будинок, де можна дітям перебувати вдень, а може пощастить поставити так, що вони будуть жити там постійно й такі доми вони організовують своїм коштом.

Держава безперечно прийме максимальну участь в цій роботі, але тут треба провести величезну кампанію в робітничо-селянських масах. Вчитель у цій роботі може багато зробити.

Ось як ми собі мислимо цю справу. Ми й думали охопити максимальну кількість

дітей дошкільного віку, але цього не вдається, тут доводиться закликати організоване робітничо-селянське суспільство, щоб воно свої сили і кошти витрачало на цю справу.

І це можливо здійснити, в цілій низці місць, де початки роботи є.

Другий момент в нашій роботі—це дитячі будинки. З ними справа стоїть кепсько. Перше завдання було охопити дітей. Це ми зробили, але ми бачимо, що діти, які були 3-4роки в дитячій будівлі—неписьменні, ще й навчальну працю було там поставлено надзвичайно кепсько.

Другий момент—це переріст. Треба сказати що ми маємо багато перерослих, маємо 19-20літніх дітей, коли їх тільки можна дітьми назвати. Ми маємо в дитячих будинках неписьмених і в нас виховуються неписьменні держави, які ні до чого не пристосовані й яких ні до чого неможливо поставити. Тут вжито цілу низку заходів—**передача їх в колективи й школи**, але в цій справі ще не все зроблено. Потроху починається організація учебного процесу й ми категорично і тут твердим, що навчальний процес повинен бути поставлений в будинках як во школах: кінце треба встановити певні часи навчальної роботи. Навчання в дитячих будинках мусить бути поставлене по типу школи.

Тепер про нашу школу. Скаільки ми ні писали чудесних декларацій, обіжників, всяких методичних вказівок і т. и.—все-ж таки наша школа до цього часу зостається словесною школою. Особливо це можна зауважити школі 7-літці. У нас тут досить різкий розрив, (хоч наша школа називається «єдиною»), між соцвихом та профосом, між 7-літкою та профшколою. Там, в профшколі, хоч і є дефекти,—ми про них згадаємо,—але все-таки там панує продукційна атмосфера, а 7-літня школа є словесною школою, і учень, з 7-літці переходить зовсім в іншу атмосферу. Ці школи не мають органічного зв'язку між собою. Мало того, що в семилітці розвивається самообслуговування, треба вводити виробничу працю, треба вводити елементи продукційної праці. Крім продукційну працю ввести в вищий колектор семилітці, треба при школах організувати ті чи інші підприємства, або кюрігуватися тими, що існують в тому районі. А на селі треба поставити цю справу в напрямку більшого зазнайомлення практичного, технічного з процесом сільського господарства. Кожна сільська семи-

літка повинна мати своє господарство, щоб наші діти, які мусять виходити з школи семилітки 15 р., мали підготовку до провадження сільського господарства. Це особливо стосується до дітей дитячих будинків, які з того часу, як виходять з школи, мусять мати де-яку практичну підготовку для своєї роботи.

Ми не йдемо тут так далеко, як пропонували де-які товариші, особливо з Комсомолу, твердячи, що треба завести дозавучі, й пропонуючи фактично з 12 років почати професію. Ми були палкими профобрістами свого часу, але, не «до безчужствія». А провадити профобрізацію з 12 років—це все дійсно «до безтямності». Але в старшому концентрі 7-літки треба максимум можливої процесу продукційности, як процесу виховуючого. Цього зараз у нас нема.

Профшколи мають 2 типи: профшкола нормальна й профшкола перехідного типу. Профшкола наша перехідного типу мала установку на підготовку організатора в сільському господарстві. Це значить, що сільсько-господарська школа намагалася дати агрономічного старосту й т. ін., словом, кажучи грубо, дати радянського урядовця. А нам не цього треба. Ми повинні якраз поставити перед профшколою завдання підготовки хазяїна, як в індивідуальному хазяйстві, так, головним чином, підкреслюю ще раз, головним чином, для нашого колективного господарства. Бо ми знаємо, що однією з великих перешкод в організації нашого колективного господарства є відсутність людей, які можуть організувати його. Щоби організувати господарство, щоби поставити його утот як слід, щоби наладити його й не приймати агронома, який був би накладною витратою, треба, щоб члени цього колективу були досить культурними господарями. І ми тепер трошки більше окреслюємо завдання нашої сільсько-господарської школи. Її завдання—готувати культурного хазяїна, як до індивідуального, так, головним чином, до колективного господарства, щоби вони самі вели своє господарство. Це в значній мірі змінив і програму цієї школи. Це що до профшколи. Тепер ще один надзвичайно важкий момент—це так звана прогалина між 12 й 18 роками—вік підлітків. Ми так-сяк охоплюємо дітей в школах до 12 років (40%). А далі, наприклад, семиліткою на селі охоплюється 1,2%. Ми з одного боку ліквідуємо неписьменність з 18 років, а з

другого боку ми без кінця поповнюємо кількість неписьменних.

Коли до цього додати ще, що в добу гострої громадянської війни цілі групи дітей достигли цього віку неписьменними, не охопленими школою, то перед нами якраз стане вся серйозність цього завдання. Ні лікнепом, ні нашими школами ми в жодній мірі не охоплюємо цих дітей. А серед них треба ліквідувати неписьменність. Була ідея організації шкіл сільської молоді, яку виставили комсомольці в РСФРР. В РСФРР це зрозуміло: там і до цього часу є школи другого ступня. У нас же шкіл другого ступня нема. Фактично що би вийшло? Ми повинні були б розвивати школу сільської молоді коштом другого концентру 7-мілітки та за рахунок профшколи. Ми би залишали наші існуючі шкільні заклади і взяли б за організацію іншої форми. Це ми назвали реорганізаційним свербом і рішили зайнятися ділом, тоб-то постановкою справи в існуючих уже закладах. Але щоби охопити дітей цього віку, ми мусяли дати якісь окремі додаткові форми. Ми повинні вжити максимум енергії для того, щоби негайно дати письменність технічну і де-яку суспільну громадську й політичну письменність цим не охопленим школою підліткам.

Ми висунули думку, разом з комсомолом, організувати курси для молоді, де б вона ліквідувала свою малописьменність і переробляла цілу низку питань політичного характеру, а також питання з сільського господарства, кооперації, радянського будівництва, готувала перш за все грамотних людей, а потім більш-менш розвинених і політично і з боку сільського господарства. Ось такими паліативними заходами ми можемо задовольнити цю гостру, печучу потребу. Дали ми поставили собі завдання і що до організації гуртків для докладнішого пророблення усіх цих питань. От декілька пунктів в нашій роботі, пунктів досить величячих, які ми мусямо підкреслити для того, щоби їх заліквувати. Ця дозавуча, яку висунули було де-які ідеологи створення школи дитячого руху, існувала не довго. Самі ініціатори цієї думки врешті од неї одмовилися, бо вона ні з якого боку не видержувала критики.

Тепер що-до внутрішньої організації нашої школи. Виклинувши бога, царя й старі методи навчання й інші подібні недоречності зі школи, ми стали перед питанням—

ну, а як-же ми будемо навчати? Викинути все—це ще мало, треба дати свою позитивну програму роботи, і тут ми хиталися дуже довго. До революції марксистська педагогічна думка мало працювала над питаннями нових методів, над організацією учебної роботи, внутрішнього стану шкіл. Однак, треба сказати, що все-ж таки педагогічна думка виробила й विकристалізувала комплексний метод навчання. Як заявив один з авторитетних в марксистських колах людей, тов. Покровський, комплексний метод—це є винахід марксистського методу навчання. Комплексна система є марксистський метод навчання. Він явився, немов-би довбнею по голові учителя. Взагалі вчителі безперестанно ошарашували новими винаходами й він не знав куди йому подітися: тут тобі соціальне виховання, тут дитячий будинок, а тепер дитячий рух, комуністичний дитячий рух, знову приходиться розкривати очі й розводити руками—що-ж робить. Словом, старого педагога, який до революції привик працювати по певному трафарету, все це спантеличувало: що не рік, то якась «сногосшибательная» новина.

Треба сказати, що коли торік ми, центральне бюро по дитячому руху, поставили перед нашою педагогічною думкою питання: «А скажіть нам, товариші педагоги, як ви ув'язуєте ваші методи навчання з дитячим рухом, дайте нам на це відповідь»,—то нам відповідали, що ми поняття не маємо, як його ув'язати, не знаємо, як бути з дитячим рухом. Педагогічна думка тут відставала від процесу життя. Дитячий рух перевернув дуже багато педагогічних теорій, які до цього часу були. Комсомолец найшов метод соціального виховання, а не учитель. Він найшов цей метод помацки, не оформляючи, але він робив це певно, він робив те, що зараз вимагає життя і робив правильно. Оце є єдиний певний метод роботи, аналізувати життя і відповідати на його потреби, і тут він не помилився. Що-то дитячого руху спочатку ми бачили з боку учителів де-який протест, ми чули з боку учителів такі гогося, що не можна вилучувати дітей з школи, бо школа є аполітична. На це ясно відповідає одна блискавка думка тов. Леніна, що всі розмови про аполітичність школи і дітей, це є лицемірство й брехня.

Треба дати декілька фактів з історії дитячого руху. Ми пригадуємо дитячий рух «потенцій» ще за царювання Петра 1-го. Ми бачимо, як він намагався виховати вірних підданих ще з малого віку. Ми маємо

й інші факти в історії дитячого руху—це після Бурської війни, коли англійці побачили, що солдати являються не виносливими, вони почали дбати про загартовування своїх майбутніх воєнків з самого початку. І один з генералів, Баден Пауель організував бойскавтизм, в душі, звичайно, буржуазії: пошана до короля, бога, старших і т. инш. Цей рух зробив свій вплив більш-менш і на комуністичний дитячий рух. Далі у нас до революції були підпольні дитячі гуртки в середніх школах, гуртки нелегальні: був Югад-бунд, в 1905—1908 році ми пригадуємо підпольні дитячі гуртки перед революцією в Києві (так звані «КУК»), які потім росналися через те, що в них пішла боротьба впливів більшовиків і ес-ерів. Далі в нас ми знаємо славновісний Юк'ів... але ця організація цілком взяла всі методи бойскавтизму, і ми її зліквідували. На Україні процес пішов інакше. Почалось з юнтрударії в Києві, а потім це перейшло в інші міста. Вона нічого не встигла зробити: ідею трудових армій ми відкинули і діти почали працювати на іншій базі—політосвітній, почали копіювати дорослих. Ми знаємо про ухили в бік «комітетчини», «портфелізму» й інші ухили. Але ці ухили вже пережито.

В РСФФР був сильний вплив бойскавтизму. Там панувала біогенетична теорія, яка доводила, що дитина в своєму розвитку переживає всі стадії розвитку людства і що в шкільній віці вона переживає період охотництва. А з цієї теорії виходили й військові організації: форми, штаби, робінзопада, індіанство, розвідчина, дозори, сигналізація, загони, ворони, вовки і т. ж. фантастика, романтика, культ форм, ознак, зовнішніх атрибутів.

На Україні дитячий рух розвивався інакше. Тут був більший зв'язок з організаціями дорослих і звідси почалась боротьба проти біогенетики й бойскавтизму.

Основним, вихідним пунктом українських товаришів у цій боротьбі були ті наукові досягнення, що поведження людини определяється чинниками подвійного характеру: біологічними (внутрішніми) і соціальними (зовнішніми).

Перші (біологічні—внутрішні) ускладнюють поведження, а другі (соціальні—зовнішні)—обумовлюють поведження, формують поведження.

Опреділяє поведження й форми його—соціальний чинник, соціальне оточення. Це оточення є основним чинником, що формує дитяче поведження.

Всі ці теорії—про психологію дитини, про педоцентризм, про тисну, як самодовільночку істоту, на яких побудовано всю стару педагогіку і які, на великий жаль, найшли місце в наших перших порадиках—та, в останнім подекуді ще стирчать їх хвостики,—увесь цей теоретичний мотлох викинуто на смітник історії, і Наркомос в своїй роботі керується єдиною життєвою марксистською педагогічною теорією, яку побудовано на зазначених вище наукових досягненнях рефлексології та науковим природознавстві.

І коли педагоги студювали психологію дитини й її складових елементів—розуму, волі, почуття, коли вони іноді займалися дисциплінами, комсомольці зайнялися іншим—вивченням впливу соціального оточення на дитину, того, чим вона живе, що формує її поведінку. Він з цього почав, почав організовувати дітей, залучати їх до громадського життя і він став на вірний шлях.

Дитячий рух тепер найшов більш-менш певні організаційні форми, правда, є ще деякі ухили, і я мушу про них сказати. Мені не подобаються усі ці форми, військова термінологія, «вожаті відділів, форноста» й т. и.—це все має на собі відбиток бойскавтизму. Тут треба бути обережним, щоб не впасти в «окозачування» дитячого руху.

Дитячий рух мусить будуватися на принципах загальної громадської, на основі колективістичної сучасної суспільної організації. Тут повинні бути елементи фізкультури. Але, мені здається, що є ухили в бік «військовізації».

Ми провадимо зараз гостру дискусію ще й про інший пункт—де мусить бути дитячий осередок—чи при школі, чи по-за школою? Оскільки ми кажемо, що основним чинником, що формує поведінку дитини, є оточення, то правильно й необхідно максимально вводити дітей в пролетарське оточення. Це не викликає жодних суперечок та й не може навіть викликати.

Дітей в суспільне оточення треба вводити, треба їх найтісніш прилучати до життя.

Але чи треба це робити так, щоби цілком відірвати дітей від школи?

Я думаю, що цього робити не треба, що досить дитячі шкільні колективи зв'язати зовнішньою системою роботи з клубами дорослих, досить того, щоби вони певний час були в громадському оточенні дорослих робочих клубів, і прикріпити шкільні дитячі колективи до робітничих і селянських клубів, де б'ється пульс, в залежності від характе-

ру суспільно політичного життя, щоб вони його постійно відчували.

Словом, встановити нерозривний зв'язок школи з громадськими продуктивними осередками.

Чи можна цього досягти не відриваючи цілковито колективів Юл від школи? Можна і необхідно. Школа є виробничий варстат для дітей шкільного віку. Учоба в нашому розумінні цього слова є основна продукційна функція дітей. Але є тенденція, щоби зовсім відірвати дітей від школи й цілковито перенести їх колективне життя в клуби дорослих. Це є переборщення.

Ми знаємо, що це є пережиток старої боротьби комсомольців з педагогами, тому, що педагог шкодив комсомольцям організувати дитячий рух. Тому у комсомольців негативне відношення ще й досі до школи, як до культури. Він так міркує—«вчитель сумнівний елемент, йому не можна довіряти, не можна давати дітей, а тому забирайтесь, діти, в клуб». Та у нас ще не зовсім роз'язано всі питання в галузі організаційних форм. Тепер—що ж таке дитячий рух для школи? Ми його ще свідомо називали великим чинником соціального виховання.

Тепер в умовах НЕП'у дитячі будинки почали розвиватися, стара школа відновлюватися зі всіма своїми старими «преlestями», з великою частиною старих тенденцій, а з другого боку—сем'я.

І тут виходить на арену дитячий рух. Діти, що об'єднані ідеєю комунізму, діти, що вирвалися з школи, з одного боку, діти, що вирвалися з сем'ї на вулицю, в робочі клуби—з другого,—ці діти стали основним фактором соціального виховання. Соціальне виховання було правде шкільування держави гад дітьми: їх там годували, взагалі опікували; дорослі впливали на дітей, щоб викликати їхню активність. Це були загальні розмови про соціальне виховання. Соціальне виховання є лише тепер. Воно є дитячий рух. І скільки не говорили про соціальне виховання раніш, до революції—то були пусті слова. Виховання в старій школі йшло за принципами негативними—чого дитині не можна, що дитині треба втямувати, і тому в програмі старої школи позитивного виховання не було. Там був певна програма навчових знань, а що до програми виховання позитивного, то там було—«бога бойтеся» й інші подібні гасла. Але більш гічного.

Але які перспективи треба розглядати тепер? Тільки тепер можна говорити про соці-

альне виховання, про соціальне громадське виховання дитини і це через дитячий рух. Основним стовбуром в школі є підготовка громадянина до свідомої участі в процесі суспільного життя, підготовка громадянина до будівничої праці. Те, чого раніш не давали, тепер є, і є лише в дитячому русі. Соціальне виховання, повторюю, є громадське виховання, його раніш не було, тепер цей елемент є в дитячому русі. А це головне в усім процесі виховання, це хребет всього процесу виховання, це підготовка свідомого активного громадянина. Ніяка школа не могла цього дати й наша школа до цього часу, поки не було дитячого руху, не могла цього зробити.

Ми кілька разів вживали вже такого порівняння, що цей процес виховання складається з трьох елементів. Основного, так сказати, стовбуру,—дитячого руху, що є загальним громадським соціальним вихованням, та двох процесів побічних: процесу учоби, надання певної суми знань та процесу трудового; я вживаю таке образне висловлення, що давав його уже кілька разів: процес нашого виховання можна уявити собі в образі тройки, де єсть кореник—дитячий рух—і два пристяжних: учобний й трудовий процеси.

Як же школа мусить до цього підійти? Школа мусить поспівати, вчитель мусить ходити за дитячим рухом, аби дати цим дітям необхідні знання. Тут є ще де-які ухили. На одному ґрунтовному у зупиняюся. Є тенденція негативного відношення з боку Комсомолу до процесів учоби, так мовити «культурки». Цієї культурки недолюблюють. На підставі того, що дитяча організація є політична організація, і тому не забирайте, кажуть нам, будь ласка, голови, не відхиляйте дитячого руху від цього основного завдання політичного виховання. Така тенденція є. Вона не ясно виявлена, але є. Та це не біда. Тут з комсомольцями можна домовитися. Ніякої небезпеки тут нема. Добре, що вона є, тому що вона гарантує, що дитячий рух не виродиться, не зійде з ґрунтового свого шляху—зв'язку з продукційною атмосферою суспільності й зв'язку з активною участю в суспільному житті. Але є друга тенденція, яка йде назустріч цьому бажанню—ніби-то обмежувати дитячий рух од школи. Це тенденція: віддайте їм ЮЛ, хай вони забираються на фабрику й хай комсомольці ведуть їх куди хочать, аби голови не морочили. Нічого не зробіть!

Раніш учитель був проти цього дитячого руху, а тепер бачить, що нічого не зробиш, так нехай собі беруть комсомольці, а нам можна буде чистенько та гарненько займатися цей час. Хай беруть, хай ведуть за собою.

Дитячий рух, товариші, пророблює так само комплекс: природа, труд і суспільство—в своїй роботі. Можна зменшити природу, збільшити другий полюс—суспільство. Тут пророблюється те саме, що ви проробляєте в школах.

І тут вам обмежуватись як небудь не слід, і та думка, що хоче відірвати школу від дитячого руху—це є найшкідливіша, найнебезпечніша думка, яку тільки можна собі уявити. Весь процес виховання мусить будуватися тільки на цьому дитячому русі. В сучасний мент дитячий рух поширюється досить швидко, і коли цього не зрозуміє педагог, він не буде мати змоги провадити певно шкільну роботу. Дитячий рух це є ті вулики дітей, це їх громадська організація, через яку вони приймають усі суспільні процеси і реагують на них. Ці всі реакції, ці рефлекси, що відбивають все, що дитина приймає від зовнішнього оточення, вчитель мусить з дітьми переробити; і тут встає основне питання про уязку школи і дитячого руху. Я ще раз підкреслюю, що цей мент надзвичайно важливий для всього дитячого руху. Вчитель не сміє замикати дитину в школі, бо це є антипедагогічний підхід, це є ухил, і з такими педагогами ми будемо вести жорстоку боротьбу.

Тепер питання уязки. Питання уязки стало перед нами недавно, яких небудь пів року тому, і наша думка б'ється, як чайка з обитими крилами, і не може знайти вихода, способу, як би розв'язати це питання. Даються такі розв'язання, що ось в заводі працюють отряди, колективи і тут же працює школа. Треба комсомольцю й вчителеві погодити часи роботи, щоб не було паралелізму, щоб не було переплетення й перегрузки дітей. Таке розуміння уязки пікуди не годиться. Адже тут поважніша річ. Я вже згадував, що коли ви подивитесь на програму роботи комсомольців і ЮЛ, то ви побачите, що вона пересіялася фактами суспільного життя, суспільних подій і трудовими процесами; те ж саме вчительство наводить і в своєму комплексі. Як що там в примірних рисах і записано те чи инше комплексне завдання й вчитель його присте-

єє до своїх умов, змінить в де-якій мірі, то це є не принциповий момент, а просто промах, невелика помилка, але він проробляє той самий комплекс, який провадить єред юних піонерів комсомольць.

Цей паралелізм абсолютно неприпустимий: з роботою школи, з роботою вчителя треба увязати роботу піонерського колектива, роботу комсомольця. Це питання, питання увязки, треба розрішити органічно, внести усі елементи формальних знань, увязати цю пророботку комплексу з роботою дитячого руху, увязати так-о, щоб це був один суцільний процес. Коли наша школа залишається школою одірваною од життя, коли вона одірветься од дитячого руху, вона перестане бути життєвою й не буде давати тих наслідків, яких від неї жде робочий клас. На це питання ми відповіди ще не маємо, трактується його різко, але мені здається, що ми до нього підходимо і в найближчий час його розв'яземо.

Таким чином ми в період громадянської війни організаційно перестроїли школу та, пристосовуючись до тих чи інших умов, в період військового комунізму, будували перспективи освіти на швидкий розвиток; а в період НЕПу, в період затижжя, в період здовження шляхів соціалізму, ми відповідним чином перестроїли нашу систему, знову пристосовуючись до даних умов. Коли ми візьмемо на увагу всі ті вади, які мали місце в нашій шкільній системі, то ми побачимо, що ці всі вади не глибокі, не глибокого принципового характеру, це є невеликі помилки, прогалини, що виникли не по будничійсь вни, а з об'єктивних причин, об'єктивних обставин; але ми їх одмітили й маємо надію, павалившись на них всією вагою, їх ізжити.

В основному ми нашу систему народньої освіти построїли, ми найшли метод для нашої трудової школи, метод комплексний, але треба зараз зазначити, що з цим методом в нас буде ще багато мороки. Комплексний метод обов'язково вимагає універсальної освіти вчителя й високої його кваліфікації; ось чому ми й будемо вимагати, щоб учитель був з вищою освітою. Комплексний метод потребує найвищої свідомости учителя, найвищої ерудиції. Зараз нам ще трудно і мабуть, правий Остап Вишня, коли він про цей комплексний метод згадує з юмором: дійсно тут є багатько матеріалу для Вишні, але нічого, це тяжкий шлях пербудови того, що складалось десятирічч-

ми; цілком зрозуміло, що в цій галузі в нас ще буде багатько помилок. Але ми вже маємо де-який досвід, й він свідчить про те, що метод цей цілком життєвий й що ми його виконаємо.

Але ми цей метод мусимо строїти на досвіді, на тій конкретній обставовці, яку ми маємо зараз. Тов. Затонський, в св'язу докладі, відносно національного питання, говорив, що ми кожний раз підходимо до питання з аналізом даної обставовки й через те ми так легко даємо розршення тому чи иншому питанню. Так само й вчителству доводиться особливо аналізувати всі питання й явища, що мимо нього проходять, щоб відповідним чином освітлювати їх перед дітьми. Коли раніш вчитель мав змогу відляти школу від життя, то тепер дитина кожну хвилину може поставити перед вчителем найскладніше питання, і він мусить на все дати відповідь.

За допомогою цього методу ми даємо можливість дійсно будувати наше виховання на процесах, що відбуваються зараз в суспільному життю й на другому моменті, не менш важливому—дитячому русі.

Дитячий рух, який ми студіюємо в вітгом 2 років, в теперішню хвилину вже оформився, як основний чинник соціального виховання. Ми, навіть, в останні часи збільшуємо, поширюємо це і кажемо, що соціальне виховання можливе тільки в умовах дитячого комуністичного руху, що трудові процеси лише збагачують це соціальне виховання, що дитячий рух повинен бути основою соціального виховання.

Ми нагресляли більш-менш твердо нашу перспективу роботи, обгрутуємо зараз марксистську педагогіку й будемо наше виховання дітей на їхній самодіяльності, на організації юних лєнінців.

Ось, в основному, головні досягнення, що їх ми зараз маємо в нашій радянській школі й в нашому дитячому русі. Підводячи підсумки можна сказати, що з доби жорстокої дискусії, яка велась два роки тому, ми вийшли переможцями, й основні моменти соціального виховання є: до нас підійшов один із важливих чинників, і саме з таким розумінням наших завдань ми гадаємо, що разом з ним, на базі дитячої організації юних лєнінців, ми виховаємо наше покоління, яке продовжить респончате нами діло. А для нас старих революціонерів, що йшли на барикади в 17 році, як би покоління не зро-

зувало наших ідеалів й не підходило їх, коли ми будемо сходити з арени суспільної праці, і не стало продовжувати нашої праці,—для нас тоді вся наша праця була б жарною і на якийсь час вона обірвалася би. Молодь, що не бачила жандармів і не знає шарагу, не в усьому нас розуміє,—й це цілком натурально. Тому нам треба виховати з них борців за новий лад, щоб вони довели діло до соціалістичного суспільства. Для нас старих революціонерів це буде найкращою нагородою за всі жертви, що їх ми понесли в час великої боротьби, в час великої революції (оплески).

Промова тов. Петровського.

Петровський (якого вітають бучні оплески). — Дорогі товариші учителі! Я дуже радий привітати вас від імені Центрального Виконавчого Комітету Рад України.

Ще їздивши по селах, я сбридывлявся уважно до того, як ви тут, в дружбі з нашим урядом, починаєте роботу, й це було як раз рівнобіжно-тому, що мені доводилося спостерігати по селах, в роботі ваших братів та місцях. Я згадував той, недавній ще, час, коли я приїздив на село й питався неможливого: «Ну, які у вас відносини з учителем?», то звичайно відповідали: «Та так, ще поки-що ніяк». Я тепер пройхав десь по-над 2 десятки сел і, крім ширшої приязні незалежної частини селянства з учителем, не бачив нічого. Це віщує нам вадзвичайно великий врожай на ниві тої роботи, яку, товариші вчителі, доводиться робити вам і на якій вам дозодиться виконаувати дуже сувору й тяжку повинність.

Треба привязатися, що там, в гуңці села, де вам, товариші, доводиться робити, умови для виконання повинности учительства надзвичайно тяжкі. Після руїни в нас там зосталася ще така бідність, що дівтора сидить в школі повягана в теплу одежу, а бідний вчитель вчить їх, так само влягнений в тепле. Ось перша картина,—що кидається в вічі, коли входив в сільську школу.

Треба так поправитися в багатьох місцях, щоб тут учитель почував себе матеріально далеко вільнішим, і тоді, розуміється, можна було б мати від його багато роботи на тій необробленій ниві народньої освіти, на якій ви працюєте.

Зараз, разом з загальним оживленням нашої рад. республіки, ми бачимо, що це оживлення торкнулося й селянства. Й не

Голова.—Є пропозиція зробити перерву на 5 хвилин. Суперечок немає. (Облашталася перерва).

На початку засідання, після перерви, в залу входить тов. Петровський. Його зустрічається бучною овацією.

Голова.—Засідання починається знову. Товариші! Серед нас зараз Голова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету Григорій Іванович Петровський. (Оплески).

Слово для привітання з їзду дається Григорію Івановичу.

можу сказати, щоб це оживлення було на Правобережжі.

В мене склалося таке враження, що біднішого, пригвобзеного, неграмотного селянства тут ще дуже багато. Але инша річ, коли вийдеш з Правобережжя сюди, ближче до центру. Тут оживлення йде повним ходом: провадиться вже землеустрій, правильне користування землею, й не то, що серед окремих груп, а цілі села переходять до його.

Товариші, ви ж знаєте, що це для нас історична подія. Селянство прощається з своєю, тисячолітньою малокультурною обробкою землі й переходить на європейську ступінь. Правда, це перший малесенький крок до найбільшого кроку, до того величезного діла, яке в сучасних умовах, раз за це взвишися, трудова маса мусить викопати й довести до кінця. Після цього, безсумнівно, почнеться колективізація, краща кооперація, а разом із тим краща робота в тому напрямку, щоб комуністично проєвішалася наше селянство.

Ви знаєте, що з давен-давна склалося переконання, що з мужиком не дійдеш до соціалізму.

І дискусія т. Троцького йде на що ж тему, щоб фактор селянського життя відкинути й піти безперестанно, або перманентно, як від каже, революцією пролетаріату.

Але після спроб минулих революцій, коли революцію робила тільки робітнича класа, ми переконалися, що без найбільшої злуки робітничої класи з селянством—що відбувається сучасної доби—трудно наблизитися до соціалізму. Історія налічує чимало таких преєдентів, де спроба революції силами самої робітничої класи зазнавала поразки.

Мені доводилося говорити з селянством. Воно знає легенду про те, як бог віби то

розгнівався колись на рід людський, узавта й потопив усіх, бо ладу, мовляв, не було на землі. З цілого ряду історичних причин ладу не могли бути: не дбали про те, щоб жити в колективі, щоб зменшилося рабство, деспотія й усяке тиранство.

Нова доба ознаменувалася багатьма випадками, коли буржуазія опанувала селянством. 48-й рік, 70, 71, в нас 90-ті роки. Пригадаймо історії з Семенівським, Преображенським полками, пригадаймо Рененкампфа Закомельського. Ризапа—все це люди, що давили в містах революцію. Семенівський і Преображенський полки склалися майже з самих куркулячих синків, найбільше там з нашої Херсонщини, Чорномор'я, Кубані й т. и. в такому роді. Буржуазія, як могла користалася всіма способами для того, щоб завдати революцію.

17-го року їй це не вдалося. Дуже велике діло зробили Комуністична партія та її провідир Ленін, який сказав, що коли ми хочемо перемоги, то нам треба міцно злучитися з селянством, головне—з його бідняцькою, незалежною масою. Це зроблено.

І тепер, товариші, коли ми справді бачимо цю злуку, і можемо сказати, що ця єдність міцніє, і коли маємо надію, що ніщо й ніхто її не може зламати,—ми сміливо можемо в себе дома взятися за всяку роботу, яка повинна штовхати нас до колективізму.

Ми зараз, товариші, живемо під час найцікавішого міжнародного стану. Реакція, як ви бачите, нас не забуває. Вона шукає єдиного фронту проти комуністів, проти Москви, як вони часто кажуть. Але ми спокійні, бо щира любов до нас там, серед робітничої маси, міцніємо ми тут, кожен раз все нові й нові верстви вибираються з-під уламків старого капіталістичного буржуазного суспільства.

Правда, ми знаємо, що ще багато треба перетворити, й частина людей, що на перший погляд змінилися, ще очевидно не визволилася від впливу цієї буржуазної цивілізації, при якій селянин ніби-то й вірить що буде братерство, але справжнє,—без того, щоб зобов'язатися й одурити людину.

Ось який мала вигляд і який ми бачили зміст у всій буржуазній цивілізації.

Ми, товариші, і в наших завах спостерігаємо де часом, і до нас пошали слабі люди, жедосять певні себе, й тому Комуністична партія час від часу примушена переглядати свої лави й непевних перемогти комунізму відстороняти від своєї партії.

Мені здається, що з партії в усюму треба брати приклад.

Ми бачимо, що коли хто буде державу, так це партія. Тільки вона може бути нашім провідною зорею й ниткою для того, щоб погодити своє свідоме громадянське життя з суспільною державною діяльністю.

Тепер, коли я говорю вам це, ми бачимо, що на всій простороні нашої країни, скрізь і всюди, все більші й більші, нові й нові верстви піднімаються до свідомого життя.

Ось не так давно в нас почався під'йом селякорів, робкорів і ювкорів; ось,—товариші, тут, по боках (по боках стоять піонери), устас нова сила до нового свідомого життя, й там, де через матеріальні умови, через прежню руйну, ми не можемо дати освіти, навчання на всіх фронтах життя,—трудова людність всякого віку старасться доповнити те, чого пролетарському робітничо-селянському урядові зараз не по силі зробити.

Ця творчість б'є джерелом скрізь і всяди. Доводилося бувати в тих селах, де я бачив на жаль цілковитий брак яких-будь партійних організацій. Але майже скрізь є комсомольці. Це наша найбільша нація.

Коли ви знаєте, консерватизм охоплює в відсталих країнах великі шари. Старі шари він, безперечно, сковує найдуше й тільки молоде завше здатне відгукнутися на його.

Ось чому завше доводилося говорити старим селянам, що коли вони не розуміють найбільшого зміслу комуністичного руху, то хай хоч допомагають комсомольцям і піонерам—селянським дітям краще організуватися, щоб вони, оскільки, могли стати гордими і могутніми громадянами країни.

Мені здавалося, що часом мені щастило мати успіх навіть у старих: але найбільше старі приходили на наші селянські збори, коли їм хотілося пожалітися на великий сільський податок, або поскаржитися на щось інше. В де-яких місцях, і навіть більше, ніж в де-яких місцях, цих старих не можна було збити ні на яку іншу розмову, крім земельки й податку. З цих розмов старих нікуди звернути здебільшого не вдалося.

Та, проте, зріст нового життя все душе й глибше впливає на все життя села.

Коли говорити про це сільське життя й прилучення до лав радянської суспільності величезного шару вчителства, то-ж, товариші, тоді справді ми з вами починаємо зрівнюватися.

Дозвольте теж заявити вам, що ми й себе залічуємо до народніх учителів, тільки ми

дітей учите, а нам доводиться до великих звертатися з нашим соціалістичним, комуністичним і іншим навчанням.

Коли нам дається матеріально забезпечити всю масу учительства, що працює зараз для піднесення культурного рівня 20-тимільйонної селянської маси, коли нам вдається утворити такі умови, щоб вчительство міцно спаялося з поступовою селянською людністю, щоб полегшити умови для піднесення культурності,—а ми не таїтимем гріха, що коли незможний говорити про колективізацію, то тут більш інстинктивного чуття, ніж справжнього розуміння,—то ми зможемо використати учительство й для того, щоб полегшити бідняцьким елементам села зрозуміти те, що робить Радянська влада на селі.

Ось чому ми вважаємо, що коли вчитель, окрім того, що став великим громадянином

великої нашої країни, стане почесним членом нашої комуністичної партії, то ніщо нам не страшне.

Багато маловірів говорять, що з мужиком соціалізму ми не зробимо, багато ворогів казало, що більшовики все роблять навпаки. Ось і тут виjde навпаки—ми зуміємо селянські маси взяти в оборот нашого суспільного, кооперативного, колективного державного життя й це буде для нас найкращим цементом для об'єднання з пролетаріатом і для утворення нашої комуні. (Оплески).

Дозвольте мені, товариші учителі, побажати вам, щоб ви на своєму першому всеукраїнському з'їзді проклали широку дорогу для усього українського вчительства, й тоді нам жаден звір не буде страшний. (Довгі оплески).

Угаров. Для позачергової заяви слово має представник Київської делегації т. Орлов.

Промова тов. Орлова.

Орлов. Шановне товариство, в сьогоднішній день, або на протязі цих 4-х днів, ми святкуємо для українського вчительства величезне свято. В сучасні дні влада Української держави і партія перед нами висловлюють своє довір'я. Чим ми заслужили це довір'я перед партією і Радянською владою? Нам дуже часто кидали в вічі, що ми стоїмо на перешкоді для переведення в життя ідей соціалізму, ідей комунізму.

Вже той час минув, пройшло 7 кривавих років, і на протязі цих 7-ми кривавих років, як все громадянство і робітництво, так і вчительство переживало голод, смерть і страждання. Як селянство, робітництво так і вчительство і взагалі все суспільство було облято кров'ю; селянство і особливо робітництво своїми кістками, своєю кров'ю залило і заєпало всі простори не тільки однієї України, але і, навіть, простори всього Радянського союзу. І ось, пройшовши в такій боротьбі ці 7 років, з початку 8-го року, ми вийшли, як ви бачите, на такий певний шлях, йдучи по якому ми маємо можливість будувати нове соціалістичне життя. Хто нас винів, хто нам дав можливість приступити до відбудови соціалістичного життя? Дала нам таку можливість наша комуністична партія, що зломилася всі ворожі виступи на зовнішніх фронтах, партія, що роздушила всі контрреволюційні виступи білогвардійщини. І ось ця партія нарешті приступає до мирного будівництва життя, до переведення, до здійснення ідей соціалізму. Коли партія дала можливість

нам прийняти гарячу участь у відбудові цього нового життя, ми товариство, повинні перед партією виявити як найяскравіше своє побажання піти плече з плечем у відбудові нового соціалістичного життя вкупі з партією. (Оплески).

Вчительство Київщини вносить пропозицію всім з'їздом зробити демонстрацію перед Центральним Комітетом Комуністичної партії. (Оплески). Вчительство Київщини зробило такого змісту декларацію, яка повинна бути передана засідаючому нині пленуму ЦК партії Декларацію, коли дозволите, я зачитаю. (Читає).

«Вожді пролетаріату! 50 тисяч народних учителів, розкиданих по глухих селах України, делегували нас на перший Всеукраїнський учительський з'їзд. Од імені 50-тисячної армії червоних учителів ми вітаємо вас, вожді пролетаріата і компартії.

Наш розвиток шов ривхожібно повільному зросту економіки українського села. Одрване од міцних організацій міського пролетаріату, розкидане по селах, де хлібо-власницькі тенденції склали основний фонд нашого побуту,—українське вчительство не могло своєчасно зрозуміти весь хід Жовтневої революції, а також будівництва Радянської влади.

Але зараз відбувся перелом, ми вийшли на широкий шлях Жовтня.

Ви, вожді пролетаріата і компартії, передбачали це. Словами геніяльшого нашого вчителя Леніна ви передавали, що десятки і сотні тисяч учителів широкою хвилею

прийдуть до Жовтня, прийдуть до радянського будівництва.

Перший Всеукраїнський з'їзд учителів, який представляв собою цю багатотисячну армію, щасливий демонструвати перед вами, що слова Леніна здійснились. Вже на районних, окружних і губернських учительських конференціях ми переонались, що з очей вчительства спала завіса, що вчительство втягнулось у будівництво нового життя. Ми одержали нову назву—«агитпроп на селі», ми цю назву носитимемо з гордістю, ми понесемо на село ідею лєнінізму і втілюємо її в широкі маси трудящого селянства.

Нагорода тов. Щепкина орденом Трудового Червоного Прапору.

Промова тов. Петровського.

Петровський. Товариші, дозвольте те, що т. Угарів сказав, виконати. Ми дуже раді, що героєм праці у вашій учительській армії є один з тих старих ветеранів, що майже все своє життя віддав ниві народньої освіти, й коли його старечі роки дозволили йому в новому нашому суспільстві зайняти певне місце, допомагати зараз робітничо-селянській державі з подвійною силою і, може, ще з більшими жертвами віддавати на цій ниві свої сили, то тим видніший буде цей подвиг для кожного трудящого, що побачить героя

Промова тов. Щепкина.

П. В. Щепкин (привітаний довгою овацією). Дорогі товариші! Я прошу вибачити мені мій слабкий голос, але вважаю своїм обов'язком сказати, що ваші привітання, палкі, щирі, з приводу такої високої нагороди, я приймаю на карб заслуг загалом радянського вчителя, нашого красного вчителя, а моя ж заслуга є тут в тій тільки мірі, в якій мої слабі сили дозволили зрозуміти й усвідомити ті вимоги народньої трудової маси, які ми мали, й те керівництво, яке давала комуністична партія в провадженні культурної роботи в глухих селі. Я давав стільки, скільки дозволяли мої сили, й мою постійною метою було тільки служити дорогому нашому селянству. Я думаю, що й далі свої сили, наскільки вони мені це дозволять, я віддам на свою улюблену діяльність і покину її тільки тоді, коли мене покинуть останні сили.

Та незвичайна обстановка, в якій я зараз, хоч і в рідній сем'ї, мене дуже хвилює й не

Ми приїдемо додому і з гордістю заявимо, що тут у Харкові ми безпосередньо з рук вождів пролетаріату одержали назву агитпропу на селі».

Голова. Товариші, дозвольте ваші оплески вважати за прийняття поданого адресу.

Товариші, тут в нас є ще кілька заяв, але перш, ніж взятися за них, я хочу сказати, що президія Центрального Виконавчого Комітету на одному з своїх засідань ухвалила: «нагородити вчителя т. Щепкина Петра Васильовича орденом Трудового Червоного Прапору». Я даю слово т. Петровському для вручення цього ордену.

(Т. Щепкину з'їзд робить овацію).

праці на тій ниві, на якій в нас так мало робітників.

Дозвольте мені передати Петру Васильовичу Щепкину орден Трудового Прапору на знак нашої щирої вдячності й поставити його одним з перших героїв праці в вашій трудній селянській роботі на ниві освіти в радянській республіці.

Хай живе Петро Васильович! Хай живе герой праці! (Гучні оплески. Тов. Петровський вручає т. Щепкину орден Трудового Прапору).

дозволяє мені висловитися в тій мірі, як би мені цього хотілося. Вибачте мені, товариші. Я побажаю тільки вам далі виконувати ті заповіді, які полишив нам дорогий наш учитель Володимир Ілліч Ленін. Я надіюсь, я певен, що ви виконаєте їх з честю і далі укріпите ту віру трудового люду й довір'я комуністичної партії, котра керує нами. Ви доведете, що варті цього довір'я й виконаєте чесно свою повинність. Я не можу далі говорити....

Тов. Щепкину робиться бучну овацію.

Петровський. Хай живе герой праці учительства Радянської України!

(З'їзд співає Інтернаціонал).

Голова. Внесено пропозицію про введення до президії т. Щепкина. (Оплески. Тов. Щепкин займає місце в президії). Слово для заяви від імені Харк. губвиконкому має тов. Бонотоп.

Промова тов. Конотэпа.

Конотоп. Шановні товариші! Харківський Губерніяльний Виконавчий Комітет та Харківська Мійська Рада доручили мені вітати героя працювника на фронті освіти—сільського вчителя тов. Петра Василевича Щепкина.

Висловлюючи від імені всього селянства та робітництва Харківщини велику подяку за многорічну та чесну роботу тов. Щепкина на 3-ому фронті, Харківський Губерніяльний Виконавчий Комітет в додаток дає великої почесної нагороди, яку дав тов. Щепкину Робітничо-Селянський уряд Радянської України, додає утримання за рік його праці, утримання, яке дасть де-яку можливість тов. Щепкину хоч не на багато відновити на радянських курортах своє зіпсоване на фронті праці здоров'я.

Ми, товариші, певні в тому, що у нас у командному складі армії та культурному фронті знайдуться ще чимало Щепкинних, що приклад Щепкина стане зразком для кожного сільського вчителя стати на той же шлях, по якому йшов багато років герой праці тов. Щепкин. (Оплески).

Радянська влада є проводир справжньої освіти працюючих мас і проводирем таким приходить бути перш за все через Щепкинних.

Привітання т. Сивоконя від робітників освіти Харкова 1-му Всеукраїнському з'їзду вчителів бля дому

Сивокінь. Шановне товариство, дозвольте мені вітати Вас від імені робітників освіти м. Харкова, що прийшли сюди на 1-й Всеукраїнський З'їзд Учителів. Ми, товариство, прийшли сюди, аби висловити свої думки, й вони цілком сходяться з тими думками, які ви висловлювали на Всеукраїнськм З'їзді.

Ми знаємо, що з'їзд складатиметься переважно з учителів, які працюють на селі, по темних кутках. Ми, товариші, знаємо, що нам треба перемогти темряву, треба, товариство, дати виховання нашою мовою, аби була змога будувати нове життя. Товариство, ми можемо тут заявити, що ми виконаємо завовіти, що їх нам дав великий проводир революції, тов. Ленін.

На цьому прапорі написано, що необхідно вести систематичну роботу серед вчительства, аби це вчительство, сільське вчительство, відтягло селянство від спілки з буржуазією й притягло його до спілки з пролетаріатом.

Хай же живе Радянська влада—проводир справжньої освіти працюючих мас по всіх глухих кутках всього світу, де тільки б'ється палке серце живої працюючої людини. (Оплески).

Сивокінь.—Шановне товариство! Зараз представники освіти міста Харкова прийшли сюди до будівлі ВУЦВК, щоби привітати перший Всеукраїнський з'їзд учителів. Тут є представники секції наукових робітників, секції руху учителів і технічних робітників. Наші товариші прийшли сюди для того, щоби прислатися до тих постанов, які внесе Всеукраїнський з'їзд учительства. На знак нашої єдності, наша Харківська організація підносить Першому Всеукраїнському вчительському з'їзду Червоного прапора.

Шановні товариші! Зараз вас прохают вийти до них і там перейняти від них цього Червоного прапора.

Голса.—Зараз засідання закривається. Прохает вас вийти зараз із помешкання, а відтіля всі товариші підуть до ЦК партії.

Тов. Степовий.—О пів-на-четверту сьогодні до готелю Спартак прийдуть із частин Червоної армії й заберуть делегатів по касарнях. Там будуть до 7 годин, потім вечера, а о 9 годині у Малому театрі вечір змиєки Червоної армії, Комсомола й Юнацтва.

освіти Харкова 1-му Всеукраїнському ВУЦВК'а 9-го січня 1925 р.

Ми знаємо, що вчительство наше роспорошено й, через те, необхідно його об'єднувати. І тому ми, що зібралися тут, учителі Харкова, а також члени секції наукових робітників і секції робітників друку, з'єднаємо наші сили для того, щоби допомогти товаришам, що працюють на селі. В єднанні—сила, й ми повинні вжити заходів, аби передати робітничий вплив на село, й тоді завдання, що поставили перед собою робітники освіти, буде досягнуто. Ми маємо єдиний шлях, який веде нас до всевітньої революції, до комунізму.

Хай живуть учителі, які працюють, які покладають свої сили за-для працюючих, і ми певні в тому, що, об'єднавши свої сили, за вказівками комуністичної партії, ми досягнемо тієї мети, що ми її собі поставили. (Оплески).

Відповідь тов. Дем'янюка на привітання робітників освіти м. Харкова від імені Всеукраїнського З'їзду Учителів.

Товариші, від імені З'їзду, я висловлюю подяку товаришам робітникам освіти м. Харкова за те, що вони в цей момент піднесли цей прапор, як цемент для з'єднання робітників і селян з передовою частиною інтелігенції, трудовим учительством. Товариші, цей прапор буде міцним цементам для дальшої нашої спільної роботи, для нашого єднання й для дальших наших З'їздів. Товариші, за старих часів вчительство було розпорошено, воно не мало звязку, і тільки при Радянській владі, товариші, ми вперше на

цьому З'їзді маємо змогу об'єднати сили нашого вчительства на користь працюючого люду.

Нехай живе єднання вчительства, нехай живе звязок між селянами й робітниками, хай живе провідник вчительства й всього пролетаріату—комуністична партія, хай живе світовий штаб революції—3-й Комуністичний Інтернаціонал! (Оркестр грає Інтернаціонал).

Товариші делегати, пропонуємо з програмами йти на чолі з Президією до ЦК партії для привітання.

Вечірнє засідання 10-го січня 1925 р.

Обговорення доповіді т. Шумського.

Голова. Оголошую засідання відкритим. На черзі обговорення доповіді т. Шумського.

Слово має т. Яковенко, Сумської округи, з Харківщини.

Прмова тов. Яковенка.

Яковенко. Товариші, з доповіді т. Шумського для мене стало ясно, що те роздвоєння, яке ми почували на місцях, в нашій народній освіті, те роздвоєння чувається і тут, але ж нам, робітникам села, від цього не легше.

Я хочу проаналізувати це роздвоєння в нашій роботі на місцях, а саме—роздвоєння в галузі освіти і дитячого руху.

Завдання, які зараз стоять перед сільською школою, товариші, дуже великі, особливо ж, коли семирічні школи повинні виховувати громадян в сучасній сільській дійсності. Учень семирічної школи, коли він вийде з неї, повинен і мусить бути головою Сільради, головою КСМ, практиком—кооператором і взагалі цілком свідомим громадянином сучасного радянського села.

Такі завдання покладаються тепер на кожну школу, і учитель розуміє, що це єсть те головне, до чого він повинен прагнути: учитель мусить виховувати робітника сучасного життя, яке оточує сільську школу.

Які ж засоби до переведення цієї роботи, для здійснення поставлених перед школою завдань?

Засоби є.

Ми маємо по школах дитячий рух, ми маємо різні з'їзди, гуртки, маємо шкільну кооперацію, дитячий клуб й т. инш. і ми знаємо приклади, коли під час районових з'їздів, учні шкіл брали участь у громад-

ській роботі: вони вітали сільради, вони вітали районні з'їзди, вони, таким чином, брали участь у сучасному житті села. Таким чином, вони звязувались з селом. З цього ми бачимо, що засоби для виховання, громадського виховання, сучасна школа має. Тепер, які ж засоби ми маємо для того, щоб перевести в життя ті мінімуми, які покладає на нас Порадник, що школа одержала тільки у жовтні, щоб-то в той час, коли навчання було вже в повному розгарі, коли мусили бути вже складені триместрові плани, цей поради́к, на який спирається робота в школі, особливо в семирічній школі, цей поради́к був одержаний дуже пізно. Правда, по деяких округах поради́к, вірніше програм, для перших 4-х груп було видано ОкрОНО, а також було дано деякі методологічні вказівки й школи тих округів могли скласти план по комплексній системі. Чим же керувалась семирічна школа в складанні триместрових планів, особливо для п'ятої, шостої й сьомої групи? Тут приходилось виробляти плани навмання, бо ті курси, які ми пройшли цим літом, вони не дали ніяких вказівок, що до складання планів, особливо 5—7 груп, вони не дали ніяких тих методологічних вказівок, що до викладання предметів 5—7 групи. І сільським учителям по семирічних школах, тим учителям, що не мають себе за фахівців свого діла, довелося особливо скрутно, складавши плани на перший триместр.

Коли було одержано порадики, то вони дали де-який матеріал, але той матеріал, що було там вміщено, вже зітнів, а де-який матеріал був неповний. Той порадник, що ми маємо нині на місцях для семирічних шкіл, не дає нам нічого, бо там замало методичних вказівок, а по-друге план комплексу,—а, вірніше, то є тільки натяк на комплекс,—наприклад, сільська школа мусить додержуватися сільсько-господарського ухвалу.

Коли я, складаючи плана на другий тримістр, зацікавився, яким чином можна зробити цей ухвал, то я найшов, що таких натяків дуже мало і що вони між собою мало зв'язані.

Коли ж візьмемо теми міської семирічки, то там ми маємо, наприклад, тему «док». Ця тема годиться для школи семирічки переважно портового міста, а потім загалом теми міських семирічок, в порівнянні з темами сільських, мають ще більш конспективний характер,—вони в суті своїй мають характер тез і вчителю доводиться страшенно багато працювати, щоб виробити не план роботи на перший тримістр, а хоча трошки поширити ті комплекси, що містяться в тому пораднику.

Отже я кажу, товариші, що той порадник, що видала Наркомосвіта, той порадник нас не задовольняє, він не дає нам того матеріалу, який дійсно потрібен для села. І коли ми маємо засоби для проведення суспільного виховання дитини, то ми всі майже не маємо засобів для того, щоб досягнути тих мінімумів, що є в пораднику. До того ж в наших школах бракує книжок, бракує підручників, і потім значну частину цих підручників видано російською мовою. Треба сказати, що ті підручники, які й є по

сільських школах, з'являються чисто завалю, яку надсилають нам округові склади, наприклад, нам надіслали підручник «Начаття правописання» Миртова, по-перше, в українську школу, а по-друге—виданий в 22 році, і це не один приклад, коли округові склади посилають нам лише завал. Потім, підручники, які ми маємо в школі, страшенно ріжкоманітні. Тут ви знайдете до 80 назв, але цих підручників є мало примірників, лише велика кількість назв. І коли кинешес роздавати учням книжки, то тут маси страшенний ріжкоманітні. Потім я хочу поділитись з вами тим, що являється у нас, сільських учителів, ще зараз нерозв'язаним питанням—власне, на що треба звернути більш уваги, чи на систематику роботи, чи на те, щоб наприклад, в галузі суспільнознавства провести ту історичну градацію—от старого світу до сучасності, чи просто робити напади, не рахуючись з тим, яка тема зараз розробляється, робить напади на ті чи інші теми з старої, середньої і нової історії. Це питання являється у нас в школі зараз дуже актуальним. Де-яка частина схиляється на те, що систематика не потрібна, що ті мінімуми, яких все таки вимагає порадник, ті мінімуми зараз нам не можна здійснити, тому, що від школи вимагається не тільки загальна освіта, а й знання сучасної помітної дійсності і тут немає зв'язки поміж мінімумом порадника і вивченням сучасної сільської дійсності. Учителів доводиться самому лаврувати і той матеріал, який мається в пораднику, доводиться переживати й ув'язувати з сучасною сільською дійсністю.

Голова. Слово належить тов. Королькову (з Донецчини).

Промова тов. Королькова.

Корольков. Товариші, коли всі галузі нашого господарства пережили низку тяжких моментів і навіть були в такому стані, що доживали остати днини, то в такому самому стані, треба вважати, була й наша єдина трудова школа.

Чим була ця нова школа? На початку завоювань червоного жовтня, за перших днів Радянської республіки, коли Радянська влада тільки почала боротьбу з міжнароднім капіталом, вона теж почала похід проти старої школи і оголосила нову єдину трудову школу.

Чим була ця нова єдина трудова школа?

Вона, розуміється, в основі своїй не була подібною до тої трудової єдиної школи, про яку ми говоримо зараз. Ця єдина трудова школа була ні більше ні менше, як табор. Сьогодні ця школа була школою, а завтра цю школу виволонали всіякі банди. Та так, чи саяк, цей період минув і шлях шукань, шлях намацування—скінчився.

Ми, товариші, маємо тепер момент, коли намацано вже певні форми цієї нової єдиної трудової школи. Довго нам довелося шукати цих нових підходів, нових форм навчання, нових методів. Це, товариші, звичайно, зрозуміло, коли ми візьмемо до уваги ту свад-

щину, що одержали від старого імперіалістичного уряду. Що особливо було нам трудно, так це—зрозуміти, що ж таке є ця нова школа, як треба підійти до цієї нової школи й яких треба методів.

І коли казати, що тут завести цю нову єдину трудову школу перешкождала нам і людиність, що ніяк не хотіла зрестися старої форми школи, то треба тут прямо сказати це саме й про себе самих. Учителство теж не було знайоме з нею, новою формою школи, не було знайоме й з новими методами навчання.

Коли вперше вийшли на арену трудовий американський метод, комплексова система, то, звичайно, всі вчителі дивувалися й казали:—що це за метод?—це якась китайська грамота. Коли ж ми пройшли кілька курсів перепідготовки,—чимало самокурсів, тоді тільки знайшли ми собі ту ідейну дорогу, якою тепер ідемо. Тоді тільки кожен з нас переконався, яка велика прірва була між тим старим методом і новими методами навчання.

І ось, товариші, тут нам треба поряд з цим єдинитися й на дитячій русі.

Товариші, справа дитячого руху—це найголовніша й основна, якої ми не можемо поминути.

Не збудувавши нових шкіл на основі дитячого руху, ми не утворимо тієї нової школи, до якої ми прагнемо. А що з себе уявляє дитячий рух, які є до нього підходи,—це кожний із нас знає, після проходження тих чи інших курсів.

Я хочу зупинитися на тих перешкодах, з якими доводиться стикатися при організації дитячого руху. Ми знаємо, що при організації Ю.П. особливо стає на чершкелі селянство, й я гадаю, що не тільки мені доводилось зустрічатися з такими перешкодами, але й вам. Коли мені вперше прийшлося організувати Ю.П. спільно з комсомольською комуністичною ячейкою, то трапився дуже неприємний випадок. Зараз же після утворення цієї організації прийшли батьки з плачем і говорили: «Випишіть наших дітей, куди ви їх запишете й забираєте від нас». Щоб перевірити погляд батьків, ми другого дня розпитували учнів, і коли перепитували кожного зокрема, то виявилось, що один відповів, що його вдома були, другий казав, що почував у стайні і т. інше. Раз це так, ясно, що батьки, в більшості, не зрозуміли ще завдання нової

трудої школи. Тут потрібний дуже обережний підхід до організації дитячого руху, тут треба багато роз'яснень, багато проводити загальних зборів з батьками, інакше у нас нічого не вийде.

Є ще багато інших перешкод, які заважають дитячому рухові. Звичайно, мала підготовка в підході до дитячого руху, не досить певне знайомство з тими «отрядами», формами й методами, якими ці відділи треба вести—це має теж свій вплив. Тому треба особливо увагу звернути на цей бік. При переведенні дитячого руху, весь процес нашого навчання, все виховання дітей, треба з'язувати з цим дитячим рухом. Не з'язавши виховання або навчання з дитячим рухом, не утворимо тієї школи, про яку ми завжди говоримо. Потім, товариші, треба не забувати того, що є найважливіше—це фізкультура. Товариші, кожний з нас знає, що нове покоління з кожним роком вроджується, що року дрібнішає. Це, товариші, звичайно, з'язується відсутністю тої роботи, яка підвищувала б фізичне здоровля людини. І тут, товариші, поруч з дитячим рухом потрібно звернути увагу на фізичне виховання. Тут знову треба мати на увазі, що необхідно запастися будь-якими приладами, з'язатися з комсомольськими та іншими організаціями, що вже знайомі з цим ділом, і після того його провадити.

Багатою труднощів, товариші, доведеться нам перетерпіти. Ми маємо чимало труднощів, що до організації низки гуртків дитячого виховання, гуртків безбожників і т. д. Це є остільки серйозне питання, що його обійти мовчки не можна. На ґрунті організації гуртків безбожників було багато (я, принаймні з свого досвіду переконався) непорозумінь. І тут потрібно обережний підхід. Так чи інакше ми бачимо в дитячій русі, які б там наші сільські школи не були відсталіми, ми бачимо у дитячій русі велике відставання од сільських шкіл. Я наведу приклад: у мене була одна учениця, що була запеклим оборонцем релігійних забобів. Але, ось у цій році, ви можете її бачити найактивнішою громадською працівницею, діяльною робітницею антирелігійної пропаганди, навіть серед дорослого населення.

Отже, як що ми до цього часу були на шляху шукання, то ніні, ми вже прийшли на певну путь і неправий, мені здається, тов. Яковенко, з яким я ніяк не можемо по-

годиться, коли він накидається на підручники й каже, що вони нічого не дають.

Товариші, як що вони не дають усього, то, у всякім разі, дають багатько, й тому не можна гніватись за те, що там бракує де-яких матеріалів. Товариші, ці підручники дають нам багатько матеріалу в тім ро-

зумінню, що його треба опрацювати. Але в одному підручнику, в однім якісь томі не можна викласти, від початку до кінця, все те, що нам потрібно. Тому ми повинні дякувати за те, що ми врешті маємо підручники, бо їх раніш зовсім не було.

Голова.—Слово належить т. Головенку.

Промова тов. Головенка.

Головенко (Поділля).—Товариство, треба зазначити й сказати одверто, що наша школа й вчительство в сучасний мент разом з нею переживає трагедію. Ту «установку», яка нещодавно, а саме рік тому, вважалася за базу нової школи, зараз життям відкинуто. Життя пішло мимо цієї установки, життя висунуло цілком нові форми—форми соціального виховання. Тов. Шумський в своїй доповіді, вчора, зазначив, що нині ми мусимо пристосовуватись до зовсім нових форм виховання. І дійсно, товариство, ми зі своїми шкільними формами, зі своїми мовами і своєю тяжкою артилерією школи, не встигасмо йти за життям, життя обгомяє нас, і тому, товариство, треба одверто сказати, що слід змінити корінь цих форм, треба школу поставити на зовсім нашій ґрунт.

Школа, товариство, це є частина життя, виховує не школа, а виховує життя. І нині на черзі є комуністичне виховання, колективне виховання, що не знає стін, шкільних лав чи інших аксесуарів. І тому я кажу, що нам слід в даний мент сразу зламати все й будувати школу на нових підвалинах.

Школу, як таку, ми мусимо забути, ми мусимо шкільну роботу винести за стіни шкільного будинку, цього вимагає від нас життя.

Тепер, товариство, що до виховання. Учительство в масі своїй захоплюється словом «виховання», нам здається, що ми виховуємо. Але це надзвичайно груба помилка, бо виховує не вчитель, не книжка, а виховує життя.

Тому нам треба прийняти вже нову установку змісту виховання, нам потрібно, щоб ми допомагали умовам, а виховувати самі ми не можемо, не ми виховуємо й це не наша прерогатива. На черзі дня виховання революційне, виховання комуністичне, виховання комплексне.

І мені здається, що вчора Остап Вишня найкраще зрозумів задачу виховання. Він гарно сказав, що за малих літ селянська дитина виховується на комплексі. Дитина бе-

ре все те, що ми маємо навкруги й пристосовує себе до умов, в яких вона живе. І це дійсне виховання серед умов, у яких живемо. Це так.

Але, товариство, комуністичне виховання вимагає ще учителів-комуністів, а не скажу учителів-комуністів з білетами, але учителів, що дійсно прийшли до комуністичної партії, що порвали зі всім старим й стали на шлях комунізму.

Таким чином, товариство, я міркую, що у нас є учитель, дитина і оточення.

Ось це три елементи, з якими ми мусимо будувати нову школу. Тому, товариство, дитячий рух ми мусимо вітати, як нову течію в школі.

Нам, учителям-педагогам, кваліфікованим робітникам, довгорічний досвід казує, що нам потрібно тепер йти з молоддю, молододосвідченими комсомольцями, що йдуть і працюють з нами на цьому полі.

Наша ставка на нову школу мусить бути така: «Геть лави і старі форми оточення, більші йдуть до життя й до нових форм у комуністичному напрямку».

Дозвольте сказати, товариство, мені декілька слів по докладу тов. Шумського. Товариш Шумський зазначив ті досягнення, що є в галузі народньої освіти. Ми бачимо самі ці досягнення в місті Харкові, ці досягнення надзвичайно великі; про них ми й мріяти не можемо. Але цього ще мало; треба перекинути частину цих досягнень на село, бо нині школа перебуває в такому тяжкому стані, що ми мусимо її тепер пристосувати до умов життя, до теперішнього стану; аджеж стара школа є профанація виховання учнів. Нам потрібно якомога скорше знищити її. Підручників ми не маємо, багатько шкіл користується старим хламом, який потрібно викинути вже давно. Досягнення ми маємо в галузі освіти чималі, але слід ці досягнення наблизити до села, треба найскорше перекинути на село до нас ці досягнення. Товариш Шумський ще не сказав про війну, про цього великого німого, як його назвав

т. Лупачарський; а воно має таке величезне значіння: в нас теж є кіно, але там фільми старі, рештки старого буржуазного ладу, й нам потрібно вжити заходів, щоб кіно було з новими фільмами і на провінції. Біжжержування має два мільйони й не знає, де їх діти, а ми не чули про ті досягнення.

Промова тов. Власика.

Т. Власик. Розвал родини, економічні обставини, що відривають нашу дівчорю від своєї родини,—штовхають дітей шукати інших шляхів, але дитинство все йде дуже неорганізовано; воно потребує організації свого нового життя—життя комуністичного.

Діти не розуміють своїх батьків, батьки не розуміють своїх дітей, і в цьому величезна драма й величезна наша радість. Старий побут, старе суспільство скрізь зникає, замість нього зростає нове суспільство, й цьому новому суспільству нам слід піти на допомогу.

Товариш Шумський яскраво в доповіді змагував дитячий рух, в якому широкому розмаху він йде, як дитинство відходить від старих форм укладу, але треба звернути увагу, в якому стані це питання на селі. Дитячим рухом керує вулиця й комсомол. Учителю, на великий жаль, стоїть позаду дитячого руху, він не стає сміливо з переду і не веде за собою широких мас дівчорю; каже, що це не його робота, поки він не в складі Компартії, але, товариші, це його робота, вчитель же боїться взятись за цю велику роботу; він каже, я мовляв позапартійний, а комуністичний рух потребує партійних учителів.

Партійні кола на селі маємо за базу, але на селі їх мало; комсомол же мусить взятись за цю працю, він має вірне чуття до нового життя, прагне нового життя, але сільський

Промова тов. Макаренка.

Макаренко. (Прилуцька окр. Полтавщина). Шаловні товариші, у своїй доповіді товариш Шумський зачепив майже всі питання будівництва нашої школи, але на де-яких питаннях в практичній їх постановці я хочу зупинитися.

Товариші, шляхом упертої, одвертої боротьби курних заводів і темних шахт, союзу серпа і молота, повстав світовий геній—труд.

які ми маємо тут, і їх потрібно перекинути на село, затративши на те ці кошти. Треба подумати про цього великого німого, який займає величезне місце в зміні нашого оточення.

Голова. Слово належить т. Влашикові, Чернігівської губ. та округи.

комсомол малограмотний. Учителю повинен взяти керівництво педагогічними справами дитячого руху на селі. Це—його справа.

Комсомол теперечки, взявши керівництво на селі, почуває, що з цією великою роботою він не справиться, що ця велика робота потребує силу часу, великого напруження сил, і учитель, я гадаю, візьметься за це діло.

Наш з'їзд повинен заявити сьогодні, що учитель приймає участь в організації дитячого руху, поведе за собою дитинство, не дивлячись на те, що вчитель ще не партійний. Єдиним виховавчим елементом до цього часу була вулиця, єдиним виховавчим елементом були батьки. Яка трагедія від цього буває—ви знаєте, ви живете на селі, ви спостерігаєте дівчорю і щодня бачите, як дитинство широкою завою йде до організації ЮЛ'а і які страшні перешкоди чинять йому батьки, утискаючи дітей, згущаючись з них, і учитель, коли візьме керівництво в свої руки над цими дитячими організаціями, чим дасть дитинство можливість найти нового батька, і цим батьком буде вчитель.

Тому, товариші, я кличу вас прийняти участь в організації ЮЛ і повести мільйони дитинства до комунізму.

Голова. Товариші, єсть пропозиція обмежити промовців 4 хвилинами. Я проголосую.

Хто за те, щоби обмежити промовців 5 хвилинами? Більшість. Приймається 5 хвил.

Жовтень відчинив браму для працюючих мас, Жовтнева революція була високо-культурним фактором, бо Жовтень привів працюючі маси до будівництва нового життя, він привів їх до комунізму. Школа, товариші, як це ясно підкреслив Володимир Ілліч, завне була могутнім зряддям у боротьбі пануючої класи з пролетаріатом. І тому буржуазна школа ставила метою свого навчання індивідуальний погляд, який мала

буржуазія на життя, і тому ця буржуазна школа, з одного боку виховувала людей з так званою загальною освітою, з другого боку вона намагалася рабськи закабалити людську працю.

Але зараз на сцену життя вийшла робітничий клас.

Школа пролетаріату може бути тільки трудовою школою.

Коли, товариство, буржуазний учитель учив лише оглядати світ, то завдання нашої трудової школи перебудувати цей світ. Говорячи коротко, я хочу сказати, що сьогоднішня школа, наша трудова школа, мусять виховувати тільки корисні знання, бо то не є школа, коли вона стоїть поза життям. Ще в 1913 році, в своїй статті про культурно-національну автономію Володимир Ілліч сказав: «В школі треба підготовляти те, що в житті повинно бути здійснено».

Далі, в другій своїй статті В. І. говорить: «Справу виховання й освіти треба поставити так, щоби молодь кожного села, в кожному селі проводила завдання спільної корисної праці».

Цими словами, товариші, ми повинні керуватися в нашій роботі в школі.

Тепер, товариші, далі, коли ми візьмемо сільську школу, коли ми візьмемо те село, що прокинулось од віковичного сну, коли ми візьмемо те село, що влягло нині за активну творчість, то ми бачимо, що воно ставить перед нами ті завдання, на які ми в школі мусямо давати відповідь, ми мусямо дати трудову школу, що давала б практичні

знання нашому селянству, ми мусямо як раз утворити нашу школу з сільсько-господарським ухилом і не в теорії, а на практиці.

І тому, перед нами стоїть питання не про школу, яку ми мали до цього часу, а про школу нову, з так званим продукційним сільсько-господарським ухилом. І от, товариші, коли ми підійдемо до цього питання, то ми мусямо сказати, що воно ще не перевердено у нас, як слід, що ми ще не маємо матеріяльної бази—землі при школах, щоб була можливість завести в школі цей сільсько-господарський ухил.

Далі, товариші, я гадаю, що нам треба прохати Наркомос'вту негайно вирішити це питання і вжити у справі цій рішучих заходів.

Далі, товариші, я хочу коротенько зупинитися на питанні нашого резерву, нашої молоді от 14 до 18 р. Я мушу сказати, що ми нині повинні поставити це питання в з'ясовному обсягу, ми повинні подбати про те, щоби дати молоді цих років обов'язкову освіту не по-за школою, а щоби ця молодь виховувалась в тому напрямку, якого вимагає нова школа, щоби вона дістала професійне знання.

І тут перед нами стоїть питання утворення не школи, а організації постійних курсів, на яких ми мусямо провести в житті завдання й вимоги сучасності.

Голова. Слово належить товаришу... (кілька товаришів, що записалися, вийшли).

Голова. Слово належить представникові ЦК Комсомолу, тов. Березову.

Промова тов. Березова.

Березів. Товариші, у своїй доповіді, тов. Шумський зачепив усі болячі питання школи й дтячого руху й, разом з тим, зупинявся на питаннях роботи комсомолу в школі. Тому я, вважаю за необхідне в двох-трьох словах ознайомити вас з тими основними положеннями, що беруться комсомолом за основну підвалину в своїй шкільній праці. Це тим більш важливо, що ми нині разом з учительством виходимо на широкий шлях сільської праці. Три основні положення покладаю в основу шкільної праці: по перше,—яні вважаємо, що всяка школа повинна базуватися на продуктивній праці, повинна бути зв'язана з працею, мати певну мету—виховувати людей, що потрібні державному соці-

алістичному будівництву. Це першооснова усякої школи.

Друга основа—школа повинна бути зв'язана з тою суспільною діяльністю, що є в нашого час. Без цього ми не мислимо собі ліквої школи.

І, нарешті, третя основа, що ми її класифікуємо підвалиною нашої шкільної роботи—це активна участь самих учнів у будові школи.

А ні одна школа не може будуватися руками самих педагогів, руками одних інструкторів. Така школа ніколи не може підготувати ініціативних людей, що могли б бути будівничими нового, діяльного, комуністичного суспільства.

Ось ці три основні завдання ми кладемо в основу шкільної праці й ці три основні завдання ми завжди ставимо, підходячи до питання про школу соціалізація, ми вважаємо що усе завдання полягає в тому, що є навколо нас. Як що ми, на Україні, зараз відмовились од будівництва особливих шкіл селянської молоді, то це ще не значить, що ми цілковито відмовляємося від того, щоб наша школа в своїй праці орієнтувалася на сільсько-господарську дійсність, що є навколо неї.

Тому цілком вірно говорив попередній товариш, який казав, що треба поставити школу на послугу селянському господарству. Без цього, це-б-то без того, щоб наша школа будувалася в своїй праці на учоті трудової дійсності, в якій знаходиться селянський підліток, без зв'язку з господарством,—наша школа своєї мети, не досягне.

Друге завдання школи—це зв'язок з суспільством. Це завдання, буде виконано лише тоді, коли в школі буде піонерський рух, коли школа буде зв'язана з піонерами, коли піонери з'являтимуть цю школу повсякденно з громадським і політичним життям.

І, нарешті, третє завдання—завдання привагнення самих учнів до будови школи. Ми гадаємо, що це можна буде здійснити лише тоді, коли в вашій школі буде бойова громадсько-політична група дитинства в особі Юних Піонерів.

Я цілком погоджуюсь з тов. Шумським в тому, що нині у всілякий спосіб потрібно гнати таких товаришів, що думають, ніби школа може існувати без піонерського руху, що піонерський рух може бути усунуто зі школи. Ми не поділяємо й погляду товаришів, що думали створити Дозавуч.

У чому суть Дозавуча?

— Адже ж не в тому, що школа дозаводської праці в місті й на селі рано вводить для дітей працю на виробництві, а в тому, що вона намагалась побудуватись за методом дитячого руху і той самий дитячий рух стиснути.

Ми вважаємо, що дитячий рух є такий бурхливий процес, що його не вкладаш ні в які рамки шкільної праці. Ми, звичайно, боремося проти цих двох крайностей, що виявляються в підході до питання про школу й дитячий рух.

Ми вважаємо, що дитячий рух мусить перебудувати школу беручи найдіальнішу участь в її будівництві.

Одночасно, дитячий рух служитиме за найцінніший елемент увязки школи з громадсько-політичним життям. Я хочу тут заперечити погляд тих, що нехтують значіння школи взагалі і вважають, що в вихованні можна обмежитись одним громадським вихованням.

Я мушу заперечити З'їзд, що цього погляду не поділяє Центральний Комітет. Ми вважаємо, що школа повинна дати підліткові, дитині, що в неї входять, ту суму звичок, за допомогою яких підліток зуміє як найкраще здобути ті знання, що придбало людство. З цього погляду, з погляду метода, що повинна дати школа підліткові, з цього погляду школу ми в повній мірі оцінюємо. Цілком невірним буде уявлення товаришів, коли вони пойдуть собі на місця й мислятимуть, що комсомол нехтує значіння школи. Ось приблизно ті моменти, що на їх я хотів звернути вашу увагу.

Голова. Слово належить товаришу Галаю, представникові Київщини.

Промова тов. Галая.

Галай. З приводу доповіді тов. Шумського говорити звичайно можна багато, але ми обмежимо часом й через те я хочу зупинитись лише на конкретному моменту: питанні взаємовідносин між школою й дитячим рухом.

Тов. Шумський мальовничо порівняв цю течію, цю систему соціального виховання з трійкою, сказавши, що в «порні» запрошено основну одиницю—це комуністичний дитячий рух, а «пристакними» йому служать з одного боку—школа, а з другого боку—трудова звичка.

Одже, таким чином, ми уявляємо собі, що така трійка мчить, але цікаво буде

заглянути, як почуває себе їздець, який сидить на цьому воші.

Далі тов. Шумський каже те, що треба завше виходити з конкретних обставин, аналізувати ці конкретні обставини й робити ті чи інші висновки.

Ось я хочу зробити такий конкретний висновок.

Я працюю в окружному місті, де дитячий рух набрав вже певних форм і де вихова має три основні чинники, це: дитячий рух, школу й родину. І от ці три фактори так чи инак впливають на розвиток, на оформлення дитячого світогляду згідно з

системою соцівху. Школа звичайно є школа й робить так, як то годиться в школі.

Вона претендує охопити дитину цілком зо всіх боків, дати дитворі певне виховання оформити її світогляд, дати їй і певну суму звичок, дати їй і оформлену ідеологію.

В звязку з цим дитина набирає від школи певну суму нагрузки, певну роботу. Ну, скажім, математично, в числах: 3-4 години, а часом і 5 вона занята в школі. Комуністичний дитячий рух і його керівники теж думають, що вони повинні охопити дитину зо всіх боків.

Звичайно вони не думають, дати йому формальні знання, але звязок з підприємствами, робітничими організаціями і т. ін. — це вони хочуть дати. Родина з свого боку накладає обов'язки, і врешті випливають дуже неприємні для нас висновки.

Промова тов. Савенка.

Савенко. (Катеринославщина, Запорізької округи). Товариші, хоч шкільна справа, шкільне питання в сучасний мент перебуває в далеко кращому стані ніж попередніх років, але ми все ж маємо підстави підкреслити ті хибні, які бачимо в сучасній школі. В першу чергу треба сказати відносно скорочення шкільної мережі. Шкільну мережу дійсно скорочено і значно скорочено. Хоч зі слів доповідача і з тих даних, що він навів, виходить на перший погляд, що їх не так дуже скорочено, але це дуже кидается у вічі і каже на те, а саме, — що шкільна мережа значно скорочена.

Ми також бачимо ті дитячі маси, що лишилися по-за стінами шкіл. По деяких місцевостях наприклад, це число досягає до 40—50 відсотків дітей, що лишилися по-за школою. З другого боку, коли ми розглянемо нагрузку, то ми бачимо, що цього учебного року учитель у школі має по 50—60 і, навіть, по 70 дітей, що, звичайно, над норму. В той час, коли норма передбачає 40—50 дітей ми маємо фактичну нагрузку по 60—70 дітей. Цей факт—величезна нагрузка вчителів учнями, а також та маса дітей, що лишилася по-за школою, все це свідчить, що шкільна мережа надто скорочена і її треба було б поширити, щоб охопити ту силу дітей, які лишилися по-за школою.

Промова тов. Омельчука.

Омельчук. (З Волині, Житомирської округи). Товариство, я хотчу продовжити

Коли ми пригланемося до роботи дитини, то виходить, що вона звичайно переобтяжена. І врешті ми знаємо з обслідувань фізичного стану дітей, що 75% шкільників хворі й багато з них мають нахили до туберкульозу, а деякі мають і туберкульоз, ми маємо у дітей також виявлену апатію до праці.

Ми маємо ще третій мент—цілу низку конфліктів між школою і дитячим рухом.

Я би не сказав, що школа з одного боку, а керівники дитячого руху з другого боку, не розуміють один одного. Цього нема, але є відсутність контакту, відсутність координації роботи. Мені здається, що ми можемо з цього вийти і нам потрібно утворити такий орган, в який входили би і педагоги, і керівники дитячого руху, бо зараз ми перегружаємо дитину так, що вона з ранку до вечору має велику нагрузку роботою.

Ми бачимо, що у нас є ще лікнеп—ліквідація неписьменности серед дорослих. Всім відомо, як він працює і кожен знає, які наслідки дає праця цього лікнепу. Ми знаємо, що з великими труднощами можна знайти нову групу учнів школи Лікнепу. Кількість учнів по цих школах 10—12—15, і ми не знайдемо нагрузки 30—40 учнів. Це по-перше. По друге, школа Лікнепу немов-би існує за рахунок скорочення трудових шкіл, і справді, в той час, коли в нас провадиться навчання у Лікнепі, ті підлітки, діти, що повинні вчитися по школах, лишаються по-за школою. Я повторюю, що школи Лікнепу існують коштом трудових шкіл, а це вже є ненормальне явище.

Тепер відносно витрат на народню освіту у місті і тієї норми, що дається селу. Ми бачимо, що між нормою міста й села є значне розходження, велика різниця. Зі слів доповідача ми бачимо, що в місті на народню освіту на учня витрачають 2½ харб., а в селі 50 коп. Різниця значно велика. Коли взяти зокрема Харків, як місто, то ми знаємо, що по Харкову, на народню освіту припадає 3 харб. 50 коп., тоді, як на селі 50—59 коп. Я вважаю, що це розходження норми на селі й у місті треба б було більш-менш зрівняти.

трохи кінець промови попереднього товариша. Розходження ножиць є не тільки в за-

робітній платі, а є, навіть, і культурні пожитки між містом і селом. Коли місто пішло широкими кроками до освіти, то село в справі освіти знаходиться в страшенно п'яганому стані. Особливо треба звернути увагу на прикордонні райони, куди приглядає закордонна буржуазія, куди вона посилає своїх шпиків для того, щоб побачити, як стоїть справа з народною освітою і чи виконуються ті постанови, які вже є, чи вони залишаються лише на папері. Візьємо прикордонні райони. Ці райони повинні бути зразковими районами, в цих районах ми мусимо показати свої досягнення закордонній буржуазії, а що ми бачимо в цих районах? Є цілі райони, де немає ані одної школи семилітня. Наприклад, у губерніальському місті, як Житомир ми маємо 30 семиліток і я гадаю, що вже пора подумати про те, щоб частину Житомирських семиліток скоротити до де-якої міри. Бюджет міста треба трошки скоротити й перекинути на село, особливо по прикордонних місцях, де

Промова тов. Ричковського.

Ричковський. Я, товариші, не торкати-муся досягнень Радянської школи—їх і так видно, досягнення ці настільки великі й яочні, що протягом 5 хвилин про це нема змоги й переказати.

Мені хотілося б опинитися на такій справі: я говорю про «змичку» міста з селом—про «змичку» шкіл міських із сільськими. Це, товариші, потрібна справа, місту не слід забувати про села, міському школяреві не слід забувати про ту сільську школу, що не має жодних приладь, часом, навіть, того пера, зошиту.

Справу цю, товариші, слід розв'язати, слід зробити змичку між Головною професвітою та Соцвряхом міста й села. Питання остільки важке, що його як найшвидше треба розв'язати, що нині ми мусимо порушити справу перед Наркомосвітою з тим, щоб вона розв'язала її як найскоріше.

Програм наш слід уточнити й зблизити; годі вже з тим станом, що мало не кожна округа та губернія має свій програм.

Державне Видавництво через Наркомосвіту повинно шире зайняти, що воно не справилося з покладенням на нього завданням—книжку одержали місяць запізно, до того ж вона дорога; і всі зусилля нашого уряду слід направити на те, щоб книжку ту знешешити, наблизити її до села, щоб кінець-кінцем дати дітям незможного селянства книжку, і цим полегшити їм освіту.

райони перебувають у тяжкому стані, в куди кращі робітники не хочуть іти, бо там умови праці, надзвичайно тяжкі, робітників відповідних ми не маємо, тому залишаються тільки ті робітники, що їх доля застала там, що не вміють улаштувати своє життя в більшому центрі.

Вони йдуть у прикордонну смугу, не вміючи як слід викладати. Ми маємо таких учителів, які не зазнайомлені з новими завданнями школи, й які через старі засоби, старі методи, мучать учнів школи, а не вчать їх.

Наркомосу необхідно звернути головну увагу на ті райони, що межують із кордоном, де ми мусимо продемонструвати здобутки нашої школи, де ми мусимо дати зразки досягнень, в справі будови нашої освіти.

Голова. Слово належить представникові Одещини від Миколаївської округи—тов. Ричковському.

Я особливо підкреслюю, що потрібна дитяча книжка. Дитячої книжки по школах нема, тим часом, як потреба в ній сильна й задовольнити її на місці неможливо. Дитячої пісенки, дитячої книжки ми ніде не можемо дістати й доводиться зацікавитися дитячою творчістю. Я хотів звернути увагу на педагогічну літературу: її безліч. Кожна школа, як і вітрина книгарень завалена педагогічною літературою й багатьою її лишається не прочитаною—пора педагогічну літературу здешевити й звернути увагу видавництва більше на якість, ніж на кількість.

Я хочу сказати про той резерв, про ту зміну шкільних робітників, що повинні скоро прийти до нас—це червоне вчителство, це нові вихованці ІНО. А чи має ІНО зв'язок з цими школами, з учительством? Невно видно, що наше ІНО не готує червоного вчителства для села, головним чином, це будуть учителі для міста. Я особливо й підкреслюю для того, щоб зв'язати практичну роботу ІНО з сільською школою.

Що ж до відношення з адміністрацією, то я можливо ухилився, заціплюючи це болюче питання, але я з того району, де є відома Дімівка, і тому я хочу тут сказати, що школу треба поставити в такі умови, щоб до неї дійсно ставилися з повагою, щоб до вчителя місцеві активні робітники ставилися гарно.

Я повторюю тут слова тов. Затонського й Шумського про те, що ми ці болячки знаємо. Я заспокоюю тим, що ці болячки не страшні, але цих болячок у нас дуже й дуже багато.

Особливу увагу треба звернути також на господарчий бік школи, на участь шкільних сільських робітників, що до виявлення прибуткових статей районного й округового бюджету. Тут спілка вчителів повинна брати участь в тому, щоб урятувати кожну копійку й кожну цю копійку витратити на користь школи.

Далі відносно дитячих будинків. На дитячі будинки витрачається велика частина того бюджету, що призначається на народню освіту. На Київщині та на Одещині цей відсоток виносить майже 60 відсотків всіх тих сум, що їх асигновано на народню освіту.

Піднімали питання про те, щоб розгрупувати Одеську губернію, яка що до кількості

дитячих будинків, займає перше місце на Україні.

Шкільна мережа поки-що не задовольняє цілком. Потрібний ремонт,—потрібно багато зусиль, з боку сільського вчителства. Тут необхідно встановити певну адміністративну лінію, що до відшукання місцевих засобів. В той час, як Губвиконкоми та Окрвиконкоми видають обов'язкові постанови про внески та спеціальні підприємства, тоді ж виникає важливе питання, що має особливу вагу в сільській обстановці—це справа опалення, освітлення, найма сторожа, ремонт і допомога незможному селянству. В цьому напрямку треба вжити певних заходів, а ми допоможемо розбуркати суспільність настільки, що дійсно підтримаємо нашу сільську школу. (Оплески).

Голова Слово належить представникові молдавської республіки тов. Шескину.

Промова тов. Шескина.

Шескин. Товариші, ми вчора з великим інтересом прослухали доклад т. Шумського. Цей доклад освітив нам багато питань народньої освіти, але не цілком вичерпав наш болячки. Ми, товариші, не чули в докладі про те, що зроблено для ліквідації дитячої безпритульності. А ви знаєте, що світова війна, що розпочалася в 1914 році й тяглась до 1917, а потім громадянська війна, що продовжувалась до р. 1922, забрала багато людей, що залишили по собі дітвору, яка опинилась на вулиці, на приволиці, без батька й матері. Хто ж піклується тепер про цих дітей? Кожному з нас, товариші, доводилося бачити дітвору, на яку впливає вулиця, на яку впливають темні елементи, дітей, що врешті перетворювались на люмпен-пролетарят, які жебрачать по вулицях, або роблять ще й шось гірше. І, таким чином, утворюється кадр т. званих правопорушників. Так от, товариші, про те, що зроблено для ліквідації цього нашого нещастя, цієї болячки, ми нічого не чули.

Аналізуючи далі, ми мусимо сказати, що, в так званих, дитячих будинках для дефективних дітей так само, як ми знаємо, справа стоїть зовсім не задовольняюче, про це ми теж нічого не чули з доповіді т. Шумського. Ви знаєте, товариші, що дефективні діти бувають двох типів: розумово-дефективні й морально-дефективні. І от, товариші, кадр морально-дефективних дітей комплектується

саме з цих безпритульних дітей. Цих дітей розміщують по колекторах, а коли вони там не стають лішними з тої чи иншої причини, то їх відправляють у реформаторіуми.

Так от, товариші, яке життя цих дітей в реформаторіумах, чого вони там досягають, про це ми нічого не чули. Я, товариші, представник комісії в справах неповнолітніх, знаю, що справа в нас під цим зглядом стоїть цілком негарзд, і було-б дуже бажано, щоб і туди проникло світло тої червоної зорі, яку засвітив нам 1917 року дорогий нам Володимир Ілліч, щоб і тут ставилися до дітей з любов'ю, щоб з цих дітей виростили справді людей, здатних провадити далі пролетарське життя.

Згадуючи про це, треба сказати, що і в дитячих будинках справа стоїть не важко.

Я мушу сказати, товариші, що виховання дітей складається з 2-х моментів: з суто-виховничого елементу—учебного, й елементу харчування. І от саме найважливіша частина—виховничо-учебна частина—в дитячих будинках дуже кульгас. Там стоїть на першому плані виховання в розумінні харчування дітей. Але й те не досить добре. Діти оточені молодими вихователями, які не підготовані до цього діла. Бо-ж найважніше це те, що треба цілком особливого кадру вихователів для дефективних дітей, а в дитячих будинках як раз таких вихователів і немає. Там звертають увагу тільки на те, щоб ді-

тей годувати. Найважливіше зглядом саме цих дітей це—привчити їх до роботи й до роботи, головним чином, хліборобської, бо земля мас через працю коло неї зробити їх корисними громадянами нашої республіки.

Далі, товариші, я хочу згадати про книги для шкіл національних меншостей. Це особливо велика болячка наших молдаванських і єврейських шкіл. Там книг національною мовою нема зовсім, і ніхто не дбає, щоб дати

Заключне слово тов. Шумського.

Шумський. (Оплески). Товариші, перш за все я хочу вяснити де-які непорозуміння, між иншим, останнього промовця т. Шескина, що підняв цілий ряд питань, які мають надзвичайно важливе й дуже серйозне значіння й про які ми надзвичайно багато говорили й достаточо робили в цій справі, але які не входили в мою задачу по цьому докладі. Моєю задачею в цьому докладі була—школа й дитячий рух, сконцентрувати увагу з'їзду на стані школи в останній час і на проблемі дитячого руху, на тому, як школу звязати з дитячим рухом. Це було основним питанням мого доповіді, і коли б я почав би ще говорити про безспиритуальність дітей і ті болючі питання, що тут зачепив тов. Шескин, то я росплився б на цілий ряд тем і не обговорив би, як слід, головної теми мого доповіді. Тому я не зачіпав цих надзвичайно болючих і серйозних питань, але це не значить, що ми цих питань не маємо на увазі, і я міг би вам тут навести немало різних фактів, багато прикладів, які б показали вам, що ми багато де-чого робили в цій галузі, але на цьому я зараз, повторюю, зупинятися не буду й гадаю, що може дійсно це питання треба було б поставити окремо й тоді ми б проаналізували його. Але поскільки сюди з'їхалися вчителі, які працюють переважно в школі, це питання школи й дитруху, в моїм докладі необхідно було досконаливо з'ясувати, що я намагався зробити. Так я собі уявляв своє завдання.

Тепер же кілька питань, що поставлені в записках, а я їх одержав більше як 300. Ці записки зачіпають надзвичайно важливі питання, вони торкаються конкретно цілого ряду практичних питань, але, на жаль, для того, щоб дати вичерпуючу відповідь на всі записки, треба було б удвоїти, а може й утроїти час, який я мав для доповіді. Це не можливо і я мушу торкнутися

лиш школам потрібні книги, щоб вчителі цих шкіл мали потрібні підручники. І от на це я знову ж таки хотів звернути увагу тов. Шумського.

Голова. Поскільки, товариші, в мене є багато записок про те, щоб припинити дебати, я мушу поставити цю пропозицію на головування. Хто за те, щоб зовсім припинити дебати? Більшість. Останнє слово належить т. Шумському.

саміх головних питань. Перш, ніж перейти до записок, я торкнуся одного момента—це матеріальне забезпечення вчителя.

Стан зарплатні вчительства теж прогресував, як і всі елементи школи, і то досить lekраво:

22—23 учбовому році учитель в місті одержував 10—14 карбованців, в селі 2—6 карбованців.

В 23—24 році від 19 карб. до 34 карб. в місті, а в селі від 9 карб. до 25 карб.

В 24—25 році в місті 30 карб. до 38 карб. а в селі від 25 карб. до 31 карб.

По Волині, Чернігівщині й Поділля були встановлені менші ставки, але уряд їх збільшив до 25 за рахунок субвенції. Ми встановили мінімум 25 карб., але завдяки цілому ряду заходів є надія, як вже казав т. Чубар, підняти мінімум заробітної платні до 28 карб.

Мені здається, що це нам вдасться провести протягом біжучого бюджетного року. Треба підкреслити, що це теж свідчить про те, як поволі зміцнювалась наша школа. Я вже зазначив, що тепер ми вже можемо говорити про методологічні питання, поглиблюючи їх до основ, через те, що в нас зараз фізично, в природі існує школа.

Два роки тому назад у нас школа в дійсності не існувала; вона була без вікон, без дверей і займалася питаннями методології—це було б просто базікати, тепер же, коли ми дійсно маємо школу, що дійсно існує, ми можемо говорити про внутрішню її постановку й організацію, і це цілком своєчасно. Тут мене дивує, чому в хто в дебатах і в записках не порушить питання про брак підручників. Ні однієї школи записки. Й коли я говорив про це з товаришами з видавництва, вони мені кажуть: «ага, ми задовольнили потребу». Я думаю, що це не так. Правда, в цьому році ми, в цій галузі пок-

винулись далеко наперед, ми надрукували 5 мільйонів підручників, це велика цифра; це завдання ми перед собою поставили й виконали.

Правда ми трошки запізнились, але тут причина—наша загальна неалагоженість доставки книги на село. Але я думаю, що ми в основному задачу з підручниками на чорно виконали. У нас ще є дуже багато дефектів, та все ж таки ми бачимо, що, надрукувавши 5 мільйонів підручників, ми майже виконали завдання. В раді шкіл їх ще не має, вони туди тільки на весну пошадуть, але основа вже єсть.

Був і є цілий ряд перешкод, і книжка ще не проторила собі дороги на село, лише те-пер вона її проторює. Це заважало нам довести до кінця нашу роботу в цій галузі. Я ще торкатимусь цього питання, але в класній вишній—про мрії вчителства, про підручники, а про це ще буду говорити, а зараз зупинюся на шкільних приладах.

Тут надзвичайно ще кеськ справи.

Перша, основна причина—це наша бідність, але і при бідності можна де-що зробити. Так, наприклад, за нашої бідності у нас є можливість за 10 карб. мати цілий комплект—чарівний ліхтар, мікроскоп й телескоп і здається за 4 карб. телурій.

Ми знаємо, який ефект зроблять ці телурії для антирелігійної пропаганди й при такій дешевині ми це повинні зробити. Наша бідність не дозволяє нам купувати чарівний ліхтар за 100 карб. Ми його купити не можемо, але коли такий чарівний ліхтар коштує тільки 2 карб., ми повинні це зробити, ми повинні постачати селу ці комплекти і ми такі це завдання, здається, зможемо виконати в найближчий час.

Ця думка перед нами конкретно стала тільки тижнів два назад; тільки недавно таку пропозицію зроблено,—і ми постаралось в цьому році постачати селам такі прилади. Це буде вже велике осягнення. Розуміється, треба олівця, паперу, пера й таке інше. І це обов'язково треба, й це вже провадиться на місцях із місцевих коштів, але ці комплекти, про які я казав раніш, мусять надіслати на села Наркомос, Центр, бо місця ледве чи куплять і те. Коли нам це урядється виконати, це буде великим святом для школи.

Тепер я зупинюся на питанні, що порушили товариші у своїх промовах.

Основне—це дитячий рух, про дитячий рух найбільше записок.

Основний момент, котрого торкались товариші в галузі дитячого руху, це: чи можна вчителів на селі, де нема ячейки комсомолу й партійної ячейки, організувати колективи юних лєнінців?

Не можна.

Чому?

Дитячий рух—є частина комуністичного руху. «Буття обумовлює свідомість». Учитель є вчитель. Його навик складають його підход до дітей, є велика небезпека, що коли вчитель візьме у свої руки дитячий рух, цей рух не буде комуністичним відділом бойовничого комунізму, цей рух запропадеться в школу.

В цьому є величезна небезпека.

З другого боку, наш вчитель в масі своїй, (я не буду говорити про присутніх, це є актив червоного вчителства) слабо суспільно підготований, і зараз дати йому цю функцію ми не можемо, бо є небезпека скривити дитячий рух в його перших кроках. Треба не спішити, за те своїх товаришів комсомольців ми весь час підгонимо, щоб вони скоріше йшли в село організувати дітей. Але коли там на селі немає комсомола, немає партійної ячейки, немає огнища політично-суспільного життя, то чим буде живитись дитячий рух? Чим хотє, тільки не елементами нового суспільного життя, комуністичним досвідом старших поколінь.

Раз цих огнищ там немає, то цей дитячий рух буде прилатком до шкіл, а це небезпека. Тому організувати колективи по селах, де немає організації громадських, немає ячеек партійних, немає комсомольських ячеек, там не треба спішити. Комсомольці самі спішать за життям, вони чудово знають, що дитячі організації існують без комуністичного керівництва, і вони цього бояться, вони спішать, але зробити те, що не в їхніх силах—цього ніхто не може від них вимагати. Треба утворювати загальні дитячі організації, але колектив «Юних Лєнінців» організувати не треба, поки не підійдуть комсомольці.

Товариш Яковенко звертає увагу на те, що діти організують гуртки кооперативні, природничі й т. и. Я боюся цих організацій. Тут можна викривити, вихолостити душу дитячого комуністичного руху, звести їх на різні куточки природознавства, кооперативів й т. и., але не дати їм того, що дає дитячий рух—це громадського виховання, політичного виховання, щоб діти просяклися духом класової боротьби. Звести дитрух на такі

гурточки, а такі тенденції є, це—небезпечна річ. Такі гуртки потрібні, коли є основне—міцний і активний колектив «Юних Лесців». А коли цього основного фактора громадського виховання нема, тоді є небезпека. Коли пустити тільки по кооперативних і різних гуртках дітей, то можна схилити дитячий рух з його шляху.

Далі казали про те, що Порадника одержали пізно.

Я прийшов після того, як поради́ник вже розіслали. Можливо, що й пізно його надіслали. Але тут ось тов. Яковенко бідається, що цей поради́ник не універсальний, не вичерпливий, не свого роду «чети мінеї», де на все є готова відповідь, не катехізіс, який вчитель міг би взяти в руки і, там найти відповіді на всі запитання. Коли б ми написали такий поради́ник, то нас треба було б на цьому з'їзді бити й бити здорово.

Поради́ник є приклад, є приблизною схемою, по якій вчитель повинен будувати працю з дітьми. Коли б поради́ник ставив собі мету розробити питання досконально, то й він нікуди не гідився би і той педагог, що на ньому заспокоївся би. Написати такий поради́ник для всієї України і, щоб він був цілком придатним і вміщав в себе всю різнобарвність продукційних і суспільних процесів—це річ неможлива. Поради́ник не ставить собі такого завдання—він лише поради́ник, а не застиглий катехізіс. В кожному селі ми маємо різні умови і тому дати такий катехізіс, це не тільки не можливо, а просто шкідливо. Це річ, за яку ні одна поважна людина не візьметься. Це значить втиснути всю складність життя, яке треба студіювати, в заокстеліну форму. Поради́ник є приклад, який підказує, як треба організувати, ставити навчання, а вчителю дає необмежене поле творчості.

Тут між іншим мені подав, очевидно, вчеллий педагог запитання, що є наш комплекс—система чи метод? Це подібно до того, як сперечались два бурсаки: що віршовка?—віршовка, чи вервєк просте. Ми не будемо тут уподоблятися тим бурсакам: комплекс називають так і так.

Тепер я зупинюсь також на підручниках. Ви, товариші, добре знаєте, яку боротьбу прийшлося з ними вести, нам прийшлося підручник дати, але це наша болячка. Ми кажемо, що без нього обійтись тепер не можна, але вважати це явище нормальним не можемо. Поки що очевидно довго ще будуть підручники. Для того, щоб вести

навчання по комплексу, треба мати досить широкий світогляд, щоб не було такого комплексу, як мені розказували, ніби один з педагогів казав про Дарвіна й дарвінізм, що це є така малпа (сміх).

Ми підручники будемо давати, але щоб давати підручники, нам треба було переробити їх докладно. Таку задачу ми собі ставимо, а пока що підручники якийсь час будуть існувати.

Тут тов. Голубенко з Поділля сказав, що наша школа переживає трагедію. Я злякався (сміх).

Яка ж це трагедія?

Він почав говорити, що виховує життя, а не школа. Я тоді заспокоївся: яка ж тут трагедія? Раз він це зрозумів, то тут трагедії вже нема, а трагедія була б, коли б він не зрозумів, що життя виховує. Раз він зрозумів це, раз більшість вчителів це зрозуміла, то це вже не трагедія.

Тепер друге: він так розігрався, що каже давай парти гнати з школи. Кажуть, Олександр Македонський був великий чоловік, але нащо стільки ламати? Нащо парти гнати, на чому ж тоді сидіти? Я думаю, що парти гнати не треба.

Тов. Власик каже, що вчителі повинні вести дитячий рух. Я гадаю, що нормально те, що не вчитель веде дитячий рух, а комсомолец.

Ми гадаємо, що ці два елементи—комсомолец і вчитель будуть один одного доповнювати. Комсомолец має безпосередній тісний зв'язок з комуністичною організацією, він член величезної комуністичної організації і він ставить завдання ввести в цю організацію й організованих дітей, а вчитель з другого боку підходить до дітей—з завданням озброїти їх необхідним знанням; тут нема нічого кепського. В цьому заперука, що дитячий рух не схилить. В цьому, коли хочете, полягає діалектика процесу виховання дітей. Учитель і комсомолец, коли можна так сказати, до певної міри антиподи і в процесі праці будуть один одного вирівнювати. Не вірно буде, коли вчитель буде за всяку ціну намагатись взяти під своє керівництво дитячий рух. Учитель не повинен ображатись, що не він керівник дитячого руху. Не треба цього: треба вести кожному свою працю. Той не педагог, хто хоче в дитячому руху командувати, а не товаришем бути. Педагогу треба зайняти місце товариша, і він зараз до цього місця підходить. Тоді він буде гарним педагогом, тоді буде дитячий рух, який веде

комсомолец, а педагог буде збагачувати процес розвитку—він буде давати всім необхідні знання. Я гадаю, що тов. Власик помиляється, коли з тоном образи говорить про те, що не учитель керує дитячим рухом.

Тов. Березів зазначив, ніби існує негативне відношення з боку учительства до комсомолу. Я не думаю, щоб це було так, бо тоді це погано характеризувало б учителів. Я хочу думати, що тов. Березів не так висловив свою думку. На мій погляд, він хотів сказати, що існує негативне відношення з боку учителів не до комсомолу, як до організації, а до окремих комсомольців. А це велика ріжниця. Я не припускаю думки, щоб наше вчительство, яке так гариче йде на співпрацю з комуністичною партією, могло негативно ставитись до одної з частин комуністичного руху, до організації комуністичної молоді. Так думати немає жодних підстав.

В окремих питаннях, і то не як загальне явище, була боротьба між учителями і комсомольцями. Ця боротьба велася за комуністичний дитячий рух. Неможна сказати, щоб вона вже цілком припинилась. Відголоски її подекуди ще й досі мають місце.

Питання стояло про те, хто має керувати дитячим рухом, учитель чи комсомолец. На цьому виникло цілий ряд непорозумінь.

Недоладні відношення між комсомолом та вчительством складались ще й на ґрунті загального недовір'я з боку робітничо-селянських мас, а також і комуністичної партії, яке мало місце ще в недавньому минулому і для якого були певні підстави, про що не мало говорилось навіть і на цьому з'їзді. Нічого немає дивного в тім, що й комуністична організація молоді відбивала це недовір'я в своїх зносинах з учительством. Але це справа минувшини. На цьому з'їзді ми доховали цю минувшину і до неї більш вертатись не будемо.

Що ж торкається непорозумінь, які виникають між комсомольцем та вчителем на ґрунті відношення до дитячого руху, то цю справу ми також мусимо остаточно розглянути на цьому з'їзді і внести повну ясність в питання,—хто керує дитячим рухом. Я про це вже говорив. Дитячими організаціями, як суспільним рухом, керує комсомолец і йому допомагає учитель.

Окремі непорозуміння ще можуть мати місце, але в цьому немає нічого страшного. Коли хочете, то в цьому навіть є певна гарантія від ухилу в ту або іншу сторону, то-б то з одного боку від небезпеди, що учи-

тель може замаринувати дітей лише шкільною учебою й відірвати їх від громадського життя, що як ми уже казали є основним чинником виховання, і з другого боку від небезпеди, що комсомолец може настільки втягнути дітей в громадське життя, що вони зістануться малограмотними, не получат необхідної суми знання, лишаться неукामа, непристосованими до життя й будівництва до боротьби. Учитель і комсомолец, які були довгий час антиподами в своїм відношенню до дитячого руху, тепер потроху знаходять спільну мову, і будемо сподіватись, що в дальшому вони зйдуться в синтезі всебічного комуністичного виховання дітей.

Я тут не зрозумів трохи тов. Галяя, коли він говорив з приводу тройки, що вона річ хороша, але що їздець на ній приходить туго. Мені не зовсім зрозуміло, що він хотів цим сказати. Треба, очевидно, догадуватись, що під їздець він розуміє дитину, на яку цей триденний процес—суспільне виховання (організація юних земліців), набування необхідного знання (школа), трудові процеси (майстерня, поле)—покладає надмірно важкі завдання, що занадто перевантажують дітей. Коли я його вірно зрозумів, то він до певної міри має рацію, бо вже тепер ми спостерігаємо досить велике переобтяження дітей обов'язками, особливо засіданнями. І проти цього доведеться вести боротьбу. В цьому питанню повинна забрати голос шкільна медицина. Над цим треба серйозно подумати і вжити заходів до розгрузки дітей од зайвих засідань і обов'язків, щоб діти не нажилися малокров'я й сухот. Але одна річ перегрузка дітей, а друга річ той триденний процес виховання, про який я говорив. Такий метод виховання зовсім не носить в собі елементів небезпеди для здоровля дитини, коли його вміло провадити і коли не буде зайвої перегруженості дітей працею.

Коли ж тов. Галяя під їздець мав на увазі учителя, то-то його надмірну навантаженість працею, яка ще збільшується появою нового чинника дитячого руху, то тут я теж мушу з ним погодитись, що така перегрузка учителя теж має місце. Ми знаємо, що в зв'язку з концентрацією шкіл, а також наслідком величезного напливу дітей в школи і економії місцевих органів влади на учителях, учителю в самій школі доведеться часто мати подвійну навантаженість проти норми, не рахуючи вже його громадської праці та роботи для ліквідації неписьменно-

сти. Ми провадили й будемо провадити боротьбу з такою ненормальною навантаженням учителя і вийдемо з цього становища шляхом поширення шкільної мережі.

Тут говорилося про скорочення сітки шкіл на селі. Як я вже казав, в де-яких місцях таке явище мало місце в формі закриття вищих груп школи і особливо шляхом концентрації двох, а іноді і трьох шкіл. Але треба сказати, що такі явища не є загальними. Поруч з цим процесом ми маємо відкриття великої кількості нових шкіл. Так що в решті-решт в цьому році ми маємо хоч не велике, але безпечне збільшення мережі шкіл на селі.

Один з товаришів сказав, як докір Наркомосвіт, що 30% дітей шкільного віку не охоплено школою. На жаль, цей товариш сильно помиляється. У нас не 30% дітей не охоплено школою, а далеко більше. Ми це дуже добре знаємо і про це скрізь говоримо з тим, щоб як найшвидше зліквідувати це явище. Це, товариші, не наша вина, а наша біда. Ми не винні в тому, що політика царату була направлена на те, щоб держати робітничо-селянські маси в темноті. Ми це наслідство народної темряви — получили од старих часів і напружуємо всі сили, щоб як найшвидше цієї спадщини позбутися. Як ви знаєте, ми вже провели декрет про обов'язкове загальне навчання і протягом найближчих п'яти років сподіваємось його перевести в життя.

Товариші порушували тут питання культурних «ножиць» між містом і селом. Це так само єсть історична спадщина. Політика царських часів, як і політика всіх буржуазних урядів, прагнула до того, щоб, концентруючи всі культурні цінності й осягнення в великих містах, держати селянські маси на становищі темних, пригноблених, визискуваних рабів. Буржуазія мусила давати де-яку елементарну грамотність робітництву з метою його кращого визиску, бо темного, не освіченого, або врішше неграмотного, робітника не можна допустити до машини, не можна використати. А що торкається селянина, то для поміщика й капіталіста краще було, коли він темний, неосвічений, бо в такому стані він легше піддавався визиску. Радянська влада не робить різниці між містом і селом. Радянська влада зацікавлена в тому, щоб як найшвидше зліквідувати так звану обмеженість селянства, підвищити культурний рівень селянства, бо без цього не може бути й мови про

організацію соціалістичного господарства, про поступ до комуністичного суспільства.

Я сам тут, бажаючи схарактеризувати наші культурні «ножиці» між містом і селом, наводив кілька цифр про те, що у місті більший охоп дітей школою, себ-то більші видатки на освіту. Я навіть ці цифри для того, щоб знову-таки схарактеризувати ту нашу спадщину, той стан, що існує не з нашої вини. До ліквідації цього стану і просте політика Радянської влади. Але яким же шляхом? З промов де-яких товаришів можна було зробити такий висновок: закрийте — мовляв — частину шкіл в місті, а засоби, призначені на ці школи, перекиньте на село, щоб там поширити шкільну мережу. Це була б політика не будівництва, а руйнування того, що вже є. Ледве чи нас хто ледь-будь похвалить би за таку роботу; навіть саме в тих сіл, що не мають школи і так влопочуться про їхнє відкриття, посилаючи делегації аж у Харків до тов. Петровського і до Наркомосвіти. Нам потрібно поширити шкільну мережу на селі, і ми це зробимо в найближчі роки до повного охоплення дітей школою, але, розуміється, не диким шляхом закриття шкіл в місті, а шляхом збільшення асигнувань на сільську шкільну мережу, шляхом поширення шкіл на селі.

Товариш Ричковський підкреслив надзвичайно важне питання про відсутність дитячої літератури. Так, товариші, у нас дитячої літератури ще немає. Та й чи могла вона з'явитись до цього часу? По-перше в часи громадянської війни нам, розуміється, було не до дитячої літератури. Наші письменники і наші видавництва працювали над літературою агітаційно-пропагандистською. По-друге над нами стояло завдання побити ворога. В найкращому випадку ми могли друкувати лише підручники. По-друге — хто б мав її написати? — Старі педагоги, що виховались на старих педагогічних теоріях? Розуміється, ні. Ви добре знаєте, що наші старі педагогічні сили остільки заплуталися в своїх теоріях, остільки закам'яніли на своїх старих позиціях, що цілком розгубились і не можуть звести кінці з кінцями. Та й не диво! Ідея єдиної трудової школи, дає ідея соціального виховання, і нарешті комуністичний дитячий рух, як основний чинник виховання — все те, що висунула нова марксистська соціальна педагогіка, не могло не спантеличити безнадійно людей, які будували свою педагогічну теорію й практику на психології дитини, на природжених інстинктах, на

педоцентризм, ставлячи психологію дитини, як самоодвішної істоти, вихідною точкою, студіюючи окремі елементи психології: розум, волю, почуття. Все здавалось було в порядку. І тут раптом, як сніг на голову, приходить нова соціальна педагогіка, яка побудована на науковому природознавстві, на осягненнях нової ще науки рефлексології, що відкидає біо-генетичну теорію і будує виховання не на аналізі психології дитини, як на чомусь з гори даному, а кладе в основу виховання фактор соціальний, доводячи, що основним чинником, який формує поведження дитини, є оточення, в якому росте і розвивається дитина, і твердить, що в цьому процесі формування поведження дитини внутрішній (біологічний) чинник є фактором, який стримує, гальмує процес формування поведження дитини. Соціальна педагогічна теорія, як і взагалі марксистський світогляд, завойовувала свої позиції шляхом запеклої боротьби зі старою ідеалістичною педагогічною думкою і лише в останні часи так само, як і вся наша система народньої освіти, здобула собі визнання з боку кращих педагогічних сил.

Отже, старі педагоги писати дитячу літературу не могли, бо її ніхто б і не друкував, а нові педагогічні сили лише формувалися. Зрозуміла річ, що при такому стані не могла з'явитись дитяча література потрібної якості й кількості. Ми сподіваємось, що цю величезну прогалину в надбанню засобів виховання нового покоління в найближчий час заповнить збудована на досвіді творчості нових педагогічних сил. Наші методологічні органи звернули на це пильну увагу, і будемо надіятись, що в найближчому часі ми будемо мати конкретні дослідження і в цій галузі.

Я одержав цілий ряд запитань про ув'язку дитячого руху зі школою. Це основна педагогічна проблема, що стоїть тепер перед нашими методологічними органами. Єсть тенденція звести це кардинальне питання ув'язки дитячого руху зі школою до простого згодоження годин праці колективів юних лєнінців в своїх організаціях з їхньою роботою в школі, тоб-то звести питання до технічного питання лише ув'язки годин праці. Розуміється, це є неприпустима поверховість і вульгаризація цього складного питання. Питання ув'язки ми поставили вже з-півроку тому перед нашими методкомами і Ц. Б. керівництва дитячим рухом, як питання чергове, невідкладне. Справа йде про таку ор-

ганічну ув'язку праці дітей в колективах юних лєнінців з їхньою працею в школі, щоб сама організація юних лєнінців допомогала своїм членам подолати учобу. Вам всім добре відомо, що зараз існує таке становище, коли одну й ту саму працю діти пророблюють двічі. Організація юних лєнінців ставлячи своїм завданням суспільне виховання дітей на студіюванні громадського життя, як сучасного так і минулого, пророблює в колективах юних лєнінців всі найголовніші етапи класової революційної боротьби. Цей же самий матеріал цілком входить в комплекс, складений Гус'єм і нашим Центральним методкомом, що пророблюється тими ж дітьми в наших школах. Це, розуміється, є неладність і що подвійність праці потрібно усунути. Я цим лише хочу показати, як стоїть у нас справа ув'язки, тоб-то в якій площині намічено працю наших методкомів. Це завдання не легке, і його одним рухом пера не вирішиш, але до нього приступлено і, будемо сподіватись, в скорому майбутньому найдемо розв'язку і цього важкого питання.

Єсть кілька запитань про організаційні форми дитячого руху. Я в своєму докладі говорив, що мені не подобається той ухил в напрямі до вєнізації юних лєнінців який ми зараз спостерігаємо в житті їхніх організацій. Товариші запитують, що ж я пропоную і де ж мають бути колективи юних лєнінців: при школах, чи при клубах (в містах—заводських, а в селі—селянських будинках). Питання про організаційні форми дитячого руху зараз перебуває в стадії дискусії. Це питання дуже серйозне, бо від організаційних форм залежить і зміст роботи колективів юних лєнінців.

Я тої думки, що організація юних лєнінців, як частина комуністичного руху, мусить збудуватись на принципах, на яких побудовано комуністичні організації дорослих, тоб-то компартія і комсомол. Взагалі дитячий рух повинен прийняти існуючі тепер в загальних пролетарських організаціях форми. Це значить, що в дитячих колективах мусить бути виборність їх керуючих органів (річ йде про керуючі органи самих колективів, а не обслуговуючі бюро, які формуються партією і комсомолом) і що ці керуючі органи повинні бути колективними. А зараз ми маємо тенденцію будувати дитячі організації по військовому принципу. Візьміть хоч би саму термінологію, яку намагаються вести прихильники нових організаційних

форм: замість назви колектив—вводять «отряд», а по українськи це буде «загін», далі «вожатай», замість шкільного колективу—«форпост». Я вже не кажу про культ зовнішніх атрибутів, про надмірне захоплення маршировкою та неабиякий барабан. Все це є недоладності; звідки вони,—ми дуже добре знаємо: це є відомі застуджені наші бой-скавтизму. З такою тенденцією до «окозачування» громадського дитячого руху безперечно треба боротись.

Тепер, де повинні бути колективи юних лєнінців: при школі чи при клубах (дорослих)? Ми не говорили, що дитячий рух є частиною загально громадського комуністичного руху. Звіділь вишлює необхідність тісного зв'язку організації юних лєнінців з організаціями комсомолу й партії і взагалі з робітничими та селянськими організаціями, тоб-то з осередками, де б'ється живчик громадського політичного життя: з клубами і селянськими будинками.

З другого боку в організації юних лєнінців входять діти шкільного віку, а їхня основна громадсько-продукційна функція є підготовка до будівництва, є учоба. Таким чином основним продукційним вартетом дітей цього віку є школа, школа в нашому розумінні її, школа трудової; до утворення її ми й прагнемо як раз з допомогою дитячої організації юних лєнінців. А, оскільки всі наші робітничі організації, в тім числі і партійні та комсомольські, будуються по виробничій засаді, отже і дитячі організації повинні бути збудовані на цій основі, тобто при підприємстві, з яким зв'язані діти цього віку—при школі.

Але, як ми вже говорили вище, діти повинні зв'язатися в той же час з громадським життям дорослих, виховуватися на їхнім досвіді, а це вимагає як найтіснішого зв'язку шкільних колективів юних лєнінців перш за все з робітничими клубами при фабриках і заводах, з селянськими будинками. Таким чином відповідь моя зводиться до того, що колективи юних лєнінців, що організуються при школах і приймають активну участь в житті самої школи, повинні бути в постійному тісному зв'язку з осередками громадсько-політичного життя робітничо-селянських організацій.

Кількома записками товариші запитують, чи маємо ми на меті організувати районну інспектуру. Районові інспектури організувати ми не збираємось. Організація районної інспектури це значить введення біль-

ше 700 нових штатних посад, при тім на ці посади треба було б притягнути кваліфікованих людей, бо інакше районна інспектура не мала б права існування, а, як ви самі знаєте, кваліфіковані люди потрібують кваліфікованої оплати. Районна організація коштувала б нам дуже дорого, і організація її забрала б ті невеличкі гроші, які ми маємо з місцевого бюджету на школу. За засоби на поширення шкільної мережі ми не можемо і не маємо права збільшувати адміністративний апарат. Перед нами стоїть завдання збільшення і укомплектування відповідними людьми окружної інспектури. Ми думаємо, що на ближчі роки зможемо обійтись окружною інспектурою.

Є кілька запитань про різницю між системами освіти УССР і РСФСР. Я не буду докладно зупинятись на цьому питанні. Спір за систему народньої освіти, що провадиться між Наркомосами України й Росії, почався ще 20 року і під цю хвилю гостроту його вже в значній мірі стерло життя, але деякі спірні питання ще зосталися. Перш за все спірною була ідея професійної освіти. Протягом останніх років професійна освіта зайняла належне їй місце в системі народньої освіти і тепер існують лише деякі недоговореності. Другим пунктом спору була так звана школа другого ступня. На Україні ми її не прийняли, а в процесі життя вона відмірає і в РСФСР. Спірним залишалося також і питання, чи має стати дитячий рух основою соціального виховання. З останніх циркулярів Наркомосів РСФСР видно, що Наркомосів РСФСР повільно приймає наш погляд на це питання. Таким чином ми стоїмо на шляху до повного порозуміння, і я сподіваюсь, що в найближчому часі ми остаточно погодимо спірні питання системи народньої освіти. В «Учительській газеті» ви могли прочитати особливу думку Українського Наркомосу що до «основних начал» освіти, які має декларувати ЦВБ ССРР. Але це торкається більше питань конституційного характеру, розмежування функцій союзних і республіканських органів верховної влади, ніж самої системи народньої освіти.

Нарешті, останнє питання, на яким необхідно зупинятись, це питання про дошкільне виховання, про родину і розкріпачення жінок. З записок, які я одержав про це, я вибрав дві найважливіші, щоб їх зачитати. Перша записка: «Як ви гадаєте, якими засобами можливо ліквідувати вікове недовір-

ра чоловіків проти жінки, як рівноправного працівника в різних галузях суспільного будівництва? Бо часто, визнавши це юридично, вони ставлять багато перешкод до фактичного здійснення цих прав жінки, хоча б були певні, що жінка має здатність в тій чи іншій галузі не менше від чоловіків». А ось друга записка: «Що до того, що жінку необхідно звільнити від кухні, в цьому, здається, ніхто й не сумнівається. Але що торкається звільнення її від індивідуального виховання дітей в родині, то це хоча й дуже гарна ідея, але ледве чи багато батьків на не погодяться, бо тої уваги, тої доброзичливості, тої матерньої любови, яку може дати матір, ніка казенна мамка й нянька не може дати і не дасть. І певний, що поки що це тільки гарна утопія».

Я зумисне навіть ці дві записки поруч, бо друга записка є яскравою відповіддю на поставлене на нашому з'їзді питання жінки-громадянки в першій записці. Мені хочеться трохи розширити питання, поставлене в першій записці: не лише, як усунути недовірря, а як на ділі забезпечити можливість фактичного здійснення, переведення в життя рівноправності жінки, бо власне по цьому питанню найбільше б'є в ліричних тонах написана друга записка. Для більшої ясності відповіді я хочу від самого початку усунути ліричні мотиви другої записки про казенну бездушність няньки й ніжку увагу та любов матері. Ми дуже добре знаємо хиб наших дитячих будинків. Ми знаємо, що внаслідок низького культурного рівня й малої громадської свідомості та відповідальності наших робітників в дитячих будинках там багатьох було і ще й тепер є безладдя, яке походить від бездушного, формального, казенного підходу до виконання своїх обов'язків у відношенні дітей. Ми знаємо, що від цього багато страждали та й тепер ще терплять діти. Це зміниться лише тоді, коли ми піднесемо культурний рівень нашого громадянства, коли в нас люди будуть більше працювати за сумління, а не за страх перед відповідальністю. Ми це знаємо і через те пропонуємо, щоб ті колективні захистки для виховання дітей, про які я говорив в своїй доповіді і організацію яких ухвалив Всеукраїнський з'їзд робітниць та селянок, організовувались засобами, силами й ініціативою самих батьків і постійно перебували під тою матерньою увагою і пеклуванням, про які говорять друга записка і які так дійсно потрібні малій дитині, од

якого одночасно не може відмовитись і сама мати. Цей момент ми брали на увагу, коли пропонували організацію таких колективних домів виховання дітей силами і засобами самих батьків. Але записка говорить про інше. Записка говорить про те, що батьки не погодяться на звільнення матері від обов'язків індивідуального виховання дітей в родині, тобто, що це мусить бути і далі обов'язком матері в родині. От в чому головний зміст зачитаної мною другої записки, що є відповіддю на поставлене жінкою питання, як же в решті решт її стати в дійсності на ділі рівноправним з чоловіком, членом громади.

В своїй доповіді я вже говорив, що наше прекрасне законодавство про рівноправність жінки зостанеться на папері до того часу, поки ми не знайдемо способів і шляхів звільнення жінки-матері од індивідуального виховання дітей в родині, доки ми не переведемо в життя оцей, як каже друга записка, «гарної утопії» про громадське виховання дітей. Друга записка говорить про звільнення жінки од кухні. Але це є лише розговор. Не можна ліквідувати кухні, поки виховання дітей в родині лежить на обов'язку матері. Бо що породжує кухню? Організовувати кухню амушує поява дитини. З появою дитини встає потреба в набуванні господарчих приладь. Дитина за собою тягне необхідність мати вальочку або корито, посуд, приладдя до прання, до шиття і т. и. Коли нема дитини,—без усього цього легко можна обійтись і можна створити спільні їдальні, пральні і т. и. А діти вимагають мати це в родині. От же для того, щоб змінити індивідуальний побут, зникнути ворога жінки, індивідуальну кухню, треба усунути ту причину, що породжує кухню, і необхідність мати індивідуальне господарство,— треба зняти з жінки обов'язок індивідуального виховання дітей в родині. Бо в цьому корінь теперішнього нашого побуту, бо звідціль випливає необхідність мати кухню, бо тут лежить джерело фактичного позбавлення жінки її громадських прав. Звільнення жінки-матері від обов'язків індивідуального виховання силами і засобами самих батьків при максимально можливій допомозі з боку держави в наших умовах єсть єдиний шлях до втілення жінки в громадську працю, до дійсного забезпечення її прав нарівні з чоловіком на участь в соціалістичнім будівництві. Ось моя відповідь на першу записку. А що до другої записки, то я мушу сказа-

ти, що під її барвистим стилем і гарними словами про материнську любов і уважність криється заскорузлий хазяїн старих часів «Четві Мінеї» і Домострой, який привик дивитись на жінку, як на підданне йому єство. Це—тяжка спадщина історії; ми повинні з цією спадщиною боротись, зриваючи всякі прикраси й ліричний тон застарілого володаря чоловіка, що звик бачити в жінці щось вроді своєї слуги. Ми повинні

не тільки писати закони, про визволення жінки і про забезпечення їй дійсної рівноправності з чоловіком, але й переводити їх в життя, перебудовуючи весь наш побут, без втягнення жінки в активне будівництво, як дійсно рівноправного члена нашого суспільства ми не зможемо постріти нового соціалістичного ладу. (Олеські).

Після промови т. Шумського, було оголошено перерву.

Комсомол і учительство.

Промова тов. Павлова.

Голова.—Оголошую засідання одиртим. Слово для доповіді має т. Павлов.

Павлов.—Товариші, в доповіді своїй я ставлю два завдання.

По-перше, я хочу коротко познайомити вас із станом нашої комсомольської організації.

А по-друге, накреслити шлях спільної нашої праці, узявши роботу нашої організації й учительства.

На останньому з'їзді нашої комуністичної партії, в резолюції про молодь, сказано, що це питання має величезне значіння. Для нас це цілком ясно.

Наша країна пішла зараз довгим і важким шляхом соціалістичного будівництва.

Хто переможе на цьому шляху?—Старі сили: капіталізм, буржуазна ідеологія, чи переможе комуністична партія і робітництво?—Все це в значній мірі буде залежати від того, оскільки нам пощастить підготувати будівників в різних галузях нашої діяльності. І разом з тим—оскільки ми зможемо перевиховати молоде покоління в комуністичному напрямку.

Це, товариші, загальна постановка питання про молодь.

Завдання комсомольської організації є в тому, щоб в її лавах по-комуністичному перевиховувати кадри працюючої молоді, щоб в її лавах готувати свідомих борців і будівників нового комуністичного суспільства. Це, товариші, найголовніше завдання нашої сілкі.

В цій праці можна досягти результатів лише при тій умові, коли комсомол як найтісніше зв'язується з компартією, коли добрі традиції партії передається скрізь молоді. Наша сілкі в усіх своїй праці, особливо за останній рік, показала, що вона глибоко цінить славні традиції нашої комуністичної партії, що тільки шляхом тої теорії, яку вироблено за останні десятиріччя в бороть-

бі робітництва, буде йти молодь, тільки за теорією лєнінізму буде вчитися молоде покоління.

Які зараз практичні досягнення в нашій організації?

Наша організація переживає зараз безперервне зростання. Вона захоплює все нові й нові кадри трудової молоді в свої лави. Лєнінський набір. Те захоплення, що було серед дорослих робітників і трудової молоді, влило в ряди нашої організації 40 тисяч нових членів.

Наш зріст видно з того, що за рік організація зросла о 100 тисяч. Рік тому, в наших сільських організаціях і сільських осередках, ми мали 13 тисяч комсомольців, а нині їх по-над 60 тисяч. Ми маємо 3 тисячі основних пунктів, 3 тисячі осередків на селі, що через них комсомол провадить свою працю.

Ви, товариші, працюючи на місцях, бачите роботу комсомолу і знаєте її. Детальне зупинятися на цьому не буду, і лише в загальних рисах укажу на ті здобутки, що ми маємо.

До нас прийшли нові, молоді, недосвідчені товариші, і це поставило перед нами завдання охонити форми учоби всю комсомольську масу. Ми вважали за необхідне, щоб кожен комсомолец, кожен молодий робітник і селянин, що належав до нашої організації, довідався й зрозумів, яким чином робочий клас дійшов до необхідности захопити владу в свої руки, щоб він міг почати свідомо будувати нове життя.

Ми поставили таке завдання: не повинно бути ні одного члена організації, що не дістав би систематичної політичної освіти. Різними шляхами йшли ми до цього: шляхом організації політгуртків, що охоплюють більшість комсомольців у місті, шляхом організації груп для читання дома, груп на

4—5 комсомольців, що збираються дома для учоби; шляхом політ. читок, що провадяться в сільських осередках. Більшість комсомольців крок по кроку переходить від абетки до політичної освіти.

Це, товариші, перше.

Крім того ми маємо мережу клубів, юнацьких секцій при клубах і т. п.—праця дуже різноманітна. Але комсомол не відриває учоби від життя. Ми, товариші, всі засвоїли й знаємо заповіт т. Леніна, що тільки тоді учоба буде давати користь, коли її безпосередньо зв'язється з громадською роботою.

Т. Ленін на 3-му з'їзді нашого Союзу РСМ в 20-му році говорив: «Лише в праці разом з робітником і селянином ми станемо справжніми комуністами». Т. Ленін говорив, що лише тоді, коли в кожному кроці нашого навчання, нашого виховання буде зв'язок з боротьбою працюючих, ми станемо справжніми комуністами, а тому РСМУ намагається провести загальну теоретичну підготовку в належній формі.

Нема жодної справи, жодного завдання, що партія ставить перед селянством і робітничою класою, за які не береться активно РСМ.

Він намагається також другий заповіт т. Леніна, що РСМ повинен виявляти ініціативу. Напр., в питанні про підвищення продуктивності праці РСМ бореться за свідому трудову дисципліну, переносять це питання в кола безпартійної молоді, безпартійних робітників.

На останніх виборах до сільрад, до 700 комсомольців на Волині було обрано членами сільрад.

Чому це так?

Тому, що наша організація, притягаючи в сферу своєї діяльності і дрібні практичні справи, набувала певного авторитету.

Наприклад, вона організовувала на селі пожежні дружини, в другому селі ремонтувала міст, в третьому ремонтувала школу, і таким чином, організація завойовувала авторитет.

Потім активна робота в кооперації всіх типів та ін., не кажучи вже про культурні організації села, як хати-читальні й сільбудинки. РСМ являється організатором молоді, тою основною групою, що працює в цих організаціях. В цих організаціях повинен брати найактивнішу участь і учитель, і це все повинно сприяти зросту нашої авторитетності серед маси дорослих селян,

серед маси безпартійної молоді. Це може утворити таку ситуацію, при якій наша організація зростатиме без перестану. Нашій організації необхідний безперестанний зріст у всіх галузях роботи.

Що до питань побуту, ми знаємо, що РСМ являється ініціатором в боротьбі з релігійними забобонами, в перебудові нашого побуту на нових підвалинах і зріст свідомості можна определити хоч би тим, що організація РСМ України має нині 9 газет, а їхній наклад перевищує 300.000 примірників тиждево. Число передплатників і сількорів в нашій організації значно збільшилось. Успіхи в роботі значні. Звичайно, зроблено ще мало, коли порівняти з тим, що треба зробити: 60 тисяч членів РСМ в нашій організації да 4 мільйони сільської молоді—це ще дуже мало, але все ж такі успіхи є. А головне, що комсомол твердо стоїть на шляху дальшого розвитку, все більше залучаючи до своїх лав незалежну молоді.

Друге питання, як РСМ працює разом з учителем. Не так давно РСМ цурався вчителя—це треба прямо сказати. Ми маємо такі факти, коли РСМ і учитель на селі були двома ворожими таборами. Бувало й таке, що вчитель не хотів працювати разом з РСМ, що ці дві організації, у яких в суті завдання одне, не працювали спільно. Зараз ми маємо перелом в бік спільної праці. Ми маємо багато листів від наших комсомольських осередків, де нам пишуть, що зв'язок з учительством налагоджується і що вчительство йде назустріч РСМ. Останній міжнародний юнацький день в багатьох місцях організовували спільно з учительством. Зараз нема двох ворожих таборів, зараз це—два спільники: учитель і комсомолец, і воля, ці спільники, твердо стають зараз на шлях спільної праці.

Наш з'їзд поставив перед РСМ завдання налагодження спільної праці, зв'язку між РСМ і учительством. Це річ необхідна. Я в коротких рисах накреслю, чим саме може допомогти учитель в роботі комсомольській організації. Він повинен допомогти через те, що радянський учитель сам шукає, як би йому найкраще виявити свою громадську активність, як би йому найкраще передати свої знання і досвід масам трудової молоді. Таким місцем є організація РСМ. Практично легко собі уявити цілу низку справ, де спільна праця комсомольця й учителя є не-

обхідною. Наприклад, дитання антирелігійної пропаганди. Іноді ця пропаганда ведеться у нас неправильно. Зайва комсомольська палкість та ріжні вибрики іноді не тільки не одбивають селян від релігії та темноти, але ще й дратують їх. Треба стати на шлях дійсно наукової пропаганди. Наші товариші часто не знають елементарних річей. І ось в цій праці учитель може допомогти БСМ, може налагодити цю роботу серед молоді, провадити бесіди і т. и.

БСМ взявся і за агропропаганду і він організує сільсько-господарські гуртки, в завдання яких входить розробка нових форм кращого землекористування.

Нині таких гуртків на Україні, де вчиться молодь, існує по-над тисячу. В цих гуртках, звичайно, мало того, щоб самим зачитати книжку й зробити з неї належні висновки, а потрібно ще досвідченої людини, яка б змогла в тім гуртку, що з нього переймається досвід, а потім прикладатися до самого життя, допомогти в його роботі. Треба щоб учитель допомір також Комсомолові улаштувати на селі вечірки й свята для усіх масових форм роботи. Ось в чому учитель може допомогти Комсомольській організації. Навіть така річ, як вибір бібліотеки, улаштування ріжних екскурсій—у всій роботі, ми, комсомольська організація, чекаємо найпакішої, найдіяльнішої помочи з боку нашого вчителства.

Я далі, товариші, говоритиму про те, як БСМ, з свого боку думає в усіх цих відношеннях, прийти на допомогу нашому вчителю, що БСМ мислить у відношенні до школи взагалі, як Комсомол відноситься до тих шкіл, що існують нині.

Тут вже була доповідь про школи й ви знаєте, що, відколи лише повстала наша організація, молодь з самого початку цікавилася питанням про школу тому, що скорш над усе наша організація відчувала, оскільки стара школа не задовольняла, оскільки вона шкідлива та оскільки замість неї треба створити нову школу.

Ви знаєте, товариші, що Комсомол ініціатор, керownik і організатор школи робочої молоді, шкіл фабзавуча. Ці школи виникли з надр нашої організації, на фабриках і заводах, комсомол фактично є будівник на перший час, може навіть, проти бажань наших офіційних органів.

Там з почину наших комсомольських осередків скрізь зароджувались ці організації. Ми змагались до того, щоб парубок вчився пра-

ці у виробництві, а разом з тим, вчився й теоретичних наук. І ми, товариші, гадаємо, що з шкіл фабзавуча ми маємо тип справжньої трудової школи, що дійсно звязана з працею. Такі школи тепер надзвичайно швидко ростуть, на Україні їх маємо тепер 289 і вони охоплюють 20.000 учнів, цеб-то 60 відсотків всіх робітників-підлітків, що працюють на виробництві. Цей приклад може вам доказати, в якій мірі ми цікавимися шкільним питанням. Ми поставили перед своєю організацією ясно, що ті школи, що існують на селі, не задовольняють нас. Чому така школа нас не задовольняє? Тому, що вона й тепер існує тільки як школа, відірвана безпосередньо від праці, а потрібно, щоб хлопець, що вчиться у цій школі, закінчивши її, став би самостійним господарем, який би будував своє господарство краще й культурніше ніж його батько, який би одержав у школі такі знання, що допомогли б йому будувати своє господарство культурніше, краще обробляти свою землю і т. и. Ми поставили собі за завдання—будувати школи для селянської молоді в Росії. Тепер в Росії організується така школа і будеться вона на звязку, або на підвалинах сільського господарства. У нас на Україні ми будувати таких шкіл не будемо, але ми ставимо перед собою і перед органами народньої освіти за завдання, щоб сучасній школі надати сільсько-господарський ухил. Ці два менти, де комсомол пікавиться шкільною політикою, де він є ініціатор введення нового руху в школі.

І далі,—утворення піонерських організацій. Про це вже ми казали. Ми гадаємо, що керування дитячим рухом доручимо БСМУ. Дитячий рух виник стихійно й фактичне керування його належить надати комсомольській організації; потрібний лише найтісніший звязок, найбільший звязок з учительством в галузі цієї праці. Ми гадаємо, що наш комсомольський осередок через керування дитячим рухом у школі школи не гадав одірвати дітей од школи, а, навпаки, за головне завдання дитячого руху ми ставимо внесення в неї нового свіжого духу.

Ми гадаємо, що за допомогою дитячого руху, нам удасться поліпшити й змінити ту школу, що зараз існує, внести в неї революцію, ми гадаємо, що й з цією роботою БСМ справляється.

Ми думаємо, що в цій роботі БСМ і учитель можуть найти найтіснішу увязку. А потім ціла низка маленьких, дрібних питань

може стати перед КСМ в справі допомоги вчителю. Як я вже сказав, допомога вчителю в агітації серед селян за підтримання школи, за своєчасний її ремонт, організація в школі самоврядування, громадського життя, обов'язкова участь комсомольця в шкільних радах, куди їх обов'язково треба притягти і де вони зможуть дуже підтримати вчителя своєю організованістю і тим, що їх організація має велику силу й авторитет. Це той шлях спільної праці нашої організації з учительством, великий шлях, при якому необхідний найтісніший зв'язок між КСМ і учительством.

Учитель, що зараз думає почати і вже почав практичну працю що до організації освіти на селі, зможе виконати всі ці завдання тільки тоді, коли працюватиме спільно з комсомольцями.

І, нарешті, останні два моменти. Наша спілка має завдання підготувати, виховати

новий кадр учительства. Протягом останнього року ми послали багато комсомольців в вищі педагогічні школи, і де-не-де масмо вже перший випуск комсомольців-учителів. Це перше.

І друге—наша спілка вирішила зараз прийняти до лав нашої організації молоде вчительство. Ми думаємо, що коли в нашій організації це молоде вчительство буде повноправним членом, то ми ще дужче зміцнимо той перелом, що приводить нас поволі до спільної праці КСМ з учительством.

Голова. Товариші, в цьому питанню у президії думка така, аби од кожної губернії висловилося по одному представнику (голос: п'ять хвилини. Голоси: п'ять хвилин! По регламенту полагастся 10 хвилин»). Голова—голосує (голосуванням ухвалюється 5 хвилин). Перше слово належить представникові Катеринославської губернії тов. Гавелі.

Обговорення доповіді т. Павлова.

Промова тов. Гавелі.

Тов. Гавелі. Товариство, тут були попередні промовці, що казали, що немов би робота наша з Комсомолом стикається й одна одній немов би перешкоджає. Я хочу цей момент більш-менш підкреслити, а саме от чому: тов. Шумський сказав, що це довго вчитель працюватиме разом з комсомольцем. Мені здається, що дійсно так, бо неможливо, щоб доросла людина, вчитель, мог охопити все, що дитині потрібно. Не може вчитель так підійти до дитини, як може комсомолец підійти до неї. Це перш за все тому, що комсомолец і учень в школі, вони своїм зном ближче стоять, а по друге, немає у вчителя того захоплення, яке є у комсомольця, і тому теж вчитель не може в своїй роботі обійтися без комсомольця. Тепер далі, що до того, що ми повинні свою роботу вести в контакт: не тільки в школі, а завжди, в будь-якій роботі, чи то в селі-буді, чи то в хаті-читальні, чи то на лік-

чепі, безумовно, ми повинні так свою роботу провадити, щоб ми там були не самі, щоб комсомолец був поруч з нами й тоді тільки можна сказати, що за допомогою Комсомола ми зможемо виконати ті завдання, які лежать на нас, як на вчителях—громаданах.

А що до того, яку участь повинен взяти Комсомол, як це казав тов. докладник, взагалі в школі, то я безумовно повинен зазначити, що робота тов. комсомольця в школі не тільки по дитруху, а й взагалі в усій шкільній праці, поскільки ми там допомагаємо товаришу комсомольцю в дитрусі та берем. як казав тов. Шумський, його роботу за стрижень і відцїля виходимо з роботою тов. комсомольця, в цім разі повинно рахуватись в Нєтраді в Школогосі, щоб були ті умови, які дадуть йому змогу провадити в галузі дитруху ті завдання, що він їх нацїресляв собі.

Промова тов. Козаченка.

Козаченко. Товариші, одною з підвалин спільної праці вчителя й комсомолу безперечно являється дитрух. В цій праці більш над усе може увязатись Комсомол із учительством. Від правильної постановки дитячого руху залежить і правильна постановка самодіяльності трудових процесів і т. д.

Одже Комсомол, не зважаючи часом на цїлковиту свою нечисельність, особливо на селі, провадить таке велике завдання, як дитячий рух, наслідки якої праці ми бачимо. Про те треба відзначити, що в своєму загалі ще багато вчителів не ознайомились з дитячим рухом. Я не кажу про актив, а кажу

про загал учительства. Приходиться помічати, що де-які вчителі не тільки не зазнайомилися, але навіть мало зацікавлені дитячим рухом. Це відбувається, головним чином, на селі, де здебільшого комсомольці і вчителі уявляють єдину, культурну силу. В цій відношенні, мені здається, перед нашим активом стоїть одне з найважливіших завдань—притягнути той пасив, що й досі ще не приймає участі в дитячому русі. На цих зборах і конференціях потрібно активізувати притягнути до роботи, що до дитячого руху, той пасив, що ще й до цього часу не займається ним. Керування дитячим рухом безумовно належить комсомолові. Комсомол організовує його, робить здвиг, провадить в школі цю роботу, але треба сказати, що іноді і в цій відношенні бувають помилки, що іноді дитячий рух, що—правда, в важливих випадках, набирає скам'ячених форм. Для того, щоб не звідувати, потрібна найконтактніша робота комсомольця, як організатора, і вчителя, як педагога й культурника. Ми вважаємо, що наші сельбудні на селі, в значній мірі, об'єднують аудиторію молоді. Молодь—це основна база сельбуду. Комсомол залучає цю аудиторію й є організатором цієї роботи.

Завдання учителя—робити там роботу спільно з комсомолом.

В цьому відношенні заслуги комсомолу особливо великі.

Що до залучення аудиторії, то тут можна навести кілька прикладів, що коли нема організації КОМ, то жадної роботи в сельбудинках нема.

І тут контактна робота, тут є місце, де вчительство може прикласти свої знання й свої зусилля. Аудиторія є скрізь, де є комсомол.

Тепер про антирелігійну пропаганду. Досвід минулого переконав нас, що комсомольці, часом через свою недовідченість, а, може, через свою неадекватність до релігії, користуються, бува, неправильною формою антирелігійної пропаганди. В цьому відношенні учительство може вивести комсомол на вірну дорогу. При добрій спайці й цілковитому довіррі в цій царині буде далеко більше роботи.

Тепер про молодих учителів. Мені здається, що впис молодих учителів до комсомолу, безумовно буде основою для дальшої контактної роботи комсомолу й учительства. Молоде вчительство, що своїм віком ще має право вписатися в комсомол, повинне усе чисто вписатися в його склад і стати тим кільцем зв'язки, що з'єднуватиме роботу вчительства й комсомолу.

Голова. Слово належить т. Титаренку.

Промова тов. Титаренка.

Титаренко. (Донецька губ., Луганська округа).

Товариші, де ж увязка роботи комсомолу з учителем? Учитель, особливо на селі, має по за школою велику кількість юнаків, і ці юнаки, до де якої міри являються безпритульними. Тут є той самий ґрунт роботи учительства серед юнацтва. Мені здається, що мало того, що треба вести увязку роботи з комсомолом. Вчительству може з початку прийдеться провести саму організацію комсомолу. Мені скажуть, що вчитель не має права організувати комсомол, ми на це права не даємо, але як може заявлятися селянська молодь до комсомолу? Візьмім останній рік, коли молодь кінчала трьохлітні школи, або, скажім, часи горожанської й імперіалістичної війни, коли молодь виходила навіть грамотною із шкіл. Як ця молодь може сама утворити комсомол? Звичайно, що сама вона утворити комсомол не може. Мені здається, що вчитель може повести роботу так, щоб вони організували комсо-

мол, і вже коли організується комсомол, то вести увязку з ним, зв'язувати молодь з учительством, молодь, що до де-якої міри залишається поза школою.

Я не буду торкатися ув'язки роботи учителя з комсомолом в галузі юнацького руху з тих причин, що це найгостріше питання ув'язки з комсомолом і попередні промови на цьому зупинялись. Я хочу зупинитись ось на чім: перш над усе ми постійно кажемо, що вчитель став на шлях суспільно-політичної роботи серед населення. Коли це так, то мені здається, що тільки тоді, коли вчитель ув'яже свою роботу з Комсомолом, ця робота, суспільно-політична робота, буде вестись куди ліпше. От же, через те, що Комсомол являється організатором молоді, ясно коли буде треба перевести роботу серед молоді, то це буде легше здійснити.

Далі завдання учительства на селі—це вести антирелігійну пропаганду. Коли в цій роботі буде також ув'язка з Комсомолом, то роботу на 50% буде вчительству легше

проводити, коли воно матиме за суспільника Комсомол. Ми знаємо ту палкість, що виявляє Комсомол, коли треба проводити будь яку кампанію. Самому вчителю буває трудно перевести іноді кампанію, а за допомогою Комсомолу роботи буде більше й вона буде багато плідніша.

Далі, коли ми зупинимось на роботі вчительства, на суспільно-політичній роботі й роботі що до нового побуту, то хто може бути кращим за Комсомол співником у цій роботі? До де-якої міри вчительство буде затуркане життям, і ми повинні ска-

зати, що тепер треба довіряти до вчительства, а тоді й робота Комсомолу, за допомогою вчительства, буде багато плідніша. Ще багато прикладів можна б було навести, коли робота йтиме вигідніше, як що Комсомол буде за співника вчительству. Закінчуючи, товариші, я повинен сказати, що та спілка вчительства в Комсомолом, що зараз намічається і безумовно буде далі рости і міцніти,—дасть великі наслідки в нашій загальній роботі, в справі підняття рівня культурності нашого населення.

Промова тов. Ващинського.

Ващинський. (Полтавщина, Червоноградська округа). Необхідно додати ще деякі пункти про ув'язку роботи вчительства в Комсомолом. Перш за все до Комсомолу в селах зараз вступає батрацтво, головним чином, сирій матеріал, з боку культурного. Цей матеріал вимагає великої праці що до пророботки або одшліфовування, аби підготувати його до політичної роботи, яку він, як Комсомол, буде потім вести і в цій роботі поширення культурних елементів, які головним чином збільшують віст ЛРКСМ, є головне завдання, що повинне стояти як найважливіший пункт ув'язки роботи Комсомолу з вчительством. А по друге—на селі могутньою культурною силою являється Комсомол, який є тим організатором селянської молоді, що вечорами у вільний час збирається де небудь. ЛКСМ повинен провадити культурну роботу. Взагалі культурні сили, щоб мати більше наслідків, повинні з'єднатися; тут ми мусимо мати цілком повну ув'язку між роботою культурників на селі, між роботою вчительства і Комсомолу.

Досить аскраво уже відмічено ув'язку в основному пункті роботи серед дітей—це виховання в дитячому русі, який перебу-

дував всю систему виховання дітей, він повалив стіни школи, які тепер, як що не повалились, так валяться; їм стоять твердо не уласться. В цьому основному пункті шкільної роботи ми маємо зародки і через де-який час ці зародки в повній мірі заповняться тою ув'язкою, яка їм так необхідна.

Але у нас на селі трудніше, я гадаю, провести цю ув'язку, ніж в культурніших центрах. Комсомольці добре пам'ятають вчителя, коли він починав роботу свою на селі. І зараз переіменити шлях їм не так легко. Ще недовгий час пройшов, щоб цей процес міг закінчитися. Коли я заявляю це представникові ЦК ЛКСМ, я і гадаю, що це буде думка всіх, що не всі ще вчительські маси являються активними і вони ще не всі йдуть прямо шляхом, який нам указав учитель, Володимир Ілліч, але основна вчительська маса готова вже до цього і на цьому шляху нам не прийдеться зупинятися. З цим вчительством нам потрібно мати ув'язку і ця ув'язка вже почалась на селі і цю ув'язку учитель здійснить за допомогою ЛКСМ.

Голова. Слово має товариш Бардадим (з Київщини, Шевченківської округи).

Промова тов. Бардадима.

Бардадим. Товариство, у нас на селах завжди, як ми помічаємо, учитель перегружений роботою. Щоб полегодити цю роботу, я в практиці мушу дати де-які вказівки. Ми знаємо, що на селі безліч роботи, і щоб справу провести як слід, щоб була дійсно спілка вчительства з ЛКСМ, щоб було об'єднання—потрібно планово провадити всю роботу, щоб члени КСМ були прикріплені до всіх організа-

цій на селі так, як і учитель. Всю роботу повинно скерувати при хатах-читальнях. Вже учитель і КСМ повинні провадити працю як культурно-освітню, так і політичну, і найбільше праці мусить полагати в тому, щоб якомога більше освічувати молодь, що потім принесе користь. В чому єуть роботи? Вчора казали нам, що шлях намічається, що передбачається випустити багато літератури, але українська літера-

тура багато не йде, приходиться силою росповсюджувати її і тут є вихід, щоб пустити більше літератури на село—потрібно, щоб учительство в КСМ об'єдналось для загальної мети росповсюдження цієї літератури. На практиці це показало, що—коли за це візьметься учительство—ця робота дасть великі наслідки.

При росповсюдженні її багато дається всяких пильг і полекшень. За 7 примірників «Селянської Правди» дається один примірник безплатно, за 15—2, за 20—3 й т. н. Коли пояснити всі ці пильги учням, кожен може виписати 3—5 примірників, і це вже обхопить все село. Найважливіше для нас це притягти селянство до праці. Найголовніше це є консультативне бюро, без нього ми не будемо мати можливості провадити нашу працю на селі. На селі багато є підільних аб-

лакатів, які наживаються на тому, що ми не маємо цих консультацій. Цю працю ми повинні сконцентрувати по хатах-читальнях з учителем і КСМ, вивчити закони будівництва держави й компартії, і тоді селянство піде за нами, коли ми поставимо його на вірну стежку, і коли селянство побачить, де його порада, коли воно побачить, що йому будуть писати заяву, воно проти волі почує користь в цьому і на другий раз притягне ще кілька таких же самих селян, тих селян, що може прийшли без бажання. Практика показала, що це є гарний метод що до праці КСМ на селі. Це повинно бути проведене в життя як спайка та планова робота на селі.

Голова. Слово має тов. Омелянкова (з Харківщини, Сумської округи).

Промова тов. Омелянкової.

Омелянко. Шановне товариство! Вже минув той час, коли учитель не працював з КСМ. Тепер ми маємо тісну спілку, тісний зв'язок його з КСМ. Він працює разом з КСМ. Вся культурна праця ведеться при хатах-читальнях на селах і КСМ вкупі з вчительством провадить роботу, вчитель пішов назустріч КСМ, він допомагає в вихованні наших юних левінців, бо він знає, що цим він готує третю зміну в компартію, що в цьому вся наша сила. Дитячий рух на селі дійсно потрібний, він повалить всіх ворогів наших і створить на всьому світі комуністичне суспільство. Коли ми виховаємо всіх дітей

наших, щоб вони були освічені в комуністичному дусі, ми не будемо нічого боятись, ми тоді зуміємо сказати, що ми розвіємо всі надії західних хижаків, які бажать знищити нашу радянську республіку.

Ви інакше піонери, наші діти будуть виховані так, що ніякий наступ капіталістів не зможе нас побороти, і ці діти стануть могутньою армією, котру не поборять ніякі кайдани. Вони на всьому світі утворять майбутнє соціалістичне суспільство, з котрого виросте будівник нового, світлого, щасливого комуністичного суспільства.

Промова тов. Сайчука.

Тов. Сайчук.—Товариші, сьогодні ми обміркували й не одну годину обміркували справу про дитячий рух. У цій справі була окрема доповідь про те, з якої причини кожний з делегатів вважає за свій обов'язок знов повернутися до цієї справи.

Чому це так?

Через що всі товариші вважають, що ця справа ще не доказано?

Коли ми говоримо про КСМУ, про нашу громадську роботу на селі, коли ми говоримо про драматичний гурток, про керування сільсько-господарськими гуртками і т. инш., то ми, а так само й КСМУ, вважають, що в цій галузі учитель має певне місце, а саме, він повинен керувати ці гуртки.

Коли ж ми говоримо про дитячий рух, то тут маємо де-котру неправильність. Ми сьогодні з доповіді т. Шумського чули про те, що центр дитячого руху має бути поза школою. КСМУ говорить про те, що роботу цю слід контактувати. Ми чуємо думку про те, що дитячий рух це є головне в нашому педагогічному вихованню.

Як об'єднати цю роботу?

Всі говорять про контакт у роботі, але зовсім не говорять про те, яким чином уникнути того, щоб позбавитись нинішній неконтактованості в роботі.

Коли в нас, в Молдавії порушували цю справу на обласному З'їзді, то аж 45% присутніх на ньому вчителів, висловилися у цій справі. Це має говорити про те, що

з цією справою у нас якось непевно. Ми сподіваємося направи. Коли комсомол погодиться, що він мало розуміється на антиреволюційній пропаганді та що в багатьох місцях учителів навіть доводиться керувати політгуртками, то яким же чином можна говорити про те, щоб дитячий рух віддати тільки комсомольській організації?

Представники КСМУ говорять ось, будім би то тов. Зинов'єв скавав, що тільки КСМУ відповідає за цю роботу. Чи можна так, товариші, говорити про дитячий рух, про який Ілліч сказав, що діти стануть підвалиною загального соціального виховання.

Хто відповідає за соціальне виховання? ми—вчителі. Коли взяти всю ту роботу, що провадить КСМУ, та й усі закони Юних Ленінців, то хіба вони можуть провадитися в життя помимо тих програм, які ми складаємо? Коли КСМУ говорить про ті громадські почуття, які ми повинні виховувати в дитині, то КСМУ повинен пам'ятати, що, тільки будучи тісно зв'язаний зі школою, він матиме можли-

вість переводити в життя свої заходи. І коли він не зробить поза школою, то він не дасть такої змоги тим учням, які перебувають під впливом батьків, яких батьки не пускають вчитися, як при такій постановці роботи, коли робота провадиться в школі для всіх, і всі будуть мати можливість вступати до лав Юних Ленінців. Це тільки при умові, що вся робота дійсно провади іметься у нас. Всі плани роботи виконає КСМУ тільки разом з учителем, і тільки тоді не буде заяв від учителів, які є зараз, що учні іноді до години ночі десь бувають на засіданнях, і то без згоди вчителів, без його відому, а приходючи в школу, кажуть, що вони не вичили своїх уроків тому, що десь були на засіданнях.

І тому, товариші, той факт, що 45% учительства на Молдавському з'їзді висловилося в цьому питанні й не договорилися ні до чого, говорить за те, що КСМУ додержується того, про що говорив і тов. Шумський, і цього домагається Комсомол щоб тільки він відповідав за цю роботу.

Промова тов. Краснопецєва.

Краснопецєв, з 14 дивізії.

— Товариші, Червона армія чекає надвичайно багато від КСМУ, і чекає далеко більшої уваги, ніж КСМУ дає Червоній армії зараз і ніж уділяв їй КСМУ до цього часу. Дійсно, КСМУ має шефство над Червоною армією. Немає ні одної роти, над якою не мала б шефства будь яка ячейка КСМУ, але на кінці своєї промови скажу про хибі праці КСМУ. Зараз же я тільки хочу підкреслити, що Червона армія чекає від КСМУ багато, тому, що таке завдання стоїть перед Червоною армією. Перед нею стоїть завдання—перемогти, або вмерти за революцію, за комунізм. А хто може вмерти за комунізм, хто може вмерти за революцію? Лєно—тільки той, хто визнає ідею комунізму, тільки той, кому є рідною ідеологія робітничої класи.

Червоноармієць повинен бути комсомольцем, тому він повинен визнавати ідеї, він повинен споріднитися з робітничою класою й ясно, що відділя виходить та величезна виховавча робота, яку ми повинні перевести в Червоній армії.

Чим ми поповнили свої лави, з кого складається наша Червона армія? 90% нашої Червоної армії складають селяне.

Селянський хлопець—власник, правда, дрібний власник, але він виріс у власницькому оточенні; він не знає, що таке Італія, Франція і Англія, він не знає, що десь там є робітничий рух, що десь там комуністична партія і т. інш. До нашої Червоної армії приходить такий селянський парубок, що не знає, хто такий Ленін, і на це запитання відповідає, що це царь. Таки випадки бували, і не ще раз підкреслюю, що таких селян переробити дуже важко.

З другого боку, наша армія складається на 50% з бідних селян.

В нас в полку є 362 душі таких, що дома навіть і корови не мають. Ця біднота, неможливість, й ці бідні повинні бути комсомольцями.

Наша червона армія повинна бути, коли не на всі 100%, то у всякому разі на 50% комсомольською. Червона армія повинна бути озброєна комсомолом, і не даремно ми на своїх стінах пишемо гасло—«червона армія це є озброєний комсомол». Цілком ясно, що комсомольські «ячейки» повинні взяти найбільшу участь у вихованні червоноарміїців, бо у нас в армії дуже малі культурних сил. Ми маємо тільки двох шістнадцятилітніх

і одного політрука. Чи зможуть же вони охопити всю цю масу червоноармійців? Звичайно, ні.

Крім того, хіба самими балачками можна перевиховати людину? Для цього треба, щоб людина зріднилася з робітничою класою, щоб людина, яка прийшла в армію, не казала, що робітничі живеться краще, ніж селянинові, що робітник тільки 8 годин одривив і вільний, а селянин пробуває в гірших умовах, ніж робітничі класи, як зовсім не знає праці на заводі, фабриці й т. д.—Для того, щоби молодий селянин червоноармієць зривнявся з робітником, треба його зв'язати в побутову робітничої класи, треба його повести на завод, треба щоб поступова частина робітничої молоді, поступова частина робітничої класи сама з'єдналася з червоноармієцькою масою, треба, щоб вона частіш приходила до казарм і виводила червоноармійця до себе на завод.

Правда, товариші, ми тут повинні підкреслити, що комсомольська організація, прийнявши в нас, в Миколаєві, не віддавала стільки уваги червоній армії, скільки повинна віддавати. Часом до нас в район приходять для роботи такі комсомольці, що їх від землі не видно, приходять і не знають, що їм тут робити. Хіба це добре? Ми чекаємо від комсомолу масової роботи, коли вся ячейка прийде в роту. Ми ставимо завдання, щоб комсомольці й до се-

бе, до дому запрохували червоноармійців, щоб був індивідуальний зв'язок червоноармійця-селянина і комсомольця-робітника. Ясно, що цієї масової роботи було недовісити. Я повинен підкреслити ще той момент, що нині у нас багатою частиною перейшло на територіальний принцип себ-то, що вони лише два місяці на рік займаються в казармах, а останній час вони є дома. Зрозуміло, що політрук відірваний від територіальних червоноармійців, він не може мати на них значного впливу; прийняти на себе виховання цих червоноармійців повинна комсомольська ячейка на селі та вчитель.

Виховання червоноармійців в напрямку комуністичному є обов'язок сільського вчителюства й сільського комсомолу. На комсомольській ячейці як в місті, так і на селі, лежить відповідальне завдання—виховувати всю цю селянську молодь, зробити її боевою, комуністичною що до свідомості, а для цього нам необхідний тісний зв'язок і об'єднана одним планом, єдиним керівництвом робота.

Я закінчую своє слово закликом:

Хай вчителюство та комсомол ближче й шільніше стануть до Червоної Армії. (Оплески).

Голова. До президії надійшла пропозиція—дебати припинити. (Голосованням позицію приймається).

Заявлює слово має тов. Павлів.

Заключне слово тов. Павлова.

Павлів.—Перед усім, товариші, я відносив на ті записки, що мені їх подано. Які взаємини між комсомолом і партією? роз'яснит' подробно і докладно“.

Комсомол організаційно будується, як самодіяльна організація із своїми органами, із своїм ЦК, але він знаходиться під керівництвом комуністичної партії.

Кілька записок запитують також відносно того, який порядок прийому молодих вчителів в організацію Комсомолу.

— Одже, порядок звичайний—уставний, таким порядком цей прийом і чиниться, всякий, хто бажає увійти в Комсомол повинен перш над усе ознайомитися з уставом Комсомолу.

Далі, товариші, кілька записок подано відносно піонерських організацій—одна записка відносно того, що робітників дитячого руху перегружують іншою роботою.

— Це не нормально, треба, звичайно, це усунути і дати змогу тому комсомольцеві, що працює серед юних піонерів, присвятити самій цій роботі більше часу. Більше записок немає.

Тепер відносно дебатів. Я, товариші, повинен буду по суті зупинитися лише на виступі одного з товаришів, який говорив про керування дитячим рухом,—це т. Сайчук,—та на промові т. Краснопедева, що говорив про роботу комсомолу в червоній армії.

Я не ставив собі за завдання дати докладну доповідь про ту роботу, що робить комсомол по всіх галузях. В зв'язку з цим, я не вгадав тої роботи, яку робить комсомол в червоній армії. Робота, звичайно, робиться велика—і з боку шефства, і з боку поповнення флоти та червоної армії комсомольцями і з боку внутрішньої роботи.

Тепер про те, хто повинен керувати дитячим рухом і яким чином треба поєднати дитячий рух із школою. Як розуміти, що школа будеється по методу, чи на підставі дитячого руху? Т. Шумський, очевидно, на цьому вже зупинився. Але ще треба зупинитися. Піонерською організацією, дитячою організацією, керує комсомольська організація.

Чому це так? А тому, що дитяча організація є така організація, що в своєму осередку готує борців, будівників комунізму, простіше кажучи, підготує комсомольців в першу чергу. Комсомольці найбільше стоять до цієї роботи і він найкраще зуміє підійти до неї.

Щільно зрозуміло, що для цього не треба мати багато педагогічного багажу й стажу. І на практиці утворення самої піонерської організації комсомольська організація довела, що вона з цією роботою може справитися і справляється. Тут, звичайно, не може обійтися без деяких хиб, що є в кожній організації. Дитяча організація ще молода, а тому відшукання різних методів, щоб оформити цю організацію, незвичайно трудне. Я знаю, що в нас є різні хибі й помилки, але в цілому комсомольці справились з цією роботою.

Тепер—яке відношення повинна мати піонерська організація, до школи й учителя? Школа дає дитині загальні знання, вчить теоретичних предметів, а дитячий рух втягає дитину в громадсько-політичне життя, наближає її до цього життя через організацію робітничої класи, через партійні ячейки профспілки й т. д.

В цій роботі повинен бути зв'язок, а як що його нема, то треба його ввести; оце саме хотів сказати ряд товаришів.

Наприклад, вони кажуть, що товариші піонери переобтяжені працею. Як що в деяких місцях і є «перегрузка», то потрібне погодження між працею піонерських колективів та навчання в школі. Потрібен тісний контакт в піонерській роботі, і, як що його нема, то треба негайно ввести. Але питання зовсім не так стоїть, що комсомол не бажає, щоб вчительство приймало участь в дитячому русі. Навпаки, комсомол усіма засобами притягує вчительство, бажаючи, щоб учительство допомагало в дитячій праці. З другого боку, самий дитячий рух, буде з'являтися для школи великим позитивним фактором. Отже постановка питання мусить бути в дитячій русі. Що можна сказати відносно дебатів взагалі?

Загальна думка: встановити тісний зв'язок і єдину працю з комсомолом. Ми гадаємо, як сказав один тов., що найкращим союзником вчителя буде комсомол, а К.С.М. гадає, що його союзником буде вчитель.

При такій спільній думці ми, звичайно, досягнемо в нашій праці кращих успіхів, ніж, як би ми працювали невузі. Ми гадаємо після минулих в'їздів, коли культурні сили і молода організована комсомольська організація будуть вузі, тоді ми на шляху освіти радянського села, зможемо вкорчати такі гори, які нам до цього часу і не снились (оплески).

Голова. Товариші, сьогодні працю ми на цьому закінчимо.

Огодошую засідання зачиненням.

Ранкове засідання 11-го січня 1925 року.

Голова: Засідання з'їзду вважаю відкритим. На черзі дня стоїть питання: «Учитель

та професійний рух». Слово для доповіді належить тов. Угарову (оплески).

Учитель та професійний рух.

Доповідь тов. Угарова.

Угаров. Товариші, цей доклад повинен був зробити т. Мізеряницький, але він захворів, і мене прохали товариші зробити цей доклад перед вами.

Я хочу зупинитися в кількох словах на історії революційного руху і на історії руху серед учительства. Ви знаєте, товариші, що в зв'язку з нашою, ще капіталістичною системою управління, в зв'язку з розвитком нашої капіталістичної промисловости, в зв'язку з утворенням робітничих кадрів,—розпочався скрізь робітничий рух, і робітники для оборони своїх інтересів колективно з'організували всюди, де тільки було можливо,—на початку в самотніх підприємствах, а опісля й по містах, свої спілки.

Ми бачимо, що разом з робітничим рухом організується і наше вчительство. Вже перед 50-ма роками були змагання й спроби, що до організації учительства. Вчительство гуртувалося тоді влітку на з'їздах і спільно заснувало перші свої осередки, що в дальшому відігравали революціонізуючу роль. За сорок років ці з'їзди вже набрали великих розмірів, а року 74-го царський уряд збагнув, що вчительство на цих з'їздах—вакацій не на жарт з'організовується й що від того може бути небезпека царському урядові, а тому царський уряд року 74-го ухвалив таких з'їздів під час вакацій більш не скликати.

Товариші, у перших осередках, у перших зародках цих спілок роля належить тільки вчителю.

Сільське вчительство того часу перебувало в найгірших економічних умовах в порівнянні з міським вчительством, що організовувалося на іншій основі по містах, дістаючи від царського уряду крашу заробітку платню й більше пільг. І цілком зрозуміло, що міське вчительство мало й иншу мету та завдання.

Метою його була не боротьба проти царського уряду, а допомога цьому урядові дади провадити політику насильства.

І ми бачимо, товариші, що міська професура створила організації з виключно контр-революційними завданнями.

Ви знаєте всі, що нам потім довелося стрітнутися з цим найтемішим учительством.

Однак, вчитель і тоді змагався до організації. Відкритих певних форм для виявлення своєї самодіяльності тоді не буде ні в робітництва, ні в учительства. Тому по окремих містах утворилися каси взаємодопомоги. Це, звичайно, не були сформовані профспілки, класової боротьби там ще не було, але вестати ми бачимо, що і в цих касах взаємодопомоги билася революційна думка, як серед робітничих, так і серед учительських організацій.

1900 року вчительські товариства прагнуть утворити єдину організацію, що повинна була об'єднати всі товариства взаємодопомоги, розпоршені по окремих містах та по великих селах—в єдину спілку. Це був вже початок, товариші, нашого союзного будівництва, але всі в розумісте, в яких умовах жило тоді робітництво, в яких умовах жило й учительство, тому великих успіхів у цій царині вони не osiąгнули.

Але одночасово з ростом робітничого руху серед робітників і ростом селянського руху на селах, на селах зростав і революційний рух серед учительства. Спочатку 1905 року вчительство вже тільки захищає свої економічні права, але ми бачимо, що воно йде поруч з усім робітничим рухом і вперше в історії висовує політичні гасла.

1905 року вчительство викинуло вже гасло, щоб замінити буржуазний устрій новим ладом, збудованим на широких, демократичних основах. Весь цей рух учительства сполучався з робітничим рухом. Оскільки робітники міста революціонізувалися, оскільки селянин на селі починав земледілю революцію, вчитель, як інтелігентна людина на селі, звичайно, не міг бути безчасним свідком тих бурхливих подій. І вчительство організовано виступає, як ми бачимо, 1905 року за демократичну республіку, але це гасло,

як ви знаєте, виставляють не тільки робітники, але й наші ліберали. Учителі мійські й сільські займали все ж таки дві різні політичні платформи: сільське вчителство тоді більше співчувало СР-івській програмі, тоді, як майже все мійське вчителство було за програму лібералів. Під час виборів до царської державної думи вчителство, що мало виборче право до цієї думи, більшість своїх голосів віддало ліберальним представникам.

Але 1905-го року, товариші, організувалося вже т-во Всеросійське. Воно було єдиним і неподільним об'єднанням учителів і зналося Всеросійською спілкою учителів і діячів народної освіти. Підвалинами цього об'єднання були тоді революційні вчительські групи, що утворили зв'язок з аграрним рухом.

В суті 1-ша Вчительська спілка була все-ж-таки спілкою учителів сільської школи. Це ще не була класова організація, бо зв'язку з робітничим рухом, зв'язку з пролетаріатом у сільського вчителства не було. Програма цього Вчительського з'їзду попала під ес-ерівський вплив, і гасло сільського вчителства було: «вся земля, вся воля, вся влада—народу».

Ми бачимо, що 5-го року сільське вчителство йде за робітничим рухом, але цей рух йде під іншими гаслами.

Мійське вчителство відірвалося від загального руху 5-го року, організувало своє об'єднання й зв'язало свою долю з вищими групами не тільки вчителства, але й інших урядовців царського уряду. Та хоч і мало в цій спілці було революційного, але царський уряд після розгрому робітничого руху 5-го року не давав їй спокою. Із спілки вчителів опісля 1905-го року, під час реакції, вийшло 23.000 чоловіка.

В зв'язку з тим, що профспілкові об'єднання уряд розгортав, багатько спілок, зокрема й вчительська спілка, знов повернулися до старих форм своїх об'єднань. Тоді знову виникли товариства взаємодопомоги; їх де-хто з вас пам'ятає.

Після цього розгрому сільське вчителство примовкає на селі. По містах в цих товариствах лишається урядове, мійське вчителство під пильним оком царського уряду.

За часів реакції вчительська спілка нічим себе не виявила.

Існували товариства взаємодопомоги, але революційних гасел за часу реакції спілка не викидала.

Лютнева революція, цілком зрозуміло, захопила і цю товщу робітничого руху. По поваленні царського уряду у лютому, організується Всеросійська Вчительська спілка, керівниками якої лишаються ті ж, що керували товариствами взаємодопомоги: мійські вчителі, вчителі середньої школи; до них пристає й професура. Наша спілка набула тоді фізіономії блоку з есерами та меншовиками. Він так і звався ес-ерівсько-меншовицьким блоком. Але там була, звичайно, й частина «кадетствующих» вчителів, чи, по нашому кажучи, денікінців. Вони в більшості своїй ще й повинні сидять по містах.

Всій цій політиці, так званого ВУС'а, надавало тон—мійське вчителство, а сільське вчителство, що тоді ще не розбіралось у великих завданнях і великому здвигу, що стався пізніш, не розуміло суті цього питання, більше замислювалося над питанням про те, куди йому йти.

Ще року 18,—може з Вас хто небудь був на ньому,—відбувся Всеросійський з'їзд учителів, що іменувався 7-м з'їздом. Ще цей з'їзд був запеклим ворогом Радянської влади.

Відповідальність за ту лінію, що її тоді взяла вчительська спілка, покладається цілкомито на мійське вчителство, але все ж таки вже тоді почала виявлятися у ВУС'і верста революційного вчителства. В цій спілці склалася невеличка група, невеличка спілка вчителів—інтернаціоналістів.

Що до платформи, яку мала ця спілка, то вона була пролетарсько-класовою й до початку 17-го року спілка об'єднувала 12.000 учителів.

Ви знаєте, товариші, що наш професійний рух по окремих спілках пішов іншими шляхами. Ви всі знаєте, що був союз державних службовців, що під час жовтневого перевороту зайняв цілком ворожу лінію. Тоді вчительський союз, за своїми ідейними настроями, поєднувався з цим «чиновництвом».

Так було оголошено бойкот державним інституціям, урядовці не ставали на роботу, чекаючи на установчі збори, а коли ми розігнали установчі збори, учителі винесли на адресу Радянської Влади не мало ганебних резолюцій. Бойкот продовжувався, і керівниками його були бувші міністри тимчасового уряду. І лише в березні місяці 1918 року вчителі пішли на угоду, відмовилися від свого бойкоту Радянської Влади, стали до робо-

ти, але в їхніх розмовах ще мандалася думка про те, що Радянська Влада—це явине титчасове.

Вони відуть працювати для того, щоб зберегти державну жанину для майбутнього правдивого народнього уряду. Тоді ВУС, прийнявши таку платформу на своїйому з'їзді, ухвалив постанову персонального бойкоту першого народнього комісара освіти—Луначарського («не подавати руки» й т. я.).

Все-ж-таки в звязку зі ставовищем, и звязку з громадянською війною, частина вчительства стала усвідомлювати собі, куди вона йде, зрозуміла, що її близький той шлях, що на нього ступило все організоване робітництво.

І на наших 1-м революційних з'їзді вчительства, що 1919 року фактично заклав підвалини сучасного революційного союзу, на з'їзді, де виступав і небіжчик Володимир Ілліч Ленін,—союз заклав підвалини своєї класової програми й звязав свою долю з усім робітничим рухом, але ви знаєте, що в що спілку вчительство ще не скоро цінало.

Чимало вчителів ще бойкотувало Радянську владу, багатьом їх з міст, де стало тяжко жити, втекло на село, багато провадило шкідливу агітацію проти Радянської влади, але мигало кілька часу й вчительство стало більше усвідомлювати собі, куди ми йдемо й що твориться справді навколо нас.

Багатою вчителів взялося за книжки, за Маркса—почало придиватися й розбратися, що воно таке. Теоретична плутанина, чад серед вчителів стали потроху мінати, і ми в дальшій роботі витриманою тактикою й політичною почали по раз більше охоплювати вчительство та витягати його в цей революційний союз. ВУС тоді розповсюд а зорганізувався, як я вже сказав, загально-класовий союз, що тепер займає одне з перших місць в нашому загальному русі на Україні.

Треба спавати, що в робітнім русі в нас, на Україні, були свої окремішності—профрух на Україні мав свої способи й доречі. В українських умовах він зазнавав багачко реорганізацій, і тут професійний рух зростає не без дітячих хороб.

Тут навіть ваші робітничі організації захопили меншовки, а вчительство, крім своїх властивостей всеознаного вчительства, мало ще й свої національні відзнаки.

Ви знаєте, що вчительська спілка, як така, в нас існує, коли не помилюся, від 1920 року. За Ради був союз, який фактично тільки й робив, що старався її догодити. Рада спіралася на цю вчительську спілку;

вона знала, що все таке вчительство має силу заслуг в минулий, знала, що вчительство розповишено на Україні, знала, що вчительство буде найкращим провідником в широкі селянські маси тих націоналістичних ідей, які тоді Рада серед них ширяла. І всі наші спроби утворити тут правдиву класову вчительську спілку натрапляли на надзвичайно великі перешкоди. Я працював тоді в Київі й був свідком наших перших кроків будови нашого професійного руху серед вчительства. Мисль вчительство ми об'єднали рایش. Носеред цього міського вчительства, крім комуністів, крім співчуваючих нам, була велика частина, що вороже ставилася до нас, хилилася кадетам і денікинцям.

Ми, комуністи, на цю вчительську спілку мали тоді незвичайний вплив. Нас тоді повизали з двох боків: з одного боку міське вчительство—денікинці, з другого ж—націоналістично настроєне сільське вчительство своїм світоглядом тоді наближалася до націоналістичних партій. Ми їх звали просто петлюрівцями.

Коли ми скликали з'їзді, на цім з'їзді було коло 500 вчителів; мабуть тут серед нас є товариші, що були на цім з'їзді. Ми на цім з'їзді майже три дні сперечалися про будову нашого професійного руху на Україні, про питання, чи бути йому самостійному й занятися в українських рямках, чи піти далі, звязати свою долю з долею професійного руху, руху робітничого й усього нашого радянського союзу.

Тоді де-хто з товаришів обвинувачував нас, ніби ми провадимо тут русифікаторську лінію, і вважаємо український профрух за ніщо. Ми тут, на Україні, казали вони, повинні створити свою міцну організацію, і вже потім, ця міцна організація вирішить, куди її пристати—чи до революційно-робітничого руху чи до Амстердаму. Питання ставилося так і настрої були тоді такі, що де-хто з учительства думав, що краще піти разом з жовтнем Амстердамом.

Я пам'ятаю, товариші, як ми тоді голосували резолюцію про єдність профруху, як ми разів 5 ставили її на голосування. Два дні комуністи вели переговори з денікинською й так званою—петлюрівською частиною з'їзду. Прийдемо голосувати, ніби-то вже порозумілися, а як прийдемо до голосування, нічого не виходить. Ясно, що до цього нас примусила неволя; не від солодкого яблука ми йшли на союз з нашим тодішнім міським вчительством, що провадило кадетську лінію. Але все-ж-таки нарешті вони голосували за

єдність профруху; голосували, асна річ, з інших принципів, і ми це чудово розуміли. Вони стояли на платформі єдності, неподільної Рєсії; й тому вони голосували за єдиний професійний рух. Вони бачили, що в наших пропозиціях здійснюється частина їхньої програми. Друга частина, настроєна націоналістично, голосувала проти нас.

Ми відчували, що настрої більшовитів виступити проти нашої лінії, але ми знали: для успіху в боротьбі нам необхідна єдність.

Коли б наш робітничий рух розширився, чи перемогли б ми тих ворогів, що були у нас за часів громадянської війни?! Тут потрібна була міцна централізація. А ми бачили, що українське сільське вчителство, що хоч і не багачко відрізняється матеріальними умовами від міського робітника, а часто є ще гірше, навіть не розуміло, яку боротьбу провадять більшовики й за що вони б'ються. Але були тут і інші значно гірші міркування. На превеликий жаль ми стравляли вчителство в тих бандах, що свого часу розбійничали по Україні. Тут тепер це можна сказати. Президіум ВУЦВУ розглядає справи помилування, і тільки тепер можна вяснити склад тих погіршених банд, що блукали тоді на Україні. Ця справа без учителя, без зброї не обходилась. Відомо, що керівником важкої банди був інтелігент.

Надзвичайно важко було вживати таких засобів, але коли на Україні було стільки банд другого виходу, ніж не залишалося, другого способу захистити нашу Радянську республіку: у нас не було. Ігнорують товариші, що той важкий час минав назавжди і ми ніколи до нього не вернемося. Тепер всі зрозуміли, що успіх нашої боротьби залежить од того, наскільки ми об'єднаємося, як широким будемо підтримувати один одного.

А коли ми й тепер поглянемо на завдання, що стоїть перед нашим робітничством в цілості, ми побачимо, що нам доведеться ще багато боротися, щоб назавжди позбутися капіталістичного гніту з боку імперіалістичних держав.

Ми знаємо, що положення робітництва тяжке, положення вчителства також не легке; це тяжке становище, але, товариші, найгірше, що ми з вами взнали, вже минулося.

Ми знаємо тепер, це важкий може сказати, далеко краще. Ми починаємо потроху вставати. Ми повзли спочатку на колінах, зараз ми почали здійматися на ноги, але цілком ще не встали й не випростали спини.

Випростання це залежить від того, як ми зуміємо розв'язати ті основні чергові питання — піднесення нашого господарства.

У мене, товариші, є цифри заробітної плати. Ви знаєте, пересічна заробітна плата робітника в нас, на Україні досягає 40 карбованців. Ми давали директиви, не знаю, чи виконано їх по лінії вчительській, щоб учителям платили 25—30 карбованців. Але наш уряд ще має замало грошей, щоб по тих районах, де не можуть платити такої суми, допомогти з так званого субвенційного фонду. Спеціально зааробонали гроші, щоб дати туди, де місцевий бюджет не може витримати таких ставок. Доводиться долати з загального державного скарбу. Ми усіх заходів вживали, щоб полішити стан народнього вчителя й народньої освіти в цілості. Ви вже чули про те, що ми поклали усіх грошей; що одержали по об'єднаних паркоматах, видали в Шумському, народньому комісарові освіти: 13 34 мільйонів карбованців нашого бюджету ми, здається, 17 мільйонів віддали на це діло, та ще додасмо кілька мільйонів карбованців субвенції.

Ми б раді дали більше, та тут вже нічого не поробиш. Ми нашою представникові Союзу в різних комісіях при Раднаркомі в ВУЦВУ даємо наказ змагатися скрізь, щоб якмога більш уваги уділялося нашому вчителству; ми робимо все, що можна.

Зараз на утримання з державних коштів ННУ у нас зосталося лише коло 10.000 учнів таємні, на місцевому бюджеті — 58.000; тоді подарчі органи утримували 1850 в договорних школах працює 5400 і в ННУ їх 3080 учителів.

Ми бачимо, товариші, що тепер вже більшість наших шкіл і вчителів переведено на місцевий бюджет. Ви знаєте, що з місцевого бюджетом у нас не все гаразд, що в деяких губерніях, надто в тих, де нема великої промисловості, в селянських губерніях, як от, приміром: Чернігівщина, Поділля, Волинь, з місцевим бюджетом справа стоїть так погано. Але ж, товариші, нам треба пам'ятати, що відразу ми всього зробити не можемо. Поставте професійний рух, як хочете, але є як то кажуть, закон, якого не переїдемо; те, що можна було, ми тепер зробили ми поліпшили, оскільки було можна, стану учителів.

Та чи можемо ми сказати, що ми вже досягнули того, що ці справи відійшли на задній план? Чи можете ви від нас сподіватися й вимагати такого досягнення? Цього об-

цяти я вам не можу. Я мусшу сказати, що ще кілька найблизчих років стан наш буде тяжкий. Але на теперішній матеріальній основі ми зміцнили наш професійний рух взагалі й наш вчительський союз зокрема.

Про це свідчить те, що число вчителів в союзі щораз зростає. В жовтні 1923 року в нашій союзі було 88.000, а в жовтні 24 року (я округляю числа) у нас є 98.000 членів. Не знаю, чи всі вчителі вже належать до союзу; мабуть, ми ще не всіх залучили.

Партійність серед союзу робітників освіти: 1 квітня 1924 р. партійних було—6,8%, національний склад нашої спілки такий: українців—57,7%, росіян—24,9% і євреїв—12%.

Наша спілка, товариші, ще занадто квола. Ми перейшли нині на індивідуальне стягнення членських внесків, але, як ви знаєте, нам ще не вдалося в цій галузі поставити нашу техніку так, щоб ми одержували всі членські внески. З цим справа в нас стоїть кепсько.

Наша спілка більшу частину членських внесків витрачає на утримання апарату. В Губвідділах нині на утримання штату витрачається 51%, на адміністративно-господарчі видатки—11% й на організаційні видатки теж 11%.

Далі йдуть—відчислення: половину усіх наших коштів відбирає наш апарат. З приводу цього ми вже багато раз говорили, а саме, що нам якось треба хоч трошечки змінити наш професійний апарат, хоч трошечки зробити його гнучкішим і зменшити число професійних «чиновників».

Тов. Томський скрізь у своїх промовах і виступах б'є по цій лінії, але нам якось не вдається в цій галузі набути великих досягнень; особливо в тих спілках, де саму масу більш розпорощено, зокрема в нашій спілці з найрозпорощенішою масою. Але і в цій галузі ми маємо великі здобутки, чимало досягнень і ми можемо сказати, що наш український професійний рух в цілому, в порівнянні з профрухом усього нашого союзу, вирівнявся. Ми тут пережили, багато колотнечі. І вам треба було наздогнати цей час, щоб піти поруч з загально-російським професійним рухом.

Ми скликаємо З'їзди, сьогодні одкривається З'їзд залізничників і З'їзд робітників мистецтв і, здається, сьогодні відкривається а'їзд кравців. Ми відбули стільки з'їздів, що й не злічити,—майже всіх профспілок Ук-

раїни. Залишилось перевести лише кілька З'їздів. На цих з'їздах ми побачили, як ми зросли. Чи наздогнали ми в нашому розвитку російський професійний рух?—Наші з'їзди: Міжсоюзний, 2-й Всеукраїнський і 6-й З'їзд Всесоюзний—відмітали де-які наші успіхи в галузі профруху.

Ми тут, на Україні, вели перед і стали піонерами профроботи на селі. Там, в цій галузі, робота ще слаба, вона значно слабша, ніж у нас, а ми вже маємо в цій галузі значні досягнення. Але, звичайно, це не значить, що ми вже все зробили. По селах багачко членів спілок розпорощено. У нас було багато суперечок про те, як провадити професійний рух на селі. Там є такі спілки: учительська, Радянського апарату,—радіобітники, лікарі, всеробітземлі і т. инш. Не мало там народу, але весь цей нарід розпорощений, і нам треба обмірковувати, як цих членів окремих спілок об'єднати.

Спілка цукровиків має величезну роль на селі, але в багатьох місцях інтереси спілки цукровиків стикаються з інтересами спілки робітників землі й лісу. На з'їзді ми поставили питання, чи не можна об'єднати основну професійну масу робітників землі й лісу з цукровиками. По економіях, по цукроварнях працюють парубки, і вони мають, розуміється, спільні інтереси. Ці інтереси не рідняться між собою, і тепер ми стоїмо за об'єднання цих спілок.

Що ж ми спостерігаємо? При засіві буряків плавтаторським способом, виявилося, що коли парубок працює у плавтатора, він належить до спілки Всеробітземлі, коли ж плавтація належить цукротрестові,—батрак належить до спілки цукровиків і взагалі, бідолаха побуває в кількох спілках за одне літо. На праці у куркулі, він був у Всеробітземлі, пішов на лісні розробки—дивись, попав до деревообробників, працює на цукроварні—йде в спілку цукровиків, загалом чимало митарств. У місті вся робота вже відшліфована, хоч, правда, сперечання з приводу цього були великі, особливо що до питання про розмежування й лише на селі роботи в цім напрямку не пророблено й перед нами стоїть ще велика праця. Я гадаю, що Вам, робітникам Освіти,—вчительству доведеться відограти велику роль в цій праці. Ви—велика культурна сила, і держава передасть мабуть і Вам частину цієї праці, не вважаючи на те, чи буде Вам це приємно чи ні. Так чи інакше прийдеться частину професійної роботи на селі покласти на Ва-

ші плечі. Доведеться просто сказати: «Взяв-ся за гуж,—не кажи, що не дож». Вам доведеться провадити роботу серед членів Союзу, і ми, товариші, сподіваємося, що в цій галузі ви допоможете нам і виконаєте частину союзової праці, яку ми лише розпочинаємо на сейді.

Тепер я зверну Вашу увагу на наш міжнародний професійний рух.

Ви мабуть читали, що в нас були англійці, що ми навколо цього счиняємо якийсь галас, і де-хто з товаришів не розуміє суті цього питання.

Що до вашої спілки, то нещодавно відбувся з'їзд, і представники нашого Радянського Союзу були на цім міжнароднім учительським з'їзді. В міжнароднім русі російський професійний рух брав участь ще від 1920 року, а нині ми маємо в н'м і наших українських представників. Це революційна організація. Устав цієї організації є суто класовим, інтернаціональним. У Виконком цього З'їзду ввійшло 9 представників, від нашої спілки троє. Нашу делегацію на цім міжнароднім учительським З'їзді зустрінули ораціями. Ми там нині відіграємо велику роль, нам треба використати там наше перебування й революціонізувати вчителство інших країн, щоб при вибусі революції не сталося так, як це було в нас. Треба попередити товаришів від тих наших помилок. Про це я гадаю там краще розкажуть наші представники. Що ж до професійно-міжнародного руху в цілому, то тут ми маємо великий здвиг. Нині йде питання про єдиний фронт.

Як утворити цей єдиний фронт, про це багато дебатовалось й сперечалось на нашій союзній з'їзді. Тим часом приїхали англійці; ми поєдналися з ними в союз, утворили спільний комітет. Цим зроблено перший крок до єдності між англійським і нашим професійним рухом.

В англійським професурі бере участь 6 мільйонів організованих робітників, в нашому — так само 6 мільйонів робітників. В суті англійський і наш професійний рух становлять основний хребет світового професійного руху.

Англійці в Амстердамським союзі зараз найбільша сила. Амстердам тримається на хребті професійного англійського руху. Ви знаєте, що німецький професійний рух втрапив масу своїх членів. Амстердамське жовте бюро утримується коштами англійського професійного руху.

Товариші, ми думаємо, що ми з своїми 6 мільйонами організованих робітників і англійці з їхніми 6 мільйонами — найбільша сила. Що там є в інших? Ви знаєте, що скрізь професійний рух ділиться по двох лініях, а в Чехії є навіть 5 центральних об'єднань: християнські союзи, католицькі союзи й т. ин.

Взагалі робітничий рух розірваний на 2 часті. Праву частину становить Амстердам, а ліву, революційну частину становимо ми. Ми в деяких країнах пішли на поділ професійного руху, бо угодовські союзи виключали всі революційні елементи.

Паралельно з угодовським опортуністичним професійним об'єднанням існує нині революційний професійний рух. Ми виграємо величезну боротьбу проти виходу з союзу. Наша комуністична партія в Німеччині тримається погляду, що треба дати гасло виходу з угодовських опортуністичних профсоюзів і організувати свій професійний рух.

Та чи утворили б ми цім єдиність? Тут Профінтерн і Комінтерн устали в діло й зайняли гостро-протидаєжне становище.

Ми вирішили, що творити єдиний фронт треба внакше, скликавши міжнародній робітничий конгрес, де треба спробувати об'єднатися.

Як же ми уявляємо собі утворення цього конгресу?—Тут буде багато балачок з жовтим Амстердамом. Він пропонує зробити ось як: до Амстердаму належить ряд союзів; вони вишлють своїх представників, а до Профінтерну належать інші союзи, і вони теж вишлють своїх. Отже представництво буде не від робітників безпосередньо, а від союзів.

Ми рішуче проти цього. Ми гадаємо провести виборчу кампанію на цей конгрес так, щоб піти на фабрики й заводи, піти туди з нашою революційною програмою. Ми візьмо на вибори з нашою революційною програмою, ми напишемо в ній, що ми проти угодовства, проти коаліції з буржуазією; хай вони скажуть, що вони за угоду з буржуазією. Ми заявимо, що ми проти того, щоб фабрики й заводи були в буржуазії, а вони хай напишуть, що вони за те, щоб фабрики й заводи були в буржуазії. Ми певні, що більшість буде за нас.

Але тут є друге. Ви знаєте, що Амстердам об'єднує переважно представників білих рас, а представники азійських народів до його не належать. Ми пропонуємо, щоб на цім конгресі були представники білих, чор-

які і чорволих, представники всього робітничого руху. Тоді вони хватилися: «ой, як жовіє так», і хотіли тігти на поміч, щоб «врятувати» Амстердам Гомперса, пером йому зовсім неблизькові. Це був занеканий ненависник Радянського Союзу, і де тільки їй не треба було—буржуазія виступала в імені робітництва в продажній шкурі Гомперса!

Важнаєте, що в Америці справа стоїть инакше. Жовтий Інтернаціонал оказався дуже живим; і Гомперс років три тому з Амстердамського Інтернаціоналу вишов—йому він здавався надто лівим!

Я гадаю, що й без Гомперса відразу ніщо не зміниться: там сидить багато «Гомперсів», що провадитимуть його лінію.

Але, товариші, я сподіваюся, що наші справи в цій царині можуть мати успіх. Я кажу: можуть,—але ми стоїмо перед великими труднощами.

Дивиться, коли була тут англійська делегація, проти неї, проти шашої згоди й т. ин. позитивні всі світова преса. Перший розділ явивала, розуміється Німеччина. І коли виступив Перселя на 6-му весоюзному з'їзді, «Форвертс», офіційний орган німецької соціал-демократії, другого ж дня й нині, що бачиливкія все-таки обдурили, й передали промову Перселя так, як він ніколи не міг її виволесити. Довідавшись про це, Перселя невдоволено написав, що тут нема дурствітства, що промову він перевіряв і що це його співрозмовник проваля. Чи вони поділяли цілу промову?—Ні, вони цюкують нас, пинуть, ніби він поклався на нашу газету. А тоді Перселя бунтує в Москві 20-го року, він бачив, що була в Москві 20-го року й що зараз, і він просто дивується, що зроблено за 4 роки. Перселя бачить, що чотири роки ми були в печуваній блокаді, а все-таки маємо величезні здобутки. Але така вже природа робітництва: ми таку саму угоду узювили з представником Амстердаму Фішеном умовивали про об'єднання з усім залізничним пролетаріатом, але бачимо, що Фішен червоноє в гостях у нас і жовтоє закордоном.

Нещодавно відбулася об'єднана конференція Амстердамського бюро професійних спілок і Амстердамського Інтернаціоналу (ви, мабуть, читали про це в газетах). Ми бачили, що там не було ні Перселя, ні Бромлей, ні Бенетелета, хоча Перселя є тепер представник Амстердамського жовтого професійного Інтернаціоналу. Нещодавно, у Відні відбувся конгрес, і на цьому конгресі Перселя обрали за голову, але, звичайно, голову

обирають тільки для форми, для почести, а позитивно керують секретарі, відомі опортуністи, як Улгерс. Ще англійська делегація цього довлалу своїй раді тред-юніонів не робила, але ми бачили, що угода її англійської делегації з нами зустріла страшний опір з боку опортуністів, що приїздили до нас з Англії, їхали сюди не з великою охотою—од солодкого життя не поїдеш до Радянського Союзу. Вони поїхали, бо дійсно становище їхньої країни було таке, що серед англійського робітництва все-таки помічається революційний рух, бо консерватори вали верх над робітничою партією. Ви знаєте, що в Англії капіталісти усунули робітничий уряд од «влади». А спробувавши солодкого, не схочені гіркою; англійській робітничій партії шкода загубити «владу», вона хоче правити країною й тому вона шукає в нас підтримки й допомоги!

Приїхали вони до нас, бо їм треба розв'язати лізві-омани англійського робітництва. До цього часу ще частина англійського робітництва віддає свої голоси лібералам і консерваторам. Частина ця голосує ще за партію, що дуже далеко стоить від оборони інтересів робітництва.

Газета робітничої партії «Дейлі-Геральд» випускає тільки 300.000 примірників і то один раз на день, тим часом, як консервативні газети виходять кожні три години, і робітники примушені читати брехні, що буржуазна печать розповсюджує проти нас. І делегація оновіла, чому консерватори одержали так багато голосів. Перш за все тут виною був фальшивий лист тов. Зінов'єва. Коли надрукували цього листа, то, як кажуть англійські товариші, консерватори використали його так: вони розпілили гаєла: «Хто за націоналізацію жінок, голосуй за робітничу партію; хто проти націоналізації жінок, голосуй за консерваторів». Очевидно брехні й вигадки, розповсюджені про нас від 18 року, живуть ще у головах темних верств англійського робітництва.

Жінки в Англії також мають виборче право. Схоєережено, що у виборах цього року брала участь більшість жінок.

Звичайно, жінки боїться «націоналізації», віддали свої голоси англійській консервативній партії.

І от англійські товариші приїздили, щоб розв'язати брехні, усунути наклепи, що заповнюють уми робітничої класи, щоб вплинути всю правду й розказати, що у нас нема

«співоналізації жінок», що по вулицях Москви й Харкова ле бігалотт звирі, а ходять звичайнієвкі люди.

Делегация рескриє очі агагаїєському робітництву і правдиво освітлить наше сучасне становище.

Хоч ми й говоримо тут про великі питання міжнародного професійного руху, все ж не треба забувати прислів'я: «На чужий коровай не вповай, а раніше вставай та свого добувай». Наше міжнародне становище в професійнім русі зміниє, оскільки ми дійсно тут, у себе, по наших Радянських Республіках, підійємо й розвинемо наші виробничі сили, оскільки ми наборемо торпяву й забобони дома. Ми проторили собі шлях серед небезпек горожанської війни, отже тепер, за мирної доби, ми всі наші сили прикладемо щоб піднести наше внутрішнє будівництво.

В цій галузі в нас вже є деякі освітлення — в галузі нашої промисловости, в галузі нашого культурного будівництва, але, товариші, цього мало й не досить. Нам треба ще більше, ще діяльніше провадити свою роботу.

Володимир Ілліч казав про вчителів так: «Сотні тисяч учителів, це — той апарат, що повинен вести перед у роботі, збужувати масу, боротися проти забобонів, які ще й досі існують в масах. Ще існує класистична культура, вчительська маса ще перейнята її хибами, не може бути комуністичною, але це не завважає брати цих учителів до дав робітників освітньо-політичної роботи, бо ці вчителі мають знання, без яких ми не можемо освітнути своєї класової мети».

Гвікє хворий, Ленін лежав, думав і писав про вчителів в своїм деннику: «Народного вчителів ми повинні поставити на таку височину, на якій він ніколи не стоїв, не стоїть і не може стояти ні в одній буржуазній країні». Це не потрібує доказів. Дя цього всього ми повинні йти систематичною й упорною ро-

ботою й всебічно підготувати себе до дійсно високого імені учителя й головне... до підвищення його матеріального становища. Треба систематично збільшити роботу по організації народного вчителівства, щоб створити з них підвалини Радянського устрою замість того, щоб учителям бути підралиною буржуазного устрою, якою вони являються до цього часу, у всіх, без винятку, капіталістичних країнах, щоб вилучити через них солідарність від спілки з буржуазією й пригнати їх до спілки з пролетаріатом».

Ось, товариші, що писав Володимир Ілліч. Він увів владу в цю думку все те, що потрібно зараз для нашого дійсного союзу з селянством. У нас зараз у партії й у Радянської влади на порядку денному є справа, як вам відомо, стоїть питання про союз, про спілку, робітництва з селом.

Товариші, оскільки буде міцна наша спілка, оскільки буде й міцна наша влада. Ви, товариші вчителі, приводні наші робітництво й селянством. Ви в цій галузі повинні відограти історичну роль: Я гадаю, що наші цей з'їзд буде початком ще більшого об'єднання між учителями й робітничою партією для досягнення нашої останньої мети (Гучні оплески).

Голова. — Тут записалось багато промови але випакла думка, дати висловитися тільки по одному представникові від кожної губернії. Проти немає? Приймається. Далі по регламенту має кожний 10 хвилин, але єсть багато записок, обмежити кожного промови 5 хвилинами. Я голосую. Хто за десять хвилин? Меншість. Приймається 5 хвилин. Далі єсть пропозиція, перше, ніж дати слово, зробити маленьку перерву для того, щоб представники всіх губерній могли обрати одного представника, який би висловив думку всієї губернії. (Перерва на 5 хвилин).

Обговорення доповіді т. Угарова.

Голова. — Оголошую засідання підкріпим. Від кожної губернії виступатиме один промовець для вислову об'єднаної думки всіх делегатів. Є пропозиція дати кожному промови 10 хвилин. Я буду голосувати, бо я

боюся, що ми не встигнемо проробити всієї нашої роботи. Хто за те, щоб дати промови 10 хвилин? Меншість. Приймається 5 хвилин. Від Донецької губернії говоритиме тов. Масалаба.

Промова тов. Масалаба.

Масалаба. — Товариші, тов. Угаров в своїй доповіді велике місце дав історії нашої спілки, в якій він указав на помилки спілки на її території шляху. Я не буду сперечатися

з тов. Угаровим, бо це діло минувшинця, а хочу тільки зупинитися на тих зазначених, що лежать тепер перед нашою спілкою. Одно з тверджень тов. Угарова, каже, що профе-

сільна спілка—єсть школа комунізму. Нам, 400 делегатом, ясно одне: ми тут дуже, а коли роз'їдемося по наших глухих місцях, то зразу розпоршимося. Нам необхідно завжди почувати, що ми одна велика лава спілки Всеукраїнської, що дружно йде в маси працюючих. Профспілка—школа комунізму; ця школа повинна привчати нас до порядку й дисципліни. Тут треба зазначити, що далеко не вся наша учительська маса має нахил додержувати дисципліни. Нам на місцях треба вивукати цілу низку засобів, щоб закликати товаришів до порядку й нагадувати їм, привчати їх до думки про те, що вони є члени єдиної лави, червоноармійці третього фронту й повинні завжди пам'ятати про те, що вони в бою. Друге твердження: треба наших професійних ячеек, хоч у великих містах, зміцнити робітниками-комуністами, щоб влити робітничу ідеологію, влити робітничу масовика-партийдя в нашу працю. Майже ніхто не буде заперечувати, що в нашого інтелігента нахил думок інший, ніж у робітника, що пояснюється вихованням, яке ми одержали свого часу. Необхідно зазначити, що в нас мало комуністів, бо товариш-партийдя, закріплені за нашими ячеекми, тікають з нашої спілки, бо вона, мовляв, квала. Адже-ж були такі випадки, коли секретар ком'ячейки, закріплений за нашою проф'ячейкою, був членом спілки Гірників і йому заляшталось там було корисніше, він і залишався в своїй спілці, навіть не звертаючи уваги на те, що партком запропонував йому бути членом Робітпроса. Це, звичайно, з'являє цілком ненормальне; де ж тут робітничий вплив на учителів, про який ми тут так багато балакаємо? У своїй праці на селі наша спілка повинна бути організаторською, і ми повинні передавати товаришам на місця нашу постанову, що в міжсоюзних об'єднаннях, в більших містах або робітничих оселях, учитель повинен бути активним робітником, щоб активно наглядати й провадити професійну роботу. Наша трудова школа є наше виробництво. І тому наша спілка повинна поступово налагоджувати наше виробництво.

Наша Донецька ГубОсвіта зокрема звернулася до наших професійних ячеек з об'язником, щоб утворити у нас на місцях виробничі ячейки, що мають своїм завданням залучати нашу спілку до виробничої роботи освітльки, щоб ми почували себе там хазяями, ініціаторами, провадили й поширювали на місцях ідею трудової школи. Тому ясно нашій спілці на місцях повинні обірати собі

й інспектуру і дбати, щоби в цю інспектуру входили люди-специ, котрі давали б нам вказівки в питаннях трудової школи.

Товариші, для того, щоб працювати в трудовій школі, треба, безумовно, поповнювати наші знання, бо за громадянської війни ми значно відстали від науки, життя і роботи відривали нас від неї, і от перед нами стоїть величезне завдання перепідготовки, і спілка наша повинна пам'ятати про це й керування цим взяти в свої руки. На селі ми уявляємо з себе культурну силу, і тому, ми повинні систематично входити в усі кооперативні організації. Багато товаришів, як вони тут зазначали, беруть участь у ревізійній ком'сії, де-які обрані за голів до Комітетів Незаможного Селянства і т. ин.

Потрібно також ввести таку систему, щоб у нашого районного професійного органу був певний план, напр., скажім, щоби на вибори до сільських рад учительство висувало певного кандидата, з відомої спілки, і тоді наші районні професійні об'єднання могли би інструктувати наших членів, що працюють по громадських організаціях, щоб свою освітню роботу провадити і тут.

Тов. Угаров підкреслив тут, що наші союзи органи бюрократичні. Треба також зазначити, що часто нашого рядового профробітника закидають ріжкими запитаннями, анкетами, кошторисами й т. ин. від вищих органів, і тому йому важко працювати, бо цій професійній роботі він може присвятити мало часу, а на професійного робітника навалюють багато канцелярщини, і тому вищим органам треба подбати про це й упростити профсоюзний апарат так, щоб наш профробітник, який працює на громадській і шкільній роботі, найменшу частину часу віддавав на кошториси, звіти і т. ин., а більшу частину на те, щоб залучати в члени спілки робітників. Крім цього треба мати добрий апарат союзних інструкторів. Я знаю одно більше місце, де провадилася велика робота і було багато членів спілки. Вони протягом року не бачили ні одного інструктора, який би на місці познайомився з умовами роботи і міг порадижити, як провадити працю в низових професійних ячееках. Такі інструктори дуже потрібні, і тому бажало було б, щоби вони не засиджувалися по губерніяльних містах, а частіше показувалися по селах.

Товариші, члени нашої спілки виступають на 3-му фронті поодинокі, а тому нам, що зібралися тут, необхідно вирішити, яким чином ми допоможемо тим одиницям, що жи-

вуть по глухих темних селах. Потрібно, щоб радянське суспільство, в особах агронома, голови сільської ради, КСМ і т. ін., увійшли в тісний зв'язок один з одним, щоб кожний товариш відчував, що він зовсім не самотній а працює серед товаришів, які простують до однієї мети. Дуже важно, щоб наші лікарі, агрономи, ветеринари брали діяльну участь в громадській роботі. Я не докоряю іншим спілкам, я не хочу сказати, що ми багачко працюємо, адже-ж ми знаємо, скільки ми працюємо.—але треба зазначити, що інші члени спілок мають більше вільного часу, скажімо, наприклад, у інженера або у техніка. Культурно-освітня праця відбирає часу менше, ніж у члена спілки Робітник в Освіті. Потрібно також таке чергове завдання, щоб

усі професійні спілки, всі культурні робітники села об'єдналися для будови нового життя, для боротьби проти темряви. Матеріальний стан вчителя дійсно тяжкий, а становище технічного персоналу школи ще гірше. Шкільний сільський сторож-селянин тільки підобляє в школі, бо містах же шкільна сторожа живе в тяжких умовах, і тому ж технічний персонал треба звернути таку ж серйозну увагу, як і на члена спілки вчителя.

Потрібно також подбати про те, щоб постачати літературу для успішного переведення роботи, а також поставити на обговорення питання праці й інвалідності.

Голова.—Слово має тов. Антопенко, з Київщини.

Промова тов. Антопенка.

Антоненко.—Перш за все я спинюся на історії, якої торкнувся тов. Угаров, оповідаючи нашу роботу у спілці. Він розповів, що учительство України розбилоса на 2 табори: денікінців і петлюрівців. Дійсно це було, але вже пройшло і ми не будемо балакати, чи вчитель був петлюрівцем, чи чим иншим. Це питання тепер відпадає. Тепер я, за браком часу, торкнувся тільки тих завдань, що є зараз; їх потрібно розв'язати, не торкаючись загально-професійних завдань; треба говорити виключно про вчительські завдання, щоб з'ясувати, що треба зробити в цьому напрямку. Нам потрібно розглянути питання про вчительську пенсію.

Як зазначив товариш Масало, нам треба прийняти певну постанову, щоб ці пенсії вчительські давалися як шафкорше, щоб вони не були 3-ма карбованцями, щоб, втративши працездатність, вчитель не ходив по вулицях, жебраючи кусень хліба. В нашій професійній лінії нам обов'язково потрібно прийняти тверду постанову, щоб пенсію вназначувалося в певному розмірі і щоб вона забезпечувала учителя на певний час.

Далі треба торкнутися, головним чином, старших віком членів спілки, що мають дітей і почасти самі зацікавлені, щоб дітей записувалося до шкіл без норм, щоб норми їх не торкалися, щоб вони вступали до

школи по-за сіткою і щоб вони користувалися всіма пільгами, вступали до шкіл на рівних для всіх умовах.

Далі, відносно студентів і дітей робітників освіти, що дістаються до школи 1-го ступня. Треба сказати, що цих дітей повинно звільняти від плати за навчання, бо ж платити робітника освіти не дає змоги платити за навчання дітей.

Крім цього ще одно питання санітарне — лікування. Як відомо з деяких даних, санітарне лікування перебуває в кепських умовах. Учителі, одержуючи 15—30 карб., ні в якому разі не можуть платити 60 карб., щоб лікуватися на курортах. Отже, треба, щоб держава виділила скільки-будь місць на курортах для робітників-учителів.

Далі відносно професійної хвороби. Як зазначили попередні товариші, професійна хвороба значно поширена, і ніхто цьому не запобігав. Хворий на сухоти й умирає від сухот, і в цьому відношенні нічого не робиться.

Що торкається зарплати, то треба сказати, що її треба привести більш-менш до норми. Де-які товариші тут вже говорили про те, що потрібно організувати комісію, яка привела-б цю роботу до норми.

Треба також, як зазначали товариші, звернути увагу на постачання книжок вчителям.

Промова тов. Пісочиної.

Тов. Пісочина. (Поділля). Наша спілка, як ми бачимо зі слів тов. Угарова і відомої нам історії—виліла на самостійний шлях професійної свідомості і далеко пізніше за інших спілок, і тому довгий час останні вироб-

ничі спілки дивилися на нашу спілку, як на жертвоприроджену дитину. Але через якийсь час після 19 року наша спілка виходить цілком свідомо на свою дорогу. Із цифр тов. Угарова ми бачимо, що кількістю робіту на-

шої спілки провадиться досить добре, ми до де-якої міри опанували нею. Але є друга хиба в наших професійних організаціях; наш спільний ворог — розпороченість є найбільше лихо професійної несвідомості нашого Союзу. Наш союз організаційно досягтє випис, але він мало випис в напрям професійної свідомості. Придивляючись до роботи виробничих спілок, ми бачимо, що кожний малописьменний робітник добре уявляє собі свої професійні права.

А в спілці Робосу ми спостерігаємо лише явище: наші вчителі можуть прочитати чудовий виклад про професійний рух, починаючи від цюрихських його зародків, але часом на просте запитання про суть індивідуального членства не відповідають, слабо з цим розбираються. Це є велика хиба в професійнім руху. На неї треба звернути увагу, і тут треба більшу увагу звернути вистачи професійним органам, що повинні постачати на місця професійну літературу, бо професійна грамотність у них дуже низька. Я вже й згадувала, що розбираючись у високих справах, наші члени спілки часто зовсім не знають будови професійної організації. Про це треба подбати, не кажучи вже про те, що наша спілка повинна вести перед на селі й допомогати Робемиці й Нарпиту, повинна бути керівником всіх робіт. Але ми бачимо, що в професійному відношенні ми не досягтє виробли. На цьому з'їзді ми повинні про це сказати і зазначити, що цей слабкий бік треба поправити. Ми, товариші, часто гуємо не знаємо, на що є Райком на селі і за чим до нього звертатися. Наші Райкоми в своїй роботі стали на певний шлях, але вони ще не втягають до себе рядових членів, вони не навчилися ще поставити себе так авторитетно, щоб нікому не робилося без відому Райкому. І часом бувають випадки, коли Виконкоми звільняють вчителя з якоїсь, може й дійсно поважної причини, це робиться без районного комітету, бо він ще не досить зміцнів, бо професійна свідомість ще не досить розвинулася. Я гадаю, що на це треба звернути особливу увагу. Ще й досі бувають явища, коли вчитель, вибраний до Райвиконкому, дивиться на це, як на якусь повинність, мовляв, хиба мало йому іншої роботи; є робота в лікбезі і в кооперації і серед жінок і в сілграді, а тут треба ще й працювати членом Райко-

му. Так міркують вчителі і, ставши секретарями Райкому, вони зовсім незадоволені, і бурчать, що їм треба буде писати цілі статистичні скатертини і т. инше.

Тут товариші вірно зазначили, що треба утворити якісь простіші форми статистики. Правда, ми не можемо зрентися в роботі всіх статистичних відомостей загалом, бо без них не буде підсумку нашої праці. Але дослідити треба придумати простіші форми, і я гадаю, що це можна й зараз зробити, що де-инді тільки технічна робота, яка так нагруктує райони, що вони не мають змоги цілком охопити масову роботу.

Тут тов. Угаров зазначив, що є ще одна хиба в нашій роботі, що численні умовні забирають найбільшу частину союзних засобів. Це, розуміється, ненормально.

Замість того, щоб ці гроші витратити на нашу культуру, роботу, ми витрачаємо їх на організаційні потреби: на олівці, апарат, на секретарів, платно чоловік і т. инш. Треба ще взяти на увагу й те, що ми (найліпніше) стали провадити професійну роботу, треба знайти, що по наших округових відділах дуже мало робітників і, що за браком коштів, субідицій дуже рідко, раз на рік, виділять для обладу округових відділів. Отже, коли ми перейдемо від скорочення організаційних витрат до скорочення робітників, що звичайно, цим ми свої роботи не посуємо.

Я гадаю, що тепер завчасно говорити про скорочення робітників по Окравіділах. Потрібно б було навіть збільшити штат, щоб як найбільше інструктувати нижчі місця, бо в цім відношенні робота провадиться дуже слабо.

Зараз, коли кошторис складеться на цілий рік, наші професійні організації не навчилися ще брати участь в складанні цих кошторисів, направляти всю цю нашу виробничу машину, а це є одною з наших основних важливіших завдань, нашим вищим органам треба буде подумати над цим, щоб піднести авторитет нашої профорганізації, щоб участь її в складанні місячного бюджету визнала за необхідну й бажану, бо на місцях це не досягтє серйозно ставляться до професійних органів, і їхню участь вважалося зайвою. «Наркомос», мовляв, сам добре знає і т. в.

Голова. — Слово належить тов. Калюжнотому з Полтавщини.

Промова тов. Калюжного.

Калюжний. З приводу докладу «Вчительство і професійний рух» безумовно можна ба-

лакати до вечора і не перебалачаєш нічого. Через те я зупиню вашу увагу лише на не-

лях головних ментах. Приглядаючися до історії професійного руху, зокрема робітників освіти, ми, товариші, бачимо, що спілка вчителів, безумовно переживала багатьох трагедій; в неї був тяжкий тернистий шлях, який прийшлося перейти нашим робітникам, щоб у майбутньому освіти такої міці, яку зараз уявляє наша спілка. На сьогоднішній день, товариство, ми маємо у всеосяжному масштабі півміліонну армію робітників освіти в спілці Робою. Наша спілка в сучасний мент безумовно окріпла організаційно й політично, і треба підкреслити, що спілка робітників освіти, особливо на протязі останніх п'яти років, змогла більшість членів нашої професійної маси перевиховати в напрямці до сучасного марксистського світогляду. Поруч з цими досягненнями нашої спілки у нас, товариші, є ще цілий ряд дальших робіт, на які необхідно звернути увагу. Коли ви знайомі з матеріалами обслідування Райкомів, переведеного ЦК Робою, то ви знаєте, що справа на місяць в нашій спілці стоїть не зовсім гарно, є де-які хшиби. В дальшому робота нашої спілки повинна полягати як раз в тім, щоб ми найбільше звертали увагу на втягнення останньої маси наших робітників в роботу нашої спілки. Наша спілка робітників освіти мусить охоплювати собою не тільки вчителів, вона мусить охоплювати і технічний персонал шкіл, сельбудів і хатляленів, апарат РСМ і КП(б)У, а цього в нас ще не зроблено. На це треба звернути особливу увагу і взяти курс професійної роботи на те, щоб більш втягнути в нашу роботу так зване промешинство, звернути на його необхідну увагу і втягнути в наші ряди.

Далі про зв'язок нашої спілки з іншими спілками. На Полтавщині оцей зв'язок провадиться в життя. Наші Райкоми на місяць беруть курс на те, щоб в першу чергу наші райкоми мали міцний зв'язок з уповноваженими ОНБ, і ведуть свою політику головним чином до того, щоб наша спілка на селі не була окремою, одірваною від інших спілок; ця робота вже провадиться, і, наприклад, в сельбудах і в професійних гуртках члени всіх спілок приймають на місяць рівноцінну участь.

Промова тов. Голубова.

Голубів.—Товариші, доклад тов. Угарова «Вчитель і професійний рух» охопив історію нашого професійного руху, а треба було в нім надати місце і практичному сучасному життю нашого професійного руху. Річ в тім,

Тепер відносно матеріального етапу. Тут, товариші, приглядаючися до кількості заробітної плати в різних окремих губерніях, ми бачимо ненормальне явище.—Полтавщина одержує в середньому 16 карб. 80 коп. до 10 разряду, робітники інших губерній одержують від 20 до 30 карб., а може й більше. Це дуже ненормальне явище, і треба дивитися вимогу полтавських та інших делегатів, звернути особливу увагу на те, щоб вирівняти зарплату робітників освіти до різних губерніях, щоб не було такої різноманітності в заробітній платі.

Тепер ще інші моменти, моменти українізації й т. д. Прислухаючися до розмов наших делегатів, ми бачимо, що наші робітники освіти до цього часу ще не всі українізувались. Явище не зовсім гарне, і необхідно тим губерніям, що ще не українізувались, пропонувати—це думка полтавських делегатів—звернути на це увагу і українізацію провести на 100%, щоб таким чином через робітників освіти провести її і далі в школу.

Тепер, товариші, я ще хочу зазначити відносно правового положення вчителів. Ми знаємо, що ЦК партії видав обіжирок про правне положення вчителів, а потім в цих днях було теж щось в цьому роді. Ми бажасмо, щоб ці циркуляри ЦК партії не залишались на папері, щоб вони падали провадилися в життя. На це необхідно звернути більше уваги. Можна було б балакати ще багатьох, але немає часу, і через те я зупинюсь ще тільки на одному менті. Оскільки, наша спілка до цього часу була одірваною від загального професійного руху, наша спілка була відокремленою, а це ненормально; наша спілка згідно нашому статуту не повинна відокремлюватися від загального професійного руху. Отже я гадаю, що надалі безумовно спілка Робою йтиме поруч з загальним професійним рухом і таким чином через диктатуру пролетаріату простуватиме до великого комунізму.

Голубов.—Тут, товариші, постувають запитки-запити, чи скінчимо ми наше засідання сьогодні. З'їзд, товариші, ми сьогодні закінчимо до обіду. Зараз закінчимо дебати, а далі заслухаємо резолюції. Слово належить представникові Чернігівщини тов. Голубову.

що професійний рух завжди йде вперед і досягає своєї мети тоді, коли професійні права робітників цієї спілки мають певні права, і цих прав ніхто не може порушити, а ми, товариші, знаємо, що у нас бувають випадки.

коли права робітників нашої спілки порушувались й порушуються далі. Як загальне явище, можна навести такий приклад. У нас досі на місцях, особливо на низах переводять із школи в школу вчителів і скорочують їх, при чому такі переводи ні на чому не основанийі, і тих же робітників знову вертають назад. Це, звичайно, ненормальне явище, і воно надзвичайно шкідливо відбивається на роботі шкільних вчителів. Треба, щоб цей професійний рух мав певні форми і досягав певної мети соціалізму. А для цього треба захищати права наших шкільних робітників.

Далі, товариші, у нас ще трапляється, що на посади шкільних робітників призначаються не члени нашої спілки, що крім того не мають ще й підготовки до цієї роботи. Це теж явище ненормальне, і його треба уникати, на нього треба звернути увагу. Далі згадаю про взаємини нашої спілки з адміністрацією, зокрема з низовою адміністрацією. Тут часто виникають суперечки, бо адміністратори на місцях часто зовсім не розуміють завдань шкільного робітника і тому гальмують всю справу. В цьому відношенні навіть бажано було б, коли б наша профспілка, хоч би через своє правління, мала вплив на кандидатури майбутніх працівників народної освіти, щоб стерти ті ненормальності в цій сфері.

Далі я торкнуся матеріального становища наших шкільних робітників, властиво питання про субвенції. Я гадаю, всім товаришам відомо, що субвенція дається для того, щоб дотягти плату вчителів тих районів, де місцевий бюджет кволий, до 25 карбованців. І тут бували такі випадки, коли ця субвенція затримувалася в окрузі на неозначений час. Це теж явище ненормальне і з цим треба рішуче боротися. Мале утримання вчителя не дає йому віддавати всі сили на цю роботу. Яка може бути його робота, коли й маленькі матеріальні вимоги не задовольняються згідно законної норми.

Далі чимало товаришів піднімало питання про те, щоб наші шкільні робітники, прослуживши в школі 25 років, мали право на пенсію. Поки що ми маємо тільки страхову касу, яка допомагає нашим шкільним робітникам, але ця допомога дуже мала; на неї ніяк не можна прожити, і навіть склалась поговірка, що коли Страхкаса дає 5 карб., то людина умре через 5 днів, а коли каса дає 11 карб., то через дві неділі і т. д. І це відплата за діяльну довголітню працю на полі народної освіти. Цілком зрозуміло, що при такій нагороді у вчителів будуть падати руки. Далі товариші говорили про те, щоб діти шкільних робітників мали вільний вступ до профшкол і Вуз'ів. Всім відомо, що на свої кошти вчитель не має змоги вчити своїх дітей.

Він в такому тяжкому стані, що така вимога вчителя цілком природна. Тому треба звернути увагу, щоб діти шкільного вчителя могли не тільки вільно поступати в усі школи, але й обов'язково безплатно вчитися в усіх школах.

Далі, треба сказати, ще одно. Річ в тому, що плата шкільним робітникам дуже недовалова по всій Україні. Чим це пояснюється? З одного боку, це пояснюється тим, що місяцевий бюджет буває кращий і гірший. Але цього мало, буває ще й инше, от як то кажуть «що город, то норов», — в одному місці вироблено ставки учителям такі чи інші й для того, щоб платити їх, приміром, 7-мілітня школа має свій спеціальний фонд. В інших місцях робиться це якимось инакше. Це теж річ ненормальна.

Я гадаю, що треба задовольнити всі скромні вимоги шкільного вчителя, бо це дуже заохотить його до енергійної професійної роботи на користь всього працюючого люду.

Голоса. Слово належить представникові Волинні т. Омельчучу.

Промова тов. Омельчуча.

Т. Омельчуч, від Волинні.

Шановні товариші! Не відкидаючи тих завдань в роботі, які покладе на нас рідна влада й професійні органи, нам треба зупинитися як на матеріальному забезпеченні нашої праці, так і на охороні праці шкільного робітника. Бо ми знаємо, що коли, наприклад, візьмемо шкільного робітника на селі, то працю його там зовсім не охороняється, а продуктивність нашої праці можна

забезпечити тільки тоді, коли наш робітник буде забезпечений в своїх правах. Ви знаєте, є багато вчителів села, що протягом кількох років не користалися відпуском, хоча б на один тиждень, і не через те, що їм не давалося того відпуску, а тільки через те, що вони фактично не могли його використати.

Яким чином сільський учитель може використати даний йому на папері 2-тижневий, або й місячний відпуск, коли він так пере-

гружений, що не може підняти голови, і нікому його замінити? Отже фактично звичайно цей учитель ніколи не використовує свого відпуску. І коли ви поглянете на наші місцеві комітети, ви побачите, що в галузі організаційній ми досягли уже досить багато, в галузі індивідуального членства ми теж дійшли до високого рівня. Але що торкається охорони праці, то тут треба просто сказати, що в цій галузі ще нічого не зроблено. Необхідно нашим вищим профорганізаціям звернути увагу, щоб уникнути ненормальних явищ в цій галузі роботи, особливо в побуті сільського учителя і дати цьому учителеві певну матеріальну змогу прожити і охоронити його працю не так, як це було до цього часу. Ми знаємо, що великих досягнень в найближчий час у нас ще не може бути, але все-ж-таки певну охорону праці треба дати, бо інакше ми дійдемо до того, що наші кращі сили відпадатимуть і не будуть надавати працювати як слід.

Далі, коли ми візьмемо ремонт здоров'я, то і в цьому відношенні справа стоїть, не можна інакше сказати, як: гірко. Коли заглянути в губерніяльні будинки відпочинку, я вже не кажу про Кисловодські й інші, то там ми можемо побачити тільки пів відсотка робітників освіти з усієї кількості робітників, що перебувають в будинках відпочинку, робітники ж освіти мусять паритись на тих харчах, які вони мають у себе. На це треба звернути відповідну увагу. Я теж хочу

Промова тов. Ричковського.

Ричковський (з Одещини). Я хотів би сказати тут про висування й посування робітників-просвітан. Товариші, факти, говорять за те, що тепер утворюється дві касти робітників освіти: місьська і сільська. Тут і повстає завдання—посидання міста й села.

Я не уявляю собі розвитку шкільної справи без посидання робітника міста й робітника села. Тут треба перекидати, продвигати учителя як по лінії горизонтальній, так і по лінії вертикальній. Треба перекидати шкільного робітника з міста на село і з села в місто. Цим до певної міри розв'язується справа навчання дітей шкільного робітника. Бо коли нема змоги цим розв'язанням справи полегшити виховання дітей шкільного робітника, то тут не допоможе й безплатне вчення дітей цього робітника, бо це безплатне вчення ці діти мають і тепер. Тут треба субсидії Наркомосу або уряду на виховання дітей шкільних робітників.

згадати й про пенсію по втраті працездатності. Пенсію цю необхідно у нас давати, особливо ж час нашої служби до пенсії треба зменшити; ми повинні встановити 25-ти літній стаж, щоб користуватися пенсією. Медичні комісії вираховують відсоток втрати працездатності, коли робітник заводу втерів 50% своєї працездатності біля варстату, то на останню частину свого здоров'я він може перейти на іншу роботу. Коли робітник освіти втратив 50%, він втерів всю працездатність, і його потрібно прирівняти до тих робітників, що втерали 100%. Ті, бо він не зуміє виконувати своїх обов'язків, і треба забезпечити його дальше існування; тільки при таких умовах він дасть нам найбільші наслідки своєї праці.

Голова. Слово для позачергової заяви має товариш Шумський.

Т. Шумський. Товариші, зараз ті товариші, що взяли квітки на потяг, повинні йти, і ми залишимося в порожньому залі, але багато товаришів хочуть залишитись ще на нараді, і нам потрібно зробити на 3 хвилини перерву, щоб ці квітки віддати товаришеві Сабадашу; він поїде на залізницю й відорочить квітки. Суперечок немає.

Голова. Прохую товаришів здавати квітки товаришеві Сабадашу.

(Після перерви).

Голова. Засідання відновляється. Слово од Одещини має тов. Ричковський.

В нас ця справа стоїть дуже гостро, я зобов'язався сказати про це на з'їзді. Діти учителів від 16 до 18 років сидять дома й не мають змоги вчитися далі. Це справа дуже важна й нам треба її розв'язати, щоб хоч трохи допомогти учительству.

Що до охорони здоров'я й викону Кодексу Законів про Працю, то треба звернути увагу на 82 статтю, де зазначено, що за перекидку голови сем'ї дається компенсація. Коли відлічити перекидки й компенсації за минулий рік, то вийшла б величезна сума. Перекидка минулого року, яку робилося в згоді з профорганами, не мала належних наслідків, вона була масовою й навіть недоцільною.

Я гадаю, що треба облічити ту роботу, що роблять сільські робітники на місці. При точному обліку можна побачити величезну працю й дефіцит в здоров'ї шкільного робітника.

Про доми освіти. Треба, товариші, досить суворими способами, з досить великими зусиллями заводити доми освіти на селі. Доми освіти обслуговують виключно місто і в культурно-освітньому відношенні найменше обслуговують периферію й округи.

Тут говорилося про ошадження коштів через зменшення апарату професійних спілок, через знищення чиновництва й бюрократизму самих профробітників. Я хотів би вказати на інстанцію, про яку йде мова й про яку ми повинні згадати—це наші губвідділи. З губвідділами у нас немає жадного зв'язку, і нема ні внутрішнього, ні зовнішнього змісту в їхній роботі. Цілоком зайва річ держати губвідділа, на які йде 25% тої суми, що збирається з процентових утримань наших округових відділів.

Що до активності на селі, тут говорилося про погодження роботи з Губземлісом. Я думаю про погодження не тільки з Рубземлісом, але й по всій професійно-адміністративній і політичній лінії.

Мені доручено переказати на з'їзді про стаю наших адміністративних робітників, на яких ми часом скидаємо свою провину. Це—сільські секретарі, голови сільрад, що переобтяжені роботою й, не маючи спромоги підняти свою кваліфікацію, збільшити свій

культурний багаж, поволі відстають. В цих «ножицях», що створюються в нас на селі, і є та різниця, те недовір'я, ті численні ексцеси, небажані в наших сільських умовах. Треба дати змогу нашим товаришам, що працюють на селі по адміністративній і політичній лінії, мати відночинок і поповнювати свій культурний і політичний багаж.

Говорячи про заробітну плату, доводиться сказати про славетну «уніфікацію». Робітників села й робітників по підприємствах вважається ніби кваліфікованішими що до розряду заробітної плати, але в них виходить різниця в заробітній платі до 200—300%. Цю справу теж треба розвизати. Справу рівняється заробітну плату в масштабі самої округи, починаючи від губернії, району, селянського центру. Але треба сказати, що, наслідком сили процентових утримань, заробіток зменшується о 15—25%.

Я хотів би сказати ще про те, що, коли професійний рух у місті цементує масу в одне ціле, то на селі ми маємо розріжене вчительство, про яке ми забули на з'їзді, вчительство, що завзято боролось на анти-релігійному фронті, і я хочу сказати, що це розріжене вчительство не має змоги з'єднатися. Тільки при уважному відношенні до нього ми можемо піти по професійній лінії за пролетаріатом.

Промова тов. Купченка.

Купченко (Харків). Ми тут, шановні товариші, на протязі цілого тижня демонструємо свою єдність з компартією. Але зараз ми мусимо згадати і про деякі конкретні питання, що у нас висовуються взагалі і зокрема на Харківщині. Як зазначали деякі товариші, ми маємо болючі питання в справі інвалідності, в справі прийому самих вчителів в ВУЗ'и, гостре питання про обучення дітей вчителів і про приїом їх нарівні з робочими. Я маю приклад: в місті Н. є механічний інститут, де вчиться дитина одного з учителів. Там розглядали питання, куди її перенести і перенесли в другу категорію. Не дивляться на те, що батько її герой труда, і дитина стоїть перед тим, що її можуть зовсім усунути з інституту. Так само стоїть і матеріальне питання. Це питання можна обговорити остаточно лише на місцевих з'їздах Рубосу. Далі де-якотрі з товаришів від Харківщини прохали мене згадати про те, щоб для учителів надменшостей влаштували курси в Москві, бо там є багато людей, що можуть це діло поставити як слід. Вони

нагадують також, що їхня робота проходить в неможливих умовах за браком помешкання. Далі питання про зв'язок міських вчителів з сільським учительством. До цього часу на цю роботу не зверталось необхідної уваги. Я, з доручення своїх товаришів, хочу підкреслити, що губвідділ повинні вживати заходів в цій галузі, бо роботи для зв'язку між міським і сільським учительством зовсім не провадиться. Потім кілька слів про правильний стан вчительства. В цьому напрямку треба підкреслити, що інспектура й професійні наші організації не завжди рахуються з учительством, і ми не бачимо здійснення прав наших учителів, не забуваймо й питання з колективними договорами, питання це—досить болюче. Я працюю в залізничній школі, і треба сказати, що ми одержуємо колективні договори тоді, коли їхній час уже скінчився. Ми збираємось ніби тільки подивитись, що з цього договору не зроблено. Це не є випадково явище, це ведеться систематично, і ми прохаємо, щоб наші професійні організації вжили заходів до скасування цього становища. Треба перше

звернути увагу на те, що наші службовці не мають 42 годинного відпочинку, а мають лише 8 годин. Вони мене прохали сказати тут, що вони вважають це явище ненормальним. Потім ще одне слово—про розподіл плати за викладання тих чи інших наук. Тут треба нагадати, що по 4-й групі вчителі одержув платню за 24 лекції. Це ми вважаємо зовсім несправедливим, бо в 4-й групі треба працювати досить багато, матеріялу значно більше, ніж в інших групах і ніж

повинно бути. Ми прохаємо наші установи звернути увагу на це. Ми чисто червоні духом, але ми прохаємо теж вжити заходів, щоб там, де можна, наші професіоністи піднімали питання про збільшення заробітної плати, про поліпшення матеріяльного стану учительства. Вживши всіх заходів для цього, ми матимемо змогу щільно приступити до спільної будови світлого комуністичного майбутнього.

Голова. Слово належить **т. Миненку.**

Промова тов. Миненка.

Тов. Миненко. До мене товариші досить змалювали вчителя й професійну його роботу. Це потвердять незабаром і округові конференції, де вчительство вже підносило пропори, де були червоні гасла, і от тепер ці гасла переходять в живу роботу. Ми бачимо, що вчительство на селі взяло вірний курс на КНС і Комсомол, і цю роботу велося, може, й дещо слабше, і в тій професійній організації, що зветься Робітосом.

Розуміється, товариші, робота наша квала й не можна сподіватися, щоб вона була дужча, бо всі представники місцькомів знаходяться у виробництві, вони зайняті вченням, школою, працюють в хаті-читальні, що, звичайно, відриває багато часу. Тому часто-густо їхнє головне завдання—однискати від округдів і губвідділів; нема змоги виїхати в район і передати ті знання своєму товаришеві, що працює в глухому селі. Що до уповноваженого, котрий працює на селі, то він ще в гірших умовах. Жадних засобів, жадної літератури, і він не може зайняти керуючу ролу на селі, не може досягнути цього. А тим часом інші організації, прим. КНС, мають літературу.

Звичайно, неможливий не може обійтися без учителя, не може розібратися в усіх цій літературі, але вчитель не має досить підручників, потрібних йому, щоб бути в курсі всіх тих подій, що відбуваються в радянськм союзі і в усім світі, для того, щоб підготуватися далі; тому треба серйозно подбати, щоб наші сільські вповноважені з 2% утримань могли брати хоч невелику частину на профроботу. Бо ми бачимо, що селяне переживають вже зараз певний «звиг», село переживає нову добу, селянин приходить вже до знання до вчителя, на якого ще недавно дивав важким духом за ті прокляті житні договори, і цю хвилю треба використати, а використати її можна тільки тоді, коли наші союзні «ячейки» окріпнуть.

Часто доводиться в процесі роботи стипатися з тою чи іншою організацією, тому треба визнати, що в сільській роботі бракує плану і що цей брак плану, ці «кавалерійські гони» гальмують роботу.

А коли професійні організації бачать, що на селі отакі гострі повороти, вони з недовірям ставляться до сільської роботи. Треба їм помогти.

Але головне треба сказати те, що наш робітник на селі страшенно переобтяжений роботою, що він працює по 10 і більше годин, і охороні праці слід би заглянути на село, бо ми втрамимо найкращі сили червоних бойців, коли вчасно не допоможемо їм. А їх довго ще не буде чим замінити.

Далі—про плату. Плата була надзвичайно мала, але вчителі в багатьох місцях не діставали її; принаймні, так було в нашій округі, де є велика заборженість шкіл учительству. І з цим довгом треба якось розплатитися. Тих 20 карбонанців, що ми дістаємо, цілком недостатньо, бо нам треба придбати собі й літератури, й багато чого іншого, на що тої плати, що дістає наш шкільний робітник, не вистачає. Здавалося б, що нашим вищим профорганізаціям треба подбати про те, щоб учительську плату зрівняти вже, як це належить, з платою кваліфікованих робітників.

Нарешті, в нас замовчується ще одне, а саме, що серед нас і досі є релігійні вчителі. А це вчительство не тільки мало бере участі в роботі, робота його впливається ще і в негарну форму, що гальмує працю й нашого активу. І нам тут треба заявити: той вчитель, що ніяк не вибереться з релігійного дурману, повинен покінчити з ним і вийти разом з нами на вірний шлях. Тільки тоді ми сповнимо заповіт Володимира Ілліча і свою клятву одноставно дійти до високої мети революції, до комунізму.

Кінцеве слово Угарова.

Угаров (онієски). Тому що час нам дуже дорогий, я постараюся тут коротко відповісти на записки. В більшості записок говориться про заробітну плату та про те, що багато з неї утримуться для союзу. Один товариш пише, що в союз беруть 2% та в касу взаємодопомоги 2%. З цього приводу в нас є об'єкції, і не тільки за нашим підписом, а й ЦК партії, щоб більш 4% жадних утримань не було, і вам вже на місцях треба подбати, щоб ці постанови виконувалося. Хто цього не робить, порушує директиву партії і своїх же вищих професійних органів.

Далі—записка про те, чому члени союзу «Робітос»—студенти платять за вчення? Платять в нас зараз, по нашому закону, всі, окрім стипендіатів. З цього приводу ми теж поставили питання про те, щоб звільнити від плати за вчення і вчителів. Взагалі по лінії освіти під час чистки наших ВУЗ'ів ЦК наказав особливо уважно ставитись до дітей інтелігенції, передовсім сільської: лікарів, агрономів і вчителів. І коли тепер виключено якого вчительського сина, то тільки настроєного явно контр-революційно, що ненавидить радянську владу. Інших же ми залишили у ВУЗ'ах. Ми ведемо таку лінію—чим же наш гірший від вашого. Ми вважаємо, що всі члени профсоюзу для нас мають однакове значіння, але в нас такі закони, що деякі їхні пункти дають перевагу робітничій класі у нашій класовій державі. Але всі ці питання про стипендії, про плату за вчення ми внесли в резолюції, і питання про стипендії теж піднесли й домагаємося призначення на них засобів. Отже ваші численні виступи в цих справах не поминуться дослідно, ми незабаром розглянемо частину цих питань на користь учительства.

Тут мене питають, хто дужчий: Амстердам, чи Профінтерн? Тяжко сказати. До обох належать цілі організації, приміром німецьке об'єднання належить до Амстердаму. Але ми знаємо, що в німецькій професійній русі є багато робітників, що належать до комуністичної партії. Бюрократична голова профоуху репрезентує союз і веде своїх членів в Амстердам. Що до чисельної сили,—навіть лічачи по організаціях,—ми становимо цілу половину Амстердаму. Але до Амстердаму, як я вже сказав, належать і наші товариші.

Чому згуртувалися в Амстердамі, а не в Парижі, чи якому іншому місті?—Ви знає-

те, товариші, що це було до війни, в Амстердамі був тоді 2-й Інтернаціонал, там було й Бюро, але засідання відбувалися і в Брюсселі (Бельгія), конгрес, наприклад, скликався у Відні, в Австрії, й т. д. Але, звичайно, коли б була революція, ми б Комінтерн перенесли до Німеччини, та поки що з цього нічого не вийшло.

Що думає ЦК Робітосу про той пункт уставу, що допускає в члени спілки осіб з релігійними переконаннями. Ви знаєте цей 9-й пункт уставу. Тут наша думка така, що релігію швидко не виб'єш з голів робітництва й зокрема—робітників освіти. Тут потрібна велика культурна праця й інші заходи.

Ми не можемо об'єднувати в нашій спілці лише безрелігійних. Ми, нещодавно, під час чистки студентів натрапили на таке явище: одна студентка пише в анкеті, що вона дуже побожна, але вона не єврейка й не християнка, а—баптистка.

Що ж ви з нею зробите, коли вона добре вчиться? Ми не виключили її з ВУЗ'а, і ми об'єднуємо в професійному русі чисто всіх, без різниці національностей і вір. Хіба ви гадаєте, що це так легко вибити віру з голів тих, що всмоктали в себе релігію з молоком матери. Для цього потрібна велика культурна праця. Але я сподіваюсь, розуміється, що серед учителів релігійність найменше помічається; вчителі освічені, знайомі з історичним матеріалізмом, а ви знаєте, що матеріялісти в бога не вірять.

У всякім разі—за віру ми не можемо виключати із спілки.

Були окремі спроби й виключення із спілки, але вони ні до чого не ведуть. Раніш було так. Партія розпочала антирелігійну пропаганду, і в багатьох спілках почали усовувати із спілки; наприклад, багатьох усунуто за святкування благовіщення.

Але тут треба боротися іншими засобами. Це справа не профспілки, а партії. Партія в цій галузі робить своє діло, але ми повинні підходити до нього обережно й не забувати, серед якого оточення ми живемо.

Тепер ось я просив довідатись, скільки робітників не вийшло на роботу в день старого різдва. Отже раніш було так, що відмовлялися святкувати нове різдво очевидчки з тим, щоб святкувати старе. Тоді я сказав, що треба примусити святкувати нове різдво, але часто-густо виходить, що святкують і нове

і старе. Наприклад, на електричній станції не стало до роботи лише 20 чоловіка, на заводі «Світ Шахтира» — теж 20, а на Паровознім заводі, де саме робітники зв'язані з селянством, там досить значна частина святкувала старе різдво. Взагалі, що до свят, то, здається, стає ліпше. Жити стало легше, починають святкувати понеділки, а тут ще наспіла «30-ступнева» й робітники справляють похмілля, особливо після суботньої подучки. За прикладом минулих літ святкують педіло, а в понеділок опохміляються й не стають до роботи.

Нам доведеться боротися проти цього явища. Мене запитують також: «скажіть нам, чи можуть бути членами спілки вчителі, що значаться в списках в ДПУ?».

Я не знаю; як що вчителі ці — явні контрреволюціонери, то вони сидітимуть десь там у в'язниці; коли ж вони на волі, то ледве чи вони шкідливі. До цього питання не можна тепер ставитися так, як то було раніш. Іноді людина може й за дуранці попасти в ДПУ, але це ще не значить, що її потрібно позбавити всіх громадянських прав. Никколи взарши по дереву й одрубашш не той сук.

Числяться в ДПУ бувші білі офіцери, подекуди спіраються вони й серед учительства, примазавшись десь. Вони були раніш у білій армії, билися на фронті, залишилися у Криму, а перебравшись в інше місце, влаштувалися й учителюють, адже більшість їх не показує в анкеті свого перебування в білій армії. Це одкривається іншими шляхами. Та ми за цим в професійнім русі не стежимо і прб це не влопочемося.

Були ще запитання про охорону праці, що зроблено в цім напрямку? Ви ж знаєте, що вчителювати доводиться в надзвичайно тяжких умовах. Нещодавно, я був в своєму рідному селі; там школа стоїть поруч з церквою; настрій у селян такий, що вони швидче возять дрова до церкви, ніж до школи, кажучи: «хай радянська влада возить дрова до школи». Вони більш часу присвячують справам церковним, ніж шкільним.

Але справа з постачанням школи вже поліпшується. Одрозу, звичайно, зробити нічого неможна. Школу треба перебудувати, але яку ж тут охорону праці прикладеш? — треба примусити опалити, зменшити кількість учнів у школі, бо школа має учнів просто до отказу, школа працює на дві зміни. Це явище трапляється навіть у місті. Буває, що навіть кватирку для провітрювання шкільних кімнат не встигають відчинити.

Коли ми станемо заможнішими, ми, звичайно, поліпшимо й цю галузь нашої праці. Тепер ще кілька слів про нашу профпрацю.

Є скарги на те, що в низових осередках профспілок праця загалом стоїть кепсько, бо голова й секретар місцями не звільняються від праці. Але, товариші, як би ми були багатіші, тоді ми мали б змогу звільнити їх від їхніх обов'язків. Поки ж ми цього зробити не можемо.

Ваша спілка, оскільки я знаю, платить робітникам за час, присвячений громадській праці, але ж звільняти, хоч би й одного голову, від його безпосередньої праці, тепер ще нема спромоги.

З приводу пенсії я вже говорив і на це запитання дозвольте мені не відповідати.

Кілька записок запитують про субвенційний фонд. Ви знаєте, що коли губернії довідалися про те, що ми одержали субвенційний фонд, вони так поставили в своїм бюджеті кошториси, що зарплата ставилася цілковито апаратів, а вчителям невмиєсо призначалося 12—14 карб. Вони сподівалися, що до 20—25—30 карб. учителям надбавиться з цього субвенційного фонду. Але ми досить знаємо стан губернь, що можуть сылати цілу зарплатню робітникам освіти; знаємо й ті губернії, що не можуть повністю виплатити зарплатню, де, як би не було достатнього субвенційного фонду, довелось би передавати школи в місцевий бюджет. Та треба все ж таки допомогти де-яким губерням, і ми вказали, щоб губернії, що можуть це зробити, ставили в бюджет для вчителя плату в 30 карб., згідно з обіжником партії й радянських органів, і щоб ці губернії не роззявляли пасти на чужий коровай. Кожний Губвиконком зацікавлений в субвенції. Спочатку вони добивалися розподілу субвенційного фонду між усіма губерніями, але ми на це не пішли. Ми субвенційний фонд дамо тим губерням, що дійсно не можуть оплатити вчителів, а інші губернії повинні укластися в свої рямці місцевого бюджету.

Нещодавно, в цім місяці, ми субвенцію розподілили між малосильніми губерніями: Волінню, Поділлям, Чернігівщиною. Ці губернії безперечно одержать кошти з субвенційного фонду, а решту губернь партійними й радянськими розпорядженнями й примусом виплачувати вчителям зарплатню з місцевих коштів, бо ці губернії мають спромогу з місцевого бюджету виплачувати її в розмірі, необхіднім для вчителів.

«Яка найменша і найбільша плата в учительській спілці?».

В місцевім бюджеті є різні ставки від 8 до 25 карб.; для першого розряду, здається, до 5 карб. Різні губернії, в залежності від своєї міці, мають різні ставки. Але наш субвенційний фонд піде на користь тим, що мають низькі ставки.

«Куди входить всесоюзний союз учителів: чи в жовтий чи в червоний інтернаціонал?»

Здається, він на своїм з'їзді ухвалив нікуди не входити: ні в Профінтерни ні в Амстердам, в зв'язку з тим, що тепер іде боротьба за єдиний фронт. З утворенням єдиного інтернаціоналу він певно буде входити в нього.

«Чи поліпшиться стан технічного персоналу шкіл?».

Здається; ми включили й технічний персонал; субвенція піде не лише на вчителя, але й на технічний апарат школи.

«Чи можуть бути членами нашої спілки вчителі, позбавлені права голосу на основі конституції?».

Ми, звичайно, трималися того правила, щоб позбавлених права голосу, себ-то політичних прав, до нашої спілки не приймати.

Але тут, товариші, треба просто придивитися до того, хто саме позбавлений конституцією права голосу й чи подає він надії на поліпшення. Твердих рямців для цього встановити неможна.

У нас в цій царині широка демократія, і ми можемо зразу в союз не приймати, а придивитися, що з себе уявляють позбавлені права голосу.

Безперечно ви знайдете тепер людей, що позбавлені права голосу й записані членами спілки, але є й не прийняті до спілки, бо їх позбавлено права голосу. Тут вимагають внесення в резолюцію тих чи інших пунктів.

Резолюцію ми вам, товариші, читали. Вона згадує про обговорені тут питання. Те, що не згадано, ви доповните, і ми це проголосуємо.

Ще кілька слів з приводу виступу поодиноких товаришів. Всі питання звелася до двох питань, що були і в записках: заробітня плата—низька, мала; стан тяжкий.

Я в своєму докладі сказав, що є надія поліпшення. Далі говорили про будинки освіти. Дійсно з будинками освіти ми до деякої міри прогавили, й зокрема прогавив наш Харківський губвідділ. Але тепер я разом з

Наркомосом підписав інструкцію про ці будинки. Ми видали спеціальний об'єдник, щоб зберегти всі будинки освіти там, де вони необхідні.

Що до прав учителів. Я не знаю, про які права говорив тов. Голубів. Ми думаємо, що учительство користується найширшими правами, як і інші члени Союзу. На місяць бувають іноді випадки, коли до вчителя той чи інший представник влади не ставиться з належною йому пошаною. Про всі такі випадки ми не завжди знаємо, але прийдеться, товариші, ці питання розв'язати на місці, і я думаю товариші, що на місяць у нас тепер остільки міцні профорганізації, що ледве чи дадуть вони когось зневажити. Ми зараз відчуваємо інший настрій. Настрій селянства з приводу того, що у вас робітники, члени Союзу, дійсно користуються всіми вільготними благами, а вони нічим. Григорій Іванович приїхав, і він вам напевне говорив про це. Селяне кажуть: «у вас свої медицина, своє страхування, все краще, а в нас на селі цього немає». На селі дійсно немає того, що є в місті. Але, товариші, все-таки й на селі зараз став кращий, ніж був раніше. Ми поліпшили його і ще більше поліпшимо тоді, коли збагатіємо. Адже ж, як би ми були багатими, то ми зробили б все те, що необхідно. Але, поки що, ми цього зробити не можемо. Що ж торкається нашої безпосередньої професійної праці на селі, то я думаю, що треба таке.

Працюючи на селах і організуючи хатичитальні, притягайте до цієї праці всіх членів профсоюзів і разом з ними працюйте. Вам тяжко, що у вас мало літератури про професійний рух. Не знаю, як у вас, але у нас тут є дуже багато літератури про нього. Ми розсилаємо губвідділам—вони залишають більшу частину собі, далі—окружні відділи залишають частину собі, райміськомми беруть собі.—і таким чином учитель на селі частенько залишається без літератури й дістати видану брошуру там йому надзвичайно тяжко. Ви знаєте, що на все це потрібні засоби. Коли б було де випукати засоби, ми надіслали б усім місцевим відділам, але цього ми зробити не можемо.

Взагалі ж треба сказати, що як ми тяжко себе ні відчуваємо, все-ж-таки ми маємо покращання наших професійних організацій; вони міцніють. Але, товариші, буде погано, коли ви будете сподіватися на нас, на те, що ми тут зробимо всю працю. Ні, на це сподіватися не треба.

Я на всіх з'їздах виступаю й говорю про одне, що найкращі наслідки від нашої праці будуть лише тоді, коли ми в нашу працю зуміємо втягнути всю об'єднану нами масу.

Професійна активність наша надзвичайно мала й ми частенько зустрічаємося з випадками, коли члени спілки мало знайомі в професійною азбукою, і існує багато професійно неписьмених навіть серед діяльних членів спілки. Я гадаю, що ми цю мету поставимо перед собою, але ми зуміємо її розв'язати лише за одною умовою—коли ви візьмете участь в її розв'язанню. Самим нам не подолати завдання!

Ви говорите про наш апарат. Тов. Томський, під час останнього з'їзду, казав про об'їзники й зазначав, що в нас дуже багато об'їзників і що ми загрузаємо роботу первісних ячеек читанням об'їзників, анкет і т. д. Тов. Томський сказав, що той, хто напише багато об'їзників, не стає ще від того добрим професіоналістом.

Є спілки, що там нагорі, в Москві, пишали щоденно по об'їзнику, а ви розумієте, що це в нашій системі значить:—Москва видала об'їзник, чим же наші гірше за ваших,—давай і ми в себе на Україні також об'їзника втємо. А губвідділа собі, округи теж і «пішла писати губернії».

Далі знову, ми маємо таку безліч анкет, із сотнями запитів і в ренгі—наші професіоналісти сидять та потилицю чешуть.

Ось чому Томський каже, що доброю буде та спілка, яка напише найменше число об'їзників.

Відтепер ми вже мірятимемо працю не тим, хто більше, а тим—хто менше напише цих об'їзників.

Зараз треба ставити живу практичну працю—як найменше об'їзників, як найбільше вашої й нашої самодіяльності,—ось запорука дальшого зміцнення нашого професійного руху (оплески).

Голова. Для доповіді мандатної комісії слово має т. Горбатенко.

Доповідь мандатної комісії.

Горбатенко. Мандатна комісія, розібравши всі анкети делегатів і встановивши вірність їхньої висявки на Всеукраїнський з'їзд, ухвалила—допустити усіх делегатів, що приїхали на з'їзд, бути присутніми на ній з правом голосування. Крім того мандатна комісія доводить до відома, що на з'їзд сюди приїхало 38 вчителів, без мандатів на Всеукраїнський з'їзд; вони приїхали за 100—200 верст із сел теж на наш з'їзд. Мандатна комісія вирішила дати їм постійні квитки, щоб вони мали змогу бути на Всеукраїнському з'їзді. Загальна кількість членів нашого з'їзду 393, в тім числі 10 з правом дорадчого голосу.

З'їзд розподіляється таким чином: з села приїхало 267 членів з'їзду, себто 69,7%, з міста 116, чи 30,3%. Учителів 274, чи 71,5%, учительок 109, чи 28,5%.

1. Українців	292	—	76,2%
2. Росіян	41	—	10,7%
3. євреїв	24	—	6,3%
4. Білорусів	7	—	1,7%
5. Німців	6	—	1,6%
6. Греків	5	—	1,3%
7. Болгарів	2	—	0,5%
8. Поляків	2	—	0,5%
9. Вірменів	1	—	0,3%
10. Молдаванів	1	—	0,3%

Віком:

11. Татарів	1	—	0,3%
12. Чехів.	1	—	0,3%
	383	—	100,0%

Віком:

до 18 років	1	—	0,2%
від 18 до 25 років	73	—	19,0%
» 25 » 30 »	115	—	30,0%
» 30 » 35 »	96	—	25,3%
» 35 » 40 »	59	—	15,5%
» 40 » 45 »	25	—	6,5%
» 45 » 50 »	10	—	2,5%
понад 50 років	4	—	1,0%
	383	—	100,0%

Партійність:

Членів партії ком.	22	—	5,7%
Комсомольців	23	—	6,0%
Кандидатів партії	24	—	6,3%
Безпартійних	314	—	82,0%
	383	—	100,0%

З освітою:

Вищою	60	—	15,7%
Спеціальною	134	—	35,0%
Середньою	181	—	47,8%
Низчою	8	—	2,0%
	383	—	100,0%

Виробничий стаж:

До 1 року	1	—	0,3 ⁰ / ₀
Від 2 до 3 років	24	—	6,3 ⁰ / ₀
» 3 » 5 »	53	—	13,9 ⁰ / ₀
» 5 » 10 »	144	—	37,6 ⁰ / ₀
» 10 » 20 »	126	—	32,3 ⁰ / ₀
Понад 20 років	35	—	9,0 ⁰ / ₀
	383	—	100,0 ⁰ / ₀

Професійний стаж в сюзі Роботосу:

Без стажу	3	—	0,8 ⁰ / ₀
Стаж до 1 року	11	—	2,9 ⁰ / ₀
Від 1 до 3 років	61	—	15,9 ⁰ / ₀
» 3 » 5 »	164	—	42,8 ⁰ / ₀
Понад 5 років	144	—	37,6 ⁰ / ₀
	383	—	100,0 ⁰ / ₀

Учителюють:

В Соцвосі	343	—	89,5 ⁰ / ₀
» Профобрі	17	—	4,4 ⁰ / ₀
В Політосвіті	8	—	2,2 ⁰ / ₀

Шумський. Є пропозиція затвердити доклад мандатної комісії. Немає суперечок? (немає).

Тепер переходимо до ухвали резолюції.

Слово для оголошення резолюції по доповіді т. Чубаря має т. Прищепу.

Т. Прищепу читає (оплески). *

Голова. Товарищі, чи є які поправки або додатки до резолюції? Немає. Дозвольте тоді голосувати. Хто за те, щоби прийняти цю резолюцію. Резолюцію прийнято одностайно.

Слово має тов. **Калюжний** для оголошення резолюції по докладу тов. Затонського.

Калюжний (читає).

(Оплески).

Шумський. Чи є які зміни й доповнення?

З місця. Тут, здається, не вказано про справу нацменшостей.

Шумський. Ні, це зазначено: «Радянська влада не тільки провадить формальну рівноправність усіх націй, але й допомагає національним культурам, розвиток яких з тих чи інших історичних причин відстав, зокрема— української культури».

Не настоює товариш, щоб поставити це на обміржування? Ні. Тоді ставлю резолюцію на голосування.

Хто за резолюцію, прохаю підняти руку. Пропшу опустити. Хто утримався? Резолюція прийнята одностайно.

*) Текст усіх резолюцій і часті шпівів в'їзду наведено на сторінках 155—160.

В Червоній армії	5	—	1,3 ⁰ / ₀
Профроботників	10	—	2,6 ⁰ / ₀
	383	—	100,0 ⁰ / ₀

Виконує роботу:

Педагогів	172	чел.	44,9 ⁰ / ₀
Педагогів адмін.	201	»	52,5 ⁰ / ₀
Профроботників	7	»	1,8 ⁰ / ₀
Інспекторів ОНО	3	»	0,8 ⁰ / ₀
	383	чел.	100,0 ⁰ / ₀

Вибрано робітниками в інші органи 278, чи 72,6%.

Виконує роботу, крім учительської, 350, чи 91,4⁰/₀ членів в'їзду.

Раніше були на адміністративних посадах 215 осіб, чи 56,1⁰/₀. Було на в'їздах— 367 чел., себто 95,8⁰/₀. Приймало участь в революційній русі 208 членів чи 54,3⁰/₀, з них в червоній армії— 70 чоловік, себто 18,3⁰/₀ членів в'їзду.

Оце матеріал, опрацьований в мандатній комісії під час в'їзду.

Слово для оголошення резолюції по докладу Шумського має тов. Пискунівська.

Пискунівська зачитує резолюцію по докладу тов. Шумського.

Голова. Є які будь зауваження, додатки або поправки?

Голос з місця. Відносно літератури про дитячий рух. Треба зазначити, щоб вона була на українській мові. Такої літератури зараз немає, і тому я висловлюю це побажання.

Голова. Значить, є такий додаток: «збільшити видання дитячої літератури, передовсім на українській мові».

Хто за цей додаток? (приймається).

Голос з місця. Я гадаю, що треба українізувати часопис «Юний Ленінець».

Голова. Тут, товариші, кажуть, що такий «Юний Ленінець» буде. Я гадаю, що ми мабуть скажемо так: «заплекати комсомол й організацію юних ленінців до найкращого видання тижневика на українській мові».

Суперечок немає? (приймається).

Є ще які небудь додатки?

Я голосую цілу резолюцію (резолюцію ухвалюється одностайно).

Слово для зачитання резолюції по докладу т. Павлова має тов. Кіх.

Оголошується резолюцію по докладу тов. Павлова.

Голова. Є які будь додатки?—Немає. Я голосую. Хто за резолюцію, прошу підняти руку. (Резолюцію приймається одностайно).

Слово для зачитання резолюції по докладу т. Угарова має т. Бойко.

Т. Бойко читає резолюцію. (Оплески).

Голова. Є які небудь додатки?

Голос. Прощу внести в резолюцію вказівку про технічний персонал, а саме, що треба поліпшити і його матеріальний стан.

Голова. Суперечок немає? (Нема). Приймається з додатком, а також і технічного персоналу.

Голос. Там вказано, щоб здобути безплатне навчання дітей шкільних робітників. Я вважаю, що тут потрібно вказати на необхідність субсидії з боку різних урядових і професійних апаратів для зміцнення бюджету місцевого робітника, щоби тим самим він мав можливість дати своїм дітям освіту. Як що потрібен приклад, то я можу вказати, що в мене самого двох дітей і на 28 кр. платні я не маю змоги вислати їх до міста для навчання.

Голова. Значить, ви пропонуєте: «вжити заходів для забезпечення стипендіями нарівні з робітниками й незаможними селянами, вірніше, з дітьми робітників і незаможних селян».

Угарів. Ми даємо це всім спілкам, але цілком зрозуміло, що всіх ми охопити не можемо. Всі місця по школах розподілюються по спілках. Ні одного місця в школі ми собі не лишаємо. Я точно не пам'ятаю, але приблизно 75% місць уділяється дітям робітників фізичного труда й 25% припадає на спілки розумового труда. Ті місця, що належать даній спілці, ми передаємо безпосереднє їй.

Голова. Тоді ми маємо внести в резолюцію таку поправку:

«Не тільки звільнити дітей вчительства й самих учителів від платні за навчання, але вжити всіх заходів до найбільшого можливо-го забезпечення їх стипендіями».

Суперечок немає? (немає). Приймається.

Угарів—тоді додати: «через проф-спілку».

Голова—значить, приймається.

Більше поправок немає. Хто голосує за те, щоб прийняти цю резолюцію?

Приймається одноголосно.

Тепер для побажання з'їздові від організації Юних Ленінців слово має Ю. Л.

В імені об'єднаного зібрання Юних піонерів 33-ьої школи вітаю 1-й з'їзд учительства. Юні піонери свідомі своїх завдань і покладають надії, що в майбутньому виконують усі заповіді Володимира Ілліча.

Хай же вчительство, ознайомившись зі своїм завданням, також продовжує діло Володимира Ілліча. Хай вчительство вчить нас тому, чому навчав нас Володимир Ілліч Ленін. Ми ж під впливом учительства обіцяємо зробитися гарними й чесними комуністами. Як що вчительство на 1-му своєму з'їзді й зазначило де-які хибні своїх членів, то на другому з'їзді цих хиб уже не буде.

Учительство разом з нами—юними піонерами, діяльними юнаками школи дійде до того, що не буде ні одного дитини в робітника і ні одної дитини у селянина, що не була б в лавах юних піонерів.

Хай же вчительство школи ставить своїм першим завданням усіх дітей зробити юними піонерами; тоді вчительство не доведеться зазнавати старого лиха, бо юні ленінці самі розуміють, як треба ставитись до вчителя, і коли всі школярі будуть юними піонерами, завдання вчителя в школі значно полегшає.

Хай же живе червоне вчительство, що в майбутньому поведе всіх дітей робітників і селян до лав юних ленінців і закінчить справу, розпочату В. І. Леніним!

Голова—Для зачитання вітальних телеграм од з'їзду має слово тов. Омеленчук.

Омеленчук—у відповідь на вітальну телеграму від Білоруського з'їзду Президіум склав таку телеграму (читає; оплески). Далі привіт—міжнародному об'єднанню учительства (читає; оплески). Далі телеграма ЦК-ові РКП. Москва (читає; оплески), Комінтернові, Москва (читає; оплески), тов. Крупській (читає; оплески). До Всесоюзного вчительського з'їзду (читає; оплески).

Голова—Товариші, дозвольте вважати ці оплески за прийняття всіх телеграм і схвалення послани їх.

Закриття з'їзду.

Слово голови т. Ол. Шумського.

Товариші, з'їзд закінчив свою працю.

Прийшли ви сюди, товариші, з певним хвилюванням, бо лише після 7-ми літньої революційної боротьби і будівництва ви

вперше стрінулися з представниками Жовтневої революції на Україні, з компартією та Радянською Владдою. Певна напруженість, уважна запитливість були й у керв-

ників Радянської влади та Компартії. Як буде говорити учительство і що воно буде говорити на цій з'їзді? Я не помилюсь, сказавши, що від першого дня, ще не відкривши своїх уст, своїми оплесками ви вирішили всі питання, а потім і промовами розвіяли всякі сумніви і роторозікли надії наших ворогів Учительство, в перший раз зібравшись на з'їзд, діяльно виявило щирість рішучість іти далі крок у крок з Радянською владою, і ви бачили відношення до себе Компартії й Радянської влади. Компартія, як завжди, не піддаючися особистим почуттям, з'ясувала вам дотеперішній шлях учительства, а головне виявила об'єктивні умовани та причини, чому ви так ішли. Для Компартії ясно, що вчительство було в положі дрібно-буржуазної селянської стихії, в положі суспільної думки, яка панувала в ті часи на селі. А ми знаємо, яка суспільна думка панувала тоді; це була суспільна думка заможних верств селянства; під їхнім натиском—під ним воно завжди було—учительство йшло з початку за цими верствами села, а потім упало в пасивність, оскільки перші удари революції збили активність суспільної думки заможних верств села. Тим часом під прапором Компартії почала підніматися суспільність незможних верств, червоноармійців на селі та всієї діяльної Радянської суспільності; тоді і вчительство почало організуватися. І коли незможні маси села потрохи зміцнили свою суспільну думку, заповнили своє панування на селі, за цією суспільною думкою пішов і вчитель. Цей перший крок привів його до цього залу. Мало того, що Компартія сказала, чому учительство саме так йшло. Компартія ще сказала, як учитель ітима далі, намітила віхи, дальші перспективи, і коли в перші дні нашої наради ми висловили, так сказати, чому це так сталося з учителем, то остання частина з'їзду пішла на те, щоб намітити перспективи дальньої спільної праці. Тут селянський вчитель виявив свій досвід і знаття села, і спільними силами ми намітили шлях для нашої дальньої спільної роботи. Основна думка всіх представників партії та докладчиків: нам треба навчитись, поперше, основному умінню аналізувати суспільний процес в його динаміці, умінню схоплювати всі нові життєві прояви, розбіратися в них і намічати нову лінію поведіння

і, подруге, умінню бути стойкими. Бувають хвилини, коли заворушуються ворожі елементи. Такі хвилини ще можуть бути. Може будуть і часи тяжких переживань Радянської влади, і тоді, в ці часи революційні вчителі й ленінці зрозуміють це явище і, завдяки холодному аналізу історичного процесу, зуміють не піддатись хвилевим настроям, спроможуться збудувати перспективу, доведуть свою сталість в боротьбі хоч би вони й лишилися в меншості. Відомою поляга наука ленінізма: її яскраво підкреслив в своїм докладі т. Затонський. Цій науці ленінізму треба вчитися! Коли ви її зрозумієте, коли ви опануєте її, нам не страшний буде ніякий ворог на селі, бо вчитель, коли він стане твердо на ґрунт ленінізму, коли він спаяється з незможними верствами селянства та робітництвом, як людина, що стоїть на вищій шаблі культурного розвитку, буде великим помічником в будівництві нового ладу. До науки ленінізму, до цього основного гасла закликає вас Компартія. І тоді ми виконаємо всі завдання Радянського будівництва на селі і основні наші завдання виховання нового покоління. З цією зброєю ленінізму ми поборомо всі перешкоди.

Цей з'їзд пройшов в напруженій роботі вчителів, із з'їзду учитель вийде значно міцніший, озброєніший, ніж він прийшов сюди. Це є велике осягнення. Тепер, товариші, перед нами величезна нива праці, ми тепер плече в плече без непорозумінь, без недоговорености станемо в цій спільній праці. В рядах борців пролетарів прибув новий член—це організоване вчительство. (Оплески). Від комуністичної партії, вітаючи ваші організовані ряди, закликаємо вас йти разом з партією в гушавину темноти й невідомости, щоб притягнути до діяльної свідомої творчої праці найглибші й найодсталіші маси селянства. Вперед до комунізму під згук Інтернаціоналу!

(З'їзд співає Інтернаціонал).

Угаров. Червоному вчительству—слава! (Слава!).

Голоси: Слава нашим червоним проводирям! (Слава!).

Голос: Від піонерів привіт червоному вчительству! (Слава!).

З'їзд зачинається.

Ухвали з'їзду.

Резолюція по доповіді т. Чубаря.

Вислухавши доповідь т. Чубаря про ролю вчительства в пролетарській революції, про міжнародне й внутрішнє становище Радянської влади та про її чергові завдання, Всеукраїнський вчительський з'їзд констатує:

Велика Жовтнева революція робітничого класу, оголосивши диктатуру пролетаріату, як необхідну форму до комунізму, до знищення всіх класових різниць і до встановлення повної рівності й братерства в людських відносинах, не була спочатку зрозуміла для широких мас трудової інтелігенції й зокрема для більшості вчительства.

Скинувши царський гніт, що віками топтав всі людські права вчительства, вчительська маса боялася знайти в лиці Радянської влади силу, ворожу культурі й прогресу. На Україні до цього ще приклався страх за те, що Радянська влада, спираючись перш за все на робітничу класу міст, здебільшого російську, або русифіковану культурно, буде вести політику подавлення української мови й української культури, тим часом як маса вчительства, особливо на селі, належала до української національності.

Однак суворий досвід громадянської війни, що провадилася на Україні цілих 3 роки, переконав українське вчительство в тому, що саме сили, ворожі Радянській владі, вели політику, руйнівницьку для трудящих мас України, для культурного розвитку її робітничого класу й селянства, з яким нерозривно зв'язано своїм соціальним станом наше вчительство.

Денікінщина ставила своєю метою відновлення єдиної, неподільної Росії з усіма страхотами не-що-давно скинутого царського режиму.

Петлюрівщина, під гаслом національного визволення України, по черзі продавала її германському імперіалізму, англо-французькому імперіалізму й, нарешті, найзаклятішим ворогам українського народу—польським панам.

І тільки Радянська влада—одна проти численних ворогів, дійсно боролася за повне економічне, політичне й культурне визволення українського народу від ярма росій-

ських і польських поміщиків, російської буржуазії та чужоземного імперіалізму.

Після закінчення громадянської війни, вчительство на ділі переконалось, що Радянська влада, якою керує комуністична партія й яку підтримують широкі народні маси, не тільки може боротися й перемогати, але серед величезних трудючів здатна вести систематичну роботу відновлення народного господарства—хліборобства й промисловості, цілком зруйнованих хижачською політикою поміщиків, буржуазії, чужоземної й тутешньої контр-революції.

В той же час учительство переконалося, що тільки Радянська влада на Україні може розв'язати національну справу, забезпечити розвиток національної культури, яку століттями пригноблював царизм і російська буржуазія, і разом з тим забезпечити інтереси всіх національних меншостей.

Всеукраїнський учительський з'їзд перед буржуазним світом під час зав'язаного політичного наступу на Союз Радянських Республік зазначає, що вчительство України твердо стоїть на платформі Радянської влади разом з мільйонами робітників та селян, з якими почуває себе кровно зв'язаним, що учителі цілком підтримують політику комуністичної партії і готові, як один, активно підтримувати партію й Радянську владу у всіх її заходах до оборони держави, піднесення продукційних сил і культурного розвитку працюючих мас.

Одним з найважливіших своїх завдань, учительство вважає поряд з безпосереднім завданням—піднесення освіти й культури трудящих мас—всімірну допомогу заходам пролетарської влади на селі й допомогати радянському апаратові, кооперації й т. и.

Вітаючи заходи Радянської влади до поліпшення правового й матеріального стану вчительства, з'їзд певний, що твердий курс, який прийняла в цьому відношенні влада, дасть змогу швидко ліквідувати й усунути ті ненормальності у взаємовідносинах між учительством і місцевою владою, що подекуди залишилися, як пережиток того часу, коли певна частина вчительства виступала проти Радянської влади.

В тісному єднанні з усіма працюючими та їхньою владою, під керівництвом робітничої класи і комуністичної партії, вчительство провадитиме від цього часу свою роботу, працюючи коло піднесення політичної свідомості трудящих біля об'єднання їх

навколо Радянської влади і комуністичної партії.

Хай живе комуністична партія—провідниця працюючих!

Хай живе Радянська влада—влада робітників і селян!

Резолюція в національній справі по доповіді т. Затонського.

Розбираючись в досвіді бурхливих дав революцій й дальших років будівництва Радянської влади на Україні, перший Всеукраїнський учительський з'їзд зазначає, що досвід історії цілком ствердив правильність Ленінської лінії в національній справі.

Ствердилася цілком і сповна теза, що національної справи не можна розглядати відокремлено від справ класової боротьби й класових взаємовідносин.

З'ясувалося цілком і сповна, що не помилка — ставити завдання національного визволення по-перед завдань визволення соціального.

Підтвердилася гасло, що розв'язання засади національної справи можливе тільки наслідком перемоги над капіталом.

З'їзд бачить ті труднощі, що були й є ще досі на дорозі до цілковитого розв'язання національної справи взагалі й української зокрема; труднощі ці пояснюються тим, що українська мова, українська культура, це в першу голову—мова й культура селянства, в значній мірі відсталого, рівняючи до пролетаріату фабрично-заводських центрів, що прийняв здебільшого російську культуру.

З цих класових відносин виходило, з одного боку, що революційний пролетаріат, який прагнув до єднання революційних сил, не досить уважно ставився до національної справи (а часом то й просто ставився підозріло до всього українського), а з другого боку, що селянську базу української культури, справедливий національній вимоги й домагання широкіх і мало диференційованих українських мас, використовували куркулівські елементи в інтересах ситого глитаю, який намагався відгородитися від революції, що йшла з півночі.

Крім того, до радянського апарату в містах пристало чимало великодержавних елементів російської інтелігенції, що ставилася во-

роже до української культури й українізації, яку провадила Радянська влада.

З'їзд бачить, як тяжко було комуністичній партії поборювати великоруський шовінізм інтелігенції, що засіла в радянському апараті, національні забобони й упередження в лавах пролетаріату й розвіювати отруйний туман шовіністичної омани серед трудового селянства й трудової української інтелігенції.

З'їзд зазначає, що в цьому напрямку зроблено величезну корисну роботу, що старі забобони й взаємне недовір'я в значній мірі розвіяно й тим утворено твердий ґрунт для остаточного розв'язання національної справи.

Але зостаються ще величезні труднощі, іншого порядку, що виходять з недостатнього розвитку української культури й браку культурних сил.

З'їзд з задоволенням вітає, що Радянська влада, якою керує комуністична партія, активно ввійшла за діло відродження української культури.

З'їзд зазначає, що Радянська влада не тільки проводить формальну рівноправність усіх націй, але й допомагає національним культурам, розвиток яких, з тих чи інших історичних причин, відстав, зокрема—української культури.

З'їзд цілком виправдує й вітає рішучу політику українізації радянського апарату, яку провадить Радянська влада.

Разом з тим, з'їзд вважає цілком правильною лінію Радянської влади, спрямовану до того, щоб задоволення справедливих національних потреб і широкій розвиток культури в національних формах, не призводило до розвитку національної відокремленості й ворожнечі.

З'їзд цілком підтримує Радянську владу в боротьбі з усім шовінізмом і вважає ра-

зом з комуністичною партією, що зріст культурного розвитку мас, зріст, що відбувається в силу необхідності в тих чи інших національних формах, повинен змінити свідомість міжнародної солідарності трудящих, в боротьбі з капіталізмом і в будівництві основ соціалізму.

З'їзд зазначає значні практичні здобутки в розвитку національної культури за час існування Радянської влади, здобутки, що виявляються в значному збільшенні числа

шкіл з рідною викладавкою мовою, преси й т. ін., не вважаючи на всі перешкоди, що були, а почасти є й тепер, на цій дорозі.

З'їзд закликає вчительство України, без різниці національності, віддати всі сили на роботу для поширення й зміцнення культурної бази соціалістичного будівництва на міцнім об'єднанні трудящих села й міста під ідейним керівництвом індустріального пролетаріату та його авангарду комуністичної партії.

Резолюція по доповіді т. Шумського.

Заслухавши доклад тов. Шумського на тему «Школа і дитячий рух», Перший Всеукраїнський вчительський з'їзд констатує:

1. Жовтнева революція зруйнувала стару систему народної освіти, що була побудована на принципі привілеїв пануючої класи що-до освіти, що характеризувалася різноманітністю типів шкіл і ступнів освіти та несприятливістю вищих ступнів шкіл, для робітників і селян, підлеглістю шкільної політики поліції й церкви, боротьбою проти національної школи і схоластичним методом роботи.

2. Радянська влада поставила в рішучій формі питання про єдність школи та її пристосованість для робітничо-селянських мас, про розрив її з церквою й про організацію на принципах національного самовизначення та про трудовий зміст її.

3. Громадянська війна, що зруйнувала народне господарство і викинула на вулицю сотні тисяч безпритульних дітей, не дала можливості здійснити плани Радянської влади в галузі народної освіти в повній мірі.

4. Роспад сем'ї робітничої, а почасти й селянської, численні кадри безпритульних дітей зосередили всю увагу Радвлади на соціальних моментах роботи органів освіти і сприяли утворенню теорії соціального виховання, що в підвалинах своїх має думку про державну охорону і державне охоплення всього дитинства; на Україні ця теорія сполучалася з ідеєю дитячого будинку, яко універсального соціально-педагогічного осередку.

5. Кінець громадянської війни, перехід до нової економічної політики упорядкування центрального та місцевого бюджетів, не вважаючи на великі невпрожі, були основою по-

вого курсу в галузі освіти. Цей курс зв'язаний був з фактичною передачею справи допомоги безпритульному дитинству в руки громадських організацій, з передачею утримання дитячих будинків на місцевий бюджет і помітним зростом питомої ваги школи, з реставрацією, до певної міри, шкільної рутини, а також повстанням нового фактору виховання дітей, дитячого комуністичного руху. Разом з цими явищами помічається стихійна ліквідація дошкільних установ та помітне зменшення числа дитячих будинків, що значно зменшило вплив радянської держави на справу виховання дитинства і змінило розв'яз в цій справі сем'ї з усіма її негативними впливами.

6. 1922—23 і 1923—24 роки проходять під знаком боротьби за шкільну мережу і за твердий шкільний бюджет. В процесі цієї боротьби, фіктивні школи доби військового комунізму здебільшого зачинено, договірні школи доби голоду переглянено, найздоровіші внесено на твердий місцевий бюджет, навантажку шкільних помешкань і вчителів учнями збільшено; поводі дитячий рух набув сталі організаційні форми, встановлюються взаємовідносини його з школою.

7. На початку 1924—25 навчального року можна констатувати значний зріст загальних асигнувань на установи соціального бюджету (збільшення з 19 до 32 мільйонів), прийняття зменшення шкільної мережі, деякий, правда, незначний, зріст охоплення школою дітей, збільшення зарплати вчителя.

Разом з цим доводиться підкреслити чимало негативних явищ: а) перевантаження вчителя дітьми понад установлені норми, б) майже цілковитий брак асигнувань

на учебну частину шкіл, в) неприступність для пролетарських і селянських дітей учебної літератури, брак її і записання, г) помітну різницю в охопленні дітей школами в місті й на селі, д) труднощі переходу до нових методів в школі для більшості учительства, особливо на селі.

Беручи на увагу вказані явища, 1-й Всеукраїнський з'їзд визнає, що боротьба Народного Комісаріату Освіти протягом громадянської війни за врятування дитинства й за нову систему виховання підрастаючого покоління відповідала життєвим інтересам робітничої класи й незаможного селянства і цілком підтримує форми й методи виховання дітей, що склалися в процесі боротьби з старою школою.

Разом з цим з'їзд ухвалює вести далі енергійну роботу по поширенню і впорядкуванню шкільної мережі, приваляти всіх зусиль для досягнення в визначений закономірний час повного охоплення школами всього дитинства як в місті, так і на селі, звернути увагу на збільшення мережі установ дошкільного виховання та приєднатися до постанов 11 Всеукраїнського з'їзду робітничої і селянської організації колективних огнищ соціального виховання силами й засобами самих батьків.

Разом з цим Наркомосвіта і все вчительство повинні зосередити всі зусилля для налагодження внутрішнього життя школи та будинків, а для цього:

а) Вжити заходів до максимального збільшення асигнувань з місцевих бюджетів на

учебну частину шкіл для забезпечення їх приладдям, а учнів книгами і зокрема вжити заходів до видання дитячої літератури і передовсім українською мовою. Закликати КСМУ й організації дитячого руху до як найшвидшого видання часопису юних Ленінців українською мовою.

б) Робити далі роботу що до підвищення кваліфікації вчительства.

в) Борючись далі за новий педагогічний світогляд проти традиційної педагогіки, що звязана з психологізмом і метафізикою, за цілковиту перебудову революційної педагогіки на матеріалістичному ґрунті.

г) Не прагнучи захопити в свої руки керівництво дитячим рухом і допомагаючи по товариському комсомолу в роботі з піонерами, орієнтувати шкільний педагогічний процес на дитячий рух, збагачуючи цим цей процес звязком з дійсністю й оточенням, з пролетарською й селянською неможливістю суспільністю та її продукційними інтересами й використовуючи в максимальній мірі суспільну активність дітей з навчально-виховавчою метою.

д) Почати систематично запроваджувати в життя комплексні програми, звязуючи їх одночасно з дитячим рухом та виробництвом, організуючи перевірку цих програм на досвіді та звязуючи з добуток.

е) Почати практично використовувати з навчальною метою шкільні садби та земельні учаски і організувати на них учебно-показові господарства.

Резолюція по доповіді т. Павлова — „Комсомол і учительство“.

1. Комсомол є масова громадсько-політична організація робітничо-селянської молоді, робить велику роботу, виховуючи в комуністичному дусі молоді кадри робітників і селян, підготовлюючи в своїх лавах зміну комуністичній партії, борців за комуністичну суспільність і будівників її.

2. Комсомол розвинув широкую роботу для охоплення робітничо-селянської молоді і широко вкорінився в село. Цілоком доцільно свою роботу комуністичного виховання він робить по принципу погодження загальнополітичної культурної підготовки своїх членів з безпосередньою громадсько-політичною роботою, з'являючись вірним помішником

партії в її роботі, провідником її впливу на селі.

3. Перед учительством, що цілоком і невіддільно стало поруч з комуністичною партією, стоїть завдання прикласти своє вміння, свої знання до практично-корисної роботи, освіти молодих кадрів села.

4. Все що роботу вчительство може зробити через організацію ЛКСМУ, допомагаючи йому своїми знаннями й досвідом у виконанні природничо-наукової роботи, в боротьбі з релігійними забобами, провадженням лекцій в сільсько-господарських гуртках молоді, помагаючи КСМ в проведенні свят, вечірок, екскурсій т. п.

5. З'їзд разом з тим вважає, що комсомол повинен всіма способами піти на зустріч вчителів, допомогати йому в справі організації навчання дітей (ремонт школи, притягнення до неї уваги селянства) та організації колективів «юних піонерів», щоб через них сполучати школу з суспільно-політичним життям.

6. Необхідно на основі культурної роботи всіма засобами закріплювати зв'язок комсомолу з учительством.

З'їзд вважає, що при умові такого міцного нерозривного зв'язку вчителя й комсомолу під керівництвом комуністичної партії боротьба з темними силами села буде йти що раз успішніше.

7. З'їзд вітає ухвалу ЦК ЛКСМУ про втягнення молодого вчительства в лави ЛКСМУ так само як і ухвалу про збільшену підготовку кадрів нового вчительства споміж членів РСМ.

Резолюція по доповіді т. Угарова — „Учительство і профрух“.

Вислухавши доповідь т. Угарова, Всеукраїнський Учительський З'їзд констатує:

1. В своїх спробах професійно об'єднатися учительство прийшло до єдності з організованим пролетаріатом в лавах єдиного профруху довгою дорогою вагань і помилок.

2. Своє класове самоозначення вчительство знайшло тільки в лавах організованої робітничої класи, в рядах професійних спілок і не мислить своєї дальшої роботи по-за профрухом.

3. Складні й відповідальні завдання, покладені на вчительство ходом резолюції, воно може виконати під загальним керівництвом партії тільки через свою профорганізацію «Робітос».

4. Учительство зазначає, що союз «Робітос» виконав велику роботу, як в справі збирання і об'єднання роспорошених мас вчительства, так і в справі союзнно-виховачої роботи серед вчительства.

5. З'їзд зазначає й щиро вітає перші кроки нашого союзу в справі об'єднання робітників освіти в міжнародному масштабі, під керівництвом Профінтерну.

Надалі З'їзд ставить перед союзними організаціями такі чергові завдання:

1. Неухильно вести далі лінію на укріплення низової союзнної профорганізації, особливо в селі (райвідсекком, профделегат).

2. Вважаючи на помітне поліпшення матеріального стану вчительства, проводити далі лінію на подальше поліпшення його матеріального становища як учинити економічного персоналу школи, підвищити економічного стану країни.

3. Відшукати засоби забезпечення учительства на випадок його старости й інвалідності, знавши питання про персональні пенсії.

4. Вживати енергійних заходів до забезпечення вчительству можливості підтримувати своє здоров'я в домах відпочинку, на курортах, в санаторіях і т. и.

5. З'їзд вважає за необхідне: 1) дати дітям вчителів змогу безплатно вчитися в школах; 2) взяти через профспілку заходів для забезпечення їх стипендіями нарівні з іншими робітників і селян.

6. В культурній роботі серед учительства, звернути увагу на збільшення інтенсивності роботи для пропаганди справ профруху.

7. Брати активну участь в усій роботі для піднесення продукційної й політичної кваліфікації вчительства.

8. Звернути увагу союзних органів на невідкладну потребу учительства піднести свій загальний культурний рівень в зв'язку з вимогами, що ставляться до його, з тим, щоб в найкоротшій часі вжити заходів до задоволення цієї потреби.

9. Вважаючи дома робітників освіти за організаційні центри культосвіти роботи серед вчительських мас, збільшити увагу до укріплення їхньої кількості й якості.

10. Що до громадсько-радянської роботи вчителя, особливо на селі, неухильно вести лінію на те, щоб конкретне, практичне керування цією роботою велось через союзні організації.

11. З'їзд закликає союз вжити заходів, щоб через увесь низовий союзнний апарат рівномірно втягнути в громадсько-радянську роботу всю масу вчительства, борючись з надмірним перегруженням окремих учителів.

Протест 1-го Всеукр. Учит. З'їзду.

(до стор. 83-ьої).

На пропозицію польських делегатів 1-й Всеукраїнський Учительський З'їзд ухвалює такий протест проти пригнічення національних меншостей та їхніх представників у Польщі:

В той час, як на Радянській Україні польська й інші національні меншості тішаються культурною рівноправністю, волею культурного розвитку, маючи повну піддержку влади в культурній роботі рідною мовою, в сучасній Польщі шалів небувалий терор над національними меншостями, зокрема над українською та білоруською. Школи українські й білоруські закривається; з брутальним насильством провадиться на «кресах» колонізація українців та білорусів. Арешти українських і білоруських учителів є річ звичайнішня.

Польська буржуазія, відважуючися вважати свою державу демократичною й культурною, не спиняється навіть перед арештуванням дітей і катуванням їх єдине за те, що вони хочуть вчитися рідною українською мовою.

Утиски школи національних меншостей в Польщі тісно сполучені з подавленням революційного руху. Одночасно з арештами українських і білоруських учителів прова-

диться арешти революційних українських і білоруських послів разом із комуністичними послами. Останній арешт комуніста посла т. Ланцуцького разом з 3-ма білоруськими послами показав правдиве обличчя польської демократії.

1-й Всеукраїнський Учительський З'їзд найенергійніше протестує проти знущання польського буржуазного уряду з української та білоруської людности і проти гноблення революційного руху в Польщі.

З'їзд вдається до уряду У. С. Р. Р., щоб він зацікувався долею української та білоруської людности в Польщі.

З'їзд посилав українському й білоруському вчителю в Польщі своє налке братерське привітання й закликає його бути витривалим в боротьбі за рідну культуру.

З'їзд закликає все польське вчителюство протестувати в ім'я пролетарської культури проти «демократичних» насильств над національними меншостями й спільно з польським революційним пролетаріатом боротися за звільнення працюючого люду Польщі без ріжниці національности з яма капіталу.

Геть польських буржуазних катів!

Хай живе революція в Польщі й провідник її—польська робітничка компартія!!

...и.
...же зро-
...помогаючи
...у виконанні
...боротьбі з ре-
...дженні лекцій в
...тках молоді, по-
...нні свят, вечірок.